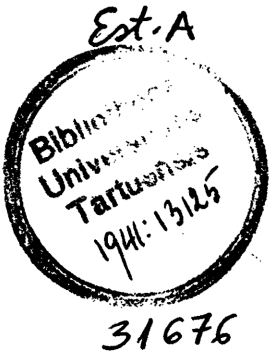

J. Straubergs

Rīgas latviešu pirmās nacionālās ciņas 18. g. s.

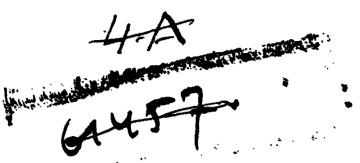

1936.

Grāmatu apgādniecības A. Gulbis Rīgā izdevums

Pīpiņa un Upmaņa grāmatu un nošu spiestuve, Rīgā, Marijas ielā 10.

. . . latvieši nav vis gājuši pie svešniekiem, bet šie svešnieki nākuši pie viņiem, un šīs zemes pirmiedzīvotājiem bij neapšaubāmi lielākas tiesības nekā svešniekiem, kas pār tiem ir uzkundzējušies.

Četri Rīgas latviešu amati.

1804. g 29. janvārī.

I. daļa.

Cīņas par dzimtīpašumiem

I. Ievads.

1. Rīgas iedzīvotāju nacionālais sastāvs.

Tas fakts, ka nekad visa latviešu tauta nav nospiesta dzimtbūšanā, bet ka liels procents pilsētas iedzīvotāju bija brīvi, pa daļai pārtikuši un turīgi latvieši, kas varēja iegūt arī namnieka tiesības, vēl līdz šim nav pietiekoši novērtēts un izcelts latviešu vēsturē.

Lielākais šo brīvo latviešu centrs bija Rīga. Līdzās vācu Rīgai visus laikus ir pastāvējusi latviskā Rīga, kuŗa dzīvoja savu īpatnēju dzīvi, un kuŗai bija savi tikumi; tā neatkāpās ne soli no savām vecajām tiesībām un brīvībām, un tās nozīme un līdzdalība Rīgas vispārējā dzīvē bija liela.

Kāds bija latviešu skaits Rīgā un tā samērs ar visu Rīgas iedzīvotāju skaitu? Tieši dati par Rīgas iedzīvotāju skaitu ir tikai no 18. g. s. vidus; par latviešu skaitu agrākos laikos mēs varam spriest, tikai izmantojot dažādus netiešus datus. Ir uzglabājusies kāda svarīga liecība par Rīgas latviešu iedzīvotāju skaitu 15. g. s. beigās. Prāvests un Rīgas pilsētas sekretārs T. Nāgels liecina, ka viņš esot ievācis noteiktas ziņas par latviešu skaitu Rīgā, un ka latvieši esot trešā daļa no Rīgas iedzīvotāju kopskaita. Vācu vēsturnieki, to starpā arī prof. L. Arbuzovs, domā, ka šis skaitlis esot pārspīlēts.*) Arbuzovs sevišķi kritizē iedzīvotāju sadalījuma aplēsi pēc dievgaldnieku skaita un par vienu no svarīgākiem kritērijiem Rīgas latviešu skaita aplēsei uzskata Nirnbergas iedzīvotāju skaitīšanas rezultātus 1449. g., kad izrādījies, ka šai pilsētā ir tikai 20—25% ļaužu, kas pieskaitāmi pie vienkāršiem strādniekiem un kalpotājiem. Tomēr šīs šaubas par Nāgela datu pareizību pamatojas tikai uz nedibinātā pieņēmuma, ka Rīgas latvieši bija vienīgi vienkāršie strādnieki un kalpotāji. Īstenībā latvieši Rīgā bija nevien proletāriāts, bet arī lielākā daļa

*) L. Arbuzovs, Studien zur Geschichte der lett. Bevölkerung. Rīgas, Latv. Ūniv. raksti, I, 76. un t. t.

tā sauktās sīkpilsonības, kuŗa parasti Vācijas pilsētās ietilpa namniekos. Gŗūti iedomāties, ka kādā Vācijas pilsētā varētu būt bijis tāds stāvoklis, kā Rīgā, kur zvērināti koku un linu šķirotāji, zvērināti mērotāji un svērēji nebija ieskaitīti namniekos; tāpat arī namniekos neietilpa lielākā daļa sīko amatnieku, nomaļu zemju īpašnieki, laivu, pat kuģu īpašnieki, loči u. t. t. Šiem sīkpilsoņiem gan Rīgas pirmajos pastāvēšanas gados bija namnieku tiesības, bet viņi tās pakāpeniski zaudēja; vēlāk namnieka tiesības piešķīra tikai tirgotājiem un priviliģēto amatu meistariem, neizslēdzot arī latviešus. Līdz 17. g. s. beigām latviešiem neliedza namnieku tiesības, tikai to latviešu skaits, kas principā varēja iekļūt namniekos, bija stipri aprobežots. Tā mēs redzam, ka nevar tik vienkārši salīdzināt Rīgas apstākļus ar Nirnbergu, kā to darījis L. Arbuzovs. Ja Nirnbergā pie proletāriāta pieskaitītu arī tās mazpilsoņu grupas, kam tur bija namnieka tiesības, tad būtu vairāk kā trešā daļa no pilsētas iedzīvotājiem. Rīgā šai daļā ietilpa galvenokārt latvieši.

Nāgela ziņas par dievgaldnieku skaitu, protams, neuzrāda precīzi kopējā latviešu skaita attiecību pret visu Rīgas iedzīvotāju kopskaitu; šis samērs varēja mainīties, ja ņemtu vērā arī nepilngadīgos, kas neiet pie dievgalda, bet uz kuŗu pusi? Latviešiem bērnu taču bija vairāk kā vāciešiem, kā to noteikti rāda vēlākie dati; tādēļ, ja ievēro arī bērnus, latviešu procentam Rīgā pēc tiem pašiem Nāgela datiem, vajadzēja būt lielākam par 33%, bet nekādā ziņā mazākam.

Bet ir arī argūmenti, kas liecina, ka latviešu skaits Rīgā ir bijis lielāks par $^1/_3$, un ka dažos laikmetos Rīgas latviešu skaits nav bijis mazāks, bet pat pārsniedzis vāciešu skaitu Rīgā. Pirmie skaitīšanas rezultāti Rīgā ir no 18. g. s. vidus. Tas bija laikmets, kur latviešiem bija atņemtas namnieka tiesības un latvieši izdzīti no visiem amatnieku amatiem, tā ka viņus oficiāli tiešām varētu ieskaitīt proletāriešos. 1769. g. Rīgā dzīvoja 9660 vāciešu, 7144 brīvi latvieši, 2763 krievi, 1172 poļi. Vāciešu bija 46%, tā tad viņi nebija vairākumā; latviešu bija 34%. Ja šai gŗūtajā laikā latviešu Rīgā bija 34%, tad agrāk, labākos tiesiskos apstākļos, viņu skaits nevarēja būt mazāks.

Diemžēl, tiešu ziņu par agrākiem laikiem nav. Tomēr vēl no 17. g. s. beigām ir uzglabājušās ziņas par kristītiem latviešu un vācu bērniem. Šai laikā Rīgā bija divas vācu baznīcas, Pēteŗa un Doma, kur kristīja tikai vācu bērnus, viena latviešu — Jāņa baznīca, kur kristīja tikai latviešu bērnus, divas priekšpilsētas baznīcas — Jēzus un Juŗa, kur bez latviešu bērniem kristīja arī vācu bērnus, un Jēkaba baznīca, kas apkalpoja vispirms zviedru garnizonu un personas, kas nepiederēja pie pilsētas. Neņemot vērā tos, kas kristīti Jēkaba baznīcā, kristīto skaits Rīgā bija šāds:

1692.	g.	latviešu	bērnu	547, vācu	269
1693.	„	„	„	546, „	282
1694.	„	„	„	551, „	292
1695.	„	„	„	612, „	305
1696.	„	„	„	674, „	336
1697.	„	„	„	587, „	286

Kopā par šiem sešiem gadiem kristīti 3517 latviešu un 1770 vācu bērni, tā tad latviešu bērnu bija divreiz vairāk, nekā vācu bērni. Šī bērnu skaitļa attiecība rāda iespēju arī apmēram noteikt Rīgas latviešu un vācu iedzīvotāju skaita attiecības šai laikā. 1769. g. kristīti Pēteŗa baznīcā 119, Doma 81, Jāņa 287, Ģertrūdes 74, Jēzus baznīcā 73 bērni. Ja priekšpilsētās latviešu kristīto skaitu pieņem 100 un vācu 47, tad latviešiem kristīto bērnu kopskaits šai gadā ir 387 un vāciem 257, tā tad attiecība starp latviešu un vācu bērniem bija 3 : 2. Tā ka latviešu iedzīvotāju bija mazāk nekā vācu, tad iznāk, ka vienāda iedzīvotāju skaita gadījumā latviešiem dzimtu apm. divreiz vairāk bērnu kā vāciešiem. Nav domājams, kā šī proporcija būtu vēl lielāka 17. g. s. beigās, tāpēc liels latviešu bērnu pārsvars 17. g. s. beigās izskaidrojams tikai tad, ja latviešu skaitu Rīgā pieņem vismaz tikpat lielu, kā vācu skaitu.

Arī citi dati liecina to pašu: kad 1709. g. sastāda amatu sarakstus, tad izrādās, ka 11 nevācu amatos ir 516 locekļu, bet 33 vācu amatos 459, pie kam latviešu amatos nav ieskaitīti priekšpilsētas amati: koku šķirotāju, enkurnieku, pārcēlāju, loču un zvejnieku amati, kas rada stipru latviešu pārsvaru starp amatos organizētiem Rīgas iedzīvotājiem.

Gandrīz visi latviešu amatos organizētie amatnieki strādāja ar zeļļiem vai algādžiem, un kā tādiem tiem visās Vācijas pilsētās būtu arī namnieku tiesības. Arī tā sauktie vācu amati — kas pa daļai tā nosaukti nevis tādēļ, ka tur būtu tikai vācieši, bet tādēļ, ka tie bija organizēti pēc Vācijas parauga — pa daļai bija Vācijas emigrantu amati, un tur ne labprāt uzņēma pat vietējos vāciešus, turpretim daļa bija palikusi vēl nacionālā ziņā tīri latviski, kā, piem., virvju vijēju amats, bet daļa bija jaukti, kā: miesnieki, galdnieki, kurpnieki, ādģēri un citi, tā ka arī šajos vācu amatos vēl 17. g. s. beigās bija ne mazums latviešu, kas, iegūstot meistara titulu, ieguva arī namnieka tiesības. Tā tad amatu locekļu starpā liels vairums bija latviešu, un tas bija tai laikā, kad laba daļa amatu latviešiem nebija vairs pieejama, vai grūti pieejama. 17. g. s. sākumā latviešu skaits amatos bija vēl lielāks, un latvieši gandrīz neierobežoti varēja ietikt amatos, jo daži nedaudzie ierobežojumi pa lielākai daļai palika uz papīra. Īsta pretlatviska kustība sākās tikai 18. g. s. Tādos apstākļos 17. g. s. latviešu skaitu Rīgā mēs varam vērtēt $^1/_3$—$^1/_2$ no visa Rīgas iedzīvotāju daudzuma. 16. g. s. mums tādu pieturas punktu par latviešu skaitu Rīgā nav, bet ļoti zīmīgs ir stāvoklis pēc reformācijas: latviešus apkalpo tāpat divi mācītāji ar diviem diakoniem kā vācu draudzes. Tas liek domāt, ka arī draudzes locekļu skaits latviešu un vācu draudzēs bija vienāds.

2. Vācu un latviešu attiecības Rīgā.

Rīgas iedzīvotāju savstarpējo attiecību izveidošanā varam atšķirt trīs dažādus laikmetus: 1) garīgo brālību laikmēts, 2) slēgtu un privileģētu amatu un ģilžu laikmets, 3) nacionālu amatu un ģilžu laikmets.

Pirmais posms aptver vēl to laikmetu, kad zeme bija jāiekaro, jāpiegriež katoļu ticībai. Vācu bruņinieki neiekaroja zemi vieni; katrā lielākā kaujā sastopam blakus tiem kā sabiedrotos katoļu lībiešus, latviešus vai igauņus. Arī Rīga, lai nodrošinātos ne tikai pret pagānu un svešinieku uzbrukumiem, bet arī, lai atsistu bīskapa un ordeņa uzbrukumus, ne-

varēja to sekmīgi veikt tikai ar vācu iedzīvotāju spēkiem vien. Tāpēc Rīgas vācieši no pašas Rīgas dibināšanas centās nodibināt labas attiecības un ciešas saites ar pārējiem Rīgas iedzīvotājiem, lai iegūtu viņos drošus un uzticamus kaŗa biedrus, kas arī izdevās. Un gluži tāpat, kā toreizējās lielākās kareiviskās organizācijas slēpās zem garīgo brālību (ordeņu) segas, tā arī Rīgā noorganizējās vesela rinda garīgu brālību. Šo garīgo ģilžu statūtos ir pirmā kārtā uzsvērtas rūpes par savu brāļu garīgo vajadzību apmierināšanu, bet tās tomēr vispirms bija kareiviskas organizācijas, kuŗās rāte bija noorganizējusi visus Rīgas iedzīvotājus, lai aizstāvētu pilsētu. Nevien kaŗa gadījumos, bet katrreiz, kad Rīgai draudēja kādas briesmas, brālību locekļiem bija jābūt savās sarga vietās. Nastnieku (losträger) ģildes statūti nosaka, ka ugunsgrēka gadījumos viņiem visiem apbruņtiem jāierodas ugunsgrēka vietā, tāpat arī plūdu laikā, bet ja izceļas kāds dumpis, tad tiem nekavējoties jāsapulcejas pie rātes un jāklausa rātes rīkojumiem. Tāpat arī šai brālībai jāsūta naktī patruļas uz ielām un jāizliek uz vaļņiem sardzes. Katram brālības loceklim pirms iestāšanās brālībā, bija jākļūst par Rīgas namnieku un jāuzņemas visi pienākumi, kādus šai nemierīgajā laikā rāte prasīja no namniekiem. Brālības, kuŗās bija noorganizēti Rīgas namnieki, sākumā bija vispārīga rakstura. Piem., tāda bija 13 g. s. Svētā krusta brālība, kuŗas nosaukums jau norāda, ka tā radusies vēl tai laikā, kad notika cīņas ar pagāniem. 14. g. s. brālības parasti organizējās tā, lai tās kodols būtu vienā arodā nodarbināti iedzīvotāji, lai gan brālībā pieņēma ar dažiem aprobežojumiem arī citos arodos nodarbinātos. Vairākas brālības, to starpā arī latviešu alus nesēju un nastnieku brālības, neuzņēma pirtniekus un aldaŗus. Dažas brālības, kā, piem., maiznieku zeļļu brālība, norobežojās no nevāciem. Tomēr šiem ierobežojumiem nevar piešķirt vispārēju nozīmi, jo brālības nebija aroda organizācijas, bet intimākas dabas biedrības, kuŗu norobežošanās no svešākiem elementiem ir saprotama, sevišķi vēl tai laikā, kad latviešiem pašiem bija savas brālības. No šiem izņēmumiem nevar secināt, ka latviešiem šai laikā bijis liegts darboties zināmos amatos, gluži otrādi, šai brālību laikmetā lat-

viešiem bija tik brīva aroda izvēle, kā nekad vēlāk. Iemesls ir tas, ka Rīgai vajadzēja ne tikai cīnīties, bet arī nostiprināt savu stāvokli kā svarīgam tirdzniecības centram. Tas prasīja daudz roku, sevišķi amatnieku, ko no Vācijas nevarēja pietiekoši sadabūt, jo nevarēja garantēt viņiem kārtīgu iztiku minētos nedrošos apstākļos. Tādēļ arī amatniecībā nācās pirmos laikos lielā mērā apmierināties ar šejienes latviešiem. Latviešu brālību saraksti rāda, ka latvieši darbojušies visādos amatos, varbūt, izņemot amatus, kas gatavoja luksus priekšmetus. Rīgas vāciešu svarīgākā darbības nozare bija un palika tirdzniecība, kuŗā viņi visos laikos centās sev nodrošināt monopōlu, nepielaižot Rīgā tirgoties nevienam ārzemniekam, ne šejienes muižniekiem, ne amatniekiem, ne arī citiem iedzīvotājiem, kā vāciem, tā nevāciem, kas nepiederēja pie Rīgas tirgotāju kārtas. Tā bija pirmā Rīgas iedzīvotāju kārta, kas noslēdzās ciešā korporācijā, kuŗā uzņēma ar ārkārtīgi stingru izlasi vienīgi Vācijas tirgotājus un tos, kas Rīgā bija speciāli mācījušies tirdzniecību. Nevācus šai korporācijā neuzņēma, un tas, liekas, attiecās ne tikai uz latviešiem, bet arī uz krieviem, leišiem, poļiem. Tomēr Rīgā varēja būt arī latviešu tirgotāji, tādi, kas pie vācu tirgotājiem bija speciāli mācījušies tirdzniecību. Minētais aizliegums galvenā kārtā skāra tos mazos nevācu sīktirgotājus, no kuŗu konkurences vācu tirgotāji centās atkratīties, un kuŗiem nekādā ziņā negribēja atļaut privilēģijas, ko izlietoja lielās ģildes tirgotāji. Šī noslēgtā vācu tirgotāju kārta arī bija tā, kas noteica Rīgas likteņus līdzās patriciju rātei un sāka diktēt savu gribu pilsētas saimnieciskās un arī politiskās lietās pat Rīgas rātei. Starp citu Ģildes tirgotāji jau drīz izkaŗoja sev tiesību, lai viņus līdzīgi rātskungiem sauc par kungiem un viņu sievas par Frau, turpretim Mazās ģildēs vācu amatnieku sievas vēl līdz 18. g. s. sauca par Weib.

Vispāri uz Rīgas vācu iedzīvotājiem nevar skatīties kā uz viengabalainu masu, bet arī tie nošķīrās grupās, kam bija dažāds tiesisks stāvoklis. Visa Rīgas vēsture ir pilna asām cīņām starp rāti un ģildēm, kā arī ģilžu cīņām savā starpā. Bija arī tādi ierobežojumi, kas skāra tikai zināmas namnieku grupas, kādi, piem., bija priekšpilsētas namnieki, kuŗiem zi-

nāmā laikā bija tādi paši ierobežojumi kā latviešiem, t. i. nebija tiesības darīt alu un tirgoties.

Lasot Rīgas vecos noteikumus — statūtus, tā sauktos Burspraken vai Willkühr, duŗas acīs, ka to galvenais uzdevums bija nodrošināt Rīgas vācu tirgotājiem viņu monopōla stāvokli Rīgā. Šais statūtos sastopami arī pirmie latviešu tiesību ierobežojumi Rīgā. Pirmajā no šiem statūtiem*) (1376. g.) ir tikai viens punkts, kur minēti nevāci.. Tas ir 20. p., kur tāpat kā 19. un 21. ir runa par svešu zemju tirgotāju (viesu) tiesību aprobežošanu. 20. p. aizliedz šiem viesiem tirgoties kā ar vāciem, tā ar nevāciem. 1384. g. statūtā ir 42. un 43. p., kuŗu nav 1376. g. statūtā; tie nosaka:

«42. Turpmāk lai būtu tā, ka alu var darīt nevāci, kam pašiem savs nams, un arī nevar pirkt tirgotāju mantas no nevāciem.

43. Tāpat arī nav brīv ne vācu, ne nevācu kalpus turēt un uzdot, lai tie tirgojas kā pilsētā, tā arī priekš vārtiem.»

42. Vortmer so bud de rad, dat vndutsche bruwen schole, *de neen eyghen erue en heft,* vnde gk neen kopmannes gud kopen van den vndutschen.

43. Ok so ne schal wedder dutsche noch vndutsche knechte holden efte wederlegghen, de se kopslagen bynnen der stad edder vor der porten.

1399. g. statūtā noteikumi par nevāciem ir šādi:

«37. Turpmāk lai būtu tā, ka nevienam nevācam nav brīv pirkt tirgotāju mantas, sods 3 mārkas.

38. Turpmāk nav brīv nevāciem daudz alus darīt; sods 5 mārkas.

39. Tāpat neviens vācietis nedrīkst nevāca vietā uzstāties, sods 3 mārkas.»

37. Vortmer so bud de Rad, dat neen vndudessche copmannes gud kopen schall, bi iij mark.

38. Vortmer so ene soll neyn vndedessche vele browen, by V marken Riges.

39. Ok so ne schal neen dudessche vndudisschen wedderlegghen, by iij marken.

*) J. G. Napiersky. Die Quellen des Rigischen Stadtrechts bis zum Jahr 1673. Riga 1876, 204. lp.

1405. g. statūtā atkārtoti 37. un 39. pants, bet nav 38. p. 1412. g. attiecīgie noteikumi ir šādi:

«49. Turpmāk lai būtu tā, ka nevienam nevācam nav brīv pirkt tirgotāju mantas, sods 3 mārkas, atņemot mantu.

50. Tāpat vācietim nav brīv nevāca vietā uzstāties, sods 3 markas, jeb arī ar to nodibināt sabiedrību.

68. Turpmāk nevien cits nedrīkst medu darīt, kā tikai tāds namnieks, kas šeit apmeties uz pastāvīgu dzīvi, vai kas ar šāda namnieka naudu rīkojas un tam kalpo, sods 10 mārku. Tāpat nevāciem nav brīv darīt medu un to pildīt mucās, sods 3 mārkas. Tāpat arī nedrīkst nevāci darīt alu un to pildīt, sods 3 mārkas.»

49. Vortmer so bud dee Rad, dat neen Undudsche Copmans gud kopen schal, by iij marken vnde by vorboring des gudes.

50. Ock so schal neen dudesche vndudschen wedderleggen, by iij marken, efte selschop myt eme to hebbende.

68. Vortmer so en schal nemant mede bruwen, hee en sy en besetener borgen, edder hee en hebbe besetener borger gelt vnde hore em sylven tu, by x Rig. Item en schal nen vnduscher mede bruwen noch tappen by iij marken. Ok en sal yen vnduscher ber browen, by iij marken, noch tappen, so vake also dat sche.

Kādā 15. g. s. statūtā 2 pirmie panti palika negrozīti, bet pēdējais izteikts šādā redakcijā:

«73. Turpmāk neviens nevācs nedrīkst darīt medu un alu pārdošanai un arī pildīt medu, sods 3 mārkas katru reizi.»

73. Vortmer so sal neyn vnduscher mede offte Beer bruwen to vorkopende, vnd ok nenen mede tappen, by iij mark, so vaken als dat geschut.

Kādā 16. g. s. sākuma statūtā šie punkti tādā pašā redakcijā. Tāpat tas 16. g. s. vidus statūtā *(Statuta E. E. Radts dieser Stadt Riga)*. 17. g. s. vidū statūti saucās: der Stadt wilkührliche Gesetze und Rechte, kur jau Rīgas likumi bija sakārtoti sistēmātiskā kārtībā; tur ir nodaļa:

«Par nevāciem, kā arī mājas kalpiem un meitām.

76. Rāte pavēl, ka neviens nevācs nedrīkst pirkt un pār-

dot tirgotāja mantas vai arī ar tām rīkoties, sods 30 mārkas un mantas atņemšana.

77. Nevienam nav brīv nevāca vietā uzstāties, kā arī nodibināt ar tiem tirdzniecības sabiedrību, par to sodīs.

78. Nevienam nevācam nav brīv darīt medu vai alu pārdošanai un iepildīt medu, par to sodīs.»

Von Unteutschen, item von Hauss-Knechten und Mägden.

76. Es gebeuth E. E. Rath, das kein Unteutscher Kauffmans gueth kauffen und verkauffen oder damitt umbgehen soll, bey verlust des guethes und 30 Mark.

77. Es soll keiner einem Unteutschen wiederlegen, noch geselschafft oder Mascopey mitt ihnen haben bey Poen.

78. Es soll auch kein Unteutscher Meeth oder Bierbrawen zu verkauffen und auch keine Meethe zappfen, bey Poen.

Tie ir arī šai 17. g. s. likumā vienīgie noteikumi, kas ierobežo latviešu tiesības. Nekādu aprobežojumu latviešiem tiesībās iegūt nekustamus īpašumus un namnieka tiesībās šai likumā nav. Latviešiem gan nebija brīv tirgoties ar alu un medu, kā arī ar tirgotāju precēm, ne atklātā, ne arī slēptā veidā, izmantojot kāda namnieka firmu, bet jāņem vērā, ka tirgoties ar alu bija noliegts ne tikai latviešiem vien, bet arī namniekiem, kas nepiederēja pie tirgotājiem, t. i. pie Lielās ģildes. Pilsēta centās atstāt alus darīšanu un tirdzniecību nedaudzu cilvēku rokās, no kuŗiem viegli varēja iekasēt attiecīgos nodokļus. No sākuma aizliegums darīt alu pārdošanai attiecās uz personām, kam nav nekustamu īpašumu, bet vēlāk šo tiesību atņēma nevien latviešiem, bet arī citiem pilsētniekiem, arī namniekiem. Likumā tomēr nav noliegts latviešiem darīt alu savām vajadzībām.

Pārējie divi panti īstenībā ir viens, kas aizliedz latviešiem tirgoties atklātā vai slēptā veidā ar tādām mantām, ar ko tirgojas tirgotāji. Sākumā šo pantu formulēja tā, ka aizliegts no latviešiem pirkt tirgotāju preces, jo latviešiem tirdzniecība ar saviem ražojumiem, kā: saknēm, pienu, sviestu, zivīm u. t. t. nekad nav noliegta. Šis noteikums, liekas, galvenā kārtā vērsts pret tiem nevācu tirgotājiem, kas tirgojās

uz laukiem un vienā, otrā gadījumā mēģināja pārnest šo tirdzniecību arī uz Rīgu. Lai to novērstu, tad vēlāk radās tā redakcija, kas aizliedz šiem tirgotājiem nevien Rīgā pārdot preces, bet arī iepirkt preces, ko viņi varētu pārdot uz laukiem. Tas tomēr nenozīmē, ka latviešiem bija liegts būt par tirgotājiem Rīgā. Viesiem, ārzemju tirgotājiem, noliegts pieņemt kā vācu, tā nevācu zeļļus Rīgā. Tā tad Rīgā bijuši arī latviešu tirgotāju zeļļi, kas pēc amata iemācīšanās palika par Rīgas tirgotājiem. Liekas, arī 15. g. s. aizliegums, ka latviešus nevar uzņemt Lielā ģildē, attiecas uz latviešu sīktirgotājiem un lauku tirgotājiem, bet ne uz tādiem, kas tirgotāja amatu kārtīgi iemācījušies (tos jau arī tais laikos par nevāciem nesauca).

Noteikums par slēptās tirdzniecības noliegšanu formulēts ļoti neskaidri, un to vāci izmantojuši savā cīņā pret latviešiem. Kā jau aizrādīju, vāci vislielāko vērību piegrieza tirdzniecībai un, lai no tās izskaustu konkurentus, atņēma tiem katru iespēju iejaukties Rīgas tirdzniecībā. Tādēļ arī noliedza vāciem nevācus «wiederlegen», — šī vārda vecā nozīme ir: atvietot, uzstāties kāda vietā; tā tad latviešiem nav brīv arī zem vācieša vārda tirgoties un nav brīv ar viņu nodibināt tirdzniecības sabiedrību.

Šie noteikumi izdoti 14. g. s., t. i. laikā, par kuru var noteikti pierādīt, ka latviešiem nebija ierobežojumu ne iegūstot nekustamus īpašumus, nedz iestājoties namnieku kārtā. Statūts min, ka latvieši, kam nav nekustamu īpašumu, nevar darīt alu; tā tad bija latvieši, kuriem piederēja nekustami īpašumi, un uz kuriem šis lēmums neattiecās. Ja vēlāk šī piezīme izlaista, tad ir iespējams, ka vārds «nevāci» te jau lietots citādā nozīmē, kā iepriekšējā dokumentā. Latvieši un līvieši, kam pieder nami, jau ietilpst tais pašos noteikumos minētos namniekos, kuriem pieder nekustami īpašumi, un viņus vairs neapzīmē par nevāciem, bet tā sauc tikai tos nevācus, kam namu nav.

Ka latviešiem bija Rīgas namnieku tiesības, liecina vispirms jau alus nesēju 1466. g. statūts (šrāgas); tā statūtu 2. p. ir:

«Turpmāk lai būtu, ka katram labam cilvēkam, kas mūsu

kompānijā grib iestāties, vispirms jāiegūst namnieka tiesības, ja viņš nav Rīgas namnieks, un kad viņš mūsu eltermanim pieprasa, lai viņu pieņem kompānijā, un ja viņš labs cilvēks, tad eltermanis un visa kompānija viņu uzņem.»

Vortmehr weret, dat jenich gudt knape unser cumpanie begerende were, de schall ersten de borgerschop winnen, isset, dat he nen borger tho Rige is, ock sall he unse cumpanye eschen van unsem oldermanne, und is he ein gudt knape, so sall en de olderman unde de gantze cumpanie entfaen.

Tā tad alus nesēji neuzņēma par biedriem tādus, kas nav Rīgas namnieki.

Nastnieku 1450. g. statūta 28. p.:

«Turpmāk, kas iestājas šai ģildē par brāli, tam vispirms ir jāiegūst namnieka tiesības un citādi tam nav brīv ar «bukiem» strādāt, sods 3 mārkas.»

Vortmher welck man broder in disser gilde wert, de sall thovorne de horgerschop gewonnen hebben edder he sall mit dem hulper nicht arbeiden by dren marcken.

Beidzot linu audēju 1544. g. statūts noteica:

«Vispirms, kas grib iegūt mūsu amatu, vai tas ir vācietis, vai nevācs, tam jābūt īsti un kārtīgi dzimušam, godīga dzimuma un uzvešanās, tāpat tam vispirms no cienījamās rātes jāiegūst namnieka tiesības, un pēc tam mūsu amatā censties tā izturēties, kā citi godīgi vīri to dara.»

1. Erstlich welch man unse ampt gewynnen will, jdt sie Düdsch edder Undudsch, sal echte und recht gebaren, item eins ehrlicken herkommens, handels und wandels synn, item sal de borgerschop van einem erharn rade erstlich wynnen und erholden und alsdenne in unserm ampte mit willen nachdoen, als ein ander redelick man vorgedan hefft.

Šie avoti nepārprotami liecina, ka latviešiem ne tikai bijušas namnieku tiesības, bet ka viņi savās brālībās un amattos neuzņēma pat nevienu, kas nebija Rīgas namnieks.

Tā tad pirmā laikā mēs nemanām nekādas tendences nolikt latviešus Rīgā par otrās šķiras pilsoņiem; gluži otrādi, vāci uzskata viņus par saviem sabiedrotiem, kam Rīgā tādas pašas tiesības, kā vienkāršiem vācu namniekiem, un domājams, nebija liegts arī ieņemt pilsētā augstākus amatus. Lī-

dzīgi vāciešiem, latvieši bija noorganizēti brālībās. Šīm brālībām bija garīgs raksturs, bet nav šaubu, ka tās bija arī militāras organizācijas, kas kaŗa laikā uzstājās kā bruņotas vienības. Vispār Rīgas namniekiem tai laikā bija jāstaigā apbruņotiem, lai ienaidnieks nekad nevarētu viņus pārsteigt. Pilsētas organizācijas militārais raksturs spilgti izpaudās latviešu brālības statūtos. Pēc trauksmes zvana visiem latviešu brālību locekļiem pilnā apbruņojumā, ar sirpja veida šķēpu gaŗā kātā, bija jāstājās rātes rīcībā. Vēlāk, kad asais cīņu laikmets bija pagājis, statūtos lielāko vērību piegrieza biedru disciplīnai dzīrēs un pavadot mirušos; izstrādāja sevišķu iekšējo reglamentu, kas pirmos latviešu un vācu statūtos aizgūts no viena parauga.

Pirmās latviešu brālības bija zvejnieku, alus nesēju un nastnieku brālības. Zvejnieki galvenā kārtā dzīvoja bijušā lībju ciemā, bīskapa muižā un arī Pārdaugavā. Latviešu divu pārējo, alus nesēju un nastnieku brālību biedri bija bijušās senās Rīgas lībju pilsētas territōrijas iedzīvotāji, kas jau nu pilnīgi vai pa lielākai daļai bija pārlatvinājušies. Kādēļ uz šīs senās Rīgas territōrijas nodibinājās divas brālības, bet ne viena, nav vairs labi nosakāms, ir iespējams, ka bijušā ciemā veco iedzīvotāju pēcnācēji būs centušies norobežoties no latviešu ienācējiem, kas Rīgai augot strauji ieplūda šai ciemā un ātri pārauga vecos lībjus un viņu pēcnācējus. Abu šo brālību rokās arī palika liela daļa no vecās lībiskās Rīgas territōrijas. To apstiprināja, piem., sāls nesēji 1688. g. sarunās, savu namu pārdodot, bet ir arī daudz citu norādījumu. Abas brālības tā tad var uzskatīt arī kā territōriālas vienības, kuŗās bija apvienoti senās Rīgas territōrijas iedzīvotāji un arī tie latvieši, kas dzīvoja vācu Rīgā, šīs territōrijas tuvumā. Ar to arī izskaidrojams, kāpēc šais abās brālībās bija tikdaudz dažādu amatnieku, kam nebija nekāda sakara ne ar alus nesējiem, ne ar nastniekiem, bet kas bija apmetušies uz tās zemes, kuŗas lielākā daļa piederēja alus nesējiem un nastniekiem. Viņi negribēja un, varbūt, nevarēja palikt ārpus brālības, kas toreiz stiprā mērā atvietoja latviešu draudzi. Nav arī nekāds brīnums, ka šai brālībā piedalījās garīdz-

nieki, kam brālība maksāja algas, un ka šai brālībai iestājās arī tie bagātie latvieši un līdzi, kas jau bija ieguvuši prāvu bagātību, bet negribēja pārraut saites ar saviem veciem radiem, un arī daži vācu namnieki, kas, iespējams, dzīvoja senās Rīgas territōrijā. Rīgas iedzīvotāju attiecībās iestājās lielākas pārmaiņas, kad līdzās tirgotāju kārtai, slēgtā korporācijā noorganizējās arī amatnieki. Arī amatnieki, tāpat kā tirgotāji ieplūda Rīgā no Vācijas. Daudzus amatus ātri piesavinājās arī latvieši, un tādēļ bija amati, kuŗos viņiem bija vairākums. bet bija arī amati, kas sastāvēja un papildinājās gandrīz tikai ar ienācējiem, kuŗi bija mācījušies savu amatu Vācijā. Šos pēdējos amatos bija stingra tendence norobežoties no šejieniešiem, sevišķi no latviešiem, un tie sāka likt šķēršļus latviešu pieņemšanai dažos amatos; tādēļ sevišķi tais laikos, kad bija amatnieku pārprodukcija, dažu amatu statūti aprobežoja latviešu pieņemšanu. Tomēr šādu ierobežojumu 14.—16. g. s. bija visai maz. Amatnieku pārprodukcijas Rīgā vēl nebija, tādēļ amatnieku organizācijās latvieši un vāci lielāko tiesu sadzīvoja mierīgi, vismaz visos lielākos amatos mēs sastopam kā latviešus, tā vāciešus.

Bet pašu latviešu starpā notika diferencēšanās: nostiprinoties Rīgā amatnieku kārtai, un iegūstot lielāku noteikšanu Rīgas pilsētas lietās, arī latviešu amatnieki ieguva tās pašas privilēģijas un izdalījās no pārējās latviešu masas. Namnieku tiesības, kas līdz 16. g. s. piederēja visām Rīgas iedzīvotāju šķirām, tagad kļuva par tirgotāju un amatnieku privilēģiju: rāte uzņēma par namniekiem tikai Lielās un Mazās ģildes locekļus. Par namniekiem neuzņēma vairs veselas latviešu organizācijas, par spīti to statūtos apstiprinātām tiesībām. Tādā kārtā namnieku tiesības zaudēja alus nesēji, nastnieki (kas tagad saucas sāls nesēji), zvejnieki, pārcēlāji un dažas nekvalificētu amatnieku grupas. Tā starp namniekiem un proletāriātu radās prāva latviešu sīkpilsoņu grupa, kas bija gan noorganizēta amatos, un kam statūtos un policijas kārtības rullī bija piešķirtas namnieku tiesības, bet kas tomēr faktiski vairs nevarēja šīs tiesības izlietot. Liģeŗi, sāls nesēji, alus nesēji un kaņepju kūlēji ir galvenie šīs grupas pārstāvji. To statūtos noteikts, ka tiem ir namnieku tiesī-

bas, tāpat iekš «Policey Ordnung»,*) kuŗā starp citu noteikts, ka tikai namniekiem ir tiesības iegūt nekustamus īpašumus. Tai pašā likumu krājumā, kas atvietoja vecos Rīgas statūtus (Bursprake und Willkührliche Gesetz), minēti amati, kuŗi ietilpst Mazā ģildē, un kuŗiem tā tad ir namnieku tiesības. Starp šiem amatiem ir alus un sāls nesēji, liģeŗi, kaņepju kūlēji un zvejnieki, tā tad amati, kas tieši amatniecībā nebija nodarbināti, un ko 17. g. s. vairs faktiski ne namniekos, nedz arī Mazā ģildē neuzņēma.

Tomēr arī to amatu starpā, kuŗi sastāvēja no amatniekiem un ietilpa Mazā ģildē, un kuŗu locekļiem bija namnieku tiesības, vēl 17. g. s. pirmā pusē bija stipri daudz latviešu. Mūrnieku un galdnieku amats sastāv gandrīz pilnīgi no latviešiem, tāpat kalēji, virpotāji, audēji, virvju vijēji ir latvieši un arī pārējos amatos nav mazums latviešu. Šie latvieši varēja iegūt namnieka tiesības, uzrādot tikai dzimšanas apliecību, ko parakstījuši divi uzticami cilvēki. Šīs apliecības — «Geburts-Briefe» — kļuva vēlāk par svarīgāko vācu ieroci cīņā pret latviešiem, jo par uzticamiem cilvēkiem rāte vēlāk atzina tikai vācu namniekus, un tikai tie latvieši, kas bija atraduši žēlastību vācu acīs, varēja dabūt šīs dzimšanas apliecības. Tomēr 17. g. s. ar šīm dzimšanas apliecībām bija drusku citādi. Amts Gericht Prot. I. p. 73.**) apstiprināta šāda dzimšanas apliecība:

«Jēkabs Kallis (= Kalējs?), kas Kurzemē Kalnamuižas mājās, ko sauc par Maz-Siļķēm, īsti un kārtīgi ir dzimis, kā to Jānis Lībietis un Frīdrichs Matīss, abi namdaŗu amata meistari, ar zvērastu apliecina, un kas tagad šeit pie meistara Sunes Lastadijā kalēja amatu kārtīgi izmācījies, tagad par pilnīgu meistaru tiek izsludināts un triju nevācu meistaru amatā iecelts, un lai tas ar šo amatu bez kādiem traucējumiem brīvi un droši varētu darboties, kas pēc amatu kunga lūguma un pavēles protokolā atzīmēts. 1616. g. 19. febr.»

No šī paša laika ir uzglabājusies kāda ceļa grāmata, ko virpotājiem Šomanim, Krūzem, Kliņķim, Osim, Šmetam un

*) Vinkelmans šo Policey — Ordnung datē ar 1662. g. (Sk. Vinkelman, Nr. 4401), uzglabājušies tikai nedatēti noraksti, sastādīts 1652. g.

**) R. P. A., Amtsgerichtprotokolle.

Meieram, kas liekas, vai nu visi, vai vairums latvieši, izdevis amatu kungs Hintelmans 1617. g. 1. febr.:

«Virpotāju apliecība.

Ludvigs Hintelmans, rātskungs un tagadējais amatu kungs, ar šo dara zināmu visiem un katram, lai kādas cienījamas kārtas piederīgs tas būtu, kam šo apliecību nāksies dzirdēt vai lasīt, un vispirms godājamam un ar savu mākslu pazīstamam virpotāju amatam Dancigā, nododot arī manu laipnu sveicienu, ka pie manis minētā tiesā personīgi ieradās godājamie un ar savu mākslu pazīstamie visi virpotāju amata meistari, kā Hanss Šomans, Ansis Krūze, Pēters Kliņķis, Hanss Osis, Simons Šmets, Heinrichs Meiers, šīs karaliskās jūras pilsētas Rīgas iedzīvotāji un namnieki, un paziņoja, kādā kārtā viņi nodomājuši ar kaimiņu zemju viņu amata biedriem, sevišķi ar Prūšu karāliskā pilsētā Dancigā dzīvojošo amata meistaru dzīvi un parašām iepazīties un pie visām šīm slavējamām parašām arī nodomājuši turēties; un lai to izdarītu, ir nepieciešams, ka viņi saņemtu pietiekošu un ticamu apliecību par savu kārtīgo uzvešanos un dzīvi šeit savā amatā, un tādēļ arī personīgi lūdz šo tiesu viņiem neatteikt un izdot tiesas apliecību, kā viņi savā dzīvē un darbā sevi parādījuši, uzvedušies un izturējušies.

Tā kā es nevaru atteikties izpildīt šo viņu taisnīgo lūgumu, tad ar šo paziņoju, ka visi minētie meistari ir pie šejienes piederīgi, un visi ir namnieki, nevainojama dzimuma un priekšzīmīgas uzvešanās, un tādēļ arī būtu ļoti derīgi, kā viņiem pašiem, tā viņu zeļļiem un mācekļiem, lai tālāk varētu izkopt savu amatu. Tādēļ arī visiem un katram, kam šī atklātā apliecība nāk rokās, tiek pazemīgi lūgts parādīt savu laipnību.»*)

Šie abi dokumenti spilgti apgaismo latviešu amatnieku stāvokli 17. g. s. sākumā. Dzimšanas apliecību Kallim parakstījuši divi latviešu namdaru meistari; tā tad tā vēl nav tikai vācu privilēģija. Dzimšanas apliecība par godīgu dzimumu amatu tiesā izsniegta bez tam vēl dzimtcilvēkam no Kalnamuižas Siļķēm. Tā tad pat bijušiem dzimtcilvēkiem nebija liegts iegūt meistara titulu un līdz ar to arī namnieka

*) R. P. A., Amtsgerichtsprotokolle.

tiesības Rīgā. Otrā dokumentā arī apliecināta latviešu meistaru, Rīgas namnieku, nevainojamā izcelšanās.

Kāda starpība starp šīm apliecībām un 18. g. s. dokumentiem! 17. g. s. sākumā tiesa apliecina, ka pat dzimtcilvēks ir godīgi dzimis, turpretim 18. g. s. sākumā jau vāci apzīmē visus brīvās Rīgas latviešus par zema dzimuma ļaudīm, kam nav tiesības saņemt dzimšanas apliecības.

Latviešu stāvoklis Rīgā 17. g. s. strauji pasliktinājās, un attiecības starp vāciešiem un latviešiem kļuva arvienu ļaunākas. Rīgas patriarchālā iekārta ar patriciju rāti priekšgalā pamazām zaudēja savus pamatus. Agrāk rāte bija pilsētā gandrīz suverēns valdnieks, un tā gādāja par līdzsvaru dažādu iedzīvotāju grupu starpā; kaŗa vai citādu sarežģījumu laikā rātei bija vajadzīgs visas pilsētas sabiedrības atbalsts, tāpēc tā gribot negribot bija spiesta pieturēties pie tādas politikas, kas būtu pieņemama visām iedzīvotāju grupām. Tā kā latvieši bija iespaidīga grupa, sevišķi militārā ziņā, tad rāte bija spiesta rūpēties arī par latviešu iedzīvotāju labklājību. Latviešu brālību statūtos ievietotais noteikums, ka nemieru gadījumos brālībai apbruņotai jāstājas rātes rīcībā, nomierināja vienu otru nemierīgu, no Vācijas šeit ieradušos laimes meklētāju grupu. Rātes autoritāte ordeņa laikos bija ļoti liela. Lai gan juridiski Rīga bija atkarīga no virsbīskapa un ordeņa, tomēr Rīgas rāte rīkojās ar suverēna valdnieka tiesībām un stingri pretojās, pat ar ieročiem, katram savas brīvības ierobežojumam. Stāvoklis mainījās, kad Rīga nokļuva citu kungu rokās, kas jau katrā laikā spēja diktēt Rīgai savus noteikumus. Tie paši lepnie Rīgas rātkungi, kas nepiekāpās virbīskapa un ordeņa priekšā, notiesāja uz nāvi savu kollēgu, birģermeistaru, tikai par to, ka viņš bija iedrošinājies, aizstāvot pilsētas intereses, pateikt pāris skarbāku vārdu kādam Pēteŗa I ģenerālim tai laikā, kad blakus istabā atradās pats ķeizars.

Rātes stāvoklis kļuva stipri grūts, faktiskais spēks izslīdēja no viņas rokām, aiz rātes muguras izauga citi organizēti spēki, kas gribēja diktēt rātei savu gribu. Tās bija abas ģildes, kas iesāka nopietnu cīņu par varu, un šīs cīņas iznākums bija triju kārtu, rātes, tirgotāju un amatnieku, val-

dība vecās patriciešu rātes vienvaldības vietā. Iniciatīva pārgāja, galvenā kārtā, latviešiem sevišķi naidīgās Lielās ģildes rokās, un tā arī ievadīja veselu kampaņu pret latviešiem. Bet arī citādi Rīgas nonākšana svešu varu rokās nelabvēlīgi ietekmēja latviešu un vācu savstarpējās attiecības. Vācieši ne par kādu cenu negribēja izlaist Rīgu no savām rokām. Šīs briesmas nedraudēja līdz tam laikam, kamēr visa vara atradās rātes rokās. Bet kad Rīga nonāca poļu, zviedru un krievu rokās, sāka nopietni skatīties, lai pašā Rīgā neizaugtu tādi spēki, kas, apvienojoties ar valdošo tautu, varētu saņemt Rīgu savās rokās. Tāds spēks bija latvieši, un tādēļ ir ļoti saprotams aizrādījums Rīgas Lielās ģildes sūdzībā, ka esot ļoti nevēlami un bīstami pārpildīt Rīgu ar latviešu namniekiem. Latviešu ietekmes pieaugums un viņu saimnieciskā nostiprināšanās tagad jau bija vienas no lielākām briesmām, kas varēja apdraudēt vācisko Rīgu.

Bija vēl viens apstāklis, kas negātīvi ietekmēja vācu un latvju attiecības Rīgā. Ordeņa sabrukums stiprināja muižnieku varu pār zemniekiem. Ja ordeņa laikā muižnieku attiecības pret zemniekiem bija vēl stipri patriarchālas, tad turpretim 16. g. s. zemnieki kļuva par dzimtcilvēkiem. Protams, piederība pie tautas, kuŗas vairums bija dzimtcilvēki, pasliktināja brīvo latviešu stāvokli pilsētās.

Un tad mums arī top saprotamas visas tās nepārtrauktās cīņas, ko pret latviešiem izkaŗoja Rīgas vācieši, sākumā gan slēptā veidā, bet vēlāk, 18. g. s., jau atklātos konfliktos, tā kā šīs sadursmes ieguva jau noteiktu nacionālu cīņu veidu. Pirmā cīņa varas dēļ starp ģildēm un rāti norisinājās 16. g. s. beigās un izpaudās tā sauktos kalendāra nemieros. Šī cīņa nobeidzās ar zināmu kompromisu, un tās rezultātā līdzās rātei nodibinājās 70 vīru vecāko sols, kur 40 bija no Lielās un 30 no Mazās ģildes; vecāko sola kompetencē ietilpa svarīgāko rātes lēmumu apstiprināšana, sevišķi saimnieciskās lietās. Rāte pēc tam vairs nekad neatguva savu agrāko varu, bet ģilžu vara pieauga un tās tagad varēja diktēt rātei tirgotāju un amatnieku gribu. Ģildes šo savu varu pakāpeniski palielināja un nebūt nekautrējās to izmantot savā labā, lai izveidotu Rīgā privileģētu tirgotāju un amatnieku kārtu.

Līdz ar to ģildes pārvērtās no amata organizācijām par nacionālām vācu varas nesējām un pārstāvēm Rīgā, kuŗas par vienu no saviem svarīgākiem uzdevumiem uzskatīja cīņu pret latviešiem. Tāpēc nav brīnums, ka viens no pirmajiem lēmumiem, ko pieņēma vecāko sols 1592. g., bija tas, ka uz priekšu pilsoņiem jāpieņem nevis latviešu, bet vācu kalpotāji.

Viens no pirmajiem vācu uzdevumiem bija iztīrīt pašas ģildes no latviešiem. Lielajā ģildē latviešu bija maz, bet Mazajā ģildē to skaits bija stipri prāvs. Veseli amati atradās latviešu rokās, un rets bija tāds amats, kur nebija latviešu, jo latviešu amatnieku bērniem pēc «Policey Ordnung» bija brīv iestāties visos amatos, un viņus nedrīkstēja noraidīt, tāpat arī latviešu namnieku bērniem bija pilnīga brīvība izvēlēties sev profesiju, jo viņi vairs neskaitījās par «undeutsche», bet kā Rīgas namnieku bērni varēja izlietot visas brīvības un privilēģijas. Āsi soļi pret latviešiem varēja dezorganizēt Rīgas saimniecisko dzīvi, tādēļ arī cīņa pret latviešiem 17. g. s. neizpaudās asā veidā, bet latviešus sistēmatiski sāka neuzņemt amatos, latviešu amatus nepielaida ģildēs un līdzās vecajiem latviešu amatiem tai pašā nozarē dibināja jaunus vācu amatus, tādā kārtā radot jaunu šejienes, jeb latviešu amatnieku grupu, kam nav pārējo amatnieku tiesību: viņi vairs neietilpst ģildē, un viņus neuzņem par namniekiem.

II. Pirmie atklātie uzbrukumi latviešu tiesībām.

1. Lielās ģildes sūdzība 1682. g.

Atklātās cīņas starp latviešiem un vāciešiem sākās 1682. g. Uzbrucēji bija vācieši. 1682. g. ģildes iesniedza savas vastlāvju sūdzības (Fastnachts gravamina), kuŗās izteiktas Rīgas tirgotāju un amatnieku vēlēšanās un vajadzības, un kuŗas rāte parasti arī centās pēc iespējas izpildīt. Šī gada Lielās ģildes sūdzības 10. p. bija šāds:*)

*) Sk. pielikumu Nr. 1.

«§ 10. Jāņem vērā, ka šai cienījamā pilsētā ir pavisam neciešams, pat patiešām apkaunojoši, kaitīgi un bīstami, ka nevāci var iegūt namnieka tiesības un viņu privilēģijas, un pilsēta ir pārpildīta ar šādiem namniekiem. Kā savā laikā mūsu priekšteči nevienam no nevāciem nepiešķīra namnieka tiesības, un vēl mazāk atļāva viņiem namnieka pārtiku (Nahrung), un lai to novērstu, tad savos 1564. g. likumos vai statūta 74. p. skaidri nolēmuši un noteikuši, ka nevienam no nevāciem nav brīv pirkt tirgotāju mantas; turpat 48. p., ka neviens vācietis nedrīkst latvieša vietā uzstāties, nedz arī sastādīt ar tiem sabiedrības, tāpat arī 62. p., ka nevienam nevācam, nav brīv darīt medu un alu pārdošanai, nedz arī darīt medu mucās, tad arī namnieki visā padevībā lūdz to turpmāk stingri ievērot un saskaņā ar to uz priekšu vairs nevienam, kas nevācu dzimuma, nepiešķirt namnieka tiesības, privilēģijas un brīvības, kaut arī viens vai otrs no tiem ar laulību vai kādiem pakalpojumiem kādam no rātes to it kā nopelnījis.

Rāte atbildēja uz šo iesniegumu šādi:

«ad. 10. Jautājums par to, kādus ļaudis uzņemt namniekos, ir rātes kompetencē, un būtu ļoti nekristīgi un pretlikumīgi, ja tai laikā, kad citās tautās daži zemnieku kārtas cilvēki ar savu centību, mākslu un zināšanām, kā arī ar godīgu uzvešanos var iegūt sev augstāku kārtu tiesības, tāpat arī ir zināms, ka daudzi no mūsu nevāciem tādā pat kārtā ir zviedru valstī, Vācijā un citās zemēs ieguvuši namnieka tiesības un uzņemti amatos un ģildēs, savā tēvu zemē, kad tie ar savu centību un zināšanām izceļas, nevarētu ieņemt nekādu labāku stāvokli. Citādi nevāciem, saskaņā ar minētiem pilsētas likumiem, namnieka pārtikas lietošana paliek aizliegta, un nekad nevarēs pierādīt, ka kāds no nevāciem kā nevācs būtu uzņemts namniekos, un vēl mazāk, ka pilsēta ar tiem būtu pārpildīta.»

Šim dokumentam ir ļoti svarīga nozīme. Tas ir pirmais dokuments, ko vācieši izmantoja cīņā p r e t latviešiem, jo tur esot skaidri noteikts, ka latviešus nevarot par namniekiem uzņemt. Izmantojot šo rātes lēmumu, kas latviešiem ļoti labvēlīgs, cīņā pret latviešiem, vāci vienkārši duļ-

ķoja ūdeni. Rātes lēmums šai lietā ir pilnīgi skaidrs: tā noraida Lielās ģildes priekšlikumu atņemt latviešiem namnieka tiesības, atrodot tādu soli par nekristīgu un pretlikumīgu; par kādu pilsētas pārpildīšanu ar nevācu namniekiem nevarot būt runa, un arī neviens nevācietis kā nevācietis neesot par namnieku uzņemts. Neskaidra ir tikai pēdējā izteiksme, ka nevācietis kā nevācietis nekad neesot namniekos uzņemts. Ja ar to būtu teikts, ka neviens nevācietis nekad par namnieku nav uzņemts, tad jau pilnīgi nevietā būtu protesti pret Rīgas pārpildīšanu ar nevācu namniekiem; un rāte atrod tādu stāvokli par nekristīgu un pretlikumīgu, ja latviešiem liegtu tiesības tikt uz augšu un neatļautu viņus uzņemt namniekos. Tā tad latvieši ir namniekos, viņu jau ir tur tik daudz, ka var runāt par Rīgas pārpildīšanu ar latviešu namniekiem, Rīgas rāte atsakās noliegt viņu turpmāku uzņemšanu, un par to, ka latvieši nav uzņemti namniekos, nevar būt ne runas. Bet kādā kārtā viņus uzņem namniekos? Rāte atbild, ka nevienu nevācieti neuzņem namniekos kā nevācieti, bet gan kā amata locekli. Latvietim liegta šai laikā uzņemšana tikai līdz tam laikam, kamēr viņš arī pēc sociālā stāvokļa ir nevācs, bet tikko viņš iekļūst vācu amatā, resp. amatā, kas ietilpst Mazā ģildē, viņš nav vairs uzskatāms par nevācu, un rāte katēgoriski atsakās arī no Mazās ģildes locekļiem izdalīt tos, kas latviešu dzimuma, bet grib neatkarīgi no dzimuma pieņemt ģildes locekļus namniekos. Kā jau iepriekš aizrādīju, nevācu jēdzienu viduslaikos lietoja dažādās nozīmēs, dažreiz kā nacionālu, dažreiz kā sociālu apzīmējumu. Lielās ģildes sūdzība jau vērsta pret visiem latviešiem (die von unteutscher Extraction»), rāte turpretim runā par «unteutschen als unteutschen», apzīmējot ar to vienīgi latviešus, kas neietilpst Mazās ģildes amatos. Ar to ir noskaidrotas latviešu tiesības iekļūt namniekos 17. g. s. beigās: latvieši, kas ietilpst Mazā ģildē, var iegūt namnieka tiesības, pārējiem parastiem latviešiem tās liegtas. Virvju vijēju (Reepschlager) amata locekļi, kas vairumā bija latvieši, bija namnieki, piem., «unteutscher Reepschlager Sprixt», bija namnieks; tāpat vēl 1695. g. namniekos uzņēma kannu lējēju Miezi. Vēl 1750. g. Dāniēls Šteinhauers min divus latviešus, kas esot namnieki.

viens no tiem pat amata vecākais; rāte ļoti uztraucās, ka šādus vīrus nosaucot par nevāciem, jo tie taču esot uzrādījuši kārtīgas, divu cienījamu namnieku apliecinātas dzimuma apliecības. Tā tad arī šeit 18. g. s. vidū latvieti, kas ticis vācu amatā un namniekos, neuzskatīja vairs par latvieti, tikai, diemžēl, 18. g. s. vācu amati bija sevī tā noslēgušies, ka ļoti retam latvietim tur izdevās iespiesties.

1682. g. rātes lēmums aizstāvēja latviešu tiesības. Šai laikā rāte vispār bija pret latviešiem noskaņota labvēlīgi. To liecina arī tas, ka 1681. g. Rīgā sāka ierīkot latviešu skolas un izdeva noteikumus par obligātorisku skolas apmeklēšanu.

Savos 1682. g. lēmuma motīvos rāte piemin, ka daudz latviešu zviedru valstī, Vācijā un citās zemēs esot ieguvuši kā namnieka tiesības, tā arī uzņemti amatos un ģildēs. Tas mums noskaidro kādu problēmu, kas duras acīs katram, kurš pēta latviešu dzīvi Rīgā no 16.—19. g. s. Latviešu skaits Rīgā arvienu papildinājās ar rezervēm no laukiem, kas katru gadu ieplūda Rīgā. Šie ienācēji daudz uz augšu nevarēja tikt, un palika pa lielākai daļai par dienas strādniekiem vai kalpiem pie vācu kungiem. Mērķis, ko šāds ienācējs grib un dažkārt var sasniegt, ir ietikt liģeros, sāls nesējos vai kaņepju kūlējos. Lai to panāktu, viņam 4—6 gadi jānostrādā par mājas kalpu pie kāda vācu kunga, jādabū no viņa apliecība, jāiekrāj 30—40 dāldeŗu, lai varētu iepirkties liģeros. Bet kādas izredzes ir otrai paaudzei, kas jau dzimuši līdz ar pārējo brīvo Rīgas latviešu bērniem kā brīvi cilvēki? Kur tie paliek? To dabīgais ceļš ir iestāties kādā amatā un iegūt pilnas namnieka tiesības. Un līdz 17. g. s. tā arī notiek, un tādēļ arī saprotams, ka visi amati pārpildīti no latviešiem. Bet kad Rīgā amatu durvis latviešiem pamazam aizveŗas, brīvo Rīgas latviešu bērni dodas pasaulē laimi meklēt, un sākas latviešu amatnieku izceļošana uz citām zemēm. Tur šiem brīvajiem latviešiem nekādus šķeršļus neceļ, un no rātes protokola redzams, ka daudzi no šiem latviešiem kā Zviedrijā, tā Vācijā un citās zemēs ir ieguvuši cienījamu stāvokli un ir namnieki, kā arī ģilžu un amatu locekļi. Latviešu amatnieku emigrācija no Rīgas sākusies jau stipri agri. Viļņas ev.-lut. baz-

nīcas archīvā*) esošais draudzes locekļu saraksts rāda, ka jau kopš 17 . g. s. sākuma Viļņā pastāvējusi prāva un bagāta latviešu kolōnija. Struņķis, Peše, Nēze, Meija, Kaija, Pods, Kocers u. t. t., visi ir Viļņas namnieki, tirgotāji, skrodeŗi, linu audēji. Baznīcas vecāko starpā ir latvieši, un pats baznīcas vecākais un kasieris Jukums Reiters ir, liekas, latvietis un pirmā latviešu rakstnieka un cīnītāja J. Reitera tuvs radinieks, kas kā tāds mēģinājis J. Reiteram sagādāt mācītāja un pēc tam rātskunga vietu Viļņā. Arī J. Reitera aicinājums uz Maskavu 1670. g. gŗūti iedomājams, ja tur nebūtu bijusi šai laikā prāvāka latviešu amatnieku un virsnieku kolōnija. Un 18. g. s., kad Rīga nokļuva Krievijas rokās, un kad Rīgā latviešu amatniekam bija gŗūta dzīve, tad tas latviešu plūdums, kas agrāk vēl devās uz Zviedriju un Vāciju laimi meklēt, novirzījās uz austrumiem, un sevišķi iemīļota latviešiem tagad bija Pēterpils. Sevišķi liela latviešu emigrācija bija no nevācu amatiem, kas neietilpa Mazā ģildē, un kam nebija iespējams tikt Rīgas namniekos; uz Krieviju plūda latviešu drēbnieki, kurpnieki, linu audēji, mūrnieki un namdaŗi. Dažu latviešu amatu, kā mūrnieku un namdaŗu, iznīkšanu Rīgā nevar izskaidrot ar amata locekļu izmiršanu, bet gan, liekas, ka šo amatu locekļi atrada tai laikā, kad viņus Rīgā sāka spaidīt, daudz izdevīgāku darbu pie Pēterpils celšanas. Bet arī tie brīvie Rīgas latvieši, kas 17. g. s. beigās bija galīgi izstumti no 3 valdošām kārtām, t. i. rātes un abām ģildēm, nebūt nenolaida rokas. Viens no lielākiem latviešu ieguvumiem šai laikā ir priekšpilsētu iekaŗošana un celšana. Lai nodrošinātu sev eksistenci un arī iespēju panākt dzīves uzlabošanos, latvieši devās ārā no Rīgas mūŗiem. Pirmās jau 16. g. s. apbūvējās ārpilsētās Smilšu un Kaļķu ielas, tagadējās Brīvības un Tērbatas ielas, kur jau 17. g. s. vidū, kā to liecina Jāņa baznīcas mācītāju strīdi, bijis viens no lielākiem latviešu centriem. 17. g. s. apbūvējās Vidzemes un Latgales priekšpilsēta un Pārdaugava. Tās bija lielāko tiesu pilsētas zemes, ko latvieši saņēma gruntsnomā; daļa cēla savus namus uz Juŗa hospitāļa zemēm Vidzemes priekšpilsētā un Pārdaugavā, daļa nopirka Rīgas pilsētas namnieku dzimtīpašumus,

*) Tur ieskatījos 1935. g., petījot mācītāja Dr. Jāņa Reitera biografiju.

un daļa dzīvoja uz savām vecu vecām dzimts zemēm. Un šie viņu mazie īpašumi ir viņiem liels atbalsts eksistences cīņā. Ir vispirms patvērums, iekoptais dārziņš dod arī ienākumus, var turēt govi un apgādāt ar pienu Iekšrīgas iedzīvotājus; un ja arī nevar tikt amatā, tomēr darba Rīgā netrūkst, kur var nopelnīt pārtiku. Bet viens otrs no tādiem latviešu amatu locekļiem, kas iedzīvojās naudā, sāka domāt par to, kā iegādāties pašam Iekšrīgā namu. Beidzot latviešu bagātnieki sāka pirkt Rīgas priekšpilsētās ietilpstošās muižas.

Bet tad Rīgas vācieši apķērās, kādas briesmas draud viņu privilēģijām no latviešiem, un uzsāk kaŗa gājienu pret latviešu īpašumu tiesībām. Pēc vairākiem Lielās ģildes iesniegumiem rāte 15. apr. 1738. g. Jāņa un Jēzus baznīcās trīs svētdienas no vietas liek nolasīt šādu ziņojumu:

«Tā kā pēc veciem noteikumiem nevāciem nevar piederēt zemes gabali par dzimtu, tāpat arī tiem nav piešķirtas namnieku tiesības, brīvības un priekšrocības, pie kuŗām pieder arī zemes dzimtvaldījums, tad ar šo visiem un katram nevācam, kam pilsētas tiesā pieder zeme par dzimtu, tiek pavēlēts to gada un dienas laikā nodot un pārdot vietējiem namniekiem vai tādiem, kas to var valdīt, jo pretējā gadījumā pilsēta šos dzimtos zemes gabalus piesavinās sev par pirkuma cenu. Pēc šī noteikuma tad ir jārīkojas arī visiem un katram nevācam, kam pieder dzimtīpašums.»*)

Šā rīkojuma sekas bija tās, ka tā paša gada 11. augustā rātei ienāca motīvēts pretraksts, ko parakstījuši: «Visi še dzīvojošie brīvie šejienieši» («Die Sämtliche hier sich Befindliche freye Einheimische). Bet rāte nemaz šo pretrakstu neskatīja cauri, jo nezinot, kas tie tādi esot par brīviem šejieniešiem, un tad tā paša gada decembrī ienāk ar pilniem parakstiem lūgums skatīt iepriekšējo lūgumu cauri un dot atbildi, un to jau parakstījuši: važoņu amata uzdevumā — eltermanis A. Krēgers, vecākie A. Ķīsis, J. Krūza; zvejnieku amata vārdā — eltermanis K. Krastiņš, vecākie M. Dumpis, un J. Peiksts; pārcēlāju amata vārdā — H. Melbārds, H. Dumpis, M. Kazāks; mastu šķirotāju vārdā — M. Šteinhauers un J. Šteinhauers.

*) Sk. pielikumu Nr. 10.

Cīņā par savu zemes īpašumu apvienojās visi Rīgas latvieši. Te sākās pirmās Rīgas latviešu cīņas ar vāciešiem, kuŗas mēs varam nosaukt arī par pirmām n a c i o n ā l ā m c ī ņ ā m, jo te vairs neaizstāvēja atsevišķu personu vai amatu intereses, bet visas latviešu tautas intereses un viņas tiesības. Cik plaši šī cīņa ir gājusi, liecina tas, ka latvieši ar Šteinhaueru priekšgalā uzdod Mag. Maskovam uzrakstīt latviešu tautas vēsturi; Maskovs pie šī darba ar diviem algotiem sekretāriem nostrādā gandrīz pilnu gadu un rezultātā sagatavoja četrus biezus kvarta sējumus, kuŗos apskatīta netikai latviešu pilsētnieku, bet arī latviešu zemnieku vēsture un tiesības, un kad ķeizariene Katrīna II. apmeklēja Rīgu (1764. g.), latvieši to gribēja personīgi pasniegt ķeizarienei, bet vācieši tik pamatīgi apsargājuši visas pieejas ķeizarienei, ka Maskovs nav varējis tikt klāt, un grāmatas palikušas neiesniegtas. Kur tās vēlāk palikušas, nav zināms. Varbūt kāda gādīga roka parūpējās par to, lai šis kaitīgais vīrs, kā viņu apzīmēja vācu vēsturnieks Arnts, pazustu no Rīgas līdz ar savu kaitīgo darbu.

2. Latviešu dzimtīpašumi Rīgā priekš 1738. g.

Līgumus par dzimtīpašumu pārdevumu priekšpilsētā korroborēja zemes soģa tiesā (Land - -Vogtei Gericht). Šās tiesas protokolos mēs jau 1662. g. atrodam ierakstītu gadījumu, kad šāds pirkuma līgums ir korroborēts zemes grāmatās latvietim un kā no protokola redzams, zemes īpašumu pārdošana latviešiem notiek parastā kārtā, bez kāda sevišķa rātes lēmuma. Šis pirmais korroborācijas gadījums ir šāds:*) 1662. g 26. apr. ierodas zemes soģa tiesā H. ab Ūlenbroks ar važoņu vecāko Oto Leimani un paziņo, kādā kārtā H. ab Ūlenbroks ar savas mātes, māsas un visu piederīgo ziņu c e d ē un pārdod ar dzimts un privātīpašnieka tiesībām gabalu zemes, 96 kv. rūtes lielu, no sava tēva mantotām zemēm. Un nevienam nebūs pircēju ne arī viņa mantiniekus traucēt šā īpašuma valdīšanā, bet tas turpmāk var mierīgi paturēt un lietot savas īpašuma tiesības. Tādēļ viņi lūdz

*) Sk. pielikumu Nr. 3.

zemes soģa tiesu apstiprināt un ierakstīt šo pirkumu. Oto Leimanis, važoņu vecākais, lūdz pārdevēju sagādāt viņam rātes lēmumu, lai viņš būtu nodrošināts īpašuma tiesībās par savu zemes gabalu. Pārdevēja pilnvarnieks Cimmermans saka, ka viņš par šādu lēmumu jau ar pilsētas galvām runājis, bet tie viņam atbildējuši, ka tas neesot parasts, bet ka tiesas lēmums un ierakstīšana zemes grāmatās ir jau saistoša. Ja nu pircējs tiešām vēl šai lietā gribētu griezties pie rātes, tad to viņš varot darīt. Vēlreiz atkārto, ka viņš aizsargās pircēju pret visādām pretenzijām. O. Leimanis apmierinās ar šo J. Cimmermaņa paskaidrojumu un lūdz to protokolēt. Pirkumu apstiprina un Cimmermaņa solījumu liek protokolēt.

Šis īpašuma pārdevums ir noticis tā tad ar rātes ziņu, tomēr ticis apstiprināts parastā kārtībā ar tiesas lēmumu un ierakstu zemes grāmatā. Tā tad šāds zemes pārdevuma gadījums, kad dzimtīpašumu pārdod latvietim, ir parasta lieta, un nekādi ierobežojumi vai aizliegumi latviešiem dzimtīpašumu iegūšanā šai laikā nepastāv.

Ir iespējams izsekot šā dzimtīpašuma tālākām liktenim. Parasti tas ir ļoti grūti, jo, pārejot no viena dzimts locekļa uz otru, nekādi ieraksti zemes grāmatās nebija vajadzīgi, — tie ir tiešām nevis privāti, bet dzimtas īpašumi, un ierakstus mēs sastopam tikai tad, kad tie no vienas dzimtas pāriet otras dzimtas rokās, kādēļ arī ieraksti par latviešu dzimtīpašumiem, kuŗi parasti no savām rokām īpašumus neizlaiž, sastopami reti. Ar Leimaņa īpašumu tas ir citādi. Šī dzimta izmirst mēŗa gados, un pēc mēŗa zemes gabals nonāk svešās rokās. Tuvākā radiniece ir Leimaņa māsas vedekla, Elizabete Kica, precējusies ar J. Meiju; viņa iesniedz lūgumu piešķirt šo dzimtīpašumu viņai, ko zemes soģa tiesa 1717. g. 16. sept. izdara. 1726. g. 12. jūl. J. Meijs pārdod šo dzimtīpašumu V. Šterkam, un zemes soģa tiesa pārveduma aktu korroborē un zemes gabalu 1726. g. 15. aug. ierāda jaunajam īpašniekam. 1737. g. 5. jūl. zemes soģa tiesā ierodas Dāvīds Holcs ar savu sievas tēvu Viļumu Šterku un važoni Jēkabu Krūzi, un pirmais ziņo, ka viņš sava sievas tēva Viļuma Šterka iegūto un saskaņā ar uzrādīto 1726. g. 12. jūl. zemes soģa tiesas protokolu viņam dzimtīpašumā piešķirto dzimtzemes

gabalu, kas atrodas ārpilsētā, Kaļķu ielā, kopā ar tur uzceltām ēkām un visiem piederumiem, tāpat kā to savā laikā viņam cedējis sievas tēvs, pārdod augšā minētam važonim par 210 dāldeņiem dzimts un privātīpašumā, un lūdz tiesā apstiprināt un ierakstīt šo pirkuma un pārdevuma līgumu. Šterks apstiprina, ka viņš nodevis minēto zemes gabalu ar visiem piederumiem savam znotam Dāniēlam Holcam. Važonis Jēkabs Krūze atzīst pirkuma un pārdevuma līgumu un lūdz viņam izsniegt protokola pilnīgu kopiju. Tā kā Šterks pie tiesas apliecina, ka viņš cedējis minēto zemes gabalu ar visiem piederumiem, tad tiesa apstiprina minēto pirkumu un pārdevumu ar visiem piederumiem korroborē Jēkabam Krūzem. Lielākas drošības dēļ atļaut viņam izsniegt arī pilna protokola kopiju.

Pēdējais pirkums apstiprināts zemes soģa tiesā nepilnu gadu pirms rātes lēmuma par latviešu dzimtīpašumu atņemšanu. Šā zemes gabala tiesiskais liktenis mums skaidri rāda, ka dzimts zemes gabalu pāreja latviešu rokās notikusi pilnīgi atklāti ar pirkuma līgumiem, un šie līgumi bez kādiem iebildumiem apstiprināti tiesā, pēc kam pati tiesa ierādījusi jaunajiem īpašniekiem viņu īpašumus.

1685. g. 20. sept. Kaspars Mennings aizņemas no važoņa Simoņa Krūzes 500 dāldeņu un kā ķīlu nodod Krūzem zemes gabalu, ko Krūze vēlāk apbūvējis. Kad Kaspars Mennings nomirst, Krūze griežas pie viņa mantiniekiem ar lūgumu vai nu samaksāt minēto summu, vai arī pārrakstīt zemes gabalu uz viņa vārda. Kad mantinieki par savu saistību kārtošanu neliekas ne zinis, Krūze griežas pie rātes ar sūdzību. Rāte 1696. g. 11. jūn. nolemj:*)

«Tā kā no mirušā Kaspara Menninga mantiniekiem neviens nevēlas izpirkt ieķīlāto zemes gabalu, bet uz tā gulošās saistības nav apstrīdamas, tad minētais zemes gabals ir pārrakstāms uz važoņa Simona Krūzes vārdu, un ar to viņš noraidīts pie zemes soģa tiesas.»

Zemes tiesa izsauc vēlreiz Menninga mantiniekus, bet kad izrādās, ka ķīlas parāds pārsniedz zemes gabala vērtību, mantinieku vārdā 1696. g. 25. jūl. Kr. Cimmermans nodod šo ze-

*) Sk. pielikumu Nr. 4.

mes gabalu dzimtā īpašumā (erb und eingenthümlich) Simonam Krūzem. 1696. g. 5. aug. tiesa šo zemes gabalu ierāda Simonam Krūzem un ieraksta dārzu grāmatā.

Te jau ir gadījums, kur pati rāte nodod dzimtīpašumu latvieša rokās.

Šis pats Simons Krūze 1700. g. nopircis zemes gabalu no Borcherdinga un viņa dēls to 1716. g. 14. jūn. pārdod dzimtā īpašumā (erb und eigenthümlich) Viļumam Koskulam, un tiesa minētā datumā šo līgumu apstiprina.*)

1731. g. Joach. Ramms pārdod savu zemes īpašumu važonim Jāņam Ķīsim, un pēdējais pieprasa, lai tiesa apstiprinātu pirkuma līgumu un ierādītu viņam pirkto zemes gabalu; to viņš arī panāk.**)

1726. g. 23. jūl. zemes soģa tiesa apstiprina un korroborē pirkuma līgumu, ar ko landmāršala Plātera atraitne pārdod dzimtā īpašumā (erb und eigenthümlich) zvejniekam un pārcēlājam Mārtiņam Dumpim viņai piederošo pļavu Spilvē.***)

No pārējiem dzimtīpašumu pirkuma gadījumiem jāatzīmē Voleru muižas pārdevums Jānim Šteinhaueram (1736. g.). Šo ieguvumu tomēr likvidēja tādā kārtā, ka kāds no pārdevēja tuviniekiem, lietodams izpirkuma tiesību, atpirka muižu no Šteinhauera.

Šī vēstures avotu virkne mums noteikti liecina, ka no 1662. g. līdz 1737. g. latvieši ar tiesas apstiprinātiem līgumiem un bieži ar rātes ziņu un piekrišanu ir ieguvuši nekustamus īpašumus Rīgā, sevišķi ārpilsētās. Neskaidrs šai ziņā ir kāds 1684. g. rātes atzinums. Īstenībā tas nav kāds principiāls lēmums attiecībā uz jautājumu, ko pēc paraduma proponē prezidējošais birģermeistars, bet tā ir atbilde uz kādu nejaušu jautājumu: kāds namnieks grib zināt, vai latvietis var arī ārpus pilsētas pirkt zemes gabalus dzimtīpašumā.****) Atbilde ir, ka nevāciem to nevar atļaut. Jautājuma formulējums ir tomēr stipri neparasts: «ob ein Unteut-

*) Sk. pielikumu Nr. 5.
**) Sk. pielikumu Nr. 6.
***) Sk. pielikumu Nr. 7.
****) Sk. pielikumu Nr. 12.

scher auch wohl ausser der Stadt ein Erb-Grund kauffen könte?» Ja nebūtu šai teikumā «auch wohl», tad lieta būtu skaidra, bet ja prasa, vai arī ārpus pilsētas latviešiem tiesība pirkt zemes gabalus, tad tas norāda it kā uz to, ka pilsētā viņiem tāda tiesība ir jau bijusi. Beidzot, kādā nozīmē šeit lietots «ausser Stadt», vai tas nozīmē ārpus Iekšrīgas, t. i. priekšpilsētā, vai arī ārpus visas pilsētas, t. i. Rīgas patrimōniālā apgabalā. Iespējams, ka te ir domāts Rīgas patrimōniālais apgabals, un kāds pilsonis pieprasa, vai latvieši, kam ir tiesības pirkt par dzimtu zemes gabalus Rīgā, var tos iegūt arī patrimōniālā apgabalā; un tad ir saprotama atbilde, ka tas nav pielaižams, jo latviešu dzimtīpašumu tiesības Rīgā dibinājās jau uz vecām tradicijām, turpretim lauku zemes gabalu iegūšana dzimtīpašumā no pilsētas viedokļa nebija nekādā ziņā atbalstāma. Mazāk ticama ir tāda šā jautājuma interpretācija, vai latvieši, kam jau ir īpašumi iekšpilsētā, var iegūt tādus arī priekšpilsētā. Tas, vispirms, jau neatbilst faktiskiem apstākļiem, jo taisni iekšpilsētā latviešiem bija daudz grūtāk iegūt zemi dzimtā īpašumā kā priekšpilsētā, un 18. g. s. sākumā, kad rāte vēl atļāva latviešiem iegūt priekšpilsētā zemes gabalus par dzimtu, jau 1727. g.*) tā katēgoriski uzstājās pret to, ka latvieši pērk Iekšrīgā namus, un neapstiprināja pirkuma līgumus. Un ja šo atzinumu saprastu tā, kā vācieši to izskaidroja 18. g. s., t. i., ka latviešiem nav tiesības iegūt priekšpilsētās zemi par dzimtu, tad to vajadzēja zināt attiecīgām iestādēm, piem., tiesām, kas tad pārtrauktu nekustamu īpašumu korroborēšanu uz latviešu vārda. Bet nekas tamlīdzīgs nenotika, un ne tikai tiesa turpināja korroborēt dzimtīpašumus uz latviešu vārda, bet arī pati rāte Simona Krūzes lietā lika zemes soģim pārrakstīt dzimtīpašumu uz latvieša vārda. Starp citu, arī minētā 1684. g. atzinuma teksts tik neskaidri uzrakstīts, ka pat reģistra sastādītājs, kas to parasti dara tā paša gada beigās, ir šo atzinumu pārpratis un reģistrā ierakstījis šādu lēmuma saturu: «Nevāci var iegūt zemi par dzimtu ārpus pilsētas» (Die Unteutsche mögen ausser der Stadt Erb-Gründe kauffen).

*) Sk. pielikumu Nr. 8.

Reģistrātora pārskatīšanās taisni šai lietā ir dīvaina, jo reģistri parasti sastādīti uzmanīgi.

Tā tad 1684. g. 6. jūn. rātes atzinuma tekstam vai nu nemaz nav tā nozīme, kādu tur centās ielikt vācieši 18. g. s., vai arī šis nejaušais lēmums nav faktiski reālizēts, un to neievēroja ne pati rāte, ne tiesa, ne arī iedzīvotāji. Pēc šī 1684. g. lēmuma latvieši paturēja savas tiesības iegūt par dzimtu īpašumus priekšpilsētās.

Bet kā bija ar latviešu tiesībām iegūt dzimtīpašumus pašā pilsētā? Uz šo jautājumu mums atbild pilsētas namu saraksti. Izrādās, ka arī pašā Iekšrīgā tomēr vācieši nebija spējuši reālizēt savu pamata tezi, ko viņi uzstādīja cīņā pret latviešiem, t. i., ka nama īpašnieks drīkst būt tikai namnieks. 1728. g. sastādīts Rīgas namu saraksts, un šai sarakstā mēs līdzās 38 garīdznieku un baznīcu namiem, 43 muižnieku namiem, 61 pilsētas namam un 451 namnieku namam, sastopam arī 77 iedzīvotāju namus, kuŗu īpašnieki nebija namnieki. Pārskatot šo 77 namu īpašnieku sarakstu, uzduŗamies tur arī uz vairākiem latviešiem: «Haak Christian Saltzträger (sāls nesējs), Eigener Hauss, Gothard Russ (ein eigenes Holtz Hauss), Michel Osseling Ligger (liģeris), hat schon 1721 mit vorwissen Stadt-kasten das Haus gebaut,» tad vēl nami pieder latviešiem: M. Strauding, Christ. Lau, Marten Sehl, Michall Ohsel, un bez šiem vēl sarakstā, liekas, ir vairāki latvieši, par kuŗu tautību tik droši nevar spriest, jo daudziem ir vācu uzvārdi. Visi tie ir dzimtīpašnieki, jo, ja kāds nama valdītājs nav īpašnieks, tad tas sarakstā ir seviši atzīmēts. Tā tad 1728. g. latviešiem pieder dzimtīpašumi arī pašā Iekšrīgā. Sarakstos, kas uzglabājušies no 17. g. s., latviešu namīpašnieku skaits ir vēl kuplāks. Arī par Iekšrīgu jākonstatē, ka dzimtīpašumus 17. g. s. varēja iegūt arī iedzīvotāji, kas nebija namnieki, un to starpā dzimtīpašnieki bija arī latvieši.

Kad sākās uzbrukums latviešu īpašuma tiesībām, pirmie cieta iekšpilsētas latvieši. Kad 1727. g. 11. febr. liģeris Kalliņš (Kalniņš) nopērk pie Rīdziņas Špernāgela namu un spīķeŗus, Lielās ģildes eltermanis un dokmanis ierodas 16. febr. rātes sēdē un ziņo, ka latvieši pērkot mūŗa namus pilsētā, un

uzrāda pirkuma līgumu, kuŗš noslēgts starp Špernāgelu un kādu latvieti Kalliņu 11. febr. Kā no dokumenta redzams, Špernāgels pārdod savu namu pie Rīdziņas kopā ar spīķeri Kalliņam par 350 dāldeŗiem. Ģildes pārstāvji, iesniedzot līguma kopiju rātei, aizrādīja, ka latviešiem, kas nav namnieki, neesot arī tiesības šeit pilsētā iekurt savu pavardu, un tiem neesot tiesības pirkt namus, un namnieku vārdā lūdza dot taisnīgu rīkojumu par to, lai rāte uzrādīto pirkuma līgumu neapstiprina. Rāte liek iesniegto pirkuma līgumu nolasīt un nolemj:

«Rāte ieteic soģa un ķemerejas tiesai, kad augšā minētais pircējs un pārdevējs tur ieradīsies apstiprināt minēto līgumu, viņu lūgumu noraidīt.»

1727. g. 24. apr. tiesā ierodas Kalniņš un Šteins, kur viņiem paziņo, ka viņi ātrāk nedrīkst apmesties savos namos, kamēr nav dabūjuši speciālu atļauju. Uz to liģeris Bertolds Kalniņš atbild, ka viņš esot spiests padoties rātes lēmumam par savu no Špernāgela iegūto namu, bet lūdz, tā kā citiem latviešiem ir pašu mūŗa mājas šeit pilsētā, tad arī viņam atvēlēt tādu pašu brīvību.

Tai pašā gadā ienāk no Lielās ģildes vastlāvju sūdzība, kuŗas *sestais* pants ir šāds:*)

«Ār rātes pavēli jāizziņo un jānoteic, ka nevienam latvietim, ne arī kādam citam, kam nav tiesības būt par namnieku un brāli kādā ģildē, un tādiem, kam likums to neatļauj, nav brīv izmantot namnieku pārtiku, kā arī apdzīvot namnieku namus un vēl jo mazāk šeit pilsētā pirkt un ar dažādiem paņēmieniem sev iegūt namus, jo citādi var rasties sarežģījumi un nevēlamas sekas.»

Rāte uz šo iesniegumu atbild: «Rātei nav zināms, ka šeit tādi ļaudis izmantotu namnieku pārtiku, kas nav namnieki vai ģildes brāļi, un kas par tādiem nevar kļūt, un tādi, kam to likums aizliedz, tādēļ arī vajaga tos saukt vārdā, lai tad ar tiem varētu apieties pēc likuma. Kas attiecas uz latviešiem, tad jau pagājušā gadā tika aizrādīts tirdzniecības tiesai (Wettgericht), lai tā uzmanīgi sekotu, ka latvieši nepārkāptu savas robežas, un šo aizrādījumu tagad atkārtojam. Beidzot,

*) Sk. pielikumu Nr. 8.

attiecībā uz namu pirkšanu un apdzīvošanu, tad tam piegriezīs lielu vērību, un jau nesen atpakaļ vienam latvietim nama pirkšana noliegta.»

Šai Lielās ģildes iesniegumā ir runa tikai par to, lai latviešiem aizliedz namu pirkšanu pilsētā, bet ne priekšpilsētā, un, kā liekas, tad arī rāte ir tādās pašās domās, jo pēc 1727. g. latvieši joprojām ieguva namus priekšpilsētā, un zemes soģa tiesa šos līgumus apstiprināja; pret tiem necēla iebildumus arī rāte.

Visi aplūkotie vēstures avoti ļauj mums secināt sekojošo: *Latviešiem kā 17. g. s., tā arī 18. g. s. sākumā piederēja nekustami īpašumi kā Iekšrīgā, tā arī Rīgas priekšpilsētās, un arī tie latvieši, kas nebija namnieki, varēja netraucēti iegūt dzimtīpašumus iekšpilsētā līdz 1727. g. un priekšpilsētās līdz 1737. g. To pierāda arī 1718. g. namu specifikācija, kur priekšpilsētā no 91 privātiem namiem 23 ir vācu un 68 latviešu īpašumā.*

III. Cīņa par dzimtīpašumiem 1737. — 1740. g.

1. Rātes paskaidrojumi galma tiesai 1737. g.

1737. g. 28. maijā Rīgas rāte saņēma no galma tiesas (hōftiesas) reskriptu, kurā galma tiesa lūdza iesūtīt viņai šejienes likumus un noteikumus, kas nosaka brīvo latviešu tiesības iegūt dzimtīpašumā zemes gabalus kā pilsētā, tā arī ārpus pilsētas. Rāte 1737. g. 14. jūn. atbildēja:*)

«Ja arī *pieprasītā punktā nav atrodams neviens skaidros vārdos uzrakstīts likums, pie kā turēties,* tad tomēr šai lietā tuvākus paskaidrojumus un pamatojumus varētu smelt no veciem ieradumiem un prakses, kas laiku pa laikam ir no jauna apstiprināti, un no pilsētas privilēģijām un noteikumiem. Tā kā ir zināms, ka šī pilsēta kopš tās dibināšanas savas iekšējās lietās ir formējusies pati no sevis un ir piegriezusi sevišķu vērību namnieku kārtas labklājības veicināšanai un šai

*) Bucholtz — Bulmerincq, Aktenstücke und Urkunden zur Geschichte der Stadt Riga, II, 505.

ziņā ļoti nepieciešamiem svešnieku un nevācu ierobežojumiem, un sevišķi dzimtīpašumu iegūšana pilsētā, priekšpilsētā un pilsētas apkārtnē, kā arī kanona (dzimtnomas) un lēņa zemju izmantošana ir uzskatāma par namnieku privilēģiju. Šai ziņā namniekiem ne tikai mestru un bīskapa laikos bija sevišķas prerogātīvas, bet arī poļu laikā, un vēlāk tiem ir sevišķi apstiprinātas viņu nekustamu īpašumu tiesības kā tas arī ir redzams pievienotā izvilkumā no Gustava Adolfa privilēģijām. Tāpat arī no klātpieliktā izvilkuma no veciem policijas noteikumiem neapšaubāmi izriet, ka nevāci viņu cēluma kārtas, būtības dēļ nevar līdzināties ar namniekiem, nedz arī kārot namnieka tiesības, jo tie pieraduši tikai pie vergu darbiem un spējīgi tos darīt, un šais policijas noteikumos formulētās dzimtas īpašuma tiesības uz tiem nekādā ziņā nevar attiecināt. Tādēļ arī visi nevāci, kas apmetušies ārpilsētā vai pilsētas apkārtnē uz publiskām pilsētas vai iestāžu, kā arī privātām zemēm, par to maksā gadskārtēju zemes nomu, pie kam viņiem ir atļauts, kamēr viņi kārtīgi kārto savus maksājumus, nodot savas mājas un zemes saviem mantiniekiem. Tāpat arī pats par sevi izriet secinājums, ja nevāciem ar dažādiem laiku pa laikam atjaunotiem noteikumiem ir pilnīgi noliegta namnieka pārtikas lietošana visādās tirdzniecības nozarēs, alus darīšana, krogēšana, pat svešu cilvēku uzņemšana, viņi nekādā gadījumā nevar pretendēt uz tādu svarīgu namnieku privilēģiju, kāda ir dzimtīpašumu iegūšana. Lai gan viens otrs latvietis priekšpilsētā ar pirkumu no privātiem ir ieguvis savā īpašumā dzimts zemes gabalus un namus, tad tas ir noticis nelikumīgā kārtā, un ierakstīšanu ir izdarījušas zemākas tiesas, un tā kā neviens pret šiem lēmumiem nav protestējis, tad arī mēs neesam varējuši pamatīgi apspriest šo jautājumu, tomēr par dzimtīpašumiem priekšpilsētā rātes protokolā 1684. g. teikts, ka tos nevar piešķirt nevāciem, tāpat arī jaunākā laikā, 1727. g., pēc namnieku pārstāvju sūdzības, rāte nolēma piegriezt sevišķu vērību šādiem gadījumiem un priekš dažiem gadiem kādam latvietim, kas ar visādām machinācijām gribēja dabūt savās rokās kādu namu, rāte to neatļāva un caur tiesu izsniedza viņam atpakaļ samaksāto naudu.»

2. Ģilžu iesniegumi 1738. g. 10. martā.

Augšējais rātes paskaidrojums galma tiesai ir tikai priekšspēle ievadītai cīņai pret latviešu īpašumiem. 1738. g. 10. martā rātes sēdē nolasa abu ģilžu eltermaņu iesniegumu.*)

Abu ģilžu eltermaņi un vecākie ziņo, ka šejienes nevāci sākuši, lai gan tas viņiem nemaz nav atļauts, iegūt dzimtīpašumus, kas atrodas pilsētas robežās, savā dzimts un privātīpašumā, tos ieņemt un paturēt. Tā važonis Ķīsis nopircis no Lielās ģildes locekļa Cimmermaņa zemes gabalu Lastadijā pie Kārļa vārtiem un to patur savā dzimtīpašumā. Tāpat zvejnieks Mārtiņš Dumpis 1726. g. ieguvis no zemes maršala Plātera atraitnes savā dzimtīpašumā pļavu, un šo pirkumu liek apstiprināt un korroborēt zemes soģa tiesā 1726. g. 23. jūlijā. Šo korroborācijas protokolu delegāti iesniedz rātei. «Tā kā pēc vecu vecām pilsētai un viņas namniekiem izsniegtām un laiku pa laikam visaugstāki apstiprinātām privilēģijām nevāciem nav atļauts dzimts zemes gabalus kā pilsētā, tā priekšpilsētā, tā arī pilsētas zemju robežās iegūt dzimtīpašumā (erb und eigenthümlich) un tos turēt savā īpašumā, kā to 1682. g. un vēl nesen 1727. g. uz namnieku vastlāvju sūdzībām izsniegtās rezolūcijas nosaka, tad abu ģilžu eltermaņi un vecākie esam atraduši par ļoti nepieciešamu ziņot par to rātei un ļoti lūgt, lai rāte visžēlīgi pavēlētu iepriekš minētiem diviem nevāciem, kā arī visiem citiem, kas šādus dzimtīpašumus slepeni, un lai kādā ceļā tas būtu noticis, ieguvuši savā dzimtīpašumā, ar publiski izsludinātu pavēli, ka šādi dzimtīpašumi zināmā laikā, kuŗa noteikšanu mēs atstājam rātei, tiktu pārdoti vietējiem namniekiem vai arī tādām personām, kam ir dzimtīpašnieka tiesības, pretējā gadījumā šie īpašumi viņiem atņemami par pirkuma cenu. Bez tam vēl uz priekšu visiem, kas ir no nevācu dzimuma, stingri jānoliedz iegūt nekustamus īpašumus pilsētā un viņas robežās dzimtīpašumā.»

Iesniegumu parakstījuši Lielās ģildes eltermanis Ārends Bērens un Mazās ģildes eltermanis Kristiāns Klūge. Šo lūgumu pastiprināja vēl Lielās ģildes vastlāvju sūdzība.

*) Sk. pielikumu Nr. 9.

3. Rātes 1738. g. 15. apr. rīkojums un cīņa pret to.

Rāte 1738. g. 23. martā nolēma izpildīt ģilžu prasību un 1738. g. 15. apr. izsludināts rātes rīkojums, ka visi latviešu dzimtīpašumi gada un dienas laikā likvidējami, jo pretējā gadījumā tos atņems.*)

1738. g. augustā visu brīvo Rīgas latviešu vārdā (Die sämbtliche hier sich befindliche freye Einheimische) rātei tika iesniegts šāda satura raksts:**)

«Godājamā rāte ir publicējusi š. g. 15. aprīlī rīkojumu, ka visiem nevāciem viņu dzimtīpašumi gada un dienas laikā jāpārdod vietējiem namniekiem, vai arī pilsēta tos paņems sev par pirkuma maksu. Tā kā augstie rātskungi, kuŗiem mēs tomēr neliedzam viņu respektu, ar šo rīkojumu ir ļoti pāri darījuši mums, un pat veselas ģimenes ar to tiek galīgi ruinētas, tad esam spiesti spert nepieciešamos aizsardzības soļus pašu glābšanai, un darīt augstai rātei zināmas mūsu vajadzības, pilnīgā uzticībā, ka tā savā parastā taisnības mīlestībā tās uzņems un lūkos cauri.

Apspriežot jautājumu, vai nevāciem resp. no seniem zemes iedzīvotājiem dzimušiem cilvēkiem pieder dzimtīpašuma tiesības, ir nepieciešams vispirms pateikt, ka te ir runa ne par visiem un katru, bet tikai par tiem, kas ir brīvi cilvēki un nepieder nevienam kā dzimtcilvēki; kad jau mēs šo ierobežojumu pieņemam un ņemam vērā nevienu citu, kā tikai šos brīvos, no seniem Livonijas iedzīvotājiem cēlušos, tad šaubas par viņu tiesībām šķiet pilnīgi liekas, un tās nepieciešamās tiesības, ko pate daba viņiem dod, būtu neapšaubāmas, ja tās lielās pārgrozības, kas mūsu tēvu zemē šajos gadusimteņos notikušas, nebūtu sarežģījušas šo jautājumu. Pētot šo jautājumu, ir nepieciešams atgriezties pie pirmā mums zināmā un svarīgākā apvērsuma un ņemt palīgā vēsturi, kad 12. g. s. vējš un negaiss pirmo reizi še piepūta kādu nelielu brēmiešu tirgotāju pulciņu, kuŗi pēc tam tirdzniecības nolūkos šeit apmetušies un par labu atraduši noslēgt ar toreizējiem zemes iedzīvotājiem, lībiešiem draudzību un savienību savā un savu

*) Sk. pielikumu Nr. 10.
**) Sk. pielikumu Nr. 11.

tirgotāju vārdā, kas vēl ieradīsies, kā to apliecina Korings De finibus Imp. Ja nu sekojam šim ticamam vēsturniekam un pieņemam, ka tie, kas pirmie uzcēla Rīgu un nodibināja tur kārtību, noslēdza ar zemes iedzīvotājiem draudzību un savienību, tad taču nav iedomājams, ka pēdējie būtu atdevuši visas tiesības pirmajiem un nebūtu atstājuši sev nekādas, kas ar šādas savienības dabu un būtību nav saskaņojams. Nav noliedzams, ka tālākos ordeņa laikos daudz kas grozījies, un lielākā daļa iedzīvotāju, galvenā kārtā pašos par sevi labos nolūkos, lai piegrieztu viņus kristīgai ticībai, tika ļoti ierobežota savās brīvībās, tomēr daudzi no tiem palika pie vecām brīvībām, un tā mums ir uzglabājusies no mūsu tēvu tēviem; arī ir zināms, ka mūsu tēvu tēvi, cik ilgi atmiņa sniedz, un kā to dzīvie no saviem tēvu tēviem dzirdējuši, arvienu atzīti par brīviem cilvēkiem, un tādēļ arī viņi uzskata sevi par šo zemju kādreizējo īpašnieku lībiešu pēcnācējiem, kas noslēdza ar ienākušiem vāciešiem minētās draudzības līgumus, un ir pilnīgā pārliecībā, ka viņi mantojuši savas tiesības tādā pat apjomā no saviem senčiem, kādas tiem savā laikā ir bijušas, līdz tam laikam, kamēr pretējais, kas tagad ir izpaudies, nebūs pierādīts ar ticamiem dokumentiem. Vēl jāpievieno tas, ka pēc dabiskām tiesībām, kā arī pēc pilsoņu tiesību noteikumiem jus contrahendi, (līgšanas tiesība), tā tad arī zemes īpašnieka tiesības ir atļautas lietot visiem un katram, ja tas sevišķu iemeslu dēļ nav zināmā mērā aprobežots ar speciālu valsts likumu. Bet cik mums ir zināms, šeit nekad nav nekāds tāds noteikts likums bijis, kas šai lietā aprobežotu mūsu dabiskās brīvības, un ko šai strīdus gadījumā varētu izlietot kā likumīgu normu. Kas attiecas uz vecās Policey Ordnung 10. p., tad tur teikts, ka nevienam, kas nav šīs pilsētas namnieks, nav brīv būt par zemes dzimtīpašnieku, ja viņš no šāda īpašuma nepilda visus namnieka pienākumus un nepakļaujas pilsētas jurisdikcijai u. t. t. Bet šos vārdus nekādā ziņā nevar attiecināt uz šo lietu, jo tur tikai teikts, ka tiem, kas pilsētas robežās dzīvo un vēlās pirkt un paturēt savā īpašumā nekustamus īpašumus, vispirms ir jākārto ar šiem īpašumiem saistītie namnieka pienākumi un jāpakļaujas pilsētas jurisdikcijai, ko mēs nekad neesam atsacījušies pildīt,

bet nebūt ar to nav teikts, ka nevāciem un citiem svešiem būtu liegts šīs tiesības iegūt. Un kādēļ arī mēs lai būtu no šīm tiesībām galīgi izslēgti? Mūsu kārtā, dzīvē un būtībā nav atrodams nekas tāds, kas būtu pretim kārtīga un laba valsts pilsoņa īpašībām, pieminot, ka te ir runa tikai par brīviem ļaudīm, bet ne par dzimtcilvēkiem. Tādā kārtā arī tas nekādā ziņā nevar kaitēt sabiedriskām interesēm, ja augstā rāte šo mūsu brīvību iegūt un paturēt nekustamus īpašumus arī tālāk taisnīgi pasargā, jo šīs intereses ne mazākā mērā necieš no tam, vai kāds zemes gabals pieder latvietim vai vācietim, ja tikai tas kārtīgi pilda pilsoņa pienākumus, un savas izturēšanās ziņā pret savu priekšniecību izrādās īsts, kārtīgs pavalstnieks, kas pilda savas zemes likumus. Mēs arī esam līdz šim ar nesatricināmu uzticību viņa Majestātei un ar daudziem labiem pakalpojumiem, ko mēs augstajam kronim bēdīgajos kaŗa nemieros, riskējot ar savu mantu un dzīvību, esam izdarījuši, un kas arī ir atzīmēts, pilnīgi pierādījuši, ka mēs nekad neesam kavējušies pildīt savus pienākumus, kā tas redzams no pievienotā pielikuma; pa daļai arī citādi ir pietiekoši zināms, ka mūsu nami un manta pēdējā kaŗā tika izpostīta, un nevien mēs paši katrā laikā paliekam pie šīs gribas, kalpot saviem augstiem zemes kungiem kā uzticami pavalstnieki, bet mēs arī cenšamies ieaudzināt to saviem bērniem.

Mēs paliekam tādēļ arī cerībā, ka ņemot vērā augšā minētos apstākļus un arī to centību, ko mēs līdz ar pārējiem pavalstniekiem cenšamies izrādīt, kalpojot viņa Ķeizariskai Majestātei, augstā rāte neatļaus notikt tam, ka mēs zaudētu savas tiesības un privilēģijas, kas katram pēc savas kārtas piešķirtas, un sevišķi mūsu tiesības iegūt un paturēt zemes īpašumus savā dzimtā valdījumā, bet ka tās tiktu taisnīgi mums pasargātas. Mēs gribam ar nesatricināmu uzticību un paklausību visos gadījumos pierādīt, ka mēs visā cienībā esam augstās rātes padevīgākie kalpi.»

Visi šeit dzīvojošie brīvie vietējie iedzīvotāji.»

Latviešu iesniegums rātei, domājams, bija pieņemts visu latviešu amatu vecāko sapulcē. Tomēr daļa no šiem latviešu amatiem bija ļoti atkarīga no rātes, un tiem bija grūti ielai-

sties atklātā konfliktā ar rāti; tādi, starp citu, bija liģeŗi, sāls nesēji un kaņepju kūlēji. To rāte, protams, zināja un, varbūt domāja, ka arī vietējie latviešu amati diezin vai atklāti pievienosies. Rāte paziņoja ka viņa tādus brīvus vietējos iedzīvotājus nepazīstot un nezinot, kas aiz šā vārda slēpjoties, tādēļ arī neskatīšot lūgumu agrāk cauri, iekams nebūšot paziņoti to vārdi, kas šādu pilnvaru ir dabūjuši un devuši. Un tiešām, kad tagad bija jāparakstās tiem, kas uzstājās visu Rīgas brīvo latviešu vārdā, tad, liekas, izcēlās zināms apjukums, jo pagāja 4 mēneši, kamēr galīgi nosprieda, kādi amati parakstīsies kā sūdzības iesniedzēji. Beidzot 8. dec. ienāca 4 latviešu amatu: važoņu, zvejnieku, pārcēlāju un mastu šķirotāju paziņojums, ka lūguma iesniedzēji ir viņi.*) Lai gan iesniegumu parakstīja tikai četri latviešu amati, tomēr nav šaubu, ka arī pārējie latviešu amati atbalstīja šo iesniegumu; arī rāte uzskatīja šo rakstu par visu Rīgas latviešu iesniegumu, jo vēlākos iesniegumos paraksts «visi brīvie vietējie iedzīvotāji» varēja atkārtoties tikai tad, ja tiešām šie amati rīkojās visu pārējo uzdevumā. Kā pirmie parakstījuši mandātu važoņi, kas vispār stingri aizstāvēja savas tiesības un 17. g. s. gāja ar savām sūdzībām līdz pat karalim. Abi šā amata vecākie, Ķīsis un Krūze bija zemju īpašnieki, un viņu nami ar 1738. g. 15. apr. rīkojumu arī bija apdraudēti. Zvejnieku un pārcēlāju amats dzīvoja un darbojās kopā, un zvejnieku amata vecākais Mārtiņš Dumpis arī bija viens no tiem, kuŗus skāra 15. aprīļa rīkojums. Kā pēdējie sūdzību parakstījuši mastu šķirotāji, bagātākais Rīgas latviešu amats; Matīss Šteinhauers un viņa dēls Jānis Šteinhauers bija nodrošinājuši sev stāvokli kā kroņa mastu šķirotāji, viņi bija neatkarīgi no Rīgas rātes, ar sakariem arī krievu valdošās aprindās. Ar Šteinhaueriem visai latviešu kustībai rodas vadošais centrs; vēlāk vācieši apzīmēja šo centru kā: «Steinhauer et consortes.»

Kopā ar mandātu latvieši 1738. g. 8. dec. iesniedza arī lūgumu paātrināt šīs lietas izšķiršanu:

«Augstā rāte atminēsies, ka pirms laba laika mēs iesniedzām padevīgu lūgumu par dzimts zemes gabalu īpašumu tie-

*) Sk. pielikumu Nr. 12

sībām. Tā kā rātes noliktais termiņš iet uz beigām un mums uz mūsu augšā minēto lūgumu līdz šim nav nekas atbildēts, tad laipni lūdzam šo rātes rezolūciju, pilnīgā uzticībā, ka šis mūsu lūgums atradīs labvēlīgu uzņemšanu.

Parakstījuši: šeit dzīvojošie brīvie nevāci caur mandātu.

Latviešu iesniegumu nolasīja rātes sēdē 1738. g. 8. dec. un nolēma nosūtīt kopijas abu ģilžu vecākiem.

Apspriedes ar abām ģildēm turpinājās labu laiku. Paiet jau 1739. g. 16. aprīlis, t. i. termiņš, kad latviešu īpašumi bija jālikvidē, bet rātes atbildes vēl nav. Beidzot 1739. g. 4. maijā rāte skatīja cauri latviešu lūgumu un nolēma to noraidīt.*)

Rātes 1739. g. 4. maija protokolā ierakstīts:

«Par to, ko vietējie jeb nevāci 1738. g. 11. aug. un 8. dec. iesnieguši par turpmākām īpašuma tiesībām uz dzimtīpašumiem, un abu ģilžu vecākie 1739. g. 6. aprīlī uz to atbildējuši, rāte nolemj sekojošo:

Tā kā 1) lūgumu iesniedzēju izcelšanās no vecajiem lībiešiem, kā pirmiem šīs zemes iedzīvotājiem, ir apšaubāma, vismaz viņi nav to pierādījuši, un ja tas arī tiešām tā būtu, tad šai lietā tas viņiem maz ko līdz, turpretim ir konstatēts, ka lielākā daļa nevācu ar divgadīgo noilgumu ir pakļauti pilsētas virskundzībai;

2) šī pilsēta kopš savas dibināšanas savā iekšējā būtībā ir pati no sevis formējusies un sevišķu vērību piegriezusi namnieku labklājībai, ierobežojot svešu un nevācu tiesības dzimtīpašumu iegūšanā, kas uzskatāma par namnieku privilēģiju. Šai ziņā namniekiem bija sevišķas prerogātīvas, ne tikai bīskapu un ordeņa laikā, bet arī poļu laikā un vēlāk ar karaļa Gustava Ādolfa privilēģiju 1621. g. §. 5. par nekustamo īpašumu pārvaldīšanu šīs tiesības sevišķi apstiprinātas namniekiem, bet ne nevāciem.

3) ar dažādiem noteikumiem nevāciem noliegtas visas namnieku pārtikas brīvības un katra līdzdalība tirdzniecībā, kā arī alus darīšana u. t. t.; tad vēl jo mazāk viņi var prasīt tādu namnieku privilēģiju, kāda ir dzimtīpašnieku tiesība.

4) ar 1684. g. 6. jūn. protokolu nevāciem ir aizliegts

*) Bulmerincq—Buchholtz, Aktenstücke und Urkunden, II, 530.

iegūt dzimtīpašumus priekšpilsētās un tā tad arī pārējās pilsētas zemēs.

5) rātes rīkojums skaŗ lūdzējus mazāk tādēļ, ka tiem ir atļauts savus priekšpilsētās un pilsētas apkārtnē esošos mājokļus, kas atrodas uz pilsētas, iestāžu un prīvātām zemēm, mierīgi valdīt tik ilgi, kamēr viņi kārtīgi maksā gadskārtējo gruntsnomu, un tur netraucēti turpināt savu amatu un darbu, un ir pat atļauts tiem savas mājas un dārzus nodot kā mantojumu saviem bērniem, tad, pamatojoties uz iepriekš minētiem dibinātiem motīviem, lūdzējiem nevar atvēlēt viņu lūgto brīvību turēt dzimtzemes savā īpašumā, bet paliek spēkā rātes 15. apr. publicētais rīkojums, un lūdzēju lūgums ar šo ir noraidīts.»

Visi šā lēmuma punkti, izņemot pirmo, norakstīti no rātes iesnieguma galma tiesai 1737. g. 14. jūn., kas norāda uz lēmuma vājo juridisko pamatu, jo 1737. g. 14. jūn. iesnieguma sākumā pati rāte atzīstas, ka tādu likumu, kas aprožotu latviešu tiesības, nav, un visus tos punktus, kas minēti šai rezolūcijā, apzīmē kā netiešus norādījumus, ka latviešiem nevarējušas būt tādas tiesības. Kā jau bija domājams, latvieši ar šo rātes spriedumu neapmierinājās un iesniedza pārsūdzību ģenerālgubernātoram. Šis lūgums bija plašs un motīvēts ar daudziem pielikumiem, bet līdzīgi daudziem dokumentiem latviešu lietās, tas vairs nav atrodams. 1739. g. 11. sept. ģenerālgubernātors nosūtīja šo latviešu sūdzību ar visiem pielikumiem rātei, pieprasot paskaidrojumus 8 dienu laikā un atceļot Rīgas rātes 1738. g. 15. aprīļa rīkojumu un 1739. g. 4. maija lēmumu par latviešu dzimtīpašumu atsavināšanu.*) Šā dokumenta saturs ir šāds: «Ko ķeizariskam ģenerālgubernātoram visi vietējie brīvie ļaudis ir sūdzējušies par rāti attiecībā uz šīs rātes 1739. g. 15. apr. rīkojumu un 1739. g. 4. maija lēmumu par dzimtīpašumu tiesībām, tas ir redzams no pievienotā sūdzības orīģināla. Bez tam ķeizariskā ģenerālgubernātora valde nevar neatzīmēt, ka rāte ir atņēmusi lūdzējiem viņu ar pievienotiem apliecinātiem dokumentiem pietiekoši pierādītās īpašuma tiesības, kā vecos laikos, tā arī tagad, tiesības iegūt un paturēt zemes īpašumus kā

*) Sk. pielikumu Nr. 14.

ārpilsētā, tā arī apkārtnē kā dzimtīpašumus, ir atņēmusi tiem pat ar pašas rātes tiesu apstiprinātiem pirkuma līgumiem iegūtos dzimtīpašumus, pie tam rātei nemaz nav atļauts atņemt kādam viņa iegūtās tiesības un īpašumus, tad ar šo nosūtām sūdzētāju lūgumu ar visiem pielikumiem A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L un lūdzam 8 dienu laikā iesūtīt pamatīgus paskaidrojumus par visiem sūdzības punktiem, un ar šo atceļam augšā minēto 1738. g. 15. apr. rātes rīkojumu, kā arī rātes 1739. g. 4. maija lēmumu šai lietā.»

Parakstījis Bismarks.

Šis ģenerālgubernātora raksts atsedz rātes rīcību: rāte pārkāpusi savas varas robežas, nav ievērojusi tiesas lēmumus un bez kāda tiesiska pamata nolēmusi atsavināt īpašumus. Rāte iesniedza ģenerālgubernātoram lūgumu atļaut tai iesniegt savu atbildi 6 nedēļu laikā. 1739. g. 24. sept. Bismarks to arī atļāva, bet tomēr līdz lietas galīgai izšķiršanai lēmums par 15. apr. un 4. maija lēmumu atcelšanu palika spēkā.

Beidzot 1739. g. 26. okt. rāte iesniedza ģenerālgubernātoram savus paskaidrojumus pie latviešu sūdzības.*)

Šis rātes pretraksts sastāv no ievada un atbildēm uz 5 sūdzības punktiem. Ievadā rāte pateicas ģenerālgubernātoram, ka tas paziņojis viņiem sūdzības saturu; tā labprāt gribot pildīt ģenerālgubernātora pavēli par paskaidrojumu iesniegšanu, lai apgaismotu sūdzētāju nekaunību. Rāte nemaz nevēloties ielaisties strīdū ar latviešiem, bet iesniegums esot domāts tikai ģenerālgubernātora informācijai. Tādā kārtā rāte vieglāk gribēja apiet nepatīkamos jautājumus. Raksturīga ir šī vācu norobežošanās no latviešiem, it kā parādot, ka nesaskan ar viņu godu polemizēt ar latviešiem. 18. g. s. dokumentos izmanāmi slepeni vācu nodomi pret Rīgas latviešiem; šais nodomos, liekas, ietilpa arī latviešu brīvības likvidēšana Rīgā. Jau tādi izteicieni par latviešiem, ko mēs sastopam 1737. g. iesniegumā galma tiesai, ka latvieši esot tikai vergu darbam derīgi («da selbe bloss zu denen oneribus servilibus gewöhnet und tüchtig»), tad izteiciens 1738. g. 4. maija spriedumā, ka lielākā daļa nevācu ar divgadīgo no-

*) Šo plašo paskaidrojumu pilnīgā veidā sk. Bulmerincq—Buchholtz, Aktenstücke und Urkunden, II, 548.

ilgumu pakļauti pilsētas varai, («dass die meisten unteutschen durch die biennal-praeskription der Stadt Botmässigkeit unterworfen») varbūt, liecina, ka vāci gatavoja ceļu Rīgas latviešu pielīdzināšanai dzimtļaudīm. Piem., otrais teikums bija tā rediģēts, it kā tie latvieši, kas ar divgadīgu noilgumu (biennal praeskription), t. i. nodzīvojot divus gadus pilsētā, atsvabinājušies no dzimtbūšanas, nebūtu pilnā mērā atguvuši savu brīvību, bet tikai pārgājuši rātes virskundzībā. Un arī šai 1739. g. 26. okt. iesniegumā rāte izvairās noteikti formulēt latviešu tiesisko stāvokli Rīgā, aizrādot tikai, ka latvieši še par dzimtcilvēkiem v ē l neesot nosaukti.

Atbildē uz sūdzību punktiem rāte vispirms atzīmēja latviešu neatlaidību, ar kādu viņi aizstāv savas brīvības un pierāda, ka viņi nekad nav bijuši dzimtcilvēki: «pie 1. Mēs nevaram saprast, kādēļ sūdzētāji tik sīvi pie tā turas un plaši pierāda, ka viņi nav pakļauti pilsētas virskundzībai kā dzimtcilvēki vai kalpi un kur kā tādi dzīvo, jo cik mēs zinām, dzimtcilvēku nosaukums uz viņiem vēl nav attiecināts. Bet līdz ar to nevar izdarīt nepamatotu secinājumu, ka, ja viņi nav dzimtcilvēki, tad viņiem ir tiesības kārot pēc tādiem labumiem, kas ir atvēlēti tikai namniekiem kā zemes līdziekaņotājiem, kas par savu daudzreiz parādīto dūšību un uzticību no bīskapiem, ordeņa mestriem, karaļiem un ķeizariem tādēļ arī saņēmuši apstiprinātas privilēģijas. Par pašu nevācu ar parasto lielību izceltiem nopelniem Kārlis XI savos 1685. g. 6. un 16. jūn. reskriptos izsakās ne visai glaimodams, un starp citu arī saka, ka viņi esot nederīgi ļaudis, uz kuŗiem kaŗa laikā nevarot palaisties; tai laikā tā tad šie nopelni nevarēja tik lieli būt, kā viņi to apgalvo, bet, domājams, tie bijuši stipri niecīgi, jo kā atalgojumu par šiem pakalpojumiem ģenerālgubernātors Dālbergs atļavā viņiem darīt alu, kas ir atļauts arī vietējiem dzimtcilvēkiem, bet arī tas viņiem nav maģistrāta piešķirts, jo runā pretim pilsētas privilēģijām. Ja viņi arī toreiz pie desanta un pēc tam ir izdarījuši valstij zināmus pakalpojumus, tad viņi ir tikai darījuši to, kas pienākas darīt katram pavalstniekam. Ja sūdzētāji grib pierādīt savu izcelšanos no vecajiem lībiešiem, tad tomēr viņu valoda rāda, ka tas tā nav, jo lībiešu valoda, kuŗu

vēl tagad lieto dažās Pērnavas apriņķa vietās, skan pavisam citādi; tāpat nevar neminēt, ka lai gan pirmie vācu tirgotāji noslēguši sabiedrību līgumus ar vecajiem iedzīvotājiem, par kuŗu saturu nekas nav zināms, tad pēc tam, kad viņi bija šeit apmetušies un namnieki bija nostiprinājušies, tie ir pārspējuši šos pagānus lībiešus un padarījuši sev par kalpiem, par kādu parādītu dūšību Modenas bīskaps Vilhelms jau 1226. g. piesprieda Rīgas namniekiem vienu trešo daļu no kristīgā ticībā atgrieztām zemēm, ko arī apstiprināja bīskaps Nikolajs 1231. g., nododams Rīgas namniekiem un viņu pēcnācējiem par parādīto drošsirdību un centību, izplatot kristīgo ticību, trešo daļu no iekaŗotām un vēl iekaŗojamām pagānu zemēm, ar laicīgo varu šais zemēs, tāpat 1232. g. namniekiem atļauts dalīties ar tirgotājiem iegūtās zemēs, pēdējiem tomēr nav atļauts bez Rīgas pilsētas ziņas nodot šīs zemes citam, kā arī tai pašā gadā izdod rīkojumu, ka zemi var mantot un pārdot tikai namniekiem, kas no veciem laikiem palicis par pamata likumu, un, zemi iekaŗojot, kā poļu karalis, tā arī tālākie zemes kungi ir apstiprinājuši šo prerogātīvu ka namnieki (ne nevāci) var paturēt savas īpašuma tiesības, kā to arī ir darījusi tagadējā valdība kapitulāciju 2. p.: pie 2. p. sūdzības par dabisko tiesību iegūst dzimtīpašumus, jau vecajos Policijas noteikumos noteikts, ka nevienam citam kā namniekam nav tiesības uz dzimtīpašumiem, viņš pilda no šī īpašuma namnieku nodokļus, bet tādus pienākumus var pildīt tikai tas, kas jau ir namnieks (sūdzētāji šais teikumos, tā kā tas viņiem neder, daļu izlaiduši, daļu pārgrozījuši). Tā tad sūdzētāji nevar šeit izlietot viņu minēto dabīgo tiesību un brīvību, ja tā ar likumu ir ierobežota un atņemta, bet tā kā viņiem nav tiesības tikt ne namniekos, ne vācu amatos, jo viņu priekšteči līdzīgi citiem no provinces ienākušiem zemniekiem še pilsētā nodarbināti nepieciešamos darbos komercijas veicināšanā, lai gan no dzimtbūšanas atlaisti, bet jau no veciem laikiem saprātīgi noteikts, ka tiem, kā pie vergu darbiem pieradušiem cilvēkiem, lai tie, gluži tāpat kā tagad sūdzētāji, neaizmirstu savu izcelšanos un nekārotu pēc namnieku privilēģijām, bet pastāvīgi atminētu savu kalpa kārtu, visu laiku ir bijuši jāpilda verdziski darbi, kā: plosta tilta

siešana, vaļņu un torņu tīrīšana, pāļu sišana pilsētas bulverķos, lielgabalu novilkšana un uzvilkšana uz vaļņiem, tilta ielikšana un izņemšana, pulvera mucu pārvietošana un citi tamlīdzīgi darbi bez kādas atlīdzības jādara, un tas turpinās līdz šim laikam. Sūdzētāju minētais Nīstādes miera līguma 9. p. arī viņiem nepiešķir nekādas priekšrocības, jo tanī laikā apsolīta to tiesību un privilēģiju paturēšana pilsētu iedzīvotājiem, kas viņiem agrāk jau bijušas, bet tā kā priekš tam tikai namniekiem, bet ne sūdzētājiem piederēja tiesības iegūt nekustamus īpašumus, tad to tie savā labā nevar izmantot. Lai gan sūdzētāji domā pierādīt, savas iepriekšējās tiesības ar pielikumiem C, D, E, F, I, K, L, bet viņi arī šeit maldās, jo šos protokolus ir iesniegušas mūsu zemākās tiesas, un šie protokoli nevar radīt nekādu precedentu, jo šie protokoli, tā kā neviens pret tiem nav protestējis, nav nekad nonākuši mūsu lemšanā, un nav arī maģistrāta apstiprināti, jo tas, ko kāds zemāks tiesnesis, kam ne katrreiz ir zināmas vecās konstitūcijas, pārskatoties pielaiž līdz tam laikam, kamēr neviens šos lēmumus nepārsūdz, nevar kaitēt veselai sabiedrībai, šai gadījumā namniekiem, nedz arī atņemt viņu vecās apstiprinātās privilēģijas, pēc kuŗām neviens, kas nav namnieks, nevar būt par dzimtcilvēku pilsētas zemju robežās, un no citiem tas atļauts tikai šīs zemes muižniekiem, un tad arī tikai uz sevišķas karaļa privilēģijas pamata (kuŗu nemaz nebūtu vajadzējis meklēt, ja tas būtu sasniedzams tikai uz dabisko tiesību pamata, kā to nepareizi iedomājās sūdzētāji). Ja pēc sūdzētāju ziņām arī citi priekšpilsētas iedzīvotāji, vācu tautības, kas nav namnieki, ir ieguvuši zemi dzimtīpašumā, tad arī tiem, tikko namnieki tos uzrādīs, tiks atņemta šī namnieku priekšrocība.

«Pie 3. To, ko latvieši tur saka, būtu labi, ja tie paši to pildītu un apmierinātos ar savu pārpilno iztiku un nemēģinātu iegūt tādas lietas, kas pieder tikai namniekiem, no kuŗiem viņi galvenā kārtā pārtiek, un no kuŗiem viņi pelnī tīru naudu. Turpretī namnieki pilda smagus namnieka pienākumus, tirgojas ar peļņu un zaudējumiem, iegulda tur savus īpašumus un kreditus un bieži bez paša vainas pazaudē visu savu mantu. Latviešu pielikumos G un H minētos atvieglo-

jumus laprāt viņiem novēlam, par cik tie nav ierobežoti ar tuvākiem noteikumiem, bet tiesību pretēji likumam, iegūt nekustamus īpašumus priekšpilsētā nevar viņiem atvēlēt, sevišķi vēl tādēļ, ka pilsēta vairs nevar cerēt to piepildīt ar namniekiem, kā tas savā laikā bija, bet latvieši ar savu katru dienu augošo turību un līdz ar to augošo lepnumu iegūtu šos namus un zemes pamazām savā īpašumā, un neviens no nabadzīgiem namniekiem vairs nevarētu tur iegūt ne namu, ne zemi un sagādāt sev un savējiem maizi.

«Pie 4. Kā mūsu 1684. g. protokols, kur latviešiem noliegts iegūt nekustamus īpašumus, ir stājies spēkā, redzams no tam, ka nekur nav atrodams, ka tas vēlāk būtu mainīts, vēl mazāk tam vajadzīgs kāds augstāks apstiprinājums, jo tas dibināts uz skaidrām privilēģijām un pamata likumiem. Un sūdzētāji nekaunīgā kārtā ar pievienotiem protokoliem E un F grib apgalvot pretējo, lai gan šais protokolos par to nekas nav minēts. Vismazāk šim 1684. g. protokolam var nostādīt pretī latviešu pievienoto 1696 g. 11. jūn. protokolu, jo tur rāte uzdod zemes soģa tiesai šim Krūzem ieķīlāto zemes gabalu, ko parādnieki nevar izpirkt, pierakstīt kreditoram tāpat kā ķīlu, bet nekādā ziņā pierakstīt, ierādīt un nodot to dzimtīpašumā, un te zemes soģa tiesa ir par tālu gājusi un pārkāpusi rātes aizrādījumu. Arī tas nevar nekādi grozīt namnieku privilēģijas, jo tas noticis bez viņu ziņas un atļaujas, gluži tāpat kā līdzīgos gadījumos zemes soģa tiesas izdarītie līgumu apstiprinājumi. 4. p. minēts maz iespējams gadījums, ka dzimtcilvēks varētu nodot citam savu nekustamu īpašumu. Tas, ka katram uz savām zemēm, kas atrodas pilsētas jurisdikcijā, atļauts ielikt tur zemniekus un dzimtcilvēkus, un tie tur var palikt tik ilgi, kamēr viņi pilda savus pienākumus un dzimtkungs viņiem to atļauj, nepieškiŗ viņiem dzimtīpašuma tiesības uz šo zemi, tāpat kā arī sūdzētājiem nav tādas tiesības uz zemēm, ko viņi valda. Šis arguments pats par sevi atkrīt un ir tikpat niecīgs kā nākošais 5. p., kur sūdzētāji saka: ja viņiem ir atļauts savus īpašumus atstāt mantiniekiem un turēt īpašumā namus un dārzus, tad arī viņiem jāļauj iegūt dzimtīpašumus, bet divas pirmās lie-

tas, ko viņiem likumi nav atņēmuši, tie var paturēt, bet pēdējo, kas ir pret likumu, tiem nevar piešķirt.

«Tā kā mēs ar to būtu pamatīgi un pietiekoši atspēkojuši to, ko sūdzētāji savos piecos punktos ir izteikuši, lai pamatotu savas šķietamās tiesības iegūt un paturēt dzimtīpašumus, pie tam pilnīgi atturoties ielaisties viņu liekos un nosodāmos spriedelējumos, paliekam cerībā, ka viņa Ķeizariskās Majestātes ģenerālgubernātora valde savas pazīstamās taisnības mīlestības dēļ netikai noraidīs latviešu sūdzību, bet arī pienācīgi sodīs tos par šai sūdzībā lietotiem necienības pilniem un mūsu, kā viņu priekšnieku respektu aizskaŗošiem izteicieniem, kur viņi nekautrējas mūs apvainot nelietīgā varas lietošanā u. t. t., līdz ar šīs sūdzības sastādītājiem, kas bez apdoma sarakstījuši tur tādas lietas, lai tie uz priekšu mācētu izturēties prātīgāki un pieklājīgāki.»

Tā kā pati latviešu sūdzība pazudusi, tad rātes pretrakstu ir grūtāk novērtēt, bet lai parādītu, kā rāte šai pretrakstā operē ar dokumentiem, citēšu šeit tikai 1696. g. 11. jūl. protokolu, kuŗā pēc rātes pretraksta 4. p. esot zemes soģa tiesai bijis uzdots pierakstīt Krūzem, nevis zemes gabalu, bet tikai ķīlas tiesību:

«D. H. Heinrich Witte referierte welcher gestalt Er vor einiger Zeit zwischen den streitigen Erben obgedachten Caspar Menning auf Raths Verordnung Commissarius gewesen. Da dann wegen des Platzes vor der Kommission auch gehandelt worden, so dass der Fuhrmann Simon Kruse von den Erben praetendierte, sie solten Ihm den selben entweder abkauffen oder lassen. Alein es hätte sich keiner zur Kauffung erklähren wollen, sondern man hatte es Ihm überlassen. Wie solches in dem Vergleich auch Verschreiben und nachgehends auch in den Urtheil angeführet wäre.

Weilen keiner des seel. Caspar Menning Erben den Verpfandeten Platz einlösen will, indessen aber die darauf bestehende nicht angestreiten wird, als soll dem Fuhrmann Simon Kruse mehr b e s a g t e P l a t z g e r i c h t l. z u g e s c h r i e b e n w e r d e n. Alss dann an ob. Land vogteyl. Gericht verwiesen wird.»

Latviešu paskaidrojumi pie rātes pretraksta iesniegti 1740. g. 12. maijā uz ķeizarienes Annas vārdu Vidzemes ģenerālgubernātoram.*)

Šis raksts sākās ar pateicību ģenerālgubernātoram par to, ka viņiem paziņots rātes pretraksta saturs un ar to viņi guvuši iespēju tālāk ziņot un izstāstīt par savu taisnību un vajadzībām. Konstatējot pilnu padevību rātei, viņi lūdz to neņemt ļaunā, «ka aiz iedzimtās tieksmes aizstāvēt sevi Dieva un valdības atvēlētiem taisnības līdzekļiem, cenšamies panākt un nodrošināt, lai arī turpmāk pastāvētu mūsu brīvība iegūt par īpašumu dzimtus zemes gabalus, kā arī turpmāk valdīt par dzimtu jau iegūtos un mantotos un atstāt saviem pēcnācējiem. Mēs arī zinām, ka rāte labprāt atstātu mums mūsu tiesības, ja mums neuzbruktu daži nemierīgi ļaudis, mūsu nelabvēļi savās personīgās interesēs; tie vislabāk domā sasniegt, apspiežot mūs, pie tam slēpdamies aiz namnieku interešu aizstāvju maskas, tomēr ja rāte grib piešķirt mums tikai superficija (apbūves) tiesību, maksājot par to gadskārtēju gruntsnomu, tad nav grūti saprast, cik tuvu šis aizliegums turpmāk valdīt kādu zemes gabalu par dzimtu, tuvina mūs tai robežai, kur var jau rasties šaubas par mūsu pašu personas brīvību, ņemot vērā to, ka superficija (apbūves) tiesība, maksājot par to gruntsnomu, pieder arī visiem dzimtcilvēkiem, turpretim tiesība iegūt kaut ko dzimtīpašumā (zum Erb- und Eigenthum) un atstāt to saviem mantiniekiem ir nepieciešama personas brīvības pazīme. Tādēļ arī mums bija nepieciešams:

1) pamatīgi pierādīt mūsu brīvību no katras dzimtcilvēku atkarības, lai no tā būtu skaidri redzams, ka bez kāda pamata mums grib atņemt vai vājināt un ierobežot tās tiesības, kas neatraisāmi saistītas ar šādu brīvību, un vēl sevišķi tad, kad sakarā ar dekrētu, par divgadīgo noilgumu ir izteiktas šaubas, vai mēs esam uzskatāmi par brīviem cilvēkiem, kas nevienam nepieder. Tādēļ mēs ar pateicību uzņemam rātes paskaidrojumu, ka tā mūs neuzskata par dzimtcilvēkiem, kas kā kalpi pakļauti pilsētas virskundzībai, un neesam apzīmējami ar šo nosaukumu dzimtcilvēki. Šis atzinums, ka

*) Sk. pielikumu Nr. 16.

mēs esam neapšaubāmi brīvi cilvēki, atļauj mums atteikties no strīdus par mūsu priekštečiem, vai tie ir cēlušies vai nav no veciem lībiešiem un pirmiem šīs zemes iedzīvotājiem, lai gan starpība starp tagadējo lībju valodu, ko tagad lieto tikai Salaces apgabalā un nekur citur, un parasto zemes valodu nav nekāds saistošs argūments, lai noliegtu mūsu izcelšanos no šīs zemes pirmajām tautām, un tam pretī viegli var nostādīt uzskatus, kas izteikti Monzabanus De Statu Imp. cup. 1. § 6. Bet ja mēs esam deklarēti par īstiem brīviem cilvēkiem, tad mūs sevišķi nevar aizskart izvilkums no karaļa 1685. g. 16. jūn. rezolūcijas, ar kuŗu grib pierādīt mūsu nespēju, ņemot vērā to, ka šai rezolūcijā vis nav runa par mums, bet par provinces zemniekiem, kuŗus toreiz gribēja ieskaitīt kareivjos. Un gluži tāpat, kā to uz mums, kas esam brīvi cilvēki un nekad neesam bijuši dzimtcilvēki, nevar attiecināt, tā arī to, ko no šī pielikuma A pirmās daļas grib pierakstīt mums par ļaunu, it kā uz mums karа laikā nevarot palaisties, un kas ņemts no pretējās puses iesnieguma, to apgāž un pienācīgi novērtē ģenerālgubernātora liecība par mūsu kārtīgo izturēšanos, kas pat atzīta par tādu, kas pelna speciālu atzinību, un ar lielu netaisnību ir iesniegts pret mums šāds iesniegums, kas runā pretim konstatētiem faktiem. Mēs atzīstam, ka visus savus pakalpojumus, ar ko mēs visos laikos esam valdībai kalpojuši, mēs esam darījuši, izpildot savus pavalstnieka pienākumus, un neviens nevar teikt, ka savus pavalstnieka pienākumus ir par daudz labi pildījis, bet ja augstā vadība kādreiz par to izsaka savu atzinību, tad namnieki nedara labi, ja tie, mūs kā savus līdzpavalstniekus apskaužot un apspiežot, saceļ nesaticību un sarūgtinājumu, kas valstij ir tikai par ļaunu. Kad tagad mūsu personu brīvība nevar tikt apšaubīta, tad nevar atņemt arī ar to saistītās personiskās tiesības, sevišķi tiesību būt par nekustamu lietu īpašnieku. Zemes gabali, kas atrodas priekšpilsētās un ārpus pilsētas tās jurisdikcijā, nav nekad tā izņemti no vispārējās apgrozības, ka to īpašniekam visādā ziņā jābūt namniekam. Ja arī no pielikuma sub. B. grib pierādīt, ka pēc Modenas bīskapa privilēģijas visa zeme, ko piegriezīs kristīgai ticībai, jāsadala trīs daļās, un no tās trešā daļa jāsaņem Rīgai kā dominium tem-

Ex bibl. univ. lat.

porāle, tad tomēr ir zināms, ka šis Modenas bīskaps nekad nav bijis šīs zemes valdnieks, bet ieradies šeit kā Romas sūtnis, lai būtu starpnieks starp ordeni un bīskapiem zemes piederības lietās; skat. Kelcha chroniku p. 54 un tālāk. Tā tad viņam nemaz nebija varas un tiesības izdot paliekošas privilēģijas, nerunājot jau par to, ka šī dalīšana nekad nav realizēta, un ordenis ar bīskapiem nemaz nepielaida Rīgas namniekus pie zemes dalīšanas. Tāpat arī aizmirst, ka toreiz Rīgas pilsēta vēl nemaz nebija konstituējusies, nedz arī toreiz bija formulētas kādas namnieku tiesības, jo pirmā konstituēšanās saskaņā ar 8. pielikumu notikusi tikai 1232. gadā. Nav iedomājams un arī nav pierādāms, ka zemes ap Rīgu un arī pie Rīgas būtu iekaŗotas ar ieroču palīdzību, jo sevišķi no vecā kristītā lībieša Kalves vēstures zināms, ka jau bīskapa Meinharda laikā Rīgas apkārtne bija pieņēmusi kristīgu ticību. Tādā pat kārtā no bīskapa Nikolaja privilēģijām, kuŗu izvilkumi pievienoti pie C un D, nav iespējms pārliecināties, ka nevienam brīvam vietējam nav varējis piederēt dzimtīpašumā kāds zemes gabals. Pirmā no šiem dokumentiem ir runa par Sāmsalu un zemēm, kas vēl jāiekaŗo, un no kuŗām Rīgas namniekiem bija jādabū trešā daļa kā lēņi, bet no kuŗām tie tomēr nekā nedabūja, bet neviens vārds nav par to, ka ap un pie pilsētas tikai vienīgi namniekiem var piederēt dzimtīpašumi, turpretim no Kelcha chrōnikas 44. lp. skaidri redzams, ka iebraukušie tirgotāji tikai ar vietējo iedzīvotāju atļauju varējuši 6 jūdzes zemē tālāk iet. Tāpat arī pielikums D nav uz šo lietu attiecināms, jo tur arī ir runas par zemēm, kas atņemtas pagāniem, un sadalāmas namniekiem un tirgotājiem, un neskaŗ zemes, kas mums tagad pieder dzimtīpašumā, un vispārīgi šie divi dokumenti nesatur nekā tamlīdzīga, ko namnieki no viņiem pēc tik daudz gadusimteņiem grib izspiest, pie tam dokumentā D vēl izšķiŗ cives no mercatores, ar kuŗiem saprotami svešie tirgotāji, kas nav Rīgas namnieki, un no kā jāsecina, ka dzimtīpašuma tiesības nav tikai namnieku privilēģija, un tad pēc šī dokumenta satura arī mēs ceram aizstāvēt savas tiesības uz dzimtīpašumiem, jo ja zemes varēja atklāti nodot svešiem, tad tādā pat kārtā arī mēs esam ieguvuši savus dzimtgabalus atklāti visas pilsē-

tas acu priekšā, un tie tiesā mums ir pierakstīti un ierādīti. Tas, kas teikts izvilkumā no pilsētas pirmiem likumiem pielikumā E, nevar ietekmēt mūsu tiesības iegūt dzimtīpašumus, ņemot vērā to, ka tur nav runa vis par brīvām dzimtīpašumu zemēm, bet par tukšām un neapstrādātām zemēm, par kuŗām pēc dažiem brīviem gadiem jāmaksā gruntsnoma, un kuŗu pāreja citās rokās ir aprobežota, jo tas ir bijis pilsētas īpašums, tās var pārdot tikai namniekiem, un tās var apzīmēt par gruntsnomas zemēm, bet mūsu zemes un arī citas, kam nav jāmaksā nekāda gruntsnoma, pie tādām nav pieskaitāmas.

2) Jau visās šais privilēģijās nav atrodams neviens vārds, ka tikai namniekiem ir tiesības iegūt ārpus pilsētas nekustamus īpašumus un būt par to īpašniekiem, bet tajās privilēģijās ļoti duŗas acīs netikai lielā laika starpība, un privilēģijas, kas izdotas dibināmās pilsētas atbalstīšanai un kristīgās ticības izplatīšanai, nav piemērotas tagadējos apstākļos, jo tie iemesli, kas bija toreiz, kā: cīņa par kristīgu ticību, tagad pilnīgi atkrīt, un ja arī toreiz būtu bijusi kāda noteikta privilēģija, kas aprobežo mūsu brīvību, kas tomēr nekad nav bijis, tad jāņem vērā, ka šo privilēģiju spēks atkarājas no viņu izlietošanas, un ja tās nelieto, un sevišķi, ja lieto taisni pretējo, tad tās zaudē savu spēku, tāpat arī namnieki nav izlietojuši tik ilgos gadu simteņos šādu tiesību vienīgiem būt par dzimtīpašniekiem priekšpilsētā un ārpus pilsētas, un atļāvuši mums bez kādiem iebildumiem to lietot, pat nodot un cedēt mums šos īpašumus ar derīgiem līgumiem un priekšniecības atļauju pierakstīt mums kā dzimtīpašumus. Tāpat no minētām privilēģijām arī ar visādām interpretācijām nevar izlobīt, ka mums, kas dzīvojam rātes jurisdikcijā, jāzaudē savi tiesiskā ceļā iegūtie dzimtīpašumi, jo par to šais privilēģijās nav teikts ne vārda, tāpat arī nav pierādāms, ka no tām, ja mūsu brīvības un tiesības pastāv arī turpmāk, pilsēta, kuŗai mēs esam pakļauti ar savu personu un zemi, cietīs kādus zaudējumus, kas ar pielikumu E gribēts novērst. Karaļa Stefana 1581. gada privilēģija, ko gan, kā tas visiem zināms, tas pats karalis līdz ar visām pārējām karaļa izdotām pilsētas privilēģijām Grodņas seimā ir anulējis, sk. Kelch. pag. 422, apstip-

rina gan namniekiem viņu iepriekšējās tiesības, atļauj viņiem iegūt arī lauku muižas, bet nevienam iedzīvotājam neatņem viņu tiesības, nedz arī piešķir namniekiem tādu priekšrocību, ka tikai viņiem vieniem ir tiesības būt dzimtīpašniekiem, bet gan tur ir paredzēta noteikta izšķirība starp namnieku un visas pilsētas tiesībām. Visai pilsētai pieder virskundzība un noteikšana par visu viņas territōriju, ne tikai iekšpilsētā, bet arī priekšpilsētā un pilsētas apkārtnē, lai viņas varai un jurisdikcijai nekas šai territōrijā netiktu atņemts. Bet ir pilnīgi pretlikumīgi, ja katrs namnieks grib sev piesavināties tās tiesības, kas pieder visai pilsētai.

Bet ja nav pierādāms, ka tiešām ir eksistējis tāds pamata likums, kas tikai namniekiem, izslēdzot pārējos pilsētas jurisdikcijā dzīvojošos brīvos ļaudis, atļauj iegūt dzimtīpašumus ārpus pilsētas, tad vēl mazāk ir iespējms, ka suverēnie zemes kungi būtu to apstiprinājuši, jo privilēģija pielikumā G ir dota visai pilsētai un nevienam neatņem viņa tiesības, un, pielikumā H, slavenais Nīstades miera līgums netikai nevienam iedzīvotājam neatņem viņa tiesības, bet visiem un katram šīs provinces iedzīvotājam garantē viņa līdzšinējās tiesības. Tā kā arī mēs esam šīs provinces iedzīvotāji, un esam parādījuši Viņa Ķeizariskai Majestātei visu laiku savu visdziļāko padevību, kādēļ tad arī uz mums nav attiecināms šis fundamentālais žēlastības likums? Jeb arī kādēļ mūs grib izslēgt no šīs ķeizariskās vispārējās konfirmācijas? Tā kā šis visaugstākais likums ir domāts visiem un katram iedzīvotājam, un nevienam maģistrātam nav tiesības ne ierobežot šo svarīgo konstitūciju, ne arī censties sašaurināt tās vispārējo izplatīšanos uz visām iedzīvotāju grupām. Mēs tādēļ droši paļaujamies uz šo visaugstāko visai zemei un tā tad arī mums parādīto žēlastību un ceram, ka mums netikai atstās mūsu dzimtzemes, bet arī tiesību iegūt tādas arī turpmāk savā īpašumā, jo mēs esam pierādījuši, ka zviedru karaļa laikā mēs tiešām esam baudījuši šādas tiesības. Pierādījumi, ko mēs devām šai lietā, paliek neapšaubāmi, jo tie ir apstiprināti ar publiskiem aktiem un dokumentiem, un ir pilnīgi nesaprotams, kādā kārtā var deklarēt zemes soģa tiesas likumīgus lēmumus un rīkojumus par spēkā neesošiem, jo lai gan attie-

cībā pret rāti tā ir tikai zemāka tiesa, bet tai arvien ir bijusi publiska autoritāte, un tās akti kā tādi katrā laikā patur savu spēku, jo citādi zūd visas sabiedrības uzticība šīm zemākām instancēm. Bez tam ir zināms, ka zemes soģa tiesa sastāv no redzamākiem maģistrāta cilvēkiem un viņas priekšsēdētājs ir viens no maģistrāta prezidentiem, un tā tad nav ne mazākās tiesības iedomāties, ka šādai tiesai, kas spriež uz likumu pamata, un kas publicējusi tik daudz spriedumu, nebūtu bijušas pieejamas un pazīstamas vecās konstitūcijas. Tāpat arī nevar runāt par kādu nejaušību vai pārskatīšanos, jo nekas šai lietā nav noticis klusējot, bet atzīts par tiesību ar tiesu dekrētiem. Ja dažām privātām personām bija kādi iebildumi pret īpašumu iegūšanu, vai arī visiem namniekiem savas publiskās intereses, kādēļ mums šo zemes gabalu nodošanu nevar apstiprināt, tad tiem to vajadzēja paziņot pienācīgā laikā un celt savus protestus. Bet kad tiesas lēmumi stājušies spēkā, tad pēc tam, kad visi termiņi palaisti gaŗām, ir velti protestēt pret šiem spriedumiem, tāpat arī mums par labu runā tas, ka neviens nav cēlis protestus pret šiem tiesas aktiem, ne līgumus apstiprinot, ne arī zemes ierādot. Par to, ka tas notiek ar rātes piekrišanu, arī nebija ko šaubīties, jo zemes soģa tiesa visus spriedumus pasludina rātes vārdā. Par to, ka pēc tik ilgiem gadiem nevar apgāzt spēkā stājušos spriedumus un izsludināt tos par nederīgiem tādēļ, ka tas šķietami kaitējis namnieku komūnai, nav vajadzīgs sevišķi plaši paskaidrot, jo tiesības rakstītas uzmanīgiem un noilgums ir spēkā kā pret komūnām, tā arī pret privātām personām. Un namnieki nav ne šādu noteiktu privilēģiju ieguvuši, ne arī to lietojuši tik daudzos gadu simteņos, bet klusējot atzinuši mūsu tiesības uz dzimtīpašumiem. Vecie Policijas noteikumi, kuŗu izvilkums pievienots pie H, un kuŗus izlieto pret mums, arī absolūti neizslēdz katru no dzimtīpašuma iegūšanas, bet tikai nosaka, ka no šiem īpašumiem jāpilda namnieka pienākumi un tie ir pakļauti pilsētas jurisdikcijai, un tā mēs izpildām visas reālnastas, kas saistītas ar īpašumu, izņemot personīgās nastas, kas jāpilda namniekiem kā kārtas locekļiem, un kas saistītas ar viņu personu. Arī Policijas noteikumus mēs nebūt neesam domājuši sagrozīt,

jo tur skaidri un gaiši teikts: «ka nevienam, kas nav namnieks, nevar piederēt zeme par dzimtu pilsētas jurisdikcijā, izņemot, ja viņš izpilda namnieka pienākumus un ir pakļauts pilsētas jurisdikcijai,» — ko nekādā ziņā nav iespējams attiecināt uz namniekiem, bet uz personām, kam nav namnieka tiesību, jo kas jau ir namnieks, tam taču nav jāpiespiež pildīt namnieka pienākumi tikai tad, kad viņš iegūst dzimtīpašumu. Tāpat arī tiesība iegūt kaut ko dzimtīpašumā nav nekāda speciāla namnieku priekšrocība, bet dibinās uz vispārējās brīvības, ko mēs līdz šim esam netraucēti lietojuši, bez tam mūs, lai gan mēs esam brīvi no dzimtbūšanas, negrib vairs uzņemt cunftēs, kas ir grūti saskaņojams ar labajiem nodomiem pilsētu dibinot, jo amatnieku amati pilsētā ir divkāršojušies, un vieni amati ir vāciešiem, otri latviešiem, ar ko mēs tiekam ļoti nospiesti, tā kā mūsu bērniem vairs šeit nav iespējams nekādu amatu iemācīties, ne arī tos var sūtīt vācu skolās, un mēs ar ļoti lieliem izdevumiem esam spiesti tos mācīt ārpus Rīgas, lai gan karalis Gustavs Adolfs, atklājot Tērbatas ūniversitāti, noteikti deklarēja, ka ūniversitāte domāta netikai muižnieku un namnieku bērniem, bet ka to var apmeklēt arī dzimtcilvēku bērni, kam līdz tam bija liegta katra izglītība; sk. Kelch. p. 553. Būtu jānoskaidro, kādēļ namnieki tagad mūs tik ļoti grib nospiest, jo mēs nekad neesam atteikušies pildīt savus pienākumus, un arī esam bijuši paklausīgi rātei kā mūsu priekšniecei, un kad savā laikā mums apsolīja un arī maksāja par plosta tilta ielikšanu un izņemšanu 100 dāldeŗus šiliņu, un kad tagad to vairs nemaksā, mēs tomēr to darām aiz padevības savai priekšniecībai un neesam cēluši sūdzības. Kas attiecas uz mūsu iepriekšējo dzimtcilvēku atkarību, ko grib izlietot mūsu brīvības apstrīdēšanai, tad pēc deklarācijas, ka mēs esam brīvi cilvēki, pie tā būtu lieki apstāties, bet mēs tomēr gribētu vēl pievienot dažus dokumentus, kuŗos apliecināta mūsu drošsirdība un uzticība pilsētas aizstāvēšanā, un pielikums M aptiprina to, kas bija teikts pielikumā A, un no kuŗa redzams, ka mēs bez kādas lielības tais briesmu laikos esam tā izturējušies, ka esam izpelnījušies augstāko zemes kungu atzinību, tāpat arī pielikumā N, kas ne mazāk liecina par mūsu izturē-

šanos, ar ko mēs arī izpelnījušies šo žēlastību, tā kā mēs ar pilnām tiesībām esam pārliecināti, ka Nīstādes miera līgumā minētās žēlastības attiecas arī uz mums un mums tās tiesības, kas mums bijušas zviedru laikos, paliek arī turpmāk, sevišķi vēl tādēļ, ka 3) tiesība iegūt dzimtīpašumus priekšpilsētā neprasa sevišķas privilēģijas, ne arī kādreiz ir uzskatīta par speciālu namnieku priekšrocību, lai tur namniekiem būtu kur apmesties, jo to dzīves vieta arvien ir bijusi ne ārpus pilsētas, bet pašā pilsētā, turpretim priekšpilsētas un citas vietas ārpus pilsētas apdzīvoja brīvi godīgi cilvēki, ko vecos laikos sauca par sīkpilsoņiem, kas gan nebaudīja namnieku tiesības, bet palika pakļauti pilsētas jurisdikcijai un kam jāpilda zināmi pienākumi. Šī pilsēta ir visos gadu simteņos savus namniekus bagātīgi barojusi, un nav nemaz domājams, ka viņiem tur pietrūks telpas, un nekādā ziņā nevar pierādīt to, ka mēs, viņiem kaitējot, ar netaisnību esam ieguvuši sev dažus zemes gabalus, kas no sākuma bija domāti par viņu dzīves vietām. Ja mēs tik daudz gadu simteņus esam dzīvojuši netraucētā mierā, un mums bija ļauta brīvība valdīt savu zemi, lai tā būtu par dzimtu vai ar gruntsnomas tiesībām, un tas nekad iepriekš nav uzskatīts par pretlikumīgu, tad mēs varam ar pilnām tiesībām prasīt, lai mums šīs brīvības paliktu arī uz priekšu, jo pilsēta ne arī tās jurisdikcija no tā necieš, ja mēs dzīvojam paši uz savām zemēm un par to kārtīgi pildām savus pienākumus, jo namnieki pilda savus namnieka pienākumus nevis to dārzu un izpriecas muižiņu dēļ, kas tiem ir priekšpilsētā, bet namnieku pārtikas dēļ, pie kam vēlreiz atkārtojam, ka mēs ar savām tiesībām esam apmierināti un lūdzam vienīgi to, lai mēs varētu paturēt šīs tiesības.

4) Kas attiecas uz 1684. g. protokolu, kur mums aizliegts iegūt nekustamus īpašumus, tas mums tomēr paliek neskaidrs, kādēļ un par ko šis protokols ir rakstīts, un nav pierādīts, ka te tiešām ir runa par zemes gabaliem ārpus pilsētas, jo mēs nekad neesam apgalvojuši, ka mums ir tiesības arī iekšpilsētā iegūt nekustamus īpašumus, un mūsu pielikumi E un F pierāda, ka mums ar visas rātes zināšanu ir piešķirti un ierādīti zemes gabali priekšpilsētā.

Pret mums vērstais 1696. g. 11. jūn. protokols satur to, ka Simons Krūze, kam agrāk piederēja kā ķīla Menninga dzimtzemes gabals, pieprasa, lai vai nu izpērk ķīlu, vai zemes gabalu pieraksta viņam; tāpat arī H. Vites fon Švanenberga rezolūcijā ir skaidri teikts, ka mantinieki nevēlas izpirkt ķīlu, bet nodot par šo ķīlas summu Krūzem zemes gabalu, pēc kam seko lēmums, ka zemes tiesai uzdots šo pārrakstīšanu izdarīt. Tā kā nav bijis nekādas runas, par kādu ķīlas pārrakstīšanu, turpretim Simons Krūze to vēlas paturēt kā ķīlas īpašnieks, un pieprasa vai nu ķīlu izpirkt, vai arī nodot viņam īpašumu, tad taču nevar notikt tā, kā to tagad grib izskaidrot, ka rāte pavēlējusi pierakstīt Simonam Krūzem tikai ķīlu, kas viņam jau sen pierakstīta, un ka zemes soģa tiesa esot pārkāpusi savas robežas, un ka tas viss dibinoties uz pārpratumu, kur skaidri redzams un pierādāms, ka toreiz rāte rekomandējusi nodot pilnīgu īpašumu. Šis pret mums domātais protokols skaidri rāda, ka šo zemes soģa tiesas lēmumu nemaz nav iespējams anullēt, jo tas ar pašas rātes piekrišanu ir publicēts parastā tiesu kārtībā. Ja turpretim tiesas spriedumus tādu iemeslu dēļ sāks apšaubīt kā tādus, kas nāk no zemākām tiesām, kā tādus, pret kuŗiem neviens nav protestējis, kas gan parasti spriedumu padara stiprāku, kā tādus, kas, protestētājiem neierodoties, pārkāpuši tiesības, kā tādus, kas nekad nav kārtīgi rātē apspriesti, vai arī nav tās apstiprināti, bet zemākam tiesnesim (kas pats ir rātes loceklis un pie tam prezidents) nav bijušas pazīstamas vecās konstitūcijas, un ka šie spriedumi ir nejauši, un ka tiem nav nekāda spēka līdz tam laikam, kamēr nerodas kāds pretinieks, ja tas tā notiek, tad netikai katra tiesas autoritāte būs sagŗauta, bet arī neviens, kas ar šiem spriedumiem ieguvis kādu tiesību, nevarēs būt drošs, un drošas sekas tam būs tās, ka to tiesu spriedumus, kas pakļauti citām, bez kāda ierobežojuma varēs apstrīdēt katrā laikā, un visi tie vērtīgie noteikumi, kas rēgulēja pārsūdzību kārtību, atkritīs, un atklājas bezgalīgi plašs lauks jauniem procesiem. Bet tā kā vienīgi Augstai Majestātei pieder regālija atcelt spēkā stājušos tiesas spriedumus un rīkojumus, kā arī pilnīgi iegūtas tiesības, tad paliekam neapšaubāmā pārliecībā, ka šo mums vien-

reiz piešķirto tiesību dažu namnieku nepamatotas skaudības dēļ — arī nevar atņemt. Bet, ka mums ir pilnīgas iegūtas tiesības uz tiem zemes gabaliem, kas mums tagad pieder, arī nav apšaubāms; pareizi sastādītiem līgumiem, ja tie ir noslēgti jau sen agrāk, nevienam neprotestējot, un apstiprināti ar kārtējas tiesas spriedumu, ja pat jau izpildīti, ir pilnīgas likumīgas tiesības, ko var atcelt un anullēt tikai ķeizara Majestāte. Tāpat arī mums bija dabiskā brīvība iegūt priekšpilsētā nekustamus īpašumus; tie nepārtraukti atradušies mūsu īpašumā, kā priekš, tā arī pēc Nīstātes miera, un lai šīs tiesības atceltu, arī ir nepieciešama augstākas varas piekrišana. Mēs arī neprasām, lai nomas zemes pārvērstu par dzimtzemēm, bet gan lai tās zemes, kas mums pieder, paliktu tai stāvoklī, kādā tās tagad ir, un kad rodas gadījums, arī turpmāk brīvi līgt ar dzimtīpašniekiem, kas 5) pamatojas vispārējā dabiskā brīvībā vispārīgi; ja mums atļauj nodot savas zemes mantiniekiem, ja mums var piederēt nami un dārzi, kādēļ mums neatļaut dzimtīpašumus iegūt? Likumi mums to neliedz, un tajos nav starpības starp dzimts un nomas zemi, un kur likums to nešķiro, tur arī nav ko šķirot. Augstam ģenerālgubernātora kungam tad no tā, kā arī visa tā, ko mēs jau agrāk ziņojām, labpatiks pārliecināties, ka mums visu laiku ir bijusi nepārtraukta un ne no viena neapšaubīta tiesība priekšpilsētā un pilsētas apkārtnē iegūt un valdīt dzimtīpašumus, un tie, kas tagad mums pieder, ir likumīgā ceļā iegūti un ar tiesas lēmumu mums pierakstīti; šīs cietās un nepārgrozāmās tiesības mums arī nevar atņemt, ja negrib pārkāpt visas impērijas tiesības, sevišķi vēl tādēļ, ka neviena no pilsētas privilēģijām mūs neizslēdz no šīm tiesībām, pie kam viss, ko gribēja vērst pret mums, sen jau, kā neatbilstošs īstenībai, zaudējis savu spēku, un tādēļ mēs atkārtojam savu iepriekšējo padevīgo lūgumu, aizsargāt mūsu līdzšinējo brīvību, pie kam mēs arī konstatējam, ka mums nav bijis ne mazākā nodoma izrādīt rātei kādu necienību, jo viss tas, ko mēs esam teikuši, ir domāts vienīgi mūsu tiesību aizstāvēšanai, kuŗas daži nemierīgi skauģi mēģināja aizskārt.»

1740. g. 30. okt. ģenerālgubernātors de Lasī nosūta lat-

viešu paskaidrojumus rātei, pieprasot pretpaskaidrojumus*) četru nedēļu laikā. Šis gubernātora reskripts nolasīts rātes sēdē 1740. g. 5. nov. Rātes rezolūcija ir: šo lietu visdrīzākā laikā apskatīt pamatīgāki. Tomēr tuvākā laikā rātes protokolos nav nekādu ziņu, ka rāte būtu šo lietu cilājusi; tikai 1740. g. 3. dec. rāte noraida ģenerālgubernātora reskriptu uz kameru (ad Cameram).**) Nākošā dienā, 1740. g. 4. dec. notiek kameras sēde.***) Rezidējošais birģermeistars Rāss proponē, ka rāte no ģenerālgubernātora š. g. 5. nov. saņēmusi reskriptu kopā ar galīgiem brīvo vietējo ļaužu paskaidrojumiem, lai viņi tiktu aizsargāti savās brīvībās, varētu iegūt un valdīt dzimtīpašumus, un par to vēlējies vispirms paziņot eltermaņu kungiem kamerā un ar viņiem konferēt par šo lietu un tādēļ liek šos paskaidrojumus nolasīt. Pēc nolasīšanas eltermaņi lūdza atļauju šo lietu pārdomāt un pārrunāt ar namniekiem par nolasītiem rakstiem. Bet birģermeistars neko neminēja par termiņu, kurā jāiesniedz pretpaskaidrojumi. Šis termiņš izbeidzās jau 1740. g. 27. nov., un nekāds termiņa pagarinājums nav pieprasīts. Tā tad ne 3. dec., ne 4. dec. vairs nekā šai lietā nevarēja darīt. Liekas, ka rāte ar nodomu bija palaidusi garām termiņu, jo nebija nozīmes iesniegt pretpaskaidrojumu; šī lieta tā kā tā bija zaudēta. Tādā kārtā latvieši sasniedza savu un sūdzībā pret rāti guva uzvaru: palika spēkā ģenerālgubernātora lēmums par rātes 1738. g. 15. aprīļa rīkojuma atcelšanu.

4. Latvieši un viņu pretinieki prāvas dokumentos.

Neviļus uzmācas jautājums: kā tas varēja notikt, ka visas šīs latviešu un vāciešu cīņas 18. g. s., kas vāciešiem radīja tik daudz nepatikšanu, un kam Rīgas vēsturē tik liela nozīme, palikušas līdz šim neizceltas. Cilājot šo sūdzību aktis, ir redzams, ka tās bijušas vācu pētnieku rokās, tāpēc paliek iespaids, ka šīs lietas it kā ar nodomu noklusētas. Pirmā cīņa starp latviešiem un vāciešiem notika tai laikmetā, par kuru

*) Sk. pielikumu Nr. 17.
**) R. P. A. Publ. B. 116. p. 17.
***) Sk. pielikumu Nr. 18.

ir izdots avotu krājums, kuŗa uzdevums bija apgaismot visus šā laika Rīgas vēstures svarīgākos momentus: tas ir Actenstücke und Urkunden zur Geschichte der Stadt Riga 1710—1740 (3. sēj., 1902, 1903, 1906), herausgegeben aus dem Nachlass des Dr. phil. Anton. Buchholtz durch Dr. jur. A. von Bulmerincq. Cīņa par nekustama īpašumu tiesībām norisinājās 1738.—1740. g., tā tad varēja sagaidīt, ka šai Buchholca-Bulmerinka krājumā ietilpst arī visi šīs prāvas dokumenti, vai vismaz tāda šo dokumentu izlase, kas dotu objektīvu pārskatu par prāvas gaitu.

Īstenībā iespiests pilnīgi tikai rātes rīkojums 1738. g. 15. apr., 1739. g. 4. maija lēmums un 1739. g. 26. okt. vācu paskaidrojumi. Nav iespiests neviens no ģenerālgubernātora reskriptiem, ne arī kāds no 3 latviešu lūgumiem, un no šī Buchholca-Bulmerinka krājuma lasītājs var gan izzināt vācu viedokli un viņu argūmentus šai prāvā, bet ne latviešu un pat ne valdības pārstāvju viedokli.

Pārejot uz šīs prāvas dokumentu iztirzāšanu, apskatīsim vispirms tos pielikumus, kas pievienoti aktīm.

Vācu atbildei uz latviešu sūdzību ir pievienoti pielikumi A, B, C, D, E, F, G, H, I un K. No šiem pielikumiem atsevišķā grupā izdalāmi pielikumi B, C, D. Tur ir vecās 13. g. s. privilēģijas, ko 1226. g. izdevis Modenas bīskaps (B), 1231. g. bīskaps Nikolajs (C) un 1232. g. tas pats Nikolajs (D). To pievienojums šai lietai ir grūti saprotams, jo tur nav runa par Rīgas iekšējām lietām, bet gan par to, kā sadalīt iekaŗotās un iekaŗojamās pagānu zemes starp bīskapu, ordeni un Rīgas pilsētu. Šīs sadalāmās zemes atrodas Sāmu salā, Zemgalē un Kurzemē, un Rīgai no tām bija jādabū trešā daļa, tomēr Rīga nekā nedabūja, jo šie līgumi netika reālizēti. Bīskaps ar ordeni sadalīja zemi savā starpā un ne tikai aizmirsa Rīgu, bet arī pašai Rīgai uzmetās par kungiem. Šie dokumenti prāvai nekā nedod un, liekas, iekļuvuši šai prāvā diezgan neparastā ceļā. Tai pašā laikā, kad notika ķilda ar latviešiem, Rīga cīnījās arī ar muižniekiem par to, ka Rīgas namniekiem tiesības pirkt bruņinieka muižas. Un lai pamatotu šo prasību, bija savākts prāvs daudzums veco privilēģiju, un prasībā, ko Rīgas rāte iesniedza Justickollēģijai 5

dienas vēlāk, t. i. 1739. g. 31. okt., kā pirmie dokumenti figurēja visi trīs šie pielikumi, t. i. Modenas bīskapa Vilhelma 1226. g. un bīskapa Nikolaja 1231. un 1232. g. privilēģijas, un te tās arī ir vietā, jo tur ir dokumentētas Rīgas pilsētas un tās namnieku tiesības uz ⅓ no visas iekaŗotās zemes. Kad bija jādod paskaidrojumi pie latviešu sūdzības, bija arī jāparāda, ka Rīgas rīcība šai lietā pamatota it kā ar vecām privilēģijām, un tā kā cits nekas labāks nebija pie rokas, tad pievienoja tās pašas privilēģijas, kas bija domātas cīņās pret bruņniecību. Tomēr kaut kas bija, ko likt pretim latviešu apgalvojumam, ka viņi ir to īsto zemju īpašnieku tiešie pēcnācēji, kas ar līgumu atļāvuši vāciešiem šeit Rīgā apmesties, un tā tad arī savas tiesības uz zemi mantojuši no senajiem šīs zemes īpašniekiem. Lai gan šīs privilēģijas neattiecās uz Rīgu, tomēr par tām zemēm, kas 1226. g. vēl nebija iekaŗotas, varēja pierādīt, ka tās varētu būt iegūtas nevis līguma ceļā, bet kā kaŗa laupījums, un tādā kārtā mazināt ticamību arī latviešu aizstāvētai versijai par Rīgas zemju iegūšanu līgumu ceļā. Un ja rāte tomēr gribēja bazēties uz kādiem dokumentiem, kas gan uz lietu neattiecas, tad abas ģildes savā 1739. g. 6. apr. iesniegumā Rīgas rātei, pieiet tai lietai vienkāršāki:*) «Latviešu iesniegums sastāv no vecas vēstures un teiku stāstīšanas, kas nekā nepierāda, un ja pie lietas būs nopietni jāķeŗas, tad ar vēsturi varēs pamatīgi pierādīt, ka viņu priekštečus, vecos lībiešus un latviešus, uzvarētāji — ordenis, bīskapi un Rīgas pilsēta — sadalījuši 3 daļās un atstājuši nevis kā brīvus cilvēkus, bet padarījuši par dzimtcilvēkiem, tā kā to Jozua izdarīja ar Gibeona ļaudīm, tos padarīdams par ūdens un malkas nesējiem.» Tā tad ģildes, lai gan to atklāti neizsaka, tomēr stāv par latviešu pielīdzināšanu dzimtcilvēkiem. Tas sevišķi manāms šī iesnieguma 2. punktā: «Ja tie sevi sauc par *brīviem vietējiem iedzīvotājiem*, tad tas runā un ir pret pilsētas privilēģijām, kur 1621. g. 25. sept. rakstīts: «Mēs konfirmējam tiem arī viņu parašu, ka tie *izbēgušus zemniekus*, kas divus gadus nodzīvojuši Rīgas teritōrijā un nav atprasīti, var paturēt,» — tāpat arī 1541. g. privilēģijās: «Uz priekšu nevienam no *švešas tautas* nam-

*) Sk. pielikumu Nr. 13.

nieku pārtiku nedot, un to neviens nevar lietot, izņemot tos, kas ir par brāļiem uzņemti kādā no abām ģildēm.»

No šiem izrakstiem ir skaidrs, ka ģilžu uzskats par Rīgas latviešiem bija apm. šāds: tie nav nekādi brīvo lībiešu pēcnācēji, nekādi līgumi ar veciem lībiešiem nav slēgti, bet tie ir iekaŗoti un padarīti par dzimtcilvēkiem, un Rīgas latvieši ir šo dzimtcilvēku pēcnācēji, un paši arī nav brīvi cilvēki, bet paliek, resp. tiem jāpaliek tādā pašā stāvoklī, kādā atradušies viņu tēvi. Tāds uzskats dara mums saprotamu, kādas briesmas draudēja latviešu brīvībai Rīgā, un kādēļ arī latvieši savos rakstos piegrieza tik daudz uzmanības savas personas brīvības aizstāvēšanai un arī šo trīs pielikumu atspēkošanai, kas faktiski uz lietu neattiecās.

Tāpat arī pielikums E nekā nerunā par nevācu un vācu tiesībām, un šādu 1232. g. Rīgas konstitūciju un likumus nepazīst ne Napierskis, kas savā grāmatā «Die Quellen des Rigaschen Stadtrechts bis zum Jahr 1673» nemin ne vārdu par šādu 1232. g. konstitūciju, un arī avotu rīkojumos tādas konstitūcijas nav. Tā arī nav nekāda konstitūcija, bet rīkojums par pilsētai piešķirto zemju lietošanu un apbūvēšanu 1232. g.

Tāpat arī divi nākošie pielikumi F un G ir karaļa Stefana 1581. g. privilēģijas un Rīgas 1710. g. kapitulācijas 2. p., kur apstiprinātas tās tiesības, kas iepriekš ir bijušas pilsētai un tās namniekiem. Šīm privilēģijām latvieši liek pretim 1721. g. miera līgumu, kuŗa 8. p. nosaka, ka netikai pilsētām un namniekiem apstiprinātas viņu agrākās tiesības. Un tā kā latvieši ar klātpieliktiem dokumentiem pierādījuši, ka viņiem priekš Nīstātes miera līguma ir bijušas tiesības iegūt dzimtīpašumus, tā tad šīs tiesības paliek viņiem arī turpmāk.

Nākošais pielikums ir izvilkums no «Policey Ordnung». Šai prāvā tas figūrē kā vācu dokuments, jo, cik liekas, latviešu rokās šis dokuments nav dabūts, tas uzglabājies tikai vienā eksemplārā. Arī sākoties 1748.—1752. g. prāvai, tas vēl ir vācu dokuments, bet kad latvieši šo dokumentu dabū rokā, tas pārvēršas par svarīgāko dokumentu latviešu rokās, un uz šī dokumenta pamata Justickollēģija piešķiŗ latviešiem namnieku tiesības. Vāciešiem, iesniedzot pārsūdzību, šis pats «Policey Ordnung» tiem top jau par nederīgu dokumentu, un

viņi apstrīd tā juridisko vērtību. Tam nekāda juridiska spēka neesot, tas nekad neesot apstiprināts augstākās iestādēs, esot uzglabājies tikai vienā eksemplārā un pie tam privātās rokās. Un tiešām senāts 1752. g. arī atzīst šo dokumentu par nederīgu un glābj vācu lietu. Un pēc tam, kad senāts noraidījis latviešu tiesības kļūt par namniekiem, pirmā prasība, ko uzstāda, ir pārstrādāt vecos policijas noteikumus, jo latvieši tos esot izmantojuši savā labā. Tā tad dokuments ir tikai līdz tam laikam likumīgs, kamēr tas runā latviešiem par ļaunu; tikko tas runā par labu latviešiem, tad tas jau ir nederīgs. Tas raksturo smagos apstākļus, kādos latviešiem nācās cīnīties pret tiem, kuŗu rokās vārda īstā nozīmē bija «vara un viltus». Šis dokuments tomēr prāvā par nekustamiem īpašumiem bija viens no svarīgākiem vācu dokumentiem; sevišķi atlaižot pēdējo frazi: «un pakļauts rātes juridikcijai», to tiešām var tā iztulkot, ka nevienam citam kā Rīgas namniekam nav tiesības iegūt dzimtīpašumus, un ja neņem vērā tālākos punktus, kur minēti amati, kam ir tiesības iestāties Mazā ģildē un tā tad arī tikt namniekos, un kur ietilpst gandrīz bez izņēmuma visi latviešu amati, un kur noteikti aizliegts celt šķēršļus latviešu bērniem iestāties cunftēs (amatos). Jāatzīmē arī, ka latvieši šai prāvā piegriezuši vērību tikai dokumentiem, kas tieši saistīti ar namu lietām, un vai nu nav vēl pazinuši, vai arī nav atraduši par vajadzīgu izlietot vecos latviešus amatu statūtus (šragas), kur latviešu brīvība iegūt namnieku tiesības bija skaidri formulēta, pat tādā kārtā, ka nevienu nedrīkstēja uzņemt amatā, ja tas iepriekš nebija ieguvis jau namnieka tiesības.

Apskatīsim latviešu iesniegumiem pievienotos dokumentus. Pirmajam lūgumam, ko latvieši 1738. g. 11. aug. iesniedza rātei*) atcelt 1738. g. 15. aprīļa rīkojumu, pievienots tikai viens pielikums. Šeit vēl latvieši nemēģina savas tiesības apliecināt un pierādīt ar dokumentiem, bet paļaudamies uz to, ka rāte nāks viņiem pretim, mēģina savu lūgumu motivēt ar to, ka viņiem kā brīviem cilvēkiem, kas cēlušies no pilsētas pirmiem brīviem iedzīvotājiem, ir dabiskas tiesības iegūt to, kas likumā nav speciāli liegts, to starpā arī nekus-

*) Sk. pielikumu Nr. 11.

tamus īpašumus; no tā arī pilsētai nekādi ļaunumi neceļoties, jo viņi jau maksā nodokļus par šo zemi, un griež vērību uz to, ka arī savus pienākumus viņi kārtīgi pildījuši, sevišķi kara laikā, kad viņi par to arī izpelnījušies atzinību. Vienīgais dokuments, kas pievienots, ir Dālberga atzinības raksts zvejnieku amatam, par viņu nopelniem sevišķi Spilves kaujas laikā, ceļot karaspēku pāri Daugavai.

Turpretim savu sūdzību ģenerālgubernātoram latvieši jau cenšas nodrošināt ar veselu rindu dokumentu (A līdz M). Šie pielikumi, kā arī pats lūgumraksts, nav uzglabājušies, bet pēc tālākām sūdzībām un vācu atbildes ir iespējams tos apmēram rekonstruēt.

Gluži pretēji vāciešiem, kas jau 1737. g. iesniegumā galma tiesai paziņo, ka nav likumu, kas aizliegtu latviešiem iegūt dzimtīpašumus, un tādēļ, lai aizstāvētu savu lietu un radītu iespaidu, it kā kaut kādi dokumenti ir, piesprauž lietai dokumentus, kam nav gandrīz nekāda sakara ar lietu, latviešu pielikumu lielākā daļa attiecas taisni uz galveno jautājumu, t. i. tie ir dokumenti, ar kuŗiem latvieši ieguvuši nekustamus īpašumus ar tiesu apstiprinātiem līgumiem un divos gadījumos arī rātes ziņu resp. pat rātes lēmumu. Tie ir pielikumi C, D, E, F, I, K_1, L. Tikai par pēdējo L ir zināms, ka tā ir Simona Krūzes lieta, jo šī lieta rātei bija pati nepatīkamākā, proti, rātes lēmums par zemes gabala nodošanu Simonam Krūzem īpašumā, un tādēļ rāte no savas puses pievienoja saviem paskaidrojumiem kā pielikumu K_1 rātes 1696. g. 11. jūl. lēmumu un mēģināja to nesekmīgi iztulkot, it kā šāda rātes lēmuma nebūtu bijis. Pārējie, ar C, D, E, F, I, K apzīmētie līgumi tieši nav zināmi, bet dažu vācu pētnieku atzīmes, kam pazudušais latviešu lūgums ar visiem pielikumiem bijis rokās, liecina, ka daļa šo līgumu ir no tiem, kuŗus es minēju un nosaucu jau agrāk, un kuŗi arī iespiesti kopā ar pārējiem tekstiem oriģinālā.*) Šie likumīgi apstiprinātie līgumi izslēdz iespēju likumīgā ceļā likvidēt latviešu iegūtos dzimtīpašumus, un atlikās tikai atcelt spēkā stājušos tiesas lēmumus, kas vairs nebija rātes kompetencēs, bet ko varēja izdarīt tikai ar ķeizara reskriptu. Tā tad rāte, atņemot lat-

*) Sk. pielikumu Nr. 3, 4, 5, 6 un 7.

viešu īpašumus, bija izdarījusi varas pārkāpumu, kas arī aizrādīts ģenerālgubernātora 1739. g. 11. sept. reskriptā, un ko neaizmirst uzsvērt latvieši savā 1740. g. paskaidrojumā.*)

Pielikumos G un H ir runa par kādām citām latviešu privilēģijām, pret kurām rātei iebildumu nav. Nav zināms, kas par dokumentu ir pielikums A.

Turpretim pielikums B pieder tai pielikumu grupai, kurā ir runa par latviešu nopelniem kara laikā. Pie šīs pašas grupas pieder arī pielikumi M un N, pie latviešu atbildes uz vācu iesniegumu ģenerālgubernātoram 1739. g. 26. okt., kā arī šī vācu iesnieguma pielikums A.

Līdzās savām vecām tradicijām un brīvo cilvēku tiesībām savās sūdzībās un lūgumos latvieši sevišķi uzsver savu uzticību valdībai, ko viņi apliecinājuši pat grūtos kara laikos, kad parasti visa viņu iedzīve un manta gājusi bojā, bet arī paši par savu izturēšanos kara laikā esot iemantojuši visaukstāko atzinību.

Rīgas pilsēta arvien bija lepna uz savu militāro spēku. Rīga bija tā vieta, kur parasti atdūrās visi iekarotāji, un nevienam no viņiem nav izdevies ieņemt Rīgu; tikai trīsreiz Rīga ir kapitulējusi, padodamās pēc ilgas ielenkšanas. Un šī Rīgas militārā spēka pamats bija viņas apbruņotie iedzīvotāji. Rīga bija militāra kolōnija, un kara laikā visi viņas iedzīvotāji bija karavīri. Mums ir iespējams izsekot, kāda nozīme bija latviešiem šais Rīgas aizstāvēšanas cīņās. Par cīņām, kas norisinājušās pie Rīgas ap 1600. g., ir uzglabājies ievainoto saraksts, kur stipri daudz latviešu vārdu. Sīkākas ziņas par iedzīvotāju karaspēku uzglabājušās no 1700.—1710. g. Rīgas milicija sastādījās no vācu namnieku, zeļļu un mācekļu rotām un latviešu amatu, algādžu un kalpotāju rotām.

No 1700. g. 11. februāra, kad sakši ielenca Rīgu, uzglabājies šāds latviešu karavīru saraksts:**)

«Sakšu aplenkuma laikā Rīgā ar zīmēm krūts kreisā pusē apzīmētas šādas personas:

*) Sk. pielikumu Nr. 16.

**) Vācu senatnes pēt. biedr. arch. Vol. 89.

Ar dzeltenām zīmēm apzīmēti mājas kalpi, kuŗiem pēc viņu kungu rīkojuma trauksmes jāierodas uz vaļņiem, viņu skaits 403

Ar zaļām zīmēm apzīmēti latviešu amatu locekļi, kā: zvejnieki, pārcēlāji, liģeŗi, važoņi, loči, audēji, namdaŗi, mūrnieki, kam tāpat kā iepriekšējiem jābūt uz vaļņiem 563

Ar sarkanām zīmēm tie, kam draudoša ugunsgrēka gadījumā jābūt tuvumā 100

Ar zilām zīmēm apzīmēti tie amati, kā linu kūlēji, sāls un alus nesēji, kas apkalpo pilsētas artilēriju . . . 169

Ar baltu zīmi apzīmēti tie strādnieki, kas nodarbināti pilsētas un privātos darbos 413

Kopā . . 1643

Tai pašā gadā sastādīts arī namnieku kaŗaspēka saraksts. Šo namnieku, kas bija spējīgi nest ieročus visos 4 kvartālos bija:*)

Namnieku	577	personas
Tirgotāju un amatnieku zeļļu	572	„
Mācekļu	192	„
Kalpi	301	„
Kopā . .	1642	personas

Šai sarakstā ietilpst 301 kalps, kas kalpo pie namniekiem, un kas ir latvieši, bez tam arī latviešu kaŗaspēka rindās nebija ieskaitīti tādi jauktie amati, kur bija arī latvieši, kā: virvju vijēji, drēbnieki, kurpnieki, miesnieki, tā kā šai vācu sarakstā ietilpst arī laba daļa latviešu; tādā kārtā apbruņoto vīru skaits, ko varēja dot Rīgas vācieši ,bija ap 1200—1300, bet latvieši ap 1600—1700 vīru. Vēl nelabvēlīgāki vāciešiem ir tālāki Ziemeļu kaŗa dati par Rīgas apbruņotiem iedzīvotājiem. 1710. g. sastādīts saraksts par latviešu kaŗavīriem, pie kam algādži un dienas strādnieki nav vairs izdalīti atsevišķā grupā, bet pieskaitīti pie amatiem; tad vēl šais sarakstos, kā arī namnieku sarakstos pieskaitītas vēl klāt atraitnes, kas strādāja ar zeļļiem, un kuŗas kaŗaspēkā atvietoja vecākais zellis vai kalps. Latviešu amatu kaŗavīru

*) Turp. Vol. 89.

skaits 1710. g. bija šāds: kalēji 42, zāģētāji 58, važoņi 65, kurpnieki 137, mūrnieki 188, audēji 199, kaņepju kūlēji 300, atraitnes 25, vīna nesēji 40, sāls nesēji 175, atraitnes 52, liģeŗi 387, kopā 1586 personas. Tomēr šis latviešu saraksts nav pilnīgs. Šai sarakstā neietilpst: zvejnieki, pārcēlāji, loči, enkurnieki, koku šķirotāji, skrodeŗi un, beidzot mājas kalpi, kuŗu skaitu kopā ar algādžiem un mācekļiem var vērtēt ap 500—700 vīru. Tāpēc kopējais latviešu kaŗavīru skaits Rīgā 1710. g. vērtējams ap 2100—2300 vīru. Ziņas par vācu kaŗavīriem Rīgā ir no 1705. g.,*) ka visu 4 kvartālu kompānijas bija: ierēdņi 652, namnieki 720, atraitnes 119, zeļļi 192, mācekļi 98, kopā apbruņoto vācu iedzīvotāju skaits, ko varēja likt pretim ienaidniekam, bija 1181. Tā tad latviešu kaŗaspēks Rīgā 1710. g. bija apm. divreiz tik liels, kā vāciešiem. Šie dati nepārprotami rāda, ka Rīgas latviešu iedzīvotāju skaits 18. g. s. sākumā ievērojami pārsniedza vācu iedzīvotāju skaitu.

1700. g. dati par latviešu amatu sastādītām kaŗaspēka nodaļām satur arī datus par šo amatu locekļu līdzdarbības veidu Rīgas aizstāvēšanā:**)

1) Audēju ir 89, no tiem 32 ir konstabļi, pārējo meistaru ir 22, zeļļu 27 un mācekļu 8.

2) Pirotechniķu ir 20 un viens māceklis, kopā 21, nav teikts, no kāda amata locekļiem tie sastādās; domājams, ka no audējiem.

3) Liģeŗu ir kopā ar svērājiem 135 cilvēki, no tiem 1 altermanis, 5 vecāji (ältisten), pārējie sadalīti 14 rotās, katrā rotā pa 9 cilvēki ar rotmeistaru priekšgalā.

4) Važoņu ir 17, kā no tālākā redzams, 15 no tiem sastāda rotu, kas pievienota zvejnieku un pārcēlāju rotām.

5) Mūrnieku ir 20. No tiem 6 brandmeistari, 5 konstabļi, 9 bez sevišķiem uzdevumiem.

6) Mūrnieku zeļļu ir 30, no tiem ar namniekiem uz valņiem 10, ar konstabļiem 12, aktīvā dienestā 9, ar brandmeistariem 2.

---

*) V. S. P. b. arch. Vol. 89.
**) V. S. P. b. arch. Vol. 89.

7) Mūrnieku mācekļu ir 17.

8) Vietējo latviešu, kas uzņēmušies turēt priekšpilsētas tīras no ienaidnieka trupām ir 50.

9) Lai novērstu un apkaŗotu ugunsgrēkus, norīkoti: 21 brandmeistars, 10 namdaŗu, 11 mūrnieku, 10 pilsētas kareivju, 20 liģeŗu, 30 strādnieku, 10 audēju, kopā 112 vīru.

10) Zvejnieku un pārcēlāju kompānija, kuŗas priekšgalā atrodas kapteinis Jēkabs Šterns, sastāv no 9 rotām, katrā no 22—25 vīri, kopā 213. Kā desmitā rota šai kompānijai pievienota važoņu rota ar 15 vīriem.

Šie argūmenti rāda, ka latviešu līdzdarbība un viņu uzdevumi Rīgas aizsardzībā nebūt nebija sekundāras dabas. Tie skaidri rāda, ka latviešu amati ir militāri stingri noorganizētas daļas, kas sastāda lielāko daļu no Rīgas apbruņotiem spēkiem, un kam jāveic pilnīgi noteikti militāri uzdevumi. Šiem latviešiem kopā ar 27 zeļļu rotām, kas saņēma aplenkuma laikā kārtīgu nedēļas algu 2 florinus nedēļā, bija jānes uz saviem pleciem viss garnizona dienesta smagums. Tādēļ arī tā apziņa, ka kaŗa laikā latviešu nopelni ir ļoti lieli un latvieši visvairāk veic savas pilsētas aizstāvēšanai un arī viņu materiālie upuri ir vislielākie, latviešos bija ļoti stipra, un ar to izskaidrojams, ka visos pirmos lūgumos un sūdzībās aizrādījums par latviešu nopelniem kaŗa laikā ir pirmā vai arī vienā no pirmām vietām.

Latviešu pašapziņu bez tam ļoti cēla arī tie atsevišķie nopelni, ar ko Rīgas latvieši izcēlās Ziemeļu kaŗa laikā, un par ko viņi arī izpelnījās zviedŗu karaļa un kaŗa vadoņu atzinību. Rīgas likteni šī kaŗa pirmā posmā glāba tā sauktā Spilves kauja. Šī Spilves uzvara dibinājās uz desanta operācijas. Zviedri pārcēla savu kaŗaspēku dūmu mākoņu aizsardzībā pāri par Daugavu un sakāva otrā pusē stāvošos sakšus. Šo zviedru kaŗaspēka pārcelšanas darbu vadīja zvejnieku amats, ar eltermani Jāni Nāriņu priekšgalā,*) un tikai ar šo zvejnieku līdzdarbību, kas pamatīgi pārzināja Daugavas ceļus un piestāšanās vietas, izdevās desanta operāciju kārtīgi veikt un gūt uzvaru. Un kad pēc uzvaras ģenerālgubernātors Dālbergs grib piešķirt viņiem kādu atalgojumu, tad zvejnieki nekādu sevišķu atalgojumu par to nevēlas, kā tikai,

*) Sk. pielikumu Nr. 16.

lai atļaujot tiem kāzās, kristībās un citos svinīgos gadījumos pašiem darīt alu. Par šo prasību arī ziņo ģenerālgubernātors Dālbergs rātei 1702. g. 26. apr.:*)

«Rātei ir zināms, ka šajā grūtā kara laikā Pārdaugavas zvejnieku amats ne tikai uzticīgi ir pildījis savus pavalstnieku pienākumus, bet arī sevišķi pie laimīgi izdevušās desanta operācijas pār Daugavu ir izdarījuši lielus pakalpojumus valstij un ar to izpelnījušies Karaļa Majestātes visaugstāko atzinību. Ar to viņi būtu cienīgi saņemt visus iespējamos pateicības un labvēlības atalgojumus, lai ar to zināmā mērā apbalvotu šos cilvēkus un tos uzmudinātu palikt tālākā pavalstnieku uzticībā, bet viņi pagaidām neprasa neko citu, kā tikai to, lai viņiem lielos svētkos un arī kāzās, kristībās atvēlētu darīt alu savām vajadzībām, un to viņiem jau tādēļ nevarētu liegt, ka šāda brīvība tiem jau agrāk ir bijusi, un arī karaļa un pilsētas interesēm tas nekaitē, jo karaļa rekognicijas naudu un akcīzi viņi par šo alu samaksātu. Nododu šo lūgumu rātei, pieprasot, lai ar šiem nosacījumiem viņiem izsniegtu šo atļauju, un ar tiem būtu zināmā mērā pakalpots.» Parakstījis ģenerālgubernātors Dālbergs.

Šis dokuments pievienots pirmajam latviešu lūgumam un sūdzībai, bet vācu izturēšanās pret to ir stipri nicinoša: kas tie varot būt par nopelniem, ja tos atalgo ar tik niecīgu algu, kā atļauju pret cedelēm darīt zināmos gadījumos alu, ko tāpat saņemot jau visi pilsētas zemnieki, dzimtļaudis; un tādi pakalpojumi jau jādara katram pavalstniekam. Latvieši ar saviem nopelniem kara laikā nevarot lielīties, jo, kā tas esot redzams no Kārļa XI raksta, kara laikā uz viņiem nevarot palaisties. Kā pierādījumu tam viņi pievieno 1739. g. 26. okt. (A) Kārļa atbildi uz sūdzību, ko par latviešiem iesnieguši Rīgas vācieši, un atsauksmi par latviešu zemniekiem, ko bija sākuši ieskaitīt zviedru karapulkos. No vāciešu iesnieguma rodas pārliecība, ka šos vārdus, ka uz latviešiem kara laikā nevar paļauties, tiešām teicis pats Kārlis XI, bet, dokumentu izlasot, izrādās, ka Kārlis XI neko tamlīdzīgu nav darījis, tikai Kārļa XI reskripta sākumā atkārtots tās denunciācijas saturs, ko par latviešiem iesnieguši vācieši, un šai denunciācijā vācieši grib iestāstīt par latviešiem, ka tie karā ne-

*) R. P. A. Acus. Arch. III. 13. 20.

derot; Kārlis XI šo denunciāciju nemaz neņem vērā, un arī noraida vācu lūgumu par iepirkuma tiesības noliegšanu latviešiem no pirmās rokas. Otrs dokuments nemaz uz Rīgas brīvajiem latviešiem neattiecās, bet tur ir noteikti minēts, lai *latviešu zemniekus* neieskaitītu karapulkos; tas zīmējās tā tad tikai uz dzimtcilvēkiem. Lai vēl vairāk pastiprinātu liecības par saviem nopelniem kara laikā, latvieši pievieno vēl divus dokumentus: ģenerālgubernātora Dālberga pateicību par to, ka latvieši izdarījuši sevišķus pakalpojumus Rīgas aplenkuma laikā, un ģenerāļa M. Stuarta apliecību zvejnieku eltermanim Jānim Nāriņam par nopelniem kara laikā.*)

Tā tad Rīgas latvieši ar pilnu tiesību varēja atsaukties uz saviem nopelniem kara laikā, kad viņi neapmierinājās tikai ar viņiem uzliktiem pienākumiem, bet, kā to liecina Dālberga raksts, kā arī 1700. g. saraksts, brīvprātīgi pieteicās arī tādu uzdevumu veikšanā, kas prasīja lielu risku, 50 vīru lielas partizāņu nodaļas dibināšana 1700. g., kuŗas uzdevums bija cīnīties ar pretinieku ārpus Rīgas valņiem. Bet tie, kuŗu labuma dēļ šīs cīņas notika, Rīgas kungi vācieši šos nopelnus ļoti ātri aizmirsa. Bet ne tikai šie latviešu nopelni kara laikā, kā arī viņu lielā loma Rīgas aizsardzībā ir palikusi ēnā, tāpat arī nav vēl pietiekoši novērtēti latviešu nopelni un loma visā Rīgas dzīvē; piem., E. Dunsdorfa pētījumi par Rīgas kuģniecību liecina, ka latviešiem 17. g. s. piekrīt tur ļoti svarīga loma.**)

Visās 18. g. s. vācu un latviešu cīņās Rīgā izpaužas stiprs vācu šovinisms, kas latviešu 1784. g. sūdzībā senātam ir arī pareizi novērtēts: «*National Hass und Hochmut sind wohl blos die Triebfedern, warum man die eingebohrne Lief-Länder, so von denen vorigen wahren Landes Einwohner abstammen, unterdrücken.*»***)

Visi latviešiem naidīgie iesniegumi rātei nāca no Lielās ģildes, kuŗai dažos gadījumos pievienojās vēl Mazā ģilde. Rāte 17. g. s. vēl noraida Lielās ģildes prasību, lai latviešus nepieņem namniekos, bet 18. g. s. jau pārvēršās par padevīgu ģilžu prasību pildītāju, sevišķi latviešu lietās, par ko arī senāts

*) Sk. pielikumu Nr. 16.
**) J. M. M. 1935 g.
***) R. P. Bise. Mss. 55.

1767. g. Rīgas rātei aizrāda, ka tas esot ļoti necienīgi, ka Rīgas magistrāte sevi nostādot atkarībā no viņam pakļautām iestādēm resp. abām ģildēm.

Mazās ģildes izturēšanās latviešu lietā ir solīdāka. Tā pievienojas Lielās ģildes iesniegumiem pret latviešiem, bet pati ar savu iniciātīvi nekā nedara. Tas arī ir saprotams, jo Mazās ģildes locekļu starpā arvien ir bijuši latvieši, tiem arī ikdienišķā dzīvē nācās bieži sadarboties ar latviešiem, un viņu interesēs nebija pārlieku saasināt attiecības ar latviešiem. Turpretim Lielā ģilde visu laiku ir uzskatījusi sevi gandrīz par vienīgo Rīgas kungu. No tam arī cēlās nesaskaņas abu ģilžu starpā, jo Lielā ģilde prata arvienu sev iegūt privilēģijas uz pārējo Rīgas iedzīvotāju, to starpā arī amatnieku konta. Kad beidzot pēc 17. g. s. cīņām abām ģildēm izdevās cīņā pret rāti pakļaut to savam iespaidam, un kad Mazai ģildei cīņā ar Lielo ģildi izdevās sev izcīnīt tādu pat privilēģētu stāvokli kā Lielai ģildei, cīņas pašu vāciešu starpā izbeidzās, un radās noslēgta, privilēģēta vācu iedzīvotāju kārta, kuŗas uzdevums bija cīnīties ne vairs par pilsētas, bet par vācu interesēm. Bet kad latvieši visos tais nelabvēlīgos apstākļos, kādi radās, kad latviešiem atņēma namnieku tiesības un aizliedza iestāšanos privilēģētos amatos, ne tikai prata nodrošināt savu eksistenci, bet arī nostiprināt savu stāvokli un gūt materiālus un kulturālus panākumus, tas uztrauca visus vācu šovinistus Rīgā. Latviešu ienaidnieku priekšgalā bija Lielā ģilde, kas pirmā iesāka atklātu kaŗa gājienu pret latviešiem, pieprasot 1682. g., lai rāte turpmāk vairs nevienu latvieti neuzņemtu namniekos.*) Rāte šo prasību apzīmē par pretlikumīgu un nekristīgu, bet tas netraucē Lielo ģildi izmantot šo pašu protokolu, kā dokumentāru pierādījumu tam, ka rāte noliegusi uzņemt latviešus namniekos. Tāpat 1727. g. nāk jauna Lielās ģildes sūdzība par latviešiem, kas ieguvuši nekustamus īpašumus, un rāte pēc Lielās ģildes pieprasījuma neatļauj šo īpašumu iegūšanu korrōborēt. Un 1738.—1740. g. cīņās par dzimtīpašumu tiesībām, Lielā ģilde, pievienojoties arī Mazai ģildei, pieprasa atņemt latviešu īpašumus, ko rāte arī nolemj darīt. Bet latviešu dzimtīpašumu konfiscēšana vēl nebija galīgais mērķis,

*) Sk. pielikumu Nr. 1.

ko centās sasniegt Lielā ģilde. No ģilžu iesnieguma rātei*) ir skaidrs, ka ģildes negrib arī uzskatīt latviešus par brīviem cilvēkiem un paziņo, ka latvieši nemaz nedrīkst saukt sevi par brīviem vietējiem iedzīvotājiem, jo tas runājot pretim pilsētas privilēģijām. Viņi esot izbēguši zemnieki, tā tad dzimtcilvēki, ar kuŗiem kā ar tādiem plsēta varot rīkoties. Viņi esot cilvēki, kas tikai vergu darbam piemēroti, un pie šādiem darbiem viņiem arī jāpaliek. Rāte visās 18. g. s. cīņās spēlē stipri pasīvu lomu, bet visu cīņu vadīja abas ģildes. Kad 1753. g. Rīgas rātei un ģildēm izdevās ar kukuļu palīdzību senātā noraidīt Dāniela Šteinhauera prasību uzņemt viņu namniekos, 1753. g. Lielā ģilde iesūtīja rātei šādu vastlāvju sūdzību:**)

1. Latvieši jāpiespiež nolikt visas vācu drēbes, kas pa daļai ir stipri dārgas, un jāpavēl tiem viņu zemā dzimuma dēļ valkāt viņu parastais no vecu veciem laikiem lietotais apģērbs.

2. Pie svariem jāizkaŗ rīkojums, ka viņu amati arvienu tiesas protokolos jādēvē par nevācu amatiem, eltermaņi par vecākiem, vecaji par piesēdētājiem, šragas par amata grāmatām un ģildes ko tie notur par sapulcēm, lai arī šeit būtu redzama starpība starp brīviem namniekiem un dzimušiem zemniekiem.

3. Šiem latviešiem stingri noliegt katru tirgošanos un stingri turēties pie zviedru ķēniņa noteikumiem, kas laiku pa laikam no mūsu augstākās zemes valdības ir apstiprināti un vēl gadu atpakaļ publicēti no jauna, un saskaņā ar kuŗiem, piedraudot ar konfiskāciju latviešiem un zemniekiem aizliegts iepirkt savas mājas vajadzībām rudzus, miltus, zirņus, putraimus etc. citādi, kā tikai atsevišķus pūrus un siekus.

4. Izdot no nevācu amatiem izbēgušos pilsētas zemniekus, un izsūtīt tos atpakaļ uz tām muižām, pie kuŗām tie piederīgi, jeb arī likt tiem priekšā savu brīvību atpirkt.

5. Īstiem zināmiem latviešiem atņemt viņu salas, pļavas un citus zemes gabalus, kas tiem pilsētā pieder, un tos pilsētas labā izlietot, vai citiem nodot.

---

*) Sk. pielikumu Nr. 13.
**) R. P. A. Acus. Arch. IV. 7.

6. Latviešiem nesniegt plosta tiltu ieliekot un izņemot ne mazāko palīdzību, jo šāds darbs tiem ir piemērots un tas tiem jādara.

7. Stingri pavēlēt nevācu amatiem, ka tiem katru gadu jātīra četrreiz pavasarī un divreiz rudenī ostas mala un vārti, sākot ar Stich (Stifts) vārtiem līdz Kārļa vārtiem, kā to tie darījuši vecos laikos, un tiem arī tūliņ mēsli ar pašu laivām prom jāaizved, lai tādā kārtā pilsēta ietaupītu katru gadu lielas summas.

8. Izdot rīkojumu, lai gluži tāpat kā vecos laikos, un kā tas bija parasts vecos laikos, pie katriem svariem un katrā šķūnī karātos 4 pamatīgas pātagas, ar kuŗām pārmācītu pārgalvīgos latviešu amatus.

9. Izdot rīkojumu, ka nevāciem jālieto uz priekšu tikai attiecīgi ierīkoti un apzīmēti mēri, piedraudot tiem atņemt ne tikai mērus, bet arī pārdodamo preci, jo tie pārdodot pienu un saknes stopa vietā ļaunprātīgi lietoja pusstopu.

10. Izdot rīkojumu, ka pastāvīgi jābūt vaļā vieniem svariem uz zivju tirgus, lai katrs varētu nopirkt zivis par taksi kas izsludināta 1679. gada 2. septembrī.

11. Visādā ziņā jāatjauno vecā takse, kur noteikta nevācu amatu darba algas, lai tirdzniecība nebūtu apgrūtināta ar pārmērīgām darba algām, un tas ir visādā ziņā jāmēģina atvieglot, lai novērstu to, ka tirdzniecība pamazām uz citām kaimiņu pilsētām nepāriet. Tāpat arī nevāciem stingri jānoteic, piedraudot ar izslēgšanu no amata, un noteikti pie tā jāturas, ka pašam amata saimniekam jābūt darbā katrreiz klāt, un šiem amata saimniekiem pašiem roka jāpieliek pie sāls mērošanas un pakāšanas kuģos un pagrabos. Arī zvērinātiem mērotājiem pašiem jāmēro sēklas un labība strūgās un spīķeros, bet ne tā kā līdz šim, to uzdot izdarīt strādniekiem, kas bieži pie labības mērošanas ar degvīna glāzi piekukuļojami. Tālāk amatu saimniekiem pašiem jābūt klāt, kad kaņepes un linus spīķeros ieņem un izdod un ne tā kā parasts, to liek izdarīt visādiem klaidoņiem un poļiem, ar ko rodas iespēja mantu nozagt, bet arī var visai pilsētai lielas briesmas celties, ja šie strādnieki darbā tabāku smēķē.

12. Rūpēties par to, lai tiktu sastādīta no visām trim

kārtām jauna Policey-Ordnung vecās Policey-Ordnung'a vietā, ko latvieši savā labā izmantojuši un Senāts taisnīgi atcēlis.

13. Visdrīzākā laikā slēgt latvieša Dumpja važoņu iebraucamo vietu, ko agrākos laikos tikai namnieki turēja, ka namnieks Henniņš priekš mēra Pārdaugavā un beidzot mirušais Augars pilsētā un šādu iebraucamu vietu atvēršanu atvēlēt uz priekšu tikai namniekiem.

14. Raudzīties uz to, lai namnieki savā tirdzniecībā vai amatā nepieņemtu dienestā nevienu nevācu vai latvieti, un šo noteikumu pārkāpējus stingri sodītu.

15. Uzmanīgi raudzīties uz to, lai namniekos netiktu pieņemtas necienīgas personas, bet tikai tādas, kas var pierādīt, ka tā savu maizi ir spējīga nopelnīt kārtīgi un tādā veidā kā tas īstam namniekam pienākas. Tiem arī iepriekš jāuzdod kādā ģildē tie grib iestāties un jāpārbauda, vai tiem ir tiesības iestāties Lielā ģildē.

16. Stikla tirgotājiem, ja tie šeit apmetas un daudz preces pārdod, ir tāpat jāuzliek iekortelēšanās pienākumi, līdzīgi Daseram, kas to jau pilda un ar to nabaga namniekus un namnieku atraitņu stāvokli varētu atvieglot.

Lielās ģildes jau iepriekš pateicās par augstāko labvēlīgo piekrišanu viņas taisnīgām un nepieciešamām prasībām un paliek pienācīgā cienībā.

Rāts paklausīgie namnieki un kalpi un to vārdā

M. H. Poorten — Chr. B. Schütz

L. ģildes eltermanis — L. ģildes dokmans.

Nolasīts rāts 1753. g. 3. marta sēdē.

Tā tad latviešiem jāatņem viņu īpašumi, kā arī viņu vecās, rātes apstiprinātās šragas, jāatceļ jaunās takses, jāapģērbj visi latvieši vecajos tērpos, lai no ārpuses varētu redzēt viņu zemo dzimumu un lai nesamainītu viņus ar vāciešiem. Tikai vāci ir brīvi namnieki, latvieši jau ir ar pātagu pārmācāmi zemnieki un neviens vācietis nedrīkst pieņemt latvieti par kalpotāju. Šīs prasības liecina, kā Lielās ģildes vīri no pirmās prāvas nekā nav mācījušies. Visus latviešus vajaga nospiest dzimtcilvēku stāvoklī, lai ar cik pretlikumīgiem un negodīgiem līdzekļiem.

Rāte tomēr saņēma šīs prasības ar zināmu atturību un vairījās atklātas varmācības. Lielās ģildes prasībai par latviešu īpašumu atņemšanu vairs nesekoja rātes rīkojums par šo īpašumu atsavināšanu kā 1738. g., bet rāte, izvairīdamās no tiešas atbildes, pasaka, ka viņa ievākšot ziņas par to, kas tie par ļaudīm esot, kam šie īpašumi pieder, un tad par to spriedīšot.

Rāte noraidīja arī prasību izslēgt no amatiem un nodot atpakaļ muižām bijušos dzimtcilvēkus, kas nākuši no pilsētas muižām, jo viņi ar tiesas lēmumu amatos uzņemti. Tāpat par Dumpi sola ievākt ziņas un tad lietu apspriest. Par klaušām, ko Lielā ģilde liek ievest latviešu amatiem (7. p.), rāte lūdz vispirms ģildi pierādīt, ka vecos laikos šādas klaušas eksistējušas, tad arī tās ievedīšot. Noliegumu latviešiem valkāt vācu drēbes rāte esot jau 1749. g. 17. jūl. izsludinājusi Jāņa un Jēzus baznīcā, piedraudot pārkāpējiem ar smagiem un miesas sodiem, bet ģenerālgubernātors jau 23. jūl. esot atcēlis šo rīkojumu. Pārējos punktos rāte piekrīt iesniegtām prasībām: latviešu amatos turpmāk eltermaņus saukšot par vecākiem u. t. t. Pātagas pakāršot, jo par to lēmusi jau ķemerejas tiesa. Ļoti interesanta ir rātes atbilde par Policey-Ordnung, kas prāvā par latviešu dzimtīpašumu tiesībām bija viens no svarīgākiem dokumentiem, ar ko rāte gribēja liegt latviešiem dzimtīpašnieku tiesības. Šī atbilde ir šādā: Tā kā minētā tā sauktā vecā Policey-Ordnung nekad šeit pilsētā nav ieguvusi likuma spēku un tagad senāta atcelta, tad rāte izstrādās jaunus policijas noteikumus. Par veco policijas noteikumu likteni jāatzīmē tas, ka pēc Rīgas pārstāvja Pēterpilī, konsulenta Svenskes, datiem, šī likuma pārvēršana par nederīgu izmaksājusi 8 muciņas svaigu siļķu, 10 stirnas, 300 dāldeŗu un, ja būs labvēlīgs rezultāts, tad vēl divreiz tik daudz . . .*) Šo veco Policey-Ordnung, kas neapšaubāmi cēlusies 17. g. s., un kas vairākreiz apzīmēta ar 1632. g., arī Napierskis nav uzņēmis savā krājumā: Die Quellen des Rigischen Stadt- Rechts bis zum Jāhr 1673.

*) R. P. A. Acus. Arch. IV. 17. 58

5. Latviešu uzvaras sekas.

Kā iepriekš redzējām, latviešu cīņa pret Rīgas rātes 1738. g. 15. apr. rīkojumu par dzimtīpašumu atsavināšanu beidzās ar latviešu uzvaru. Latviešu uzvaras materiālie ieguvumi bija ļoti lieli: latvieši nevien paturēja savus dzimtīpašumus, ko viņiem gribēja atņemt, bet atdabūja savas tiesības iegūt tādus kā ārpilsētā, tā iekšpilsētā, jo pēc šīs prāvas rāte vairs necēla tiesās nekādus šķēršļus pret zemes pirkuma līgumu apstiprināšanu un latviešu rokās pārgāja nami un zemesgabali kā ārpilsētā tā arī iekšpilsētā. Tikai vienreiz vēl atjaunojās strīds par dzimtīpašumiem Rīgā, bet jau pavisam citā plāksnē, kad Rīgas rāte apstrīdēja latviešu tiesības iegūt dzimtīpašumā bruņinieku muižas ar visām privilēģijām. Tas notiek tad, kad Jānis Šteinhauers iegūst savā īpašumā bijušo Kurzemes hercoga Gotharda Ketlera Hermeliņa muižu ar visām privilēģijām un, izmantojot šīs muižas privilēģijas, ierīko šai muižā zāģētavu un sāk plašā mērā tirgoties ar kokiem, nebūdams tai laikā ne Rīgas namnieks, ne tirgotājs resp. Lielās ģildes loceklis. Un arī šo prāvu rāte zaudēja.

Bet ne tikai šīs uzvaras materiālie ieguvumi bija svarīgi, varbūt vēl svarīgāki ir šīs cīņas un uzvaras morāliskais iespaids un tas lūzums latviešu psiholoģijā, kas iestājās ar šo prāvu.

Tas lielais vilnis, kas sākot ar 12. g. s. noslaucīja latviešu valstis, to sociālo un politisko iekārtu, atņēma latviešiem zemi un vēlāk arī brīvību, sāka plūst atpakaļ, un latvieši sāka just pēc ilgiem laikiem atkal zem kājām zemi, kur atsperties, un latvieši sāka meklēt jau spraugas, pa kurām varētu iziet no sava ārkārtīgi grūtā stāvokļa. Sākās tautas atmoda, latvieši iziet no tā pasīvā stāvokļa, kādā viņi bija atradušies vairākus gadu simteņus, un iesāk aktīvu cīņu. Un šī atmoda un aktīvitātes sākums notiek vienā un tai pašā laikā kā uz laukiem, tā arī pilsētās. Prof. Dr. L. Adamovičs savā darbā: «Vidzemes baznīcas un latviešu zemnieks 1710.—1740. g. (1933. g.) ir spilgti apgaismojis pirmās brāļu draudzes gaitas Latvijā, kas saviļņoja un aizrāva sev līdzi tik plašas latviešu masas, kā tas vēl nekad līdz tam nebija noticis. Un līdz ar to prof. Dr. L. Adamovičs arī rāda, ka te mūsu priekšā ir nevis pa-

rastā reliģiskā kustība, bet ka tas ir mūsu tautas pirmās nacionālās atmodas izpaudums, kuŗa toreizējos apstākļos varēja latviešos izpausties tikai reliģiskā laukā, bet kuŗai bija arī noteikta tendence pāriet arī politiskā un saimnieciskā cīņā. To nojauta arī zemes kungi, muižniecība un garīdzniecība, kādēļ arī jau 1743. g. brāļu draudzi slēdza.

Arī Rīgas pirmo nacionālo cīņu sākums ir saistīts ar brāļu draudzi. Šteinhaueru nams Rīgā bija brāļu draudzes centrs nevien Rīgai, bet arī Rīgas tuvākai apkārtnei, un šis nams palika sakaros ar brāļu draudzi arī tad, kad brāļu draudzes kustība Vidzemē bija nomākta. Šteinhauers pats sludināja brāļu draudzes sanāksmēs, viņa saimes locekļi piederēja pie brāļu draudzes, piem., Trīna Grundule, kuŗas vēstule iespiesta minētā L. Adamoviča darbā. Šteinhauera bērnus kā mājskolotāji mācīja brāļu draudzes vadītāji, un lielākā daļā no tiem arī turpmākā dzīvē aktīvi piedalījās brāļu draudzes dzīvē. Jāņa Šteinhauera dēls Jānis kļuva brāļu draudzes mācītājs Hēvsfordvestā (Havesfordwest) Anglijā, viņa meitu Johannu Katrīnu apprecēja kāds Šmits, un viņi dzīvoja Hernhūtē. Tā tad Šteinhaueru nams ir ļoti ciešām saitēm saistīts ar brāļu draudzi, un arī citos Rīgas latviešos brāļu draudzes kustība radīja stipru atbalsi. Bet latviešu tautas atmodas izpausme šeit nepalika tikai reliģiskos rāmjos, kā tas ar maz izņēmumiem bija starp Vidzemes zemniekiem. Šteinhaueru nams nepalikās tikai par Rīgas latviešu reliģiskās kustības centru, bet arī par Rīgas latviešu vienotāju saimnieciskās, tiesiskās un politiskās cīņās. Rīgā šī kustība izauga par noteiktu un asu pirmo latviešu nacionālo kustību, kur latvieši pirmo reiz apvienojās kopējā cīņā par latviešu tiesībām Rīgā. Un kad pirmā uzspiestā cīņa nobeidzās ar uzvaru, tad šīs uzvaras morāliskais iespaids latviešos arī bija ļoti liels. Šī uzvara vispirms jau parādīja to, ka vācieši Rīgā nav vairs visspēcīgi, un ka tos var arī uzvarēt. Šī liktenīgā cīņa, kuŗas rezultātā, ja vācieši būtu uzvarējuši, latvieši arī Rīgā būtu nokļuvuši dzimtcilvēku stāvoklī, bez tiesības iegūt un valdīt nekustamus īpašumus, deva oficiāli konstatētu atzinumu, ka latvieši ir brīvi cilvēki, par ko vācieši prāvas sākumā mēģināja šaubīties. Tas jau Rīgas latviešu tiesisko stāvokli padarīja stabilāku, nodrošinot viņiem vismaz personas brīvību.

Tiesa, nākošajās prāvās vāci atkal šo brīvību atzina tikai ar svarīgiem ierobežojumiem, vēl reiz mēģinādami apzīmēt latviešus gan kā brīvus, bet kas stāv zemāk par pārējiem brīviem cilvēkiem, bet šie viņu argumenti vairs nepārliecināja, resp. pārliecina tikai tad, kad vācieši laiž darbā reālākus argumentus kukuļu veidā. Turpretim latviešiem rodas iespēja sākt cīņu, lai šī oficiāli atzītā brīvība pārvērstos par brīvību bez kādiem speciāliem ierobežojumiem, un lai pakāpeniski atvērtu tās durvis, ko vācieši latviešiem bija noslēguši, un lai latvieši kā brīvi cilvēki iegūtu tās pašas tiesības, kādas ir pārējiem brīviem Rīgas iedzīvotājiem. Un pirmai cīņai par nekustamiem īpašumiem sekoja cīņas par to, lai likvidētu latviešu natūrālās klaušas Rīgā, lai nodrošinātu latviešu bērniem brīvu uzņemšanu skolās un amatos, lai latvieši varētu brīvi iekļūt ģildēs un, beidzot, lai latviešus uzņemtu namnieku kārtā. Starpība starp pirmo cīņu un nākošām ir tā, ka pirmā cīņā uzbruka vāci un latvieši aizstāvējās, turpretim nākošās uzbrucēji bija latvieši, un vāci tikai aizsargājās.

II.

Rīgas latviešu cīņa par namnieka tiesībām.

Ievads.

Latviešu cīņas posmi.

Latviešu cīņa par namnieku tiesībām Rīgā aptver trīs laikmetus: pirmais no tiem ilgst līdz 1785. g., kad Rīgā ieveda vietniecību un likvidēja kā rāti, tā ģildes, otrs aptver 18. g. s. beigas un 19. g. s. pirmo pusi, bet trešais — laiku no latviešu tautiskās atmodas sākuma. Pirmais laikmets vēl pieder vecajai Rīgai, un vecās Rīgas privilēģijas un tikumi ir tā tiesiskā baze, uz ko pamato savas prasības latvieši, un uz ko atsaucas arī Rīgas rāte. Otrs laikmets jau rāda ļoti lielas pārmaiņas Rīgas latviešu tiesiskā un materiālā stāvokļa uzlabošanā. Tirdzniecības un amatniecības brīvība salauž Lielās un Mazās ģildes monopōlu šais nozarēs un atver latviešiem jau plašas saimnieciskas iespējas. Nedrīkst arī vairs ne latvieti, ne krievu noraidīt viņa tautības dēļ, un namniekos jāuzņem visi kristīgi cilvēki, bet ne tā kā agrāk — tikai vāci un tikai luterāņi.

Lielas pārmaiņas notika arī Rīgas latviešu psicholoģijā: Lielās franču revolūcijas ietekme uz latviešu pašapziņu ir neapšaubāma, un latviešu amatu cīņas pret visādiem ierobežojumiem kļuva arvienu asākas un neatlaidīgākas, un veltīgi bija vācu mēģinājumi atjaunot agrākos latviešu ierobežojumus. Un šīs latviešu neatlaidības priekšā vāci bija spiesti piekāpties un atzīt latviešus par līdztiesīgiem pilsoņiem. Un vecās vācu pamattezes vietā, — ka latvietis ir zemākas sugas cilvēks, kas nekad nedrīkst būt līdzās vāciem namnieks (Rīgas pilsonis), stājās vēl bīstamāka teze: bagāts un izglītots latvietis vairs nav latvietis. Un ja šo otro laikmetu var saukt par latviešu uzvaru laikmetu, tad tas tai pašā laikā bija arī šo uzvarētāju traģēdijas laikmets, jo uzvara nāca par agru. Priekšpulki bija aizsteigušies visam karaspēkam tālu priekšā un guva uzvaru tad, kad šis pārējais karaspēks nebija spējīgs uzvaru izmantot. Rīgas latviešu uzvaras notika tai laikā, kad pārējā tauta šīs uzvaras izmantošanai bija galīgi nesagata-

vota, un kad sākās vispārējais tautas atmodas laikmets, tad jau pirmie uzvarētāji bija no savas tautas atsvešinājušies un lielāko tiesu pārgājuši savu pretinieku nometnē, tā ievērojamā mērā pavairojot latviešu pretinieku spēkus. Un tomēr — tos vārtus, ko latviešu tautai izcirta šie pirmie cīnītāji, vairs nevarēja aiztaisīt, un kad sākās vispārējā tautas atmoda, pa vārtiem plūda jau kaŗotāji, kas varēja balstīties uz visu latviešu tautu un sākt cīņu nevis tikai par to, lai iegūtu Rīgā tādas pašas tiesības kā vāciešiem, bet gan lai dabūtu atpakaļ savās rokās to seno Rīgu, ko viņu senči savā laikā pametuši vāciešiem. Iztirzājot pirmā laikmeta cīņas, ir svarīgi noskaidrot, kādi Rīgas tiesībās bija aprobežojumi latviešiem, un vai tur nebija tādu noteikumu, kas aizliedza latviešus uzņemt namniekos, t. i. starp pilntiesīgiem pilsētas komūnas locekļiem.

1737. g. Rīgas rāte bija spiesta ziņot galma tiesai, ka nav tādu tiesību normu, kas aizliegtu latviešiem iegūt nekustamus īpašumus Rīgā, nav arī normu, kas liegtu latviešiem iegūt namnieka tiesības. Tādu aprobežojumu zemes pirmiedzīvotājiem nebija arī pārējās Baltijas pilsētās, piem., Pērnavā, nerunājot jau par Tērbatu, kur nevāciem nebija liegts iestāties arī Lielā ģildē.

Izskaidrot šādu aprobežojumu trūkumu arī nav grūti. Bieži dzīve aiziet priekšā likumam, sevišķi vēl tai laikā, kad rakstītu tiesību veidā formulēja vecās parašas. Latviešu tiesību aprobežošana spilgti izpaudās tikai sākot ar 17. g. s. beigām. Bet jau 18. g. s. katrs mēģinājums aprobežot latviešu tiesības atdūrās uz asu latviešu pretestību.

Tālākais uzdevums būtu noskaidrot, vai nepastāvēja kādi senāki rātes lēmumi, kas aprobežoja latviešu tiesības un neatļāva uzņemt viņus Rīgas namnieku (pilsoņu) kārtā.

Arī tādu nebija. Rīgas rāte gan mēģināja atrast un atsaukties uz dažiem šādiem precedentiem, vispirms uz 1682. g. 16. aug. rātes lēmumu atbildē uz Lielās ģildes vastlāvju sūdzību. Bet, jau apskatot cīņas par dzimtīpašumiem, nācās konstatēt, ka šo dokumentu vilto, izraujot no tā tikai daļu un interpretējot to tieši pretēji paša dokumenta saturam. Tas ir dokuments, kur Lielā ģilde žēlojas, ka par daudz latviešu tiekot uzņemts namnieku kārtā un pilsēta tiekot pārpildīta

ar šādiem namniekiem; ģilde pieprasīja pārtraukt latviešu uzņemšanu namniekos. Rāte noraidīja tādu priekšlikumu kā pretlikumīgu un nekristīgu, jo kā gan varot liegt latviešiem namnieka tiesības viņu dzimtā pilsētā, kad viņi visās pārējās zemēs un valstīs varot brīvi un netraucēti iegūt šādas tiesības, piem., Ziedrijā, Vācijā un citās zemēs esot daudzi latvieši, kas tur ieguvuši namnieka tiesības. Tad vēl 1748. g. 12. maijā iesniegumā justickollēģijai mēģināja izmantot kā dokumentu pret latviešu tiesībām Policijas noteikumus (Policey-Ordnung), kas šai iesniegumā figūrēja kā autoritātīvs, atzīts Rīgas tiesību avots. Īstenībā, kā to vēlāk redzēsim, minētie Policijas noteikumi runāja par labu latviešiem. Pārsūdzībā senātam kā tiesību avoti, kas aprobežo latviešu tiesības, pievienoti izvilkumi no Rīgas 1376. resp. 1564. g. statūtiem par latviešu aprobežojumiem tirdzniecībā, proti, ka nevāciem nav brīv tirgoties ar tirgotāju precēm un nav brīv darīt alu pārdošanai. Ka šiem aizliegumiem nav nekāda sakara ar namnieka tiesībām un nekustamu īpašumu iegūšanu, to jau plašāki pierādījām agrāk. Tās ir normas, ar ko Lielā ģilde nodrošināja sev Rīgā monopōlu tirdzniecībā. Tālāk, kā rīkojums, kas aprobežo latviešu tiesības, minēts zviedru ķēniņa Kārļa rīkojums, ka sakarā ar kaŗa apstākļiem Rīgas latviešiem, kas dzīvo priekšpilsētās, nav brīv uzņemt pie sevis svešus vāciešus, krievus poļus, un leišus; tāpat 1685. g. 6. jūn. rīkojums, lai stingri skatītos, ka latvieši priekšpilsētās iepērkot mantas savām mājas vajadzībām, nenodarbotos ar slepenu tirdzniecību. Abos šais dokumentos gan grūti atrast to, ko tur meklējusi rāte un arī senāts savā latviešiem nelabvēlīgā spriedumā. Priekšpilsētas iedzīvotāju ierobežojumi kaŗa laikā nevar noderēt latviešu vispārīgo tiesību noskaidrošanai. Tāpat tirdznieciski ierobežojumi priekšpilsētās attiecas netikai uz latviešiem, bet arī uz priekšpilsētās dzīvojošiem vācu namniekiem. Rīgas pilsētas archīvā atrodas vesela rinda sūdzību, kur priekšpilsētas vācu namnieki lūdz atcelt aizliegumu priekšpilsētās dzīvojošiem namniekiem nodarboties ar tirdzniecību, bet Lielā ģilde tam katēgoriski pretojās.

Vēl pie šīs katēgorijas pieder miesnieku un ādģēŗu statūtu punkti, kas aizliedz pieņemt latviešu bērnus amatā un aizliedz amata biedriem ņemt latviešu sievas.

Šteinhauers (sk. tālāk) savā atbildē aizrādīja, ka šādi ierobežojumi ir nelikumīgi, jo tie runā pretim Policijas noteikumu 23. p., ka latviešu bērniem nevar liegt tiesību iestāties un mācīties amatu.

Šos pašus avotus rāte mēģināja lietot arī Efleina prāvā (sk. tālāk), bet senāts 1867. g. tos katēgoriski noraidīja.

Cīņā par namnieka tiesībām pirmais latviešu argūments bija viņu personīgā brīvība. Šim argūmentam tai laikā bija ļoti svarīga nozīme. Arī Rīgas 17 .g. s. Policijas noteikumu 10. nod., kur apskatītas namnieku tiesības, sākas ar deklarāciju: «Visa namnieku kārta savā kopībā ir brīvi ļaudis, un ar to tie ir līdzdalībnieki visās privilēģijās un brīvībās, un ja kāds namnieks savās privilēģijās tiek aprobežots un vispārīgi apspiests, tad rātei ir pienākums par viņu gādāt un viņu aizsargāt.»

Tāpēc arī visos Šteinhauera iesniegumos savā prāvā par namnieka tiesībām šis argūments, ka Rīgas latvieši ir brīvi cilvēki, brīva dzimuma, un ka viņiem kā tādiem ir tiesības būt arī namniekiem, ir viens no svarīgākiem.

Arī rāte atzina šī argūmenta svarīgumu un tāpēc savos pretiesniegumos pūlējās apstrīdēt latviešu brīvo cēlumu. Viņa gan nenoliedzot, ka Rīgas latvieši esot brīvi un nepiederot nevienam kā dzimtcilvēki, bet esot jāievēro, ka 1) latvieši tomēr neesot brīva dzimuma, bet viņu senči esot dzimtcilvēki, kas aizbēguši no saviem kungiem un, nodzīvojot divus gadus Rīgā, ieguvuši brīvību; 2) latvieši esot cēlušies no kalpu kārtas un, lai viņi neaizmirstu savu cēlumu, viņiem esot arī jādara kalpu darbi.

Pirmais no šiem motīviem bija sevišķi svarīgs turpmāk apskatāmā Rīgas mastu šķirotāja Dāniēla Šteinhauera prāvā, jo Šteinhauers rūpīgi slēpa savu vecāku cēlumu, un Matīss Šteinhauers, Dāniēla tēvs, tiešām, liekas, ir bijis izbēdzis dzimtcilvēks, un tādēļ arī Šteinhauers nevarēja tik viegli operēt ar argūmentu, ka ne visi Rīgas latvieši ir cēlušies no dzimtcilvēkiem, bet laba daļa no tiem ir cēlusies no vecajiem Rīgas iedzīvotājiem, kas visu laiku bijuši brīvi cilvēki. Turpretim otrs motīvs uz mastu šķirotājiem un Šteinhaueru attiecas mazāk, jo mastu šķirotājiem vienīgais pilsētas klaušu pienākums bija līdzdalība Rīgas tilta izņemšanā un ievilkšanā. Šī klauša

bija radusies kaŗa laikā un, pēc mastu šķirotāju apgalvojuma, tādā kārtā, ka tiem par to apsolīta maksa, kas vēlāk tomēr nav maksāta. Klaušu darbi, galvenā kārtā pie cietokšņa darbiem, kā arī ugunsgrēku un plūdu laikos, tiešām bija uzlikti vecajiem Rīgas latviešu tirdzniecības amatiem, un šīs klaušas bija radušās tai laikā, kad arī pārējie Rīgas namnieķi nebija atsvabināti no zināmiem klaušu pienākumiem. Bet ne visiem latviešu amatiem bija jāpilda tādas klaušas. Latviešu kurpnieki, drēbnieki, mūrnieki un namdaŗi un citi tīrie amatnieku amati no šīm klaušām bija atsvabināti. Tā tad tās bija tādi sabiedriski darbi, kas jāpilda atsevišķiem amatiem, bet ne visiem Rīgas latviešiem viņu cēluma dēļ. Un, otrkārt, steidzamos gadījumos šais darbos spieda piedalīties visus priekšpilsētas iedzīvotājus neatkarīgi no tam, vai latvietis vai vācietis, un 18. g. s. sākumā Pārdaugavas vācu iedzīvotāji sūdzējās par to, ka landfōgts spiežot viņus piedalīties tilta izņemšanā. Šīs klaušas arī nebija personīgas, jo amata locekļi negāja vis paši šais darbos, bet sūtīja tur savus algādžus.

Bet visiem šiem rātes iebildumiem par klaušām varēja būt nozīme tikai tādā gadījumā, ja, uzņemot namniekos, bez prasības, lai kandidāts būtu brīvs cilvēks, vajadzētu vēl atbilst kādām citām prasībām. Bet dzimšanas apliecībās, ko vajadzēja iesniegt iestājoties namniekos, bija tikai jāapliecina, ka kandidāts nevienam nepieder, t. i. nav dzimtcilvēks, un netika prasītas nekādas apliecības par to, kas ir bijis viņa tēvs. Vajadzēja tikai apliecināt, ka kandidāts dzimis godīgā laulībā, un līdz šim dzīvojis kārtīgu dzīvi. Tāpēc Šteinhaueram bija pamats aizrādīt, ka rāte viņam prasa to, ko neprasa no citiem. Viņu, kas dzimis kā brīvs cilvēks, neuzņemot namniekos, bet viņš varot nosaukt personas, kas bijušas dzimtcilvēki un tomēr uzņemtas namniekos. Kā tādus viņš minēja tirgotāju Heinrichu Štrauchu un Mazās ģildes atslēdznieku amata vecāko Frīdrichu Beku. Rāte atbild uz šo Šteinhauera aizrādījumu, ka Šteinhaueram vajadzētu kaunēties, jo abiem šiem vīriem bijušas kārtīgas dzimšanas apliecības. Tomēr Štrauchs nesūdz Šteinhaueru par apvainojumu. Pārvācotus latviešus pieņēma namniekos pat tad, ja tie bija cēlušies no dzimtcilvēkiem, un nav šaubu, ka tādu bija vairāk.

Kādā savā iesniegumā tiesai Šteinhauers atsaucās uz tie-

sību avotu, kur latviešu tiesības noteikti un skaidri formulētas, t. i. uz vecajiem Policijas noteikumiem.

Arī rāte savā iesniegumā justickollēģijai, kas nosūtīts 1748. g. 4. maijā, atsaucās uz tiem pašiem Policijas noteikumiem, rakstot, ka «saskaņā ar *visaugstāki apstiprinātiem Policijas noteikumiem*, nevienam, kas nav Rīgas namnieks, nav tiesības iegūt dzimtīpašumā ne namu, ne dārzu». Bet 1752. g. šai pašā lietā, pārsūdzot to senātā, rāte rakstīja: minētie Policijas noteikumi neko nelīdz, jo, vispirms, zināms, ka šos noteikumus nebūt nevar uzskatīt par pilntiesīgu tiesību avotu, bet tikai par Policijas noteikumu uzmetumu, *kas nekad nav apstiprināti*, un ja arī no šiem Policijas noteikumiem secinātu, ka alus nesējiem un sāls nesējiem jāpieder pie Mazās ģildes, tad tomēr nevar pierādīt, ka toreiz šīs ģildes bijušas latviešu; visas zīmes un pamatojumi rāda, ka šīs ģildes toreiz bijušas vācu ģildes un viņu locekļi bijuši vācieši. Tā tad 1748. g. vēl «visaugstāki apstiprinātie» Policijas noteikumi 1752. g. bija jau pārvērtušies projektā, kas nekur nav apstiprināti. Tomēr pati rāte arī nebija pārliecināta, vai kāds ticēs viņas apgalvojumam, un tādēļ pievienoja vēl otru versiju, ka toreiz, kad šis dokuments sastādīts, alus un sāls nesēji bijuši vācu amati, kas, protams, ir gluži nepareizi.

1752. g. oktōbrī, kad rātei bija jāiesniedz ģenerālgubernātoram šo Policijas noteikumu noraksts, tā pievienoja klāt šādu ziņojumu (Aul. 51. p. 93.):

«Ar 11. š. m. reskriptu mums uzdots iesniegt Jums norakstus no Policijas noteikumiem un abu ģilžu statūtiem, lai tos apliecinātu un nosūtītu justickollēģijai.

Pieliekot šeit klāt pieprasīto Policijas noteikumu projekta norakstu, tomēr paziņojam, ka mūsu kancelejā nav atrodams neviens autentisks eksemplārs, un arī nav nekas zināms, vai tas kādreiz ir apstiprināts no visām trīs kārtām, kas pēc mūsu likumiem, ir nepieciešams, lai iegūtu likumīgu spēku. Šis noraksts ir izdarīts no kāda eksemplāra, kas atrasts priekš dažiem gadiem kādā izmirušā namā, un pēc tam nodots kancelejā, un kas uzskatāms tikai kā uzmetums tais laikos un apstākļos ievedamiem Policijas noteikumiem, kur sastādītājs ievietojis visu, ko viņš atradis par vajadzīgu, un ko varēja izlietot nepieciešamos gadījumos. Bet šis pro-

jekts nekad nav ieguvis likumīgu spēku un nav trīs kārtu apstiprināts, kā tas noticis ar citiem noteikumiem, tirdzniecības kārtību, ugunsgrēku noteikumiem, bāriņu noteikumiem un ar daudz citiem noteikumiem, kuŗus, kā arī mūsu pilsētas tiesības katru gadu kā vecu pamata likumu publiski nolasa, un kuŗi ir mūsu īstie policijas noteikumi.

Tā kā mums ir jāizpilda tas, ko no mums pieprasa, tad arī esam spiesti Jums piesūtīt šo norakstu, reizē ar to paziņojot, ka ģilžu statūti mūsu rīcībā neatrodas, un ka esam lūguši eltermaņiem nodot mums šo statūtu norakstus.»

Šai ziņojumā jau Policijas noteikumi (Policey Ordnung) pārdēvēti par projektu, kas nekad nav bijas spēkā, ko neviens nav apstiprinājis un kas arī nav uzglabājies, vienīgais šo Policijas noteikumu eksemplārs esot atrasts kādā privātā namā. Ģenerālgubernātora atsauksme par šo ziņojumu nav Rīgā atrodama, bet šīs atsauksmes saturs ir zināms no senāta 1752. g. 23. nov. rezolūcijas motīviem. Ģenerālgubernātors atzinis rātes ziņojumu par nedibinātu, jo rāte bieži pati esot atsaukusies uz minētiem Policijas noteikumiem kā uz pilnvērtīgu tiesību avotu. Proti: 1) Neesot nemaz domājams, ka tādai pilsētai kā Rīgai nebūtu bijuši kārtīgi Policijas noteikumi. 2) Ja šādu Policijas noteikumu nebūtu bijis, tad arī Zviedrijas ķēniņš nebūtu varējis pieprasīt, lai 1662. g. tam iesniedz šos Policijas noteikumus apstiprināšanai. 3) Šie Policijas noteikumi arī ap 1674. g. nosūtīti zviedŗu ķēniņam konfirmācijai, kā tas redzams no rātes un namnieku komūnas lūguma 1679. g. 2. sept. 4) Ja šī konfirmācija arī nav notikusi, tad tomēr, bez visu kārtu apstiprinājuma un vienošanās tos nemaz nevarēja nodot ķēniņam konfirmācijai. Pats maģistrāts arī daudzkārt atzinis, šī avota vērtību, atsaucoties uz to savos iesniegumos ģenerālgubernātoram. Ja neesot atrodams orīģināls, tad archīvos atrodamām kopijām ir tāds pats spēks kā orīģinālam, tādēļ arī ģenerālgubernātors nevarot saprast, kādā kārtā rāte šos jaunos un vecos laikos atzīto tiesību avotu varētu padarīt par spēkā neesošu.

Justickollēģija šo ģenerālgubernātora ziņojumu nosūtīja tālāk senātam, atzīmēdama, ka pilnīgi pievienojas ģenerālgubernātora motīviem, un aizrādīdama, ka arī šai pašā iztiesājamā Šteinhauera prāvā rāte atsaukusies uz minēto tiesību

avotu, nemaz neaizrādot, ka tas nav uzskatāms par pilnvērtīgu. Justickollēģija apzīmē tos motīvus, ar kuŗiem rāte apšauba Policijas noteikumu spēku, par tik nepamatotiem un niecīgiem, ka tie nemaz nav ņemami vērā.

Rāte netikvien nozvērināja savus fiskāļus (piem., 1730. un 1738. g.), lai tie kārtīgi pildītu šos Policijas noteikumus, bet pati 1728. g. 28. maijā oficiālā ziņojumā gubernātoram ieskaitīja šos Policijas noteikumus to tiesību starpā, kas ir spēkā Rīgas pilsētā.

Kad krievu valdība caur ģenerālgubernātoru pieprasīja no Rīgas ziņas par spēkā stāvošo likumu norakstiem, rāte 1728. g. 28. maijā nosūtīja 6 grāmatas Rīgas pilsētas tiesību norakstus un reizē ar to atzīmēja, ka bez šiem likumiem esot spēkā viņas statūti, (Willkühliche gesetze) un citi likumi, kā: Zviedrijas pilsētu tiesības un revīzijas noteikumi, speciālas valdības rezolūcijas, policijas (Policey Ordnung) u. c. noteikumi, amata statūti, u. t. t., kuŗu norakstīšana prasītu ilgāku laiku, kādēļ to norakstus nevarot piesūtīt.

Šo Rīgas tiesību avotu starpā, ko rāte ar pilnu tiesību varēja vēl 1748. g. uzskatīt par visaugstāki apstiprinātiem, atradās arī minētie Policijas noteikumi, kuŗu derīgumu rāte tik ļoti vēlējās noliegt 1752. g.

Un *vienīgais iemesls, kādēļ šis tiesību avots bija jānoliedz un jāmēģina iznīcināt, bija tas, ka tur atradās latviešiem labvēlīgi noteikumi.*

Izstrādājās atsevišķi noteikumu krājumi, t. s. «kārtības» (Ordnungen), piem., Kirchen-Ordnung, t. i. «Baznīcas kārtība», Vormünder-Ordnung, «Aizbildņu kārtība», un arī Policey Ordnung, «Policijas kārtība». Pēdējās nepieciešamība ir jau noteikti formulēta 1604. g. rātes līgumā ar namnieku komūnu, kur uzdots izstrādāt «Policijas kārtību». Un nav šaubu, ka šie Policijas noteikumi izstrādāti 17. g. s. pirmā pusē; nav arī šaubu, ka kārtas ir tos apstiprinājušas, un ka līdz 1752. g. tie bija tiesību avots, kas kā tāds bija reģistrēts arī krievu laikā, un uz ko atsaucās strīdus gadījumos.

Šie Policijas noteikumi izstrādāti zviedŗu laikos, ķēniņienes Kristīnes (1632.—1654. g.) laikā, jo namnieka zvērastā minēts ķēniņienes Kristīnes vārds. Šos Policijas noteikumus parasti apzīmē ar 1632. g., bet pašā tiesību avotā ir atsauce

par kādu 1636. g. rīkojumu; tā tad tas ir radies pēc 1636. g. Noteikumi par ūdensvadu pamudinājuši dažus vēsturniekus apzīmēt šos Policijas noteikumus ar 1662. g., jo Rīgas ūdensvads sācis darboties tikai ap 1662. g. Tas noteikti nesaskan ar to Policijas noteikumu daļu, kur minēts Kristīnes vārds. Liekas, ka Policijas noteikumi pārdzīvojuši tādu pašu likteni, kā savā laikā t. s. Burspraken, resp. Rīgas statūti. Uz to jau norāda pašu Policijas noteikumu virsraksts: «Ķēniņa pilsētas Rīgas Policijas noteikumi, kas sakopoti un sarakstīti pēc agrāko statūtu (Bauersprache) noteikumiem un veciem paradumiem.» Šāds krājums nevarēja rasties uzreiz galīgā veidā, bet tas — tāpat kā savā laikā minētie statūti — neatmetot vecos noteikumus, vēlāk papildināts ar dažām jaunām nodaļām.*)

Uz latviešu prasību pēc namnieku tiesībām attiecas Policijas noteikumu 10. un 23. nod. 10. nod. starp citu bija teikts: «Nevienu nevar uzņemt namniekos, kam ar rakstu un zīmogu nav apstiprināta viņa godīga dzimšana, izcelšanās un godīga dzīve, un kas atzīts par brīvās namnieku kārtas cienīgu. Ja kādam ar sodu ir uzdots zināmā laikā iesniegt savu dzimšanas apliecību, tad viņam šis sods ir jāsamaksā, un viņu līdz tam namniekos neuzņem, kamēr viņš nav iesniedzis rātei savu dzimšanas apliecību. Kam šādas dzimšanas apliecības un liecinieku nav, tam vispirms ar zvērastu jāapliecina, ka viņš godīgi dzimis, un ka viņš zināmā laikā iesniegs savu dzimšanas apliecību vai samaksās sodu un tad tikai viņš var griezties pie rātes.

Ja kāds namnieku kārtā gadu un dienu mierīgi ir nodzīvojis, tad neviens to nevar pieprasīt atpakaļ kā dzimtcilvēku. Ja kāds no namnieku komūnas izstājas, tad savu tuvāko labā viņam aizbraucot jāatstāj pilsētai desmitā daļa no visas mantas, ja, turpretim, viņš paliek pilsētā, un turpina savu tirdzniecību, tad viņam jāpilda namnieka pienākumi tāpat kā pārējiem namniekiem (stat. 29.)**) skat. rātes lēmumu 1566. g.

*) Vecākais Rīgas Policijas noteikumu noraksts atrodas kādā 17. g. s. sējumā, Rīgas pilsētas bibliotēkā kā manuskripts Nr. 532 un ietilpst serijā Rigensia kā Nr. 3. Manuskriptā ir 370 numurētas un 2 nenumurētas lapas.

**) Avots šeit ir Umgearbeitete Rigische Statuten. I. 29. J. Napiersky, Die Quellen des Rigischen Rechts, S. 151.

6. febr. p. 10. Ja kāds mūsu namnieks iegūst zemes īpašumu vai mantojumu svešā zemē, tad tomēr tam jāgriežas ar sūdzībām šai tiesā.

Nevienam, kas nav pilsētas namnieks, nav brīv būt pilsētas territorijā par dzimtīpašuma īpašnieku, lai tas būtu nams vai dārzs, ja viņš no šī dzimtīpašuma nepilda visus namnieka pienākumus; viņš ir pakļauts pilsētas jurisdikcijai un viņam, namu iegūstot, jānodod arī namnieka zvērasts, kas skan tā: ka šo namu vai dzimtīpašumu, kas man atvēlēts, es nepārdošu un nenodošu garīdznieku un svešinieku rokās, ko lai man palīdz Dievs un viņa svētais evaņģēlijs.»

Šai nodaļā jau pašā sākumā izteikts princips, ka katram brīvam Rīgas iedzīvotājam ir jānodrošina līdzdalība namnieku privilēģijās. Katram tādam cilvēkam, kas apmetas Rīgā uz dzīvi, ir obligātoriski jāiegūst namnieka tiesības, un ja viņš noteiktā laikā to nevar izdarīt, tad jāmaksā sods. Jāiesniedz dzimšanas apliecība rātei, un vēl 17. g. s. pirmā pusē svarīgāka ir kādas iestādes izdota dzimšanas apliecība, kas apstiprināta ar zīmogiem, bet ne vēlākos laikos parastā divu liecinieku apliecinātā. Šādu liecinieku liecība, saprotams, arī ir pietiekoša, un 10. nod. paredz arī tādu gadījumu, kad kandidātam šādu liecinieku nav. Tad pietiek ar personīgu zvērastu, ka viņš ir godīga dzimuma. Tā tad brīvam cilvēkam, kas dzīvoja Rīgā, bija jābūt Rīgas namniekam, bet namnieka tiesības neliedza arī dzimtcilvēkam, un ja viņš gadu un dienu bija mierīgi nodzīvojis kā namnieks, tad viņš bija brīvs uz visiem laikiem.*)

Otra Policijas noteikumu nodaļa, kuŗai bija liela nozīme latviešu tiesiskā stāvokļa noskaidrošanai 17. g. s. pirmā pusē un agrāk, ir 23. nod. Šī nodaļa apskata amatus un ģildes. Otra šīs nodaļas sadaļa skan šādi: «Tagad nāk Mazās ģildes amatnieki. Tur ir bārddziņi, drēbnieki, kurpnieki, rupjie un smalkie kalēji, audēji, maiznieki, kannu lējēji, vaŗa lējēji, namdaŗi, važoņi, mūrnieki, pirtnieki, ādģēŗi, cepuŗu taisītāji, cepuŗu vēlēji, griezēji, sedlinieki, pieškaļi, zobenu kalēji, mu-

*) Šis pēdējais noteikums mums rāda Policijas noteikumu ciešo sakaru ar vecajiem Rīgas statūtiem. Sal. ar 14. g. s. Rīgas pārstrādāto statūtu I. nod. 31. p. (Napiersky, l. c., S. 152).

cinieki, instrūmentisti, adatu taisītāji, katlu kalēji, skārdnieki, cimdu taisītāji, miesnieki, lopu kāvēji, pavāri, pērļu apstrādātāji, alus un sāls nesēji, liģeŗi, kaņepju kūlēji, zvejnieki, balto un sarkano ādu ģērētāji, zarnu apstrādātāji, ādu apstrādātāji, galdnieki, podnieki, virpotāji, krēslu taisītāji, ratnieki, virvju vijēji un citi.»

Tālāk šai pašā 23. nodaļā par Mazo ģildi seko apakšnodaļa: «Par amatnieku dēliem, zeļļiem un mācekļiem.» Šīs nodaļas teksts ir šāds: «Policijas noteikumos, kas impērijā ievesti 1548. g., 6. lapā ir teikts, ka turpmāk linu audēju, bārddziņu, ganu, sudmaļu, muitnieku, stabulnieku, taurētāju, pirtnieku un citu bērni uzņemami amatos un ģildēs, ja to vecāki dzīvojuši godīgi un kārtīgi, un nekādā ziņā viņi nav no tām izslēdzami, bet mācāmi šajos amatos. Tā kā tas ir pilnīgi taisnīgi, tad arī mēs turpmāk to ievērosim, un viņus uzņemsim amatos un ģildēs; un turklāt ar tādām pašām tiesībām, priekšpilsētas nevācu iedzīvotāju bērni, ja tie savos mācekļa gados godīgi uzvedušies, pa svešām zemēm ceļojuši un tur godīgu amatu iemācījušies, uzņemami amatos ar amata kunga rīkojumu, un turpmāk neviens nedrīkst tiem aizliegt viņu darbu un tos traucēt un ja kas gadās, par to jāziņo amata kungam.»

No šiem noteikumiem redzams, ka 1. latviešu amatiem ir līdzīgi pārējiem jāietilpst Mazā ģildē un līdz ar to arī namnieku kārtā un 2. pat Rīgas latviešu priekšpilsētu iedzīvotāju bērniem ir tiesība mācīties kaut kuŗu amatu un iestāties Mazās ģildes cunftēs.

Pamatojoties uz šiem abu partu atzītiem Policijas noteikumiem (23. nod.), justickollēģija konstatēja, ka latviešiem ir tiesības iestāties Mazā ģildē un piešķīra D. Šteinhaueram namnieka tiesības.

Un vēl šī 23. nod. noskaidro kāda cita uzskata nepareizību. Latviešu izstumšanu mēģina izskaidrot ar to, ka toreiz esot bijusi amatos vispārēja tieksme norobežoties netikvien no nevāciem, bet arī no pārējiem vāciešiem, kas darbojās dažos arodos, kā, piem., pirtnieku, ganu, sudmaļu, bārddziņu u. c. arodos. Bet te mēs redzam, ka Vācijas 1548. g. Policijas

noteikumos šķirojums labos un nelabos arodos jau izzudis; tas tai pašā laikā noticis arī Rīgā (23. nod.), un sākot ar 16. g. s. Rīgā nekādus nicinātus amatus vairs nesastopam, bet 18. g. s. rāte pat nolemj, ka saiešanās ar bendi nevar aprobežot namnieka tiesības. Latviešu ierobežošana, iestājoties amatos, sākās tikai tad, kad t. s. nicinātie arodi bija jau aizgājuši aizmirstībā, un kad katrs Rīgas vācietis, vienalga, kādā arodā bija strādājis viņa tēvs, varēja iestāties ģildēs un iegūt namnieka tiesības. Šie aprobežojumi nav nekādā sakarā ar nicinātiem arodiem, bet tā iemesls ir meklējams vācu nacionālistiskā kustībā Rīgā un centienos atraisīties no latviešu konkurences. Kad justickollēģija, pamatojoties uz Policijas noteikumu 23. nodaļu, bija atzinusi latviešu tiesības uz Rīgas namnieku kārtu, tad senāts, lai likvidētu šo Rīgas vāciešiem tik nepatīkamo stāvokli, kā motīvu izmantoja nevis to, ka šie Policijas noteikumi nepiešķirtu latviešiem namnieka tiesības, bet ka paši Policijas noteikumi neesot stājušies spēkā. Bet par spīti tādam senāta atzinumam un rātes deklarācijai, ka šis normu kopojums nekad neesot ieguvis likumīgu spēku, Policijas noteikumi ir un paliek Rīgas tiesību avots, kas bija spēkā 17. g. s. un 18. g. s. pirmā pusē.

Kad 19. g. s. radās jautājums par īpašuma tiesībām uz pilsētas ganībām un Duntes muižu, iekšlietu ministrs ziņo, ka Lielās ģildes archīvā atrodas kāds 1652. g.*) sastādīta Policijas noteikumu eksemplārs, kurā 332. lp. pretim 16. nodaļai pierakstīts sekojošais: «Kopējās ganības un tām piederošās zvejas tiesības pieder pilsētai un tā tad rīcības tiesības par tām pieder maģistrātam, kas tikai aiz labvēlības 1629. g. 14. martā tās nodevis Lielās ģildes eltermaņa pārvaldībā.» Uz to un citu ziņu pamata senāts uzskatīja, ka lieta par Duntes muižas īpašuma tiesībām nododama tiesas izšķiršanā. Sakarā ar to Rīgas pilsētas kases komisija 1859. g. 29. novembrī cēla Rīgas soģa tiesā prasību par īpašuma tiesību atzīšanu uz ganībām un Duntes muižu.

Tā kā abas ģildes šo prasību neatzina, tad Rīgas fōgta tiesa 1860. g. 8. aug. pieprasīja no abām ģildēm sešu nedēļu laikā iesniegt to 1652. g. Policijas noteikumu eksemplāru,

*) Tas arī ir pareizāks datējums.

kuŗš glabājas ģilžu archīvā, un uz kuŗa malām atradās minētā atzīme. Ģildes tomēr šo pavēli neizpildīja, un lieta par jaunu pacēlās tikai 1870. g. 14. maijā, kad fōgta tiesa atkal uzdeva 4 nedēļu laikā iesniegt pieprasīto dokumentu. Arī šoreiz ģildes pavēli neizpildīja, un tikai 1878. g. 23. novembrī tiesas sēdē ģilžu pilnvarnieks paziņoja, ka pieprasītais dokuments ģilžu archīvos neesot atrodams. Tā tad sūdzības laikā tas no ģilžu archīva bija nozudis.

Balstoties uz tām pašām, vācu allaž daudzinātām vecajām Rīgas privilēģijām un tiesībām, latvieši nevien varēja aizrādīt, ka tās viņiem neliedz iegūt Rīgas namnieka tiesības, bet ka tiesību avots 1652. g. Policijas noteikumi, tāpat rātes apstiprinātie latviešu amatu statūti (šrāgas), kas viņiem tiešām piešķiŗ šīs tiesības. Par šīm privilēģijām četri vecie latviešu amati — sāls mērotāji, vīna nesēji, liģeŗi un kaņepju kūlēji — rakstīja 1804. g. savā iesniegumā Visaugstākai nodibinātai komisijai Rīgas satversmes lietās:

«Nevar būt nekādu šaubu, ka šīm privilēģijām ir tāda pati vērtība, kā pārējām privilēģijām, jo tās tāpat ir apstiprinājis katrs nākošais valdnieks līdz mūsu tagadējai slaveni valdošai majestātei.

Privilēģijas, kas apstiprinot nav izslēgtas, pieder pie tādām pilsētas un iedzīvotāju privilēģijām, pret kuŗām priekšniecība nedrīkst celt nekādus iebildumus, un bez tam arī nevienam citam, izņemot ķeizara majestāti, nav tiesības spriest par vienas vai otras privilēģijas priekšrocībām. —»

«— Valoda nepadara cilvēkus vērtīgākus vai nevērtīgākus, un cilvēka veselam prātam nav saprotams, kā var viņu mātes valodas dēļ viņu pašu tēvu zemē nolikt zemāk brīvus cilvēkus, nekā šeit ienākušus svešniekus, tikai tādēļ, ka tie runā citā valodā.»

Ja arī juridiski latviešiem pienācās namnieka tiesības Rīgā, tad tomēr faktiski 18. g. s. viņi šīs tiesības bija zaudējuši. Šī latviešu izstumšana no namnieku kārtas notika pamazām, un tik neuzkrītošā kārtā, ka latvieši paši bieži to nemaz nemanīja, un šī viņu tiesību laupīšana nesacēla sevišķus protestus.

Savādāk jau bija ar namnieka priekšrocību laupīšanu, sevišķi atņemot t. s. namnieku pārtiku. Šeit latvieši neatkāpās

ne soli, un katrs rātes un ģilžu mēģinājums laupīt latviešiem namnieku pārtiku, atdūrās pret asu pretestību. Cīņas par namnieku pārtiku sākās agrāk un beidzās agrāk nekā cīņas par namnieka tiesībām. Nebeidzamas prāvas par namnieku pārtiku turpinājās visu 17. un 18. g. s., un lai gan šo cīņu vēsturei liela nozīme Rīgas latviešu vēsturē, tomēr tā neietilpst šī darba plānā, un no minētām cīņām par namnieku pārtiku plašāk aizskartas tikai tās, kuŗām ir sakars ar latviešu nacionālo kustību Rīgā. Tādas ir cīņas par dzimtīpašuma tiesībām un 1753. g. prāva par kroģēšanas tiesībām. Par pārējo varam dot tikai īsu vēsturisku pārskatu, kas raksturo šīs namnieku pārtikas rašanos un izveidošanos.

Jēdziens par Rīgas namnieku pārtiku radies jau pašu pilsētu dibinot. Katra pilsēta, lai varētu no saviem pastāvīgiem iedzīvotājiem prasīt viņu pienākumu pildīšanu kā miera, tā arī kaŗa laikā, centās nodrošināt tiem zināmas tiesības un pārtiku. Pastāvīgiem un patstāvīgiem pilsētas iedzīvotājiem piešķīra tādas tiesības (priekšrocības), kādas nebija nevienam svešniekam, kas pilsētā iebraucis uz laiku. Un sevišķi svešniekiem nebija tiesības darboties tādās lietās, ar ko viņi varētu atņemt peļņu pilsētas pastāvīgiem iedzīvotājiem, mazināt to pārtiku. Arī Rīgā tas bija līdzīgi. Rīgas vadība atradās rātes un pilsētas komūnas rokās. Šai komūnā ietilpa visi tie Rīgas iedzīvotāji, kas Rīgā apmetušies uz pastāvīgu dzīvi, un kam te pastāvīga nodarbošanās; visus šīs komūnas locekļus sauca par Rīgas namniekiem. No pastāvīgiem Rīgas iedzīvotājiem namniekos neietilpa tikai personas, kam nebija patstāvīgas nodarbošanās, un kas kalpoja pie citiem kā mājkalpotāji, algādži, mācekļi un neprecēti zeļļi. Tāpat namniekos neuzņēma dažus nicinātos arodus kā: bendes, pirtniekus, ganus un mūzikantus u. taml. Rīgā sākumā namnieku pārtiku bez namniekiem baudīja arī Vācijas tirgotāji, kas Rīgā apmetās uz neilgu laiku; bet jau drīz sāka stipri ierobežot svešo tirgotāju un arī pārējo svešnieku tiesības. Tiem aizliedza Rīgā tirgoties kā savā starpā, tā arī ar šejienes iedzīvotājiem, un visa tirdzniecība Rīgā kļuva par namnieku privilēģiju un piederēja pie Rīgas namnieku pārtikas. Tāpat nodibināja tālākus aprobežojumus personām, kas nepiederēja pie Rīgas pastāvīgiem iedzīvotājiem, t. i. pie namniekiem. Tiem nebija

tiesības iekurt Rīgā savu pavardu, bet jādzīvo namnieku mājās, tiem nebija brīv turēt zemi, turēt lopus un ganīt tos pilsētas ganībās; visas mantas, kas tiem vajadzīgas, tie nedrīkst pirkt nekur citur, kā tikai pie tirgotājiem namniekiem, jo visas šīs lietas piederēja pie namnieku pārtikas. Bija daži izņēmumi, kā, piem., Vidzemes muižniekiem bija tiesības pirkt Rīgā namus, bet tikko tie gribēja nodarboties ar tirdzniecību, tiem bija jākļūst par Rīgas namniekiem. Lai veicinātu jaunās pilsētas plaukšanu, un padarītu pilsētu stipru kā saimnieciski, tā arī militāri, Rīgas valdītāji bija ieinteresēti pavairot pilsētas namnieku skaitu. Tāpēc tie netikai necentās ierobežot vietējo latviešu un lībiešu uzņemšanu namniekos, bet atbalstīja pat izbēgušo dzimtcilvēku apmešanos Rīgā, piešķirot tiem namnieka tiesības, un neizdodot tos atpakaļ viņu īpašniekiem, ja tie pilsētā nodzīvojuši gadu un dienu.

Kopā ar pārējiem namniekiem arī latvieši baudīja visas namnieku pārtikas priekšrocības.

Drīzi tomēr sākās nošķirošanās pašu Rīgas namnieku vidū, un daži vispārēji namnieku pārtikas veidi pārgāja šaurāku grupu rokās. Vispirms tas, notika ar tirdzniecību, kas sākumā bija visu namnieku pārtikas veids, bet pamazām pārvērtās par tirgotāju ģildes resp. Lielās ģildes monopōlu. Lielā ģilde panāca, ka aizliedza tirgoties netikai latviešiem, bet arī priekšpilsētu vācu namniekiem un vācu amatniekiem. Namniekiem tomēr arvienu palika tiesības pirkt savām mājas vajadzībām no pirmās rokas visādus produktus un visādos daudzumos, kas piederēja pie namnieku pārtikas svarīgākiem veidiem.

Tālākās diferenciācijas sekas bija divu Rīgas privilēģēto kārtu — tirgotāju un amatnieku — izveidošanās. Šīs abas kārtas ar savām ģildēm ieguva tādu varu, ka jau 17. g. Rīgas vecās komūnas vietā stājās Lielās un Mazās ģildes namnieku kārta, un par Rīgas namniekiem uzskatīja tikai šo ģilžu locekļus, t. i. uzņemot kādu namniekos, rātei tas visādā ziņā jāieskaita Lielā vai Mazā ģildē. Ģildes mēģināja padarīt vecās Rīgas namnieku pārtikas tiesības par savu privilēģiju.

Bet ja varēja svešniekam noliegt dzīvot pašam savā mājā, kopt savu dārziņu, turēt savu govi, nopirkt produktus mā-

jas vajadzībām no pirmās rokas, tad gandrīz neiespējami bija to noliegt vietējiem iedzīvotājiem, kas šo namnieku pārtiku bija lietojuši jau simtiem gadu, kopš pilsētas dibināšanas. Lai gan 17. g. s. galīgi noorganizējās priviliģētā abu ģilžu namnieku kārta un lielākā daļa latviešu bija jau izstumta no namniekiem, namnieku pārtiku pasludināja par šīs jaunās namnieku kārtas priekšrocību, tomēr faktiski neizdevās atņemt namnieku pārtikas tiesības latviešiem, kuŗi tagad vairs nebija namnieki, jo tie pret katru mazāko mēģinājumu laupīt šīs viņu vecās tiesības cīnījās ar vislielāko enerģiju un neatlaidību.

Un šai lietā mēs novērojam gluži pretējo, ne kā tas bija ar namnieka tiesībām. Namnieka tiesības uz papīra latviešiem nebija laupītas, bet faktiski tās bija viņiem zudušas, turpretim namnieku pārtika latviešiem bija laupīta uz papīra, bet faktiski viņi to neizlaida no savām rokām.

Pirmais uzbrukums notika 17. g. s. latviešu tiesībām iepirkties mājas vajadzībām no pirmās rokas. Lielā Ģilde paziņoja, un arī rāte atzina, ka tāda tiesība piederot pie namnieku pārtikas, un tādēļ latviešiem visas preces esot jāpērk no tirgotājiem. Sākās nemitīgas sūdzības, un beidzot ar ķēniņu rezolūciju latviešiem tika atstāta tiesība iepirkties mājas vajadzībām no ražotājiem, bet tikai pa siekiem un pūriem.

Otrā cīņa notika ap tiesību turēt viesnīcas jeb iebraucamās vietas, bet pēc ilgākas sūdzēšanās ar 1682. g. 12. okt. Zviedrijas ķēniņa rezolūciju latvieši arī paturēja šo brīvību.

Tad 18. g. s. pirmā pusē notika viens no radikālākiem uzbrukumiem latviešu pārtikas tiesībām, kad arī dzimtīpašuma tiesības pasludināja par namnieku pārtiku, ko latvieši nelikumīgi izlietojot. Šo uzbrukumu latvieši ne tikai sekmīgi atsita, bet šai cīņā pirmo reiz latviešos mostas viņu nacionālā pašapziņa, un viņi atklāti paziņoja, ka viņi ir īstie zemes iedzīvotāji, kam arī ir savas tiesības, un kas no šīm savas tautas tiesībām neatkāpsies. Pēc tam sākās ofensīvā latviešu cīņa par namnieku kārtas tiesībām, kas izvērtās jau noteiktā latviešu nacionālā cīņā. Vāciešu uzbrukumi latviešu namnieku pārtikas tiesībām kļuva lēnāki, un pamazām latvieši sāka iekaŗot vienu poziciju pēc otras arī šai nozarē. 1753. g. latviešiem par labu izlēma kroģēšanas lietu. Latvieši

sāka iespiesties arī tādās namnieku pārtikas nozarēs kā tirdzniecībā; latviešiem piederēja nami priekšpilsētā un iekšpilsētā, fabrikas un muižas priekšpilsētā, latvieši turēja krogus un viesnīcas. Un, beidzot, kad 1866. atcēla abu ģilžu priekšrocības tirdzniecībā un amatniecībā izbeidzās arī pats namnieku pārtikas jēdziens, jo viss tas, kas agrāk saucās par namnieku pārtiku, tagad bija pieejams visiem pilsētas iedzīvotājiem.

I. Pastnieka Šteina mēģinājums iegūt namnieka tiesības.

Cīņa par dzimtīpašuma tiesībām bija tikai ievads tālākām latviešu cīņām, kuŗu mērķis bija namnieka tiesību iegūšana. Ar to arī latvieši būtu nokļuvuši tādā pašā stāvoklī kā vāci. Šo cīņu iesāka un ar neizsīkstošu enerģiju turpināja bagātais mastu šķirotāju amats, kuŗa priekšgalā vispirms atradās Matīss Šteinhauers un pēc viņa nāves Jānis Šteinhauers. Kā viens, tā otrs nomira, neieguvuši Rīgas namnieka godu, lai gan jau Matīss Šteinhauers bija kroņa mastu šķirotājs, kam jāuzrauga un jāizšķiŗ konflikti pie koku šķirošanas Rīgā, bet viņa dēls jau bija bruņniecības muižu īpašnieks Rīgā, kam piederēja Hermeliņa, Voleru un Zasumuiža, un kas bija viens no bagātākiem Rīgas iedzīvotājiem un pirmais Rīgas papīra fabrikants. Šis Jānis Šteinhauers arī financēja un atbalstīja sava brāļa Dāniēla Šteinhauera sūdzību pret Rīgas rāti par namnieka tiesību nepiešķiršanu. Pats Jānis Šteinhauers atklātā cīņā par namnieku tiesībām neielaidās, tikai 1743. g., kad viņu apsūdzēja slepenā tirdzniecībā, viņš ziņoja justickollēģijai, ka labprāt lūgtu piešķirt sev namnieka tiesības, jo viņš esot spējīgs un labprāt maksātu visas namnieka nodevas.

Tomēr justickollēģija šo lūgumu nemaz neskatīja cauri un noraidīja viņu uz Rīgas rāti.

Lai gan no pirmās prāvas par nekustamiem īpašumiem pagāja zināms laiks, kamēr prasība par namnieka tiesībām nobrieda jau tik tālu, ka varēja izpausties atklātā konflikta veidā, tomēr jau 18. g. s. sākumā mēs sastopam latvieša mēģinājumu pret vācu gribu ietikt namnieka kārtā.

* * *

Pirmo reiz 18. g. s. cīņu par namnieka tiesībām iesāka pasta jātnieks Niklass Miķelis Šteins. 1727. g. sākumā viņš nopirka sev namu Rīgā un pieprasīja namnieka tiesības. Viņš varot ar lieciniekiem pierādīt, ka viņš esot Cēsu namnieka Šteina dēls, un kaŗa laikā viņu kāds krievu bajārs sagūstījis un aizvedis uz Maskavu. Pret viņa uzņemšanu namniekos

protestēja Lielās ģildes pārstāvji, solīdamies pierādīt, ka Šteins esot tīrs latvietis, un ka tādu par namnieku nevarot uzņemt. Viņi lūdza nepielaist Šteinu pie namnieka zvērasta un neapstiprināt viņam arī namu, ko viņš nesen nopircis. Šteina lietu izmeklēja Ķemerejas tiesa, un 1728. g. 10. aug. tā nonāca rātes izlemšanā. Rātes lēmums bija šāds:*) Lai gan bijušais pasta jātnieks Šteins pretendē uz to, ka viņam kā namnieku dzimuma vīram pienākoties namnieka tiesības, un to apstiprināja ar dažādiem dokumentiem, tad tomēr nav iespējams konstatēt, vai viņš tiešām ir tas Niklass, kas, kā to ar zvērastu apliecina liecinieki, dzīvojis Valmierā un tur darbojies kurpnieka amatā. Pats prasītājs sevi dēvē par Niklasu, turpretim citi sauc viņu par Miķeli. Viņa paskaidrojums, ka par Miķeli to iesaucis kungs, pie kuŗa viņš kalpojis, nav ne ar ko apstiprināts. Tādēļ arī Šteinam uz šo dokumentu pamata nevar piešķirt namnieka tiesības un viņam jāsagādā kārtīga un šeit parastā dzimšanas apliecība; kad tāda būs iesniegta, tad arī varēs spriest par viņa pirktā nama likteni. Kamēr tas nav izšķirts, Ķemerejas tiesai tiek rekomandēts Šteina namnieka tiesību iegūšanai iemaksāto naudu atmaksāt atpakaļ.

Rātes prasīto dzimšanas apliecību Šteins iesniedza 1728. 19. okt. Tas ir dokuments, kas atveŗ durvis arī latviešiem uz namnieka tiesībām. Ja divi vācu namnieki bija parakstījuši apliecību par kārtīgu dzimšanu, tad tā bija ne tikai dzimšanas apliecība vien, tā bija apliecība par to, ka šo cilvēku var uzņemt vācu sabiedrībā, un tad parasti neskatījās uz to, vai dati, kas minēti apliecībā, ir pareizi vai nē, bet formāli pietika, ka šāda apliecība ir iesniegta, un rāte iesniedzēju uzņēma namniekos. Bet Šteina piemērs rāda, ka arī tas zināmos gadījumos neder. Vajadzēja vēl vienas lietas, proti, pārliecības, ka uzņemtais pilnīgi pārvācosies un saradosies, vai arī ir jau saradojies, ar vācu ģimenēm, Šteins tomēr tāds nebija, viņa sieva bija latviete, un pats viņš piederēja pie tās latviešu grupas, kam jau bija sakari ar krievu administrāciju, un kas mēģināja izmantot šos sakarus, lai varētu nostāties neatkarīgi no vāciem. Šteins kaŗa laikā bija brīvprātīgi pievienojies krieviem, dzīvojis ilgāku laiku Mas-

*) Ķemerejas tiesas prot., 1728. g. 440.

kavā, bijis ilgu laiku kroņa dienestā, no vācu sabiedrības stipri atsvešinājies. Iedzīvojies turībā, viņš mēģināja arī tikt pie nama Rīgā un namnieka tiesībām, un tā kā latvietim tas viņam nav iespējams, tad vienīgais ceļš ir uzdoties par vācieti un sagādāt attiecīgos dokumentus, kā to parasti darīja visi latvieši, kas gribēja tikt namniekos. Bet pārējie to darīja ar līšanu, jau iepriekš nodrošinot sev vācu kungu piekrišanu, ka uz viņu dokumentu nepareizībām un trūkumiem skatīsies caur pirkstiem, turpretim Šteins to gribēja izdarīt pret vācu kungu gribu.

Un kad Šteins iesniedza savu dzimšanas apliecību, tādā veidā, kā to pieprasījusi rāte, tad Lielā ģilde tūlīt iesniedza jaunu protestu pret Šteina uzņemšanu namniekos. Lietu izsprieda rāte 1728. g. 7. dec. un atkal noraidīja Šteina lūgumu, jo lai gan dokumenti apliecinot Niklasa Šteina tiesības tikt namniekos, tomēr pēc tiem nevarot konstatēt, ka Miķelis Šteins esot identisks ar šo Niklasu Šteinu. Tādēļ arī Šteinu ne tikai nevarot uzņemt namniekos, bet arī nevarot viņam atļaut izlietot īpašuma tiesības uz nopirkto namu.

Šteins ar to neapmierinājās un 1729. g. februārī iesniedza jaunu lūgumu.

Pēc jaunu liecinieku nopratināšanas 1729. g. 7. martā rāte noraidīja Šteina lūgumu trešo reizi, lai gan viņš bija iesniedzis jaunus dokumentus. Šteina izcelšanās palika nenoskaidrota, jo ja pastnieks Miķelis Šteins nav identisks ar Valmieras namnieka Šteina dēlu Niklasu, tomēr arī visi Lielās ģildes nopratinātie liecinieki, kas teicās viņu pazīstam jau no bērnības, nevarēja pateikt, kas ir bijuši viņa vecāki. Pierādīt, ka Šteins ir dzimtcilvēks, Lielai ģildei neizdevās; vienīgais, ko varēja pierādīt, bija tas, ka viņa pirmā sieva bijusi zemniece. Šteins arī ar trešo rātes lēmumu neapmierinājās un iesniedza lūgumu ģenerālgubernātoram. Sākās atkal sarakstīšanās, kas tomēr nobeidzās ar Šteina lūguma noraidīšanu.

Šī Šteina lieta ir ļoti raksturīga. Šteins izvēlējās parasto ceļu, pa kuru latvieši un pārējie neprivilēģēto kārtu locekļi varēja tikt augstākā kārtā: izcelšanās dokumentu viltošana. Tā vidus laikos bija tik parasta parādība, ka radās pat veselu speciālistu šķira, kas par labu honorāru sagādāja vēlamo ģeneoloģiju. Un to, ka viens otrs bija sameklējis sev tādus

senčus, kādu viņam nemaz nebija, neuzskatīja par lielu grēku, kā to mēs redzam arī Šteina lietā. Rīgas kungi par Šteina rīcību nemaz neuztraucās un nedraudēja viņam ar tiesu par nelikumīgu rīcību, un ir pilnīgi iespējams, ka rāte būtu Šteinam pirmoreiz piešķīrusi namnieka tiesības, ja nebūtu iejaukusies Lielā ģilde.

II. Dāniēla Šteinhauera sūdzība.

1. Sūdzība justickollēģijā.

Cīņa par namnieka tiesībām kļuva sevišķi nopietna 1747. g., kad pirmo reiz latvieši sev pieprasīja namnieka tiesības kā latviešiem, jo nekur neesot tāda likuma, kas latviešiem šādas tiesības liegtu. 1747. g. beigās rātes sēdē ieradās mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers un pieprasīja, lai viņu uzņem namniekos, jo viņš varot nomaksāt tās nodevas, kas jāmaksā namniekiem, esot dzimis godīgā laulībā un esot arī godīgi uzvedies savā dzīvē un darbā. Rāte atbildes vietā Dāniēlu Šteinhaueru izlamāja un izdzina ārā.

Tomēr Šteinhauers ar to neapmierinājās. 1748. g. janvāŗa sākumā viņš iesniedza sūdzību par rātes rīcību ķeizara justickollēģijai Vidzemes un Igaunijas lietās un, pievienojot attiecīgus dokumentus, lūdza justickollēģijas lēmumu par viņa uzņemšanu namnieku kārtā.

Justickollēģija skatīja cauri Šteinhauera lūgumu 1748. g. 20. janv. un nolēma nosūtīt to Rīgas rātei, pieprasot paskaidrojumus.

Rāte 1748. g. 29. janv. nolēma Šteinhauera lūgumu vispirms paziņot eltermaņiem, lai izzinātu viņu domas par tur izmantoto statūtu punktu, un pēc tam apspriesties par šo lietu ar vecajo solu. Tomēr lūguma apspriešana ģildēs un paskaidrojumu sastādīšana nevirzījās uz priekšu.

1748. g. 28. apr. justickollēģija ziņoja Rīgas rātei, ka pieprasītie paskaidrojumi pie Šteinhauera lūguma nav vēl saņemti un lūdz šos paskaidrojumus nekavējoties iesūtīt.

Tomēr tikai 1748. g. 12. maijā amatu virskungs un vicezindiks fon Ulrichens rātes sēdē nolasīja paša sastādītos paskaidrojumus pie Dāniēla Šteinhauera lūguma, un rāte apstiprināja atbildes projektu. 1748. g. 14. maijā šo Ulrichena

sastādīto atbildi nosūtīja Rīgas pilsētas pārstāvim Pēterpilī, konsulentam Svenskim, iesniegšanai justickollēģijai.**)

Interesanti ir abi šie dokumenti — Šteinhauera sūdzība justickollēģijai un rātes atbilde uz to.

Dāniēla Šteinhauera sūdzība (tulkojumā) justickollēģijai (1748. g. janvāŗa sākumā):

«Tā kā brīviem latviešiem, kā tas vispārīgi Rīgā ir zināms, netikai zemes iekaŗošanā ir lieli nopelni, bet arī katra ienaidnieka iebrukuma gadījumā visvairāk jācieš, un pat tagad no viņiem pilsētas labā par daudz prasa, tad tas runā pretī katrai taisnībai, ka ar viņiem šeit apietas daudz necienīgāki, kā svešu tautu locekļiem, un ka viņiem laupa tiesības iegūt šejienes namnieka tiesības, jo nav nekur atrodams tāds likums, kas viņus no šādām tiesībām būtu pilnīgi izslēdzis.

Tā kā tas notiek tikai aiz ieraduma, tad man bija ļoti sāpīgi dzirdēt, kad uz manu mutisko lūgumu rātei uzņemt mani namnieka kārtā, mani ar asiem vārdiem pilnīgi noraidīja, lai gan Lielās ģildes statūtu 6. p. ļoti skaidri teikts, ka uz priekšu nevienu nevācu vienības dēļ kompānijā neuzņemt, ja viņam nav godīgas dzimšanas apliecības, ja viņš nav jaunībā pie godīgiem ļaudīm kalpojis un nav labi uzvedies.

Visas šīs prasības, kas tur prasītas no nevāciem, kuŗi grib iegūt namnieka tiesības, es varu pildīt. To, ka esmu dzimis no precētiem vecākiem, apliecina pielikums A, ka esmu jaunībā godīgiem ļaudīm kalpojis un pieklājīgi uzvedies, apliecina pielikums B, kādēļ arī es pēc tam, kad labi noliku savu meistara eksāmenu, jau 1742. g. tiku uzņemts mastu šķirotāju amatā un nodevu parasto mastu šķirotāju zvērastu, kas pielikts klāt kā C.

Tā kā poļiem un citām tautībām bez kādām grūtībām ir iespējams iegūt namnieka tiesības, ja tikai viņi spēj segt attiecīgos izdevumus, un es esmu nevien viņa ķeizariskās majes-

*) Dokumenti par šo prāvas pirmo gājienu uzglabājušies un sakopoti Rīgas pilsētas archīvā, ārējā archivā (Aeus. Arch. III 13 20). Trūkst tikai divu pielikumu pie Šteinhauera sūdzības un pielikumi pie rātes paskaidrojuma.

Šteinhauera sūdzība uzglabājusēs norakstā kā pielikums pie justickollēģijas pirmā 1748. g. 20. janv. reskripta.

Rātes atbildes noraksts arī atrodas taī pašā konvolūtā (Aeus. Arch. III 13. 20.).

tātes pavalstnieks un brīvs cilvēks, kas līdz šim arvienu rūpējies par pilsētas labumu, bet pie tam esmu arī spējīgs samaksāt namnieka maksājumus un tādā kārtā varētu citiem trūcīgiem namniekiem atvieglināt viņu nastas; bez tam namnieku skaits nav aprobežots un nekur nav atrodams tāds likums, kas man liegtu šo namnieka tiesības iegūšanu, jo esmu radīts no godīgiem vecākiem godīgā laulībā un savas saprātības, zināšanu un labas uzvešanās dēļ esmu uzņemts mastu šķirotāju amatā, tad griežos pie jūsu augstās justickollēģijas ar pazemīgu lūgumu, lai tā Rīgas rātei uzdotu uzņemt mani namniekos, samaksājot par to parasto iemaksu. Apsolos svēti, ka pildīšu visus likumus un pienākumus un lai parādītu savus godīgos nolūkus, labprāt ziedošu zināmu summu labdarīgiem mērķiem. Es sevišķi vēl tādēļ ceru uz laipnu ievērību, ka mans lūgums dibinās uz taisnības un tiesībām, un tā mērķis ir vispārēja pilsētas labklājības pacelšana.

Sastādījis:
konsulents Jakobaers.

Jūsu majestātes padevīgais kalps
Dāniēls Šteinhauers.

Pielikums A.

«Šīs apliecības uzrādītājs Dāniēls Šteinhauers ir dzimis 1721. g. no kristīgiem, godīgiem un šeit labi pazīstamiem vecākiem, viņa mirušais tēvs bija Matīss Šteinhauers, zvērināts Rīgas pilsētas mastu šķirotājs, un viņa mirušā māte ir Margarēte Šuge; no šiem vecākiem viņš netikai godīgā gultā radīts, bet arī Sv. Jāņa baznīcā kristīts, sekojošo liecinieku — Dāniēla Ramma, Hansa Laķa, abi mastu šķirotāji, un Jāņa Šteinhauera, sāls nesēju vecākā, klātbūtnē 29. janv. un uzņemts kristīgā draudzē.

Kaspars Elverss,
Jāņa baznīcas mācītājs.

Rātes atbilde (pēc Ulrichena koncepta) uz Šteinhauera sūdzību, apstiprināta 1748. g. 12. maija sēdē:

«Augstā, Ķeizariskā justickollēģija ar 29. janv. un 26. apr. 1748. g. reskriptiem pieprasījusi atsauksmi par nevācu mastu šķirotāja Dāniēla Šteinhauera lūgumu piešķirt tam šeit

namnieka tiesības, uz ko mēs pazemīgi paziņojam, ka mēs gaiši un skaidri gribam noskaidrot to motīvu niecību, ar kuŗiem D. Šteinhauers domā pierādīt savas tiesības kļūt par namnieku.

1. Pielikumi A un B rāda taisni pretējo tam, ko D. Šteihauers stāsta ar viņam, tā arī pārējiem nevāciem piemītošo nekaunību un lielību, it kā viņiem zemes iekaŗošanā ir lieli nopelni, un viņi visvairāk cietuši. Šie pielikumi skaidri rāda to, ka uz nevāciem kaŗa laikā ņemaz nevar paļauties, un ka viņi savā aušīgā prāta dēļ kaŗā ir nelietojami, un slepeni aizbēg, ja tikai rodas iespēja un labvēlīgi apstākļi.

2. Ļoti nosodāms ir tas, ka D. Šteinhauers nepareizi un vieglprātīgi atsaucas uz Lielās ģildes statūtu 6. p. un iedrošinājies pievienot kādu viņa nolūkiem derīgu norakstu, bet, kā tas no pieliktā apliecinātā noraksta «C» redzams, šis 6. p. satur tikai sekojošo: «Dass man Einigkeit halber keinen unteutchen in die Companie aufnehmen solle». Pretēji lūdzēja apgalvojumam, šis punkts kā arī šo statūtu 68. p., kas pielikts ar D, nosaka, ka tikai tos var uzņemt šai ģildē, kas pie šīs ģildes pieder, kā tirgotāji, aptiekari, zeltkaļi, mākslinieki un citi.

3. Izvilkumi no miesnieku statūtiem, kas pievienoti ar E, rāda, ka par mācekli šai amatā nevar uzņemt nevienu, kas nebūtu dzimis no vācu jeb kādas citas brīvas, godīgas tautības vecākiem, un ja kāds prec nevācu personu, tad tam amats ir jāatstāj. Tāpat arī ar F pievienotais ādģēŗu statūtu 12. p. rāda, ka katrs, kas pieņem nevācu mācekli, jāsoda, un māceklis no amata jāatlaiž.

4. D. Šteinhauera apliecības par to, ka viņš dzimis godīgā laulībā, ko neviens ne viņam, ne arī pārējiem īstiem nevācu dzimtcilvēkiem neapšauba, tāpat arī tas, ka viņš līdzīgi pārējiem nevāciem ir uzņemts mastu šķirotāju amatā, nedod tiem nekādas tiesības prasīt uzņemšanu namnieku kārtā, jo jau no veciem laikiem līdz šim katram, kas grib tikt namniekos, ir nepieciešama vispirms tiesā apstiprināta dzimšanas apliecība, kuŗā divi uzticami liecinieki ar zvērastu apliecina, ka kandidāts ne tikai dzimis godīgā laulībā, bet arī svabadi pārvalda vācu valodu, ir brīvs un nekad nav bijis dzimtcilvēks. Šos nepieciešamos noteikumus nepilda ne Šteinhauers, ne arī

pārējie nevāci, jo viņu valoda tos nodod, ka tie nav vācu mēles cilvēki, lai gan viņi paši nav dzimtcilvēki, bet par pilnīgi brīviem viņus arī nevar uzskatīt, un arī nav apstrīdāms tas, ka šejienes nevāci vai viņu priekšteči cēlušies no provinces izbēgušiem zemniekiem, kuŗi šeit uzņemti, lai veicinātu komerciju pilsētā, kā dienas strādnieki un mājkalpotāji un tā zaudējuši savu agrāko dzimtpiederību, tomēr tiem, kā pie verdzības pieradinātiem ļaudīm, kopš veciem laikiem izdoti zināmi, saprātīgi un derīgi noteikumi, lai gluži, kā D. Šteinhauers tagad, neaizmirstu savu izcelšanos un nekārotu pēc namnieka goda un tiesībām, bet mūžam atminētu savu kalpa stāvokli, un tādēļ arī viņiem jāpilda, bez iespējas atpirkties, tādi vergu darbi, kā: plosta tilta siešana, netīrumu nonešana no krastmales, vaļņu un pilsētas vārtu tīrīšana, pāļu dzīšana, nostiprinot krastu, lielgabalu uzvilkšana un novilkšana, plosta tilta noplēšana un citi tam līdzīgi darbi, un to viņi dara bez atlīdzības līdz šim laikam. Neskatoties uz visiem šiem blakus darbiem, šie zvejnieki, pārcēlāji, mastu šķirotāji, līģeŗi, kaņepju kūlēji, sāls nesēji, un dienas strādnieki, vēl piepelnot ar lopkopību, dārzu un zemes apstrādāšanu, varēja dažs kļūt bagāts, dažs pietiekoši dzīvot un no tā pārtikt, ja tiem pirms dažiem gadiem nebūtu iešāvies prātā censties iegūt sev nekustamus dzimtīpašumus pilsētas robežās, kas tiem nav atļauts un ir tikai namnieku priekšrocība, jo saskaņā ar mūsu kopā un citiem likumiem visaugstāki apstiprināto «Policeyordnung», neviens, kas nav Rīgas namnieks, nevar iegūt dzimtīpašumā ne namu, ne dārzu, un mēs šo nevācu prasību noraidījām. Par spīti visam D. Šteinhauers jeb vēl vairāk viņa brālis, nevācu mastu šķirotājs Jānis Šteinhauers, kas ar viņu kopā darbojas, un ar savu neatļauto, pretlikumīgo, bet slepeni un apslēpti izdarīto tirdzniecību, kas pilsētas namniekiem nodara lielus zaudējumus, iedzīvojies lielā mantā, tagad grib iegūt sev namnieka tiesības un ar to saistītos goda amatus, lai pēc tam varētu atklāti turpināt savu līdz šim slepeno un kaitīgo tirdzniecību un arī iegūt nekustāmus īpašumus*), lai gan viņam zināms, ka jau 1728. g. bijušam pastniekam Niklasam Šteinam kā nevācietim, kas nevarēja ar dokumentiem pierādīt to, ka viņš cē-

*) Izsvītrots.

lies no namnieka ģimenes, nevarēja piešķirt namnieka tiesības, un ka ar mūsu, tā arī ģenerālgubernātora 1729. g. rezolūciju šīs tiesības noraidīja, un arī Šteina pārsūdzību justickollēģijā, un pēdējā apmierinājās ar mūsu šai lietā iesniegtiem paskaidrojumiem. Kad nu tagad nevācu mastu šķirotājam kopā ar aiz viņa stāvošiem līdzbiedriem nav ne ģildes, ne cunftes spēju, un viņš bez mazākā pamata, tikai no pārgalvības, stūrgalvības un pārmērīgas peļņas kāres grib iegūt namnieka tiesības un priekšrocības, tad mēs paliekam vispadevīgākā pārliecībā, ka justickollēģija pasargās tās privilēģijas, brīvības un priekšrocības, ko pilsētai un tās namnieku kārtai savā laikā, mieru slēdzot, piešķīra Pēteris I. un apstiprinājuši viņa pēcnācēji, turpretim noraidīs Šteinhauera lūgumu piešķirt namnieka tiesības, jo tas aizskar namnieka privilēģijas, un to neviens no nevāciem kā nevācs līdz šim nekad nav prasījis. Tāpat arī aizrādīs, ka viņa līdzšinējais stāvoklis tam bagātīgi dod pārtiku un viņam ar to jāapmierinās. Tāpat lūdzam pašu Šteinhaueru sodīt par to, ka viņš izdarījis viltojumu, pievienojot dažādus vārdus Lielās ģildes statūtu 6. pantam.

1748. g. 14. maijā.

Otrs gājiens Dāniēla Šteinhauera lietā sākās ar Šteinhauera plašo iesniegumu justickollēģijai, kurā tas atspēko rātes 1748. g. 14. maija nosūtīto atbildi uz viņa sūdzību. Iesniegti šie pskaidrojumi septembra sākumā, un jau 13. sept. Svenske ir dabūjis šī iesnieguma norakstu un nosūta to Rīgas rātei. Šoreiz pēc Svenskes padoma rāte arī ar saviem pretpaskaidrojumiem nevilcinājās un jau 1748. g. 14. okt. iesniedza savu atbildi, ko sastādījis fon Ulrichens. Rātei tomēr trūka pārliecības, ka sūdzību izšķirs tai par labu un tādēļ arī izdeva Svenskem pilnvaru pārsūdzēt lēmumu senātā, ja tas izrādītos Šteinhaueram labvēlīgs. Lietas iztiesāšana tomēr ieilga, un vēl 1749. g. 22. martā Svenske ziņo, ka lietas iztiesāšana tuvākā laikā nav paredzama. Bet tad marta vidū ierodas Pēterpilī Šteinhauers, lai personīgi paātrinātu savas lietas izšķiršanu. Tas viņam arī izdodas, un 1749. g. 11. apr. justickollēģija pasludina lēmumu Šteinhauera lietā.

Lietas gaitu šai otrā gājienā raksturo Rīgas pilsētas pārstāvja Svenskes sarakstīšanās ar Rīgas rāti.

Uzglabājušies arī abi svarīgākie šī otrā gājiena dokumenti: Šteinhauera paskaidrojums 1749. g. sept. un rātes pretpaskaidrojumi 1749. g. 14. okt. (R. P. A., Ärfurs. arch. III. 13. 20).

A. Šteinhauera paskaidrojums.

Tā katrs apzinīgs cilvēks, kas dzīvo cilvēku sabiedrībā, ļoti labi zina un arī pastāvīgi cenšas ievērot to, lai nepārkāptu likumus un kārtību, kas ir katras valsts pamats, un tos nenicinātu, bet to pārkāpējus un nicinātājus asi nosoda, lai tādā kārtā neviens otram nevarētu ļaunu darīt un arī visa sabiedrība būtu pasargāta no ļaunuma. Turpretim citādi ir ar tiem, kas izlieto sev pienākošās tiesības un pieprasa sev to, kas tiem ar likumu un noteikumiem atļauts, un ja lietas grozās tikai ap likumīgu prasību, tad tas ir smagi, ka viņiem neļauj šīs pieprasītās tiesības izlietot un tiem ar nikniem draudiem un ļauniem apvainojumiem grib atņemt līdzekļus sasniegt šīs tiesības, kuŗu nolūks ir tikai sava un savu līdzcilvēku stāvokļa uzlabošana. Gribu Ķeizariskai justickollēģijai atgādināt, kādā kārtā es bez kādas ļauni piedēvētas pārgalvības un nekaunības, visā pazemībā pie jums griežos ar lūgumu piešķirt man Rīgas namnieka tiesības, kad man Rīgas rāte to bija neparastā kārtā noraidījusi. Nevis pārgalvība, bet nepieciešamība piespieda mani to darīt, lai iegūtu Rīgas namnieka tiesības, un nekādi citi mērķi tam nav bijuši kā tikai tas, lai es ar saviem līdzcilvēkiem varētu kā namnieku komūnas loceklis izmantot tos visas sabiedrības labā ierīkotos institūtus, un varētu savu darbu un amatu mierīgi turpināt bez visiem tiem maziskiem un pazemojošiem spaidiem, kas mums tagad jācieš. Tādēļ arī man nekad nav nācis prātā, ka rāte mani varētu apvainot slepenā tirdzniecībā un kādos citos pārkāpumos, kuŗus tomēr vārdā nesauc, un nevar arī nosaukt, jo šādus pārkāpumus es neesmu izdarījis.

1) Ģenerālgubernātora rezolūcija Šteina lietā vispirms mani nemaz neskaŗ, jo saskaņā ar šo rezolūciju Šteins noraidīts nevis tādēļ, ka viņš nepildītu noteikumus un tam nebūtu dokumentu par godīgu dzimšanu un dzīvošanu, bet tādēļ, ka viņš it kā piesavinājies svešu vārdu. Es, turpretim, visu to

esmu jau pie justickollēģijas apliecinājis ar uzticamām apliecībām.

2) Tas, kas teikts par manu brāli, arī nekā nepierāda, jo mans brālis kādā agrākā procesā, kur viņu apvainoja, ka tas tirgojies, nebūdams namnieks, toreiz bija licis priekšā to uzņemt namniekos un bija mierā nokārtot visus attiecīgos maksājumus, neiesniedzot par to atsevišķu lūgumu, bet justickollēģija bija viņam norādījusi, ka ar šo lūgumu jāgriežas attiecīgā vietā. Tā kā aktos šī lieta nav noskaidrota, tad pievienoju šeit to kā pielikumu A.

3) Par manam lūgumam pievienoto kōpiju no ģildes statūtiem, jāpaskaidro sekojošais:

a) Mana kōpija ņemta no Tērbatas statūtiem, kuŗiem šais punktos bija jābūt identiskiem ar Rīgas statūtiem, no kuŗiem es nekādā kārtā nevarēju kōpiju dabūt. Un izrādās, ka pretēji manām domām, šis dokuments atkrīt, bet visi citi manis minētie motīvi pastiprina to, ka mans lūgums ir taisnīgs, un ka to nevar vienkārši noliegt, ne arī pierādīt pretējo. Ševišķi vēl tādēļ, ka

b) ar šeit vēlreiz pieliktām apstiprinātām kōpijām apstiprinās tas, ko es savā lūgumā esmu teicis, dibinās uz tīras patiesības, un mans citētais statūtu 6. p. (piel. B) skaidriem vārdiem piešķiŗ man tiesību prasīt namnieka godu un brīvības, ja es uzrādu dokumentus par godīgu dzimumu un dzīvi. Tā tad es esmu balstījies uz likumiem un noteikumiem un tā tad gājis taisnus ceļus, un ar pilnīgām tiesībām esmu meklējis to, kas man pienākas.

Izvilkums no Rīgas Policey-Ordnung, kas pievienots kā pielikums D, pamato maņas tiesības vēl jo vairāk tādēļ, ka pēc šiem noteikumiem:

a) alus un sāls nesēji, liģeŗi, kaņepju kūlēji un zvejnieki, kuŗus tak parasti sauc par nevāciem, ir netikai jāuzņem ģildēs, bet arī

b) skaidriem vārdiem paskaidrots, ka priekšpilsētas nevācu iedzīvotāju bērni, ja tie savu lietu labi prot un dara, jāuzņem amatos un ģildēs. Un tomēr par spīti šiem skaidriem pierādījumiem, rāte atrod par iespējamu celt plašus iebildumus pret manu padevīgo un taisnīgo lūgumu un laupīt man iespēju saņemt to, ko Dievs un likumi man dod.

4) Apgalvojums, ka nevāci ir nepilnīgi brīvi ļaudis, atkrīt, ņemot vērā, kā iepriekšējo, tā arī sekojošus motīvus. a) Ir zināms, ka es un man līdzīgie varam būt par dzimtīpašniekiem pilsētas apgabalā ārpus pilsētas, lai gan rāte šai lietā priekš ilgākiem gadiem bija pret mums un 1738. g. 15. apr. publicēja rīkojumu, ka mums nekas nedrīkst piederēt dzimtīpašumā. Bet pēc tam, kad mēs griezāmies pie ģenerālgubernātora ar pazemīgu lūgumu novērst šos ārkārtējos spaidus, un šī lieta lieta ar klātpielikto (E) rīkojumu tika apturēta un pēc tam līdz šai pašai dienai mēs neesam šai lietā traucēti, bet mēs paturējām savus īpašumus, un tā tad tas nebūt nav tas iemesls, kādēļ es cenšos iegūt namnieka tiesības. b) Starp mums, brīviem priekšpilsētas ļaudīm, kuŗiem ir savi dzimtīpašumi, un kuŗi var iegūt namnieka tiesības, un kur mēs taču sarunās un darījumos ar namniekiem sarunājamies vācu valodā, un no Dieva gādātiem līdzekļiem varam samaksāt namnieku maksas un kārtot viņu pienākumus, par ko, kā tas no pieliktā ukaza redzams, jāiemaksā 500 dāldeŗu; un starp tiem nevāciem, kas kā dzimtcilvēki un kalpi dzīvo uz laukiem, un ko var nosaukt par plebe adscripti (pie zemes saistītiem), un ja tiem nav nekādas tiesības atsvabināties no dzimtpiederības un iegūt namnieka tiesības, tad nekādā ziņā mūs nevar tiem pielīdzināt. Daļa no tiem šeit pat dzimtbūšanas jūgā nogrimuši, otra daļa no kaimiņu provincēm šeit atbēguši, kā nevācu zemnieki šeit ienākuši, kā tādi apmetās muižās un kļuvuši par muižnieku dzimtcilvēkiem. Par mums, turpretim, to nevar teikt, kā tas arī redzams no klātpieliktā valdības raksta (F), kuŗā mūs nosauc par šejienes brīviem ļaudīm un par tādiem esam uzskatāmi arī pēc pielikuma E. Tā tad arī es esmu uzskatāms tikai kā vietējais brīvais cilvēks, kas arī stingri noteikts ar pielikumu G. c) Pēc kārtīgas mācīšanās un labas uzvešanās mūs ieceļ amatos, un savā iesniegumā justickollēģijai es aizrādīju, ka mani savā laikā, ņemot vērā manu labo uzvešanos, par mastu šķirotāju, manu brāli viņa lielās lietpratības dēļ, kā tas redzams no pielikuma H, iecēla par kroņa koku šķirotāju, tāpat arī manu tēvu, kopā ar V. Brinku slavenais ķeizars Pēteris aizsauca pie sevis un viņus kā piedzīvojušus mastu šķirotājus nosūtīja uz Pēterpili un Sibiriju, lai tie pārsūtītu

no turienes baļķus. Vietējiem brīviem cilvēkiem, tāpat kā citiem, netiek liegts iegūt arī izglītību, un tiem, kas par to šaubās, jāatgādina tas, ka 1632. g. ķēniņš Gustavs Ādolfs pat vienkāršiem zemniekiem piešķīra tiesības iestāties Tērbatas Akadēmijā, un tā tad viņu spējas pat studijās apliecināja (sk. Kelch. 553).

No visiem minētiem pierādījumiem skaidrs, ka mūs nevar uzskatīt par plebe adscripti, tāpat arī nav taisnība, ka mēs nevaram būt par dzimtīpašumu īpašniekiem, jo tas man un man līdzīgiem ir atvēlēts, ja tikai mēs kārtīgi pildām noteikumus, kas minēti pielikumā J. Tālāk, tilta ielikšanu nevar uzskatīt par kalpu darbu, tas ir darbs, ko darīja brīvi ļaudis par maksu pilsētas labā, un no darbiem, ko mēs saviem kalpiem, paklausot savai priekšniecībai vispārības un pilsētas labā liekam darīt, nav atsvabināti arī namnieki. Tāpat arī amatos neuzņem nevienu cilvēku, kas negodīgi dzimis un dzīvojis, un tikai šādām nevēlamām personām liedzamas namnieka tiesības, kā tas redzams no piel. K. Tāpat arī to prasību par godīgu dzimšanu, ko prasa pielikums L, esmu pildījis, pieliekot mācītāja Elversa apliecību, un tā tad esmu pierādījis savas tiesības iegūt pieprasīto namnieka kārtu. Bez tam es nevaru saprast, kādēļ man jāpārvar tik daudz šķēršļu, lai iegūtu namnieka tiesības, kad tai pašā laikā, neskatoties uz to, ka noteikumos, kas pievesti ar M, skaidri teikts, ka namnieka tiesības var iegūt tikai tādi, kas pieder pie Augsburgas konfesijas, šādas tiesības ieguvuši arī reformāti, un tiem pat Rīgā ir sava draudze un baznīca, bez tam namnieka tiesības ieguvuši tādi, kas ir bijuši noteikti dzimtcilvēki, jo kas nodzīvojis gadu un dienu (pēc piel. L) starp namniekiem, to vairs neizdod viņa īpašniekiem, un, ja vajadzīgs, varu tādus arī vārdā saukt. Mani, kā jau iepriekš minēju, pie tādiem dzimtcilvēkiem nevar pieskaitīt.

6) Piegriežoties tagad galvenajam apvainojumam, kas vērsts pret mani prētējās puses paskaidrojumos, proti, ka kaŗa laikā uz nevāciem nevarot paļauties, un ka viņi sava aušīgā prāta dēļ kaŗā nederīgi un parasti aizbēg, ja tikai rodas iespēja. Augstā justickollēģija, pārbaudot lietas apstākļus, atzīs, ka šis rātes minētais pārmetums var gan zīmēties tikai uz zemniekiem un nevāciem, kas dzīvo uz laukiem, un ķēniņa rezo-

lūcijā varēja būt runa tikai par šiem, bet ne par šejienes brīviem iedzīvotājiem, kuŗi par savu labo uzvešanos saņēmuši slavenas apliecības, kuŗu norakstus pielieku še ar N, O, P.; bez tam man personīgi jāpiezīmē, ka mans miesīgais tēvs pagājušā kaŗā darbojās kā kuģa kapteinis un kā tāds tika sūtīts uz Abo ar municiju. Šīs teicamās liecības runā pašas par sevi man par labu un rāda, cik godīgi un varonīgi izturējušies šejienes brīvie iedzīvotāji kaŗa laikā un ja arī viens otrs nav savus pienākumus pildījis, kas tomēr nekur nav atzīmēts, tad to nevar attiecināt uz visiem un vēl mazāk uz manīm. Un ja es iegūšu gaidītās namnieka tiesības, tad es ar zvērastu vēl stingrāk apņemšos par augsto valdību ziedot savu mantu un dzīvību, kas arvien notiek, ja mīlestība un vienprātība apvieno ar vienādiem likumiem. Ceru, ka Jūsu Ķeizariskā Majestāte apmierinās manu lūgumu piešķirt man namnieka tiesības.»

B. Rātes pretpaskaidrojumi (Aeus. Arch. III. 13. 20).

«Kad Ķeizariskā justickollēģija mums caur mūsu pilnvarnieku paziņoja nevācu mastu šķirotāja Dāniēla Šteinhauera atbildi uz mūsu š. g. 12. maijā iesniegtiem paskaidrojumiem, tad mums vispirms jāsūdzas par šī Šteinhauera paņēmieniem, kuŗa vārdi un darbi nemaz nesaskan, un ja tas tiešām būtu tik saprātīgs, kā viņa vārdi to rāda, tad tam nebūtu ienācis prātā dzīties pēc tādām priekšrocībām un tiesībām, no kuŗām tas, kā arī viņa līdzbiedri saskaņā ar pilsētas privilēģijām, likumiem un noteikumiem pilnīgi izslēgti un pret tiem viņa pamatojumi un motīvi, kā arī jauniesniegtie dokumenti, ar kuŗiem viņš iedomājas šai lietā sev līdzēt, nekā nevar pierādīt. 1) Pie mūsu iepriekšējiem paskaidrojumiem ar G. pievienotā ģenerālgubernātora rezolūcija Šteina lietā runā arī Šteinhaueram par ļaunu, jo minētais Šteins tika noraidīts nevis tādēļ, ka viņš nevarēja uzrādīt dzimšanas un uzvešanās dokumentus, bet tādēļ, ka viņš nevarēja pierādīt, ka cēlies no vācu vecākiem un namnieka ģimenes, jo citādi kā viņam, tā arī pārējiem nevāciem un pat dzimtļaudīm būtu viegli pierādīt savu godīgo dzimšanu, ko viņiem neviens neapšauba, un arī šī Šteina dzīvē mēs nesastopam nekā tāda, kas dotu iespēju

apšaubīt viņa kārtīgo dzīves veidu, jo citādi viņš nebūtu ticis par pasta jātnieku un pēc tam pat par vedāju pie ķeizariskās valdības.

2) No pielikuma A redzams, ka Šteinhauera brālis Jānis jau tai laikā ar augstāko rīkojumu mēģināja iespiesties namnieku kārtā, tomēr ar justickollēģijas taisnīgo lēmumu tika noraidīts pie pilsētas rātes.

3) Lūdzēja D. Šteinhauera rīcība paliek nosodāma par to, ka viņš Lielās ģildes statūtu 6. p. pievienojis kā autentisku un, kā tas ar dokumentiem B un C, un sevišķi ar birģermeistara Zāmena vēstuli noskaidrojās, ka Tērbatas statūtos, kas ņemti no šejienes kā kopijas, ir dažas lietas mainītas, saskaņā ar vietējiem apstākļiem. Neraugoties uz šo liecību un pie mūsu paskaidrojumiem ar C un D_1 pievienotiem izvilkumiem no Lielās ģildes statūtiem, kur vispār nevācu uzņemšana Lielā ģildē noliegta un uzskaitīti visi, kas pieder pie Lielās ģildes, un to starpā nav mastu šķirotāju, šis mastu šķirotājs Dāniēls Šternhauers ar neticamu nekaunību jāprojām apgalvo, ka viņš pareizi rīkojies, un, pievienodams šādus, ar šejienes Lielās ģildes statūtiem nesaskanīgus izvilkumus, iedrošinās nekaunīgā kārtā prasīt, ka viņam pēc šiem Tērbatas statūtiem pienākoties namnieka tiesības, lai gan viņam labi zināms, ka Tērbatas namnieku kārtas priekšrocības lielā mērā atšķiras no šejienes namnieku kārtas priekšrocībām.

Ar tādu pašu bravūru viņš no pieliktā (D) izvilkuma no Policey-Ordnung grib secināt, it kā nevāci kā: alus un sāls nesēji, liģeŗi un kaņepju kūlēji arī pieder pie amatniekiem un Mazās ģildes; šāds izskaidrojums ir pretrunā ne tikai ar katru veselu prātu, bet arī ar šī rīkojuma skaidro tekstu, jo šis teksts skan: «Von Zünfften und Innungen der Schragen und Taxa und dann von denen Handwerckern der Kleiner Gülde», no kā var, prātīgi spriežot, secināt tikai to, ka tas, kas šai paragrafā minēts par nevāciem, attiecas tikai uz Zünfften, Innungen und Taxa, un nekādā ziņā no tā nevar secināt, ka nevāci, kas šeit minēti galvenā kārtā viņu algas takses dēļ, tāpat kā amatnieki piederētu pie Mazās ģildes. Tāpat arī sūdzētājs nevar pierādīt, ka kādreiz kāds nevācs būtu uzņemts Mazā ģildē, kas arī nav iespējams, jo tad nāktos pārtraukt sakarus ar visiem ārzemju vācu amatiem, neviens zellis no ārzemēm

vairs neienāktu un, tie kas šeit ir, negribētu vairs ilgāk šeit palikt, un izceltos pilnīgs sajukums, un pilsētai un zemei no tā celtos lieli zaudējumi. Nevāci visu laiku ir apvienojušies savās ģildēs un cunftēs, un viņiem ir savi skrodeņu, kurpnieku un citi amati, kur viņu bērni var amatu mācīties, tikt par zeļļiem un meistariem, kas viņiem līdz šim netiek liegts. Starpība ir tikai tā, ka vācu amatu locekļiem jāiegūst namnieka tiesības un tie jāuzņem Mazā ģildē, latviešu meistarus tur neuzņem.

4. Viss, ko Šteinhauers ir rakstījis, ir vai nu nepareizs, vai arī pavisam nenozīmīgs; nepareizs ir tas, ka nevāciem esot bijusi tiesība iegūt dzimtīpašumus, tāpat arī ģenerālgubernātora reskripts, kas pievienots ar E, dibinās tikai uz vienpusīgu nevācu iesniegumu, turpretim mūsu pamatīgos paskaidrojumus, kas iesniegti ģenerālgubernātoram, un tiem pievienotos pielikumos skaidri pierādīts, ka pēc vecām privilēģijām nevienam citam, kā tikai Rīgas namniekiem, izņemot bruņniecību, nav tiesības Rīgā iegūt nekustamus īpašumus, kas arī būtu pilnīgi lieki un nevajadzīgi, un, vienojoties ar ģenerālgubernātoru, mēs atstājām latviešiem viņu īpašumus priekšpilsētā un pilsētas apgabalā, kā arī pilsētas iestādes un uz privātās zemēs, tik ilgi, kamēr viņi kārtīgi maksā gada nomu, pat viņu mājas un dārzus atļāvām nodot viņu mantiniekiem. Tāpēc vien, ka sūdzētājs un viņam līdzīgi var pietiekoši izteikties vācu valodā, viņus nevar pielīdzināt īstiem vāciem namnieka tiesību iegūšanā, jo tie tomēr cēlušies no īstiem dzimtcilvēkiem, kuŗus pilsēta no šī stāvokļa gan atsvabinājusi, bet nebūt nav piešķīrusi tiesības iegūt visas namnieku privilēģijas. Senāta ukazs pie Δ zīmējas tikai uz krievu zemniekiem un uz šejieni nav attiecināms.

Ja kādā valdības rakstā minēts par brīviem šejienes iedzīvotājiem, tad to nebūt nevar uzskatīt par kādu prerogātīvu pārējiem nevāciem, un ģenerālgubernātora kungam nav liegts savā atbildes rakstā arī nosaukt lūdzējus tādā vārdā, kādā vārdā tie paši sevi nosaukuši, nepārbaudot to, vai tiešām viņam uz šo titulu ir tiesība. Bet ne Šteinhaueram, ne viņa biedriem šādu nosaukumu nevar piemērot, lai gan mēs neesam viņus ne agrāk, ne arī tagad uzskatījuši par dzimtcilvēkiem, un viņi ir uzņemti latviešu amatos. Tāpat to, ka Štein-

hauers uzņemts par mastu šķirotāju, nevar uzskatīt par kādu sevišķu godu, jo to var sasniegt katrs nevācietis un katrs, kas uzrāda pietiekošas zināšanas savā arodā. Un arī tas nepiešķir nekādas priekšrocības, ka viņa brāli Jāni Šteinhaueru ģenerālgubernātors iecēlis par kroņa mastu šķirotāju, jo viņš arī ir pilsētas mastu šķirotājs un iegūst savu peļņu un labklājību ar savu roku darbu no šejienes tirgotājiem un namniekiem. Tāpat arī ir iespējams, ka lūdzēja tēvu un Viļumu Brinku ķeizars Pēteris I sūtījis uz Pēterpili un Sibiriju izmeklēt kokus, kad pie rokas nebija citu mastu šķirotāju, bet tas nav nekāds nopelns, un tie nav neko vairāk darījuši, kā tikai to, kas nevāciem pieklājas darīt, un kas viņiem vēl tagad jādara, kam tomēr jāturas savās robežās un nav jākāro pēc namnieka privilēģijām, kas tiem ir liegts ar to pašu lūdzēju pievienoto pielikumu I.*) Šai dokumentā ir skaidri noteikts, ka neviens kas nav šīs pilsētas namnieks, nevar iegūt dzimtīpašumus, ne dārzu, ne namu, ne sētu, pilsētas robežās, ja viņš nepilda namnieka pienākumus, ko nevāci nevar pildīt, jo pēc šejienes likumiem un noteikumiem viņus nevar uzņemt namniekos. Tāpat lūdzējs pats ir spiests atzīties, ka viņam un viņa biedriem ir jāpilda mūsu paskaidrojumā minētie vergu darbi, ko mūsu priekšgājēji tiem ar gudru ziņu uzlikuši. Pielikumi K un L nebūt nerunā par labu lūdzējam, jo tur ir runa tikai par tādiem ļaudīm, kas jau sava dzimuma pēc ir jāuzņem namniekos, un kuŗi tādēļ arī ir atsvabināti no visām nastām, un no kuŗiem prasa nepieciešamos rekvizītus.

Ko lūdzējs domājis ar pielikumu M, uz kuŗu viņš gan atsaucas, bet nav pievienojis, tas mums nav zināms; ir pilnīgi pietiekoši, ka viņam nav tiesības iegūt namnieka godu, un viņš arī nekādus namnieka pienākumus nevar pildīt, bet viņam un viņa biedriem no vecu veciem laikiem ir uzlikti darbi. Tāpat arī nav ticams, ka kādreiz tādas personas, kas nevācu dzimtcilvēki ir bijuši, būtu uzņemtas namnieku kārtā. Ja tas ir kādreiz noticis, tad viņu nevācu izcelšanās nav bijusi zināma.

Par statūtiem runājot, tas, ko mēs savos paskaidrojumos par to minējām, balstās uz stiprākiem pamatiem nekā Šteinhauera nepareizais kāda Policey-Ordnung paragrafa iztulko-

*) Pielikums bija izvilkums no Policey Ordnung 10. nod.

jums attiecībā uz zvejniekiem, liģeriem, alus un sāls nesējiem. Šis paragrafs attiecas galvenā kārtā uz taksi par šo nevācu nopelnīto algu; tāpat arī mēs viņiem nemaz negribam liegt mācīties viņu ar statūtiem apstiprinātos nevācu amatus.

5. Tas, ko minējām savos paskaidrojumos, lai apgāztu lūdzēja un viņa biedru lielīšanos, zīmējas ne tikai uz nevācu zemnieku lauku tautu, bet arī galvenā kārtā uz šejienes apkārtnē dzīvojošiem nevāciem, kā tas redzams no pievienotās (A) 1685. g. ķēniņa rezolūcijas, kur minēti tikai priekšpilsētas nevāci, ka tie bieži apdraudot namnieku pārtiku, lai gan tie vairumā savu pārtiku iegūst no namniekiem ar savu roku darbu, ar niecīgām nastām apkrauti, un uz tiem kaŗa laikā nevar palaisties, kā tas skaidriem vārdiem tur teikts.

Lūdzēja pievienotie atestāti N un O nekā nepierāda, jo pēc to satura tie nekā vairāk nav darījuši, kā tikai to, kas padevīgiem kalpiem ir bijis jādara, un pie tā vēl varētu piezīmēt, ka tas darīts, varbūt, vairāk aiz bailēm no soda, nekā no īstas drošsirdības. Vismaz viņu nopelni nekādi lielie nav bijuši, jo saskaņā ar viņu pielikumu pie P_1 toreizējais gubernātors tiem neko citu nav atvēlējis kā atalgojumu, ka tikai gribējis atļaut darīt alu svētku dienās, kāzās, kristībās un bērēs, bet šāda brīvība ir katram dzimtcilvēkam uz laukiem.

Tas, ka Šteinhauera tēvs tiešām ir bijis kuģa komandieris, pieder pie viņa parastās lielīšanās, un tas, kā nepierādīts, nepelnī nekādu ievērību, sevišķi tādēļ, ka šeit ir labi zināms un vajadzības gadījumā to var pierādīt, ka viņš kā nevācu dzimtcilvēks atbēdzis no Kurzemes uz šejieni, otrpus Daugavas dzīvojis un miris.

Tādos apstākļos, kad Šteinhauers savā tālākā iesniegumā nav varējis nekā svarīga minēt, lai pamatotu savu prasību par namnieka tiesību iegūšanu, un tas, ko viņš iesniedzis, ir skaidri atspēkots, tad esam spiesti atkārtot mūsu padevīgo lūgumu un pazemīgi lūgt, lai šai lietā tiktu noraidīts viss, kas varētu aizkārt kā pilsētas, tā arī namnieku kārtas vecās privilēģijas un brīvības, ko Visaugstākā zemes valdība visžēlīgi apstiprinājusi.»

(Nosūtīts uz Pēterpili 1748. g. 18. okt.).

2. Justickollēģijas spriedums.

Ar rātes pretpaskaidrojumiem izbeidzās otrs gājiens Šteinhauera prāvā. Justickollēģijas spriedums sekoja 1749. g. 11. aprīlī. Šis spriedums nāca ātrāk, kā to parēdzējis Svenske, jo tas vēl 18. martā rakstīja Rīgas rātei, ka spriedums nav tik drīz sagaidāms. Liekas, ka sprieduma paātrinājumu sagādājis pats Dāniēls Šteinhauers, kas marta vidū ieradies Pēterpilī. Pārliecības tomēr par to, ka lietu izšķirs rātei par labu, Svenskem nav, un viņš pieprasa no rātes pilnvaras pārsūdzēt spriedumu senātam, ja tas izrādītos labvēlīgs Šteinhaueram, un šādu pilnvaru arī saņem.

Justickollēģija savu spriedumu pamato vispirms uz Policijas noteikumiem (Policey-Ordnung), uz kuŗiem atsaukušās abas puses un tā tad abas puses atzīst par neapšaubāmu dokumentu. Šī Policey-Ordnung 23. nodaļā nosaka, ka nevāci var iestāties amatos un ģildēs un tādā kārtā iegūt arī namnieka tiesības; tā piešķiŗ latviešiem tiesības iestāties Mazā ģildē un arī Šteinhaueram šīs tiesības nevar liegt, tādēļ justickollēģija pavēl uzņemt Dāniēlu Šteinhaueru Mazā ģildē un namnieku kārtā.

Justickollēģijas spriedums ir šāds: (Justic=koll. Reskr. Anno 1749.):

«Ar viņa Ķeizariskās Majestātes augsto pavēli Vidzemes un Igaunijas lietās ieceltā Ķeizariskā Valsts justickollēģija pasludina par Rīgas mastu šķirotāja Dāniēla Šteinhauera šeit p. g. 29. janvārī iesniegto lūgumu par namnieka tiesību iegūšanu, tāpat arī par to, ko Ķeizariskās Rīgas pilsētas maģistrāts savos paskaidrojumos ir paziņojis, un kas no abām pusēm beidzot ir klāt nācis, sekojošu

Rezolūciju.

Tā kā lūdzēja senči no veciem laikiem, cik tālu sniedzas cilvēku atmiņa, ir bijuši brīvi ļaudis un nav piederējuši nevienam kā dzimtcilvēki, tāpat arī izvilkums no abu partu atzītiem Policijas noteikumiem (Policey-Ordnung) 23. nodaļā par Mazās ģildes amatniekiem, noteic ar skaidriem vārdiem, ka nevāci jāuzņem tur paredzētā kārtībā amatos un ģildēs, tad viņi līdz ar to var iegūt namnieka tiesības. Tam pretim maģistrāts nevar uzrādīt nekādu citu augstākas valdības ap-

stiprinātu statūtu, ne arī citus dokumentus, kam būtu kaut kāds svars, jo Lielās ģildes statūtu 6. punktā, uz kuŗu tas atsaucas, ir runa tikai par šo, bet ne par Mazo ģildi, turpretim visas Policey-Ordnung minētās prasības lūdzējs pilda bez kādiem izņēmumiem, un arī citos aktos uzrādītie apstākļi viņam nāk par labu, tad arī viņam, gluži tāpat kā pārējiem vācu brīviem cilvēkiem, ir jāpiešķiŗ Mazās ģildes namnieku tiesības. Sakarā ar to tad arī uz šīs Ķeizariskās kollēģijas rezolūcijas pamata Rīgas maģistrātam tiek pavēlēts lūdzējam Dāniēlam Šteinhaueram tālāk šīs tiesības vairs neliegt, ja viņš apņemas kārtīgi pildīt visas parastās un likumīgās prasības un pienākumus.

Dots Ķeizariskā valsts justickollēģijā Vidzemes un Igaunijas lietās Pēterburgā, 1749. g. 11. apr.»

Parakstījuši: Fr. Emme, vicepriekšsēdis; E. G. Glück, padomnieks; J. F. Büthner, padomnieks; J. F. Taube, asesors; S. Meder, asesors.

3. Sprieduma izpildīšana.

Justickollēģijas spriedums bija rātei pilnīgi nepieņemams. «Nekaunīga» latvieša uzņemšana namniekos jānovērš visiem līdzekļiem, lai kādi tie būtu. Un tālākā rātes cīņa izpaužas divos virzienos: 1) jāpanāk, lai senāts atceltu justickollēģijas spriedumu un 2) jāpanāk, lai justickollēģijas spriedumu līdz senāta spriedumam neizpildītu.

Konsulentam Svenskem ir šaubas par to, vai ar godīgiem līdzekļiem varēs panākt justickollēģijas sprieduma atcelšanu, un viņš ieteic rātei mēģināt kaut kā citādi likvidēt incidentu, kaut arī izlīgstot ar Šteinhaueru, bet rāte par to nekā negrib zināt.

Justickollēģijas spriedums pieder pie tādiem, kas jāizpilda tūlīt, neskatoties uz to, vai šo spriedumu pārsūdz vai nē.

Rāte tomēr nolemj šo spriedumu nepildīt, un kad Šteinhauers ierodas rātes kancelejā, viņam izsniedz tikai justickollēģijas sprieduma norakstu, neminot nekā par to, vai rāte to domā arī izpildīt vai nē.

Šteinhauers gaida rātes paziņojumu par uzņemšanu namniekos līdz septembrim, bet nekā nesagaida un iesniedz sū-

dzību ģenerālgubernātoram par justickollēģijas 1749. g. 11. apr. sprieduma nepildīšanu.

1749. g. 6. sept. ģenerālgubernātors de Lasi piesūta rātei šādu reskriptu (Gen. Gouv. Rescr. 6. IX. 1749.).

«Pie ģenerālgubernātora ir griezies šejienes mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers ar lūgumu par justickollēģijas š. g. 11. apr. rezolūcijas izpildīšanu un viņa uzņemšanu namnieku kārtā; šī lēmuma kopija šeit pievienota.

Tā kā šī rezolūcija, saskaņā ar senāta 1740. g. 24. janv. ukazu, ir jāpilda arī tādā gadījumā, ja arī tiek iesniegta pārsūdzība senātā, tad nav saprotams, kādu iemeslu dēļ rāte vilcina šo lietu.

Ar šo tiek uzdots šo rezulūciju izpildīt bez kādas tālākās kavēšanās.

Lasi.»

Šo reskriptu nolasīja rātes sēdē 1749. g. 13. sept. (Publ. 132. p. 199. 13. IX. 1749.). Rāte nolemj griezties pie ģenerālgubernātora ar lūgumu uzmeklēt minēto 1740. g. 24. janv. ukazu. Reizē ar to rāte pieprasa no konsulenta Svenskes atsauksmi, kādu motīvu dēļ varētu atteikties izpildīt ģenerālgubernātora rīkojumu. Svenske savu atsauksmi piesūta 1749. g. 23. sept. Šī atsauksme ir sekojoša (Äus. Arch. IV. 17. 58.):

«Par Šteinhauera lietu, kur ģenerālgubernātors pieprasa izpildīt justickollēģijas rezolūciju, tad manas domas šai jautājumā būtu tādas: tā kā te ir runa par Ķeizara Majestātes pašrocīgi apstiprinātām privilēģijām, tad to grozīšana atkarājās tikai no visaugstākās priekšniecības; tālāk, justickollēģija ir tikai pirmā instance šai lietā, un augstais senāts 1747. g. majora Kaulbarsa lietā (ko es ar nākošo pastu jums nosūtīšu), atradis un noteicis, ka justickollēģijas spriedumi pildāmi tikai tādā gadījumā, ja tie izšķirti labvēlīgi jau divās instancēs. Beidzot te ir runa par zvērastu, kas jānodod priekš iestāšanās namnieku kārtā, bet tā kā likums neatļauj nodot zvērastu, ja lieta nodota augstāko instanču izlemšanā, tad arī Šteinhaueru nevar uzņemt namnieku kārtā, jo pirms augstākās instances sprieduma viņu nevar pielaist pie zvērasta.»

Šie Svenskes minētie motīvi bija arī ģenerālgubernātoram

iesūtītā rātes pretraksta pamatā, ko rāte iesniedza 1749. g. 27. okt. (Anl. v. 48, p. 415):

«Paskaidrojumi pie Dāniēla Šteinhauera lūguma ģenerālgubernātoram par namnieka tiesībām.

Kad ģenerālgubernātora kungs mums paziņoja nevācu mastu šķirotāja Šteinhauera lūgumu ar pievienoto justickollēģijas rezolūciju par uzņemšanu namnieku kārtā, un ar reskriptu pavēlēja, ka šī rezolūcija ir jāizpilda bez tālākās vilcināšanās, tad tomēr esam spiesti ziņot, izpildot savu amata un zvērasta pienākumu, pēc kuŗa mums ir uzliktas rūpes par to, lai iegūtās un visaugstāki apstiprinātās šejienes namnieku kārtas privilēģijas un priekšrocības tiktu pasargātas, ka

1) pēc Lielās un Mazās ģildes namnieku kārtas pieprasījuma šīm ģildēm nelabvēlīgais justickollēģijas spriedums ir noteiktā terminā pārsūdzēts senātā,

2) minētā senāta ukaza slēdzieni, kas vispārīgi attiecas tikai uz strīdiem privātu personu starpā, kur kā drošība vajadzīga arī tūlītēja izpildīšana, skaidriem vārdiem nosaka sprieduma izpildīšanu tikai šādās tiesu lietās,

3) šai Šteinhauera lietā ir aizskartas tādas šejienes namnieku kārtas apstiprinātas priekšrocības un privilēģijas, ko var grozīt tikai Ķeizara Majestāte, kas pati šīs privilēģijas devusi,

4) kā tas sūdzībā senātam gaiši noskaidrots, ka nevācu mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers jau kā nevācs nav namnieka goda cienīgs, bet bez tam viņš apvainots krāpšanā un Ķeizara Majestātes muitas sodīts un kā tāds nekad nevar iegūt namnieka tiesības. Paliekam pilnīgā uzticībā tam, ka mums atļaus paturēt mūsu visaugstāki apstiprinātās privilēģijas un noraidīs Dāniēla Šteinhauera pretlikumīgo lūgumu, jo minētais senāta ukazs neattiecas uz privilēģiju lietām, drošības šeit nav vajadzīgas un lūdzējs arī ir sodīts.»

Pēc šī raksta iesniegšanas ģenerālgubernātoram justickollēģijas sprieduma izpildīšana ieilgst. Vai nu ģenerālgubernātors nav skaidrībā par rātes uzrādītiem motīviem, vai arī tas šajā jautājumā nevēlas asa konflikta ar rāti, nav zināms, bet lietu par šī lēmuma izpildīšanu ģenerālgubernātors vairs nekustinā līdz 1752. g.

Pa to laiku, pēc Svenskes ziņām, Šteinhauers izmēģinājās

dabūt no senāta rīkojumu, ka justickollēģijas lēmums jāpilda, bet tur jau rātes ļaudis bija aizsteigušies priekšā, un Šteinhauers lūgto rīkojumu no senāta nedabūja.

Tai pašā laikā rāte mēģināja izdabūt no justickollēģijas lēmumu, ka viņas 1749. g. 11. aprīļa rīkojuma izpildīšana atliekama līdz senāta spriedumam, bet arī bez sekmēm. Svenske ziņo, ka justickollēģija nopietni pastāvot un gribot, lai viņas lēmums tiktu izpildīts.

Nākošais ģenerālgubernātora rīkojums par justickollēģijas rīkojuma izpildīšanu un Dāniēla Šteinhauera uzņemšanu namniekos seko 1752. g. 27. janv. (Gen-Gouv. Rescr. A. 1752.):

«Rīgas rātei.

Mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers par jaunu griezies pie ģenerālgubernātora ar lūgumu, lai viņš piespiestu rāti izpildīt, saskaņā ar senāta 1740. g. 24. janv. ukazu, justickollēģijas 1749. g. 11. apr. rezolūciju par namnieka tiesību piešķiršanu D. Šteinhaueram. Lai gan cienījamā rāte cēlusi pret ģenerālgubernātora 1749. g. 6. sept. reskriptu šai lietā iebildumus un aizrādījusi, ka minētais senāta ukazs šai lietā nav piemērojams un tādēļ lūdzējs ar savu lūgumu noraidāms, tomēr ģenerālgubernātors atrod rātes celtos iebildumus pilnīgi nepamatotus, un tādēļ justickollēģijas rezolūciju nevar atstāt neizpildītu, sevišķi vēl tādēļ, ka pati rāte šai, pēc viņas domām, privilēģiju lietā ir justickollēģijā ielaidusies strīdā un ir atzinusi tās kompentenci spriest šai lietā, un tādēļ arī tās rezolūcija ir izpildāma, neskatoties uz to, ka par to senātā iesniegta pārsūdzība, jo minētā senāta ukazā nav redzama nekāda starpība starp privilēģiju lietām un citām lietām un visas lietas nosauktas par tiesu lietām. Šis nosaukums neattiecas tikai, kā to rāte domā, uz privātu personu lietām. Tāpat nekur senāta ukazos nav sastopams tāds ierobežojums, ka justickollēģijas rezolūcijas izpildāmas tikai tad, ja tās iztiesātas divās instancēs, bet vispārīgi pavēlēts šīs rezolūcijas izpildīt. Tā tad, ja lūdzējs būtu uzņemts namniekos, un rāte senātā būtu sasniegusi justickollēģijas lēmuma atcelšanu, tad, izslēdzot viņu no namnieku kārtas, viņš bez kāda privilēģiju aizkāruma būtu atgriezies iepriekšējā stāvoklī.

Tāpat arī apvainojums muitas pārkāpumos nevar būt par iemeslu neuzņemšanai namnieka kārtā, jo lūdzējs ar liecinie-kiem pierādījis, ka personīgi viņš šai lietā nav vainojams, tā lieta notikusi bez viņa ziņas, un tur sevišķi vainojams Jānis Ozoliņš. Tāpat arī Šteinhauers iesniedzis šai lietā senātam sū-dzību un tā šo lietu padarījis apšaubāmu.

Tādēļ arī ģenerālgubernātors ar šo pavēli uzdod izpildīt, saskaņā ar minēto senāta ukazu, justickollēģijas 1749. g. 11. apr. rezolūciju par namnieka tiesību piešķiršanu Dāniēlam Šteinhaueram un atteikties no tālākas senāta ukazu un justic-kollēģijas spriedumu apšaubīšanas, pretējā gadījumā ģenerāl-gubernātors būs spiests izlietot citus līdzekļus.»

Šis rīkojums nolasīts rātes sēdē 1752. g. 27. janv. (Publ. 136. p. 270.); nolemts paziņot šo reskriptu eltermaņiem. Ar vilcināšanos šeit vairs nebija līdzams, tāpēc rāte iesniedza se-nātam lūgumu atcelt ģenerālgubernātora rīkojumu. Reizē ar lūgumu senātam uz Pēterpili nosūta arī 10 stirnas, 300 rubļu naudā izdalīšanai personām, kas varētu sagādāt labvēlīgu se-nāta rezolūciju. Šī vēstule Svenskem ir viena no interesantā-kiem un raksturīgākiem dokumentiem visā Šteinhauera lietā, jo te pilnīgi skaidri un gaiši parādās tie līdzekļi, ar kuŗiem rāte aizstāv savu godu. Tā mums arī rāda, ka konflikts starp latviešiem un vāciešiem ievirzās jau jaunās sliedēs. Rātei vairs nav svarīgi pierādīt šai tālākā konfliktā, ka taisnība ir viņas pusē, viņai tikai šai prāvā ir jāuzvar, kaut arī ar negodīgiem līdzekļiem. Un Svenskem adresētā vēstule rāda, kā rāte sa-sniedza uzvaru ar kukuļošanu un senāta locekļu uzpirkšanu. Šī kukuļošana sākās jau, iesniedzot pārsūdzības senātā, kad šim nolūkam izlietoja 250 rubļu. Tagad, lai sasniegtu ģene-rālgubernātora rīkojuma atcelšanu, Svenskem nosūta 300 rubļu, apsolot izmaksāt vēl divreiz tik daudz, ja galīgais se-nāta lēmums prāvā būs rātei labvēlīgs. Un tie nav vienīgie kukuļi šai lietā. Uz Pēterburgu labvēļiem — senāta virspro-kuroram kņazam Trubeckojam, senātoram grāfam Šuvalovam un kambarkungam Zīversam, senāta tulkam, vēlāk sekretā-ram Folkneram —sūta stirnas, siļķes, austeres un citas lietas. Nav arī zināms, kādas dāvanas aizveda līdzi labvēļiem abi ģilžu un pilsētas pārstāvji, kas 1752. g. devās uz Pēterpili, lai visiem līdzekļiem sasniegtu senātā labvēlīgu rezultātu. Par

prāvas bezpartejisku iztiesāšanu nevar būt ne runas. Spriedums šai prāvā ir nopirkts. Rātes vēstule Svenskem 1752. g. 1. febr. ir šāda (Aul. 50. p. 293.):

«Konsulentam Svenskem.

Atgādinām Jums, ka ar 1752. g. 11. apr. rezolūciju mums tika uzdots uzņemt nevācu mastu šķirotāju Dāniēlu Šteinhaueru namniekos, un kā jau toreiz, lai sasniegtu labvēlīgu senāta rezolūciju, nosūtījām uz Maskavu 250 rubļu un apsolījām, ka izmaksāsim vēl daudz vairāk, ja galīgais spriedums būs mums labvēlīgs.

Lai gan ģenerālgubernātors 1749. g. sept. mums pavēlēja Dāniēlu Šteinhaueru uzņemt namniekos, tomēr mēs, iesniedzot savus paskaidrojumus, ieguvām laiku, un lieta apgulās līdz šim laikam. Tagad ģenerālgubernātors atkal šo lietu pacēlis un ar še klāt pievienoto 1752. g. 27. janv. reskriptu draudīgā tonī pavēl mums tūliņ Šteinhaueru uzņemt namniekos, dibinoties uz ļoti vājiem un pretrunīgiem argūmentiem par to, ka tad, ja senāta spriedums atcelšot justickollēģijas rezolūciju, tad Šteinhaueru varot bez kādas privilēģijas aizkaršanas no namnieku kārtas izslēgt.

Mēs savā pārsūdzībā senātam jau plaši un pamatīgi pierādījām, ka tas tomēr nevar notikt, nevājinot un pat pilnīgi nelaužot mūsu namnieku kārtas priekšrocības un tiesības, kā arī neaizkaļot Ķeizara Majestātes intereses.

Tad pēc pārrunām ar eltermaņu kungiem mēs atradām par ārkārtīgi nepieciešamu likt Jums priekšā nekavējoties ar Donarta kungu šai lietā apspriesties, un sastādīt lūgumu par ģenerālgubernātora rīkojuma atcelšanu, pievienojot šim lūgumam mūsu pārsūdzību senātam, kas patlaban atrodas senāta kancelejā, kā arī klātpielikto mūsu iesniegumu ģenerālgubernātoram un senāta 1745. g. 25. jūn. ukazu. Šis lūgums nekavējoties jāiesniedz senātam un ar kopotiem spēkiem nenogurstoši jācenšas sasniegt mums vislielākā mērā nepieciešamais lēmums, izmantojot to senāta locekļu, sevišķi zināmo mūsu augsto labvēļu palīdzību, pie kuŗiem Jums ir brīva pieeja.

Šī mērķa sasniegšanai nosūtam Jums klātpieliktos 300 rubļus, kuŗus Jūs apsoliet izmaksāt tūliņ pēc lietas labvēlīgas izlemšanas tiem, kas izgādājuši rezolūciju par ģenerālguber-

nātora reskripta atcelšanu, bet rāte apsola bez šiem 300 rubļiem vēlāk, kad būs saņemts galīgs labvēlīgs senāta spriedums visā lietā, izmaksāt saviem labvēļiem un atbalstītājiem vēl vairāk kā divreiz tik daudz.

Jūsu līdzšinējā centība un nenogurstošā rūpība mūsu pilsētas lietās, dod mums cietu paļāvību un cerību, ka arī šajā lietā, kas pēc rātes uzskata, aizkaŗ namnieku kārtas priekšrocības un, ar vienu vārdu sakot, visas pilsētas labklājību, Jūs ziedosit vislielākās pūles, lai visātrākā laikā sasniegtu ģenerālgubernātora rīkojuma atcelšanu.»

Līdz ar šo vēstuli uz Pēterpili aiziet netikvien 300 rubļu senāta locekļu uzpirkšanai, bet arī 10 stirnas,*) ko izdalīt labvēļiem. Bez tam vēl 8 febr. kambarkungam Zīversam kā rāte, tā abas ģildes nosūta speciālus rakstus ar lūgumu ietekmēt senāta locekļus. (Aul. 50. p. 316.):

8. febr. 1752.

«Kambarkungam Zīversam.

Jūsu ekselences labvēlība mums ir zināma, kādēļ arī iedrošināmies pie Jums griezties gadījumā, kur aizkartas namnieku kārtas privilēģijas, pilsētas labklājība un viņa Majestātes intereses. Šejienes nevācu mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers ir iedrošinājies priekš dažiem gadiem pieprasīt sev namnieka tiesības un, par spīti mūsu pamatotiem iebildumiem, 1749. g. justickollēģija pasludināja viņam labvēlīgu rezolūciju. Mēs iesniedzām pārsūdzību senātā, kur lieta patlaban atrodas apspriešanā, bet ģenerālgubernātors tagad mums pavēl minēto Šteinhaueru nekavējoties uzņemt par pilsētas namnieku, citādi viņš to piespiedīšot izdarīt. Lai to novērstu, mēs tūliņ iesniedzām senātam lūgumu atcelt ģenerālgubernātora rīkojumu un uzdevām mūsu pilnvarniekam Svenskem par to ar visiem spēkiem rūpēties. Atminoties Jūsu labvēlību pret pilsētas deputātiem, griežamies pie Jums ar laipnu lūgumu neatteikties ietekmēt mūsu labā senāta locekļus un tādā kārtā panākt labvēlīgu rezolūciju.»

*) Svenskes raksts 1752. g. 4. febr.: „Piesūtītās stirnas ir pienākušas labi, un tās labvēlīgi uzņēmuši senāta ģenerālprokurors senātors grāfs Šuvalovs, kambarkungs Zīverss un viceprezidents Emme, katram no tiem es nodevu pa vienam gabalam. Par pārējām 6 stirnām ziņos Donats, kam tās izdalītas, un kā tās pieņemtas.“

Arī abu ģilžu pārstāvji atgādināja Zīversam (Aul. 50. p. 319.), ka viņš savā laikā viesodamies ģildes mājās, apsolījies visos gadījumos palīdzēt namnieku kārtai un ģildēm.

Tālāk ievērību pelnī Rīgas pilnvarnieka Svenskes raksts 1752. g. 11. febr.:

«Ko cienījamā rāte ziņo man š. g. 4. febr. par mastu šķirotāja Dāniēla Šteinhauera lūgumu pēc namnieka tiesībām, tas redzams no šī rātes raksta. Es izņemšu no senāta kancelejas tur esošos pārsūdzības aktus un sagatavošu pēc man aizrādītā parauga lūgumu par rīkojuma atcelšanu un to iesniegšu nākošā nedēļā senātā, sesijai sākoties, un visiem līdzekļiem centīšos panākt šo atcelšanu, un šim nolūkam atsūtītie 300 rubļi būs jāizlieto tiem, kas šai lietā var ko darīt. Bet tā kā es domāju, ka ģenrālgubernātors joprojām prasīs pildīšanu un piedraudētā kārtā rīkosies, tad mans priekšlikums būtu šāds: neatzīt viņa 27. janvāŗa reskriptu par likumīgu, bet pārsūdzēt to ar memorālu senātā, jo šī lieta tagad atkarājas no senāta. Priekš ďažiem gadiem tādā kārtā ir rīkojušies un tā ieguvuši laiku, lai varētu pēc tam veikt prāvu. Rātei būtu jāseko šim piemēram, un es domāju, ka būtu jāpārnes sūdzība nekavējoties no justickollēģijas turp un tai pašā laikā turpat jāiesniedz lūgums, ka sakarā ar jauniem motīviem, jo Šteinhauers apprecējis nevācu meitu, izdarīs iesniegumu justickollēģijā. Tādā gadījumā šāda sūdzība un iesniegums līdz 27. febr. būtu šeit jāiesniedz. Es atstāju rātes ziņā jautājumu, kādi līdzekļi pagaidām būtu jālieto.»

Tai pašā laikā Rīgas rāte saņēma otru ģenerālgubernātora katēgorisku pavēli (Gen-Gouv. Rescr. 2. 1752.):

«Rīgas rātei.

Ģenerālgubernātors ar 1752. g. 27. janv. reskriptu nosūtīja savu pavēli rātei, ka jāizpilda justickollēģijas 1749. g. 11. apr. rezolūcija par namnieka tiesību piešķiršanu mastu šķirotājam Dāniēlam Šteinhaueram. Cerējām, ka šī pavēle būs arī izpildīta, bet lūdzējs ziņo, ka viņam, kad viņš šai lietā griezies pie rātes, nekāda atbilde nav dota, bet tikai izsniegts kā pretējai pusei ģenerālgubernātora reskripts. Tā kā uz šādām valdības pavēlēm un reskriptiem jānāk nevis izziņām, bet vai nu lēmuma izpildīšanai, vai arī iebildumiem, tad ar

šo uzdodam rātei augšā minēto ģenerālgubernātora reskriptu izpildīt astoņu dienu laikā.

1752. g. 18. febr.
Kampenhauzens.»

Šo rakstu nolasīja rātes sēdē 1752. g. 19. febr. (Publ. 136. p. 307.). Nolēma paziņot šī reskripta saturu eltermaņiem un uzdeva amatu virskungam fon Ulrichenam sastādīt pretrakstu ar iebildumiem.

1752. g. 26. febr. Ulrichens rātes sēdē nolasa pretrakstu un iebildumus pret ģenerālgubernātora š. g. 18. febr. reskriptu, rāte apstiprina iesnieguma tekstu. Šī pretraksta saturs ir šāds (Aul. 50. 382.):

28. martā 1752. g.

«Tā kā ģenerālgubernātors pieprasījis mums paskaidrojumus, kas izdarīts attiecībā uz ģenerālgubernātora 27. janv. reskriptu Dāniēla Šteinhauera lietā, tad paziņojam, ka šai lietā kas aizkaŗ galvenā kārtā mūsu privilēģijas, esam apspriedušies ar abām pārējām kārtām un noskaidrojuši savu vienprātību. Savā laikā, 1749. g. 17. okt. mēs ģenerālgubernātoram iesniegtā rakstā paziņojām tos neapstrīdamos un neapgāžamos motīvus, kuŗus arī viņš uzskatīja par tik svarīgiem, ka šo lietu dažus gadus nemaz neaizkāra, nogaidot senāta lēmumu. Tad vēl atzīmēsim sekojošo:

1. Ģenerālgubernātora piemērotais senāta ukazs zīmējas tikai uz tādām lietām, kur pēc sprieduma drošības dēļ *ir nepieciešama tūlītēja izpildīšana,* un ar skaidriem vārdiem nosaka, ka izpildāmas tikai parastās tiesu lietas, saskaņā ar apstiprinātām tiesībām, turpretim pēc šejienes tiesībām neviens nevācs nevar namnieka tiesības iegūt.

2. Šai lietā ir aizkartas visas pilsētas un namnieku kārtas labklājība un cieņa, kā arī viņa Majestātes intereses, jo sveši, pārtikuši tirgotāji baidīsies šeit uz dzīvi apmesties un kļūt par namniekiem viņa Ķeizara Majestātes pavalstniekiem, bagātie namnieki un tirgotāji, turpretim, būs spiesti atstāt pilsētu, lai nekļūtu par namniekiem un brāļiem līdzās nevācu zvejniekiem, zemniekiem un līdz ar to arī zemai tautai, tāpat arī vācu amatu zeļļi, kuŗus vispārīgi ar gŗūtībām un lielām maksām uz šejieni var dabūt, būs spiesti pilsētu atstāt un

vairs uz šejieni neatgriezīsies, kā mēs to jau ziņojām augstam senātam, un nevienam nav tiesības aizkart un grozīt tās privilēģijas, ko Ķeizara Majestāte mums apstiprinājusi.

3. Ar tiesas protokoliem mēs senātā pierādījām, ka minēto Dāniēlu Šteinhaueru pilsētas muita sodījusi.

4. Turpat aizrādījām, ka šis Šteinhauers tagad apprecējis latvieša meitu, un tādēļ vien, ja viņam citādi arī būtu tiesības namniekos ietikt, vairs nevarētu iegūt namnieka godu, jo to visaugstāki apstiprinātie namnieku likumi nepieļauj.

5. Ģenerālgubernātora domas bija tādas, ka tad, ja Šteinhauers būtu namniekos uzņemts un ja no senāta pienāktu pretēja rezolūcija, Šteinhaueru varētu no namniekiem izslēgt, tad tomēr Jūsu ekselencei būtu jāņem vērā, ka namnieku kārta šo kauna traipu nekad nebūtu spējīga nomazgāt, bet tas uz visiem laikiem paliktu, jo ar izslēgšanu šo lietu nevarētu glābt. Tā kā ģenerālgubernātors ir valdības un augstās ķeizarienes iecelts piešķirto privilēģiju sargātājs, tad, izpildot savu pienākumu, esam spiesti vēlreiz pazemīgi lūgt, ņemot vērā, kā mūsu 1749. g. 17. okt. minētos motīvus, tā arī tagad aizrādītos un pēc justickollēģijas sprieduma senātam paziņotos jaunos motīvus šai lietā līdz augstā senāta spriedumam atlikt Šteinhauera uzņemšanu namniekos.»

Senāta ukazs par ģenrālgubernātora rīkojuma atcelšanu datēts 1752. g. 7. martā, tā saturs ir šāds (V. S. P. B. Vol. 89.):

«Viņa Ķeizariskās Majestātes

visas Krievijas patvaldnieces pavēle no augstā valdošā senāta Rīgas ģenerālgubernātora kancelejai.

Augstā valdošā senātā ir griezies Rīgas maģistrāts ar lūgumu, aizrādīdams, kādā kārtā kāds pilsētai pakļauts latvietis no zemnieku dzimuma, vārdā Dāniēls Šteinhauers, ir 1749. g. 11. apr. izdabūjis no justickollēģijas Vidzemes un Igaunijas lietās sev rezolūciju, ka viņš jāuzņem pilsētas namniekos. Bet tā kā tik ilgi, kamēr pilsēta pastāvējusi, līdz šim nav dzirdēts, ka kāds latvietis vai arī kāds cilvēks, kas cēlies no zemnieku kārtas, būtu iedrošinājies lūgt, lai viņam piešķir namnieka tiesības, un vēl mazāk, ka kāds tur būtu uzņemts, jo

tas runā pretim jau vecos laikos namnieku kārtai piešķirtām un Ķeizara Majestātes visaugstāki apstiprinātām privilēģijām. Tādēļ arī pilsēta nevar būt apmierināta ar justickollēģijas rezolūciju, bet nekavējoties griezusies ar lūgumu pie valdošā senāta un šai lūgumā aizrādījusi uz to, ka šī rezolūcija ir nepamatota, jo tā dibinās uz Šteinhauera nepareiziem apgalvojumiem un uz kādu rīkojumu, kas Rīgā vēl nekad nav stājies spēkā. Uz šo lūgumu vēl līdz šim laikam nav pasludināts senāta ukazs, bet šai laikā Dāniēls Šteinhauers griezies pie Rīgas ģenerālgubernātora kancelejas ar lūgumu, lai justickollēģijas rezolūcija tiktu izpildīta. Uz šī lūguma pamata ģenerālgubernātora kanceleja, par spīti pilsētas svarīgajam iesniegumam, ar lieliem draudiem pilsētai pavēlējusi izpildīt minēto justickollēģijas rezolūciju, kādēļ arī maģistrāts lūdz augsto senātu ar Ķeizara Majestātes ukazu pavēlēt, lai minētā Šteinhauera lieta tiktu nodota no justickollēģijas valdošā senāta izlemšanā, un tāpat arī ar ukazu Rīgas ģenerālgubernātora kancelejai dotu rīkojumu, lai maģistrātu nespiestu līdz lietas izšķiršanai senātā izpildīt šo justickollēģijas rezolūciju: tad pēc viņa Ķeizariskās Majestātes pavēles valdošais senāts, ņemot vērā maģistrāta iepriekšējā lūguma aizrādījumus par nepareizu spriedumu, pavēl minēto lietu par latvieša Šteinhauera uzņemšanu Rīgas namniekos, no justickollēģijas orīģinālā pārņemt senāta pārbaudīšanā, un šī iemesla dēļ arī ģenerālgubernātora kancelejai nav jāspiež Rīgas maģistrāts izpildīt justickollēģijas rezolūciju, kamēr šī lieta nav pārbaudīta un izšķirta valdošā senātā. Tā tad šai lietā Rīgas ģenerālgubernātora kancelejai jārīkojās saskaņā ar šo Ķeizara Majestātes ukazu. Arī justickollēģijai ukazs ir nosūtīts. 1752. g. 7. martā.»

Pēc tam ģenerālgubernātors piesūtīja rātei šādu rakstu, kas nolasīts tās 1752. g. 26. marta sēdē (Gen-Gouv. Rescr. 19. 3. 1752.):

«Tā kā no valdošā senāta ir ienācis 7. martā datēts ukazs attiecībā uz rātes sūdzību par justickollēģijas 1749. g. 11. apr. rezolūcijas izpildīšanu un namnieku tiesību piešķiršanu mastu šķirotājam Dāniēlam Šteinhaueram, tad ar šo piesūtam rātei šī ukaza tulkojumu.

Bet tā kā ģenerālgubernātora valdībai ar nepatiku jākonstatē, ka rāte nav kautrējusies ziņot valdošam senātam, ka ģenerālgubernātors šo justickollēģijas rezolūciju pavēlējis izpildīt ar lieliem draudiem, tad ģenerālgubernātora valdībai ir pietiekoši daudz iemesla prasīt gandarījumu par šādiem apvainojošiem izteicieniem; ja šādi izteicieni iesniegumā ir ieradušies tikai pārpratuma dēļ, tad rātei tie jānoskaidro. Norādām, ka turpmāk lietās, kas attiecas uz ģenerālgubernātora valdību, jālieto cienīgāks un respektējošs stils.

Kampenhauzens.»

Pēc senāta lēmuma kā atskaņa nāk sekojošs raksts senāta sekretāram Folkernam ar klātpievienotām naudas zīmēm (Aul. 50 S. 372.):

«Senāta sekretāram fon Folkernam.

Konsulenta Svenskes paziņojums, ka Jūs esat iecelti senāta sekretāra amatā, mūs patīkami pārsteidza, jo mēs jau esam saņēmuši no Jums tikdaudz labvēlības pierādījumu, ka mēs kā pateicību par visu šai gadījumā Jums nosūtam pieliktās asignācijas, izsakot cerību, ka Jūs arī uz priekšu varēsit sekmīgi darboties kā valsts, tā arī šīs pilsētas labā; sevišķi vēl tādēļ, ka Jūs daudzos gadījumos ar savu iespaidu un ieteikšanu esat mums daudz palīdzējuši un sevišķi pēdējā gadījumā, tai lietā, kas atrodas senāta apspriešanā, esat steidzīgas rezolūcijas izgādāšanā izdarījuši lielus pakalpojumus. 1752. g. 19. martā.»

4. Pārsūdzība senātā.

Par to, ka D. Šteinhauera lietā rātei justickollēģijā būs jāzaudē, Rīga sāka domāt jau 1748. g. rudenī, kad bija saņemts ziņojums par Šteinhauera otro plašo iesniegumu justickollēģijai, kas, pēc Svenskes vārdiem, satur daudz jauna, un kam pievienoti daudz pielikumu, starp citu arī Policijas noteikumu 23. nodaļa. Reizē ar atbildi uz šo Šteinhauera plašo iesniegumu fon Ulrichens uzdeva arī nelabvēlīga sprieduma gadījumā lietu pārsūdzēt senātā. 1748. g. 22. okt. Svenske pieprasīja formālu pilnvaru. 29. oktōbrī viņam to nosūtīja.

Kad Svenskem 1749. g. 12. aprīlī paziņoja justickollēģijas rezolūciju, viņš tūliņ Rīgas pilsētas birģermeistaru un rātes vārdā pieteica pārsūdzību.

Kad īsti pārsūdzība iesniegta senātā, nav zināms; tas noticis, laikam, 1750. g. janvārī; šīs pārsūdzības tekstu rāte apstiprināja 1750. g. 2. sept., un 1750. g. 27. janv. Svenske raksta, ka senāta tulks Folkners pārsūdzību saņēmis, pārtulkojis un iesniedzis senātam. Reizē ar šo pārsūdzību, bet agrāk Folkneram izmaksātiem 50 rubļiem, uz Maskavu nosūta 250 rubļu, izdalīšanai labvēļiem, kas varētu veicināt lietas izšķiršanu senātā rātei par labu, apsolot pēc galīgā lēmuma divreiz tik daudz. Svenskem vajadzēja nodot rātes 1750. g. 26. marta vēstules un lūgumus pēc atbalsta «labvēļiem»: senāta virsprokuroram kņazam Truberckojam un senātoram grāfam Šuvalovam.

Senātoram grāfam Šuvalovam rāte 1750. g. 26. martā nosūtīja uz Pēterpili šādu vēstuli (Aul. 49. p. 59.):

«Jūsu ekselences daudzkārtīgie labvēlības pierādījumi mūsu pilsētai ir modinājusi tādu uzticību uz Jums, ka nekur citur, kā tikai pie Jums meklē palīdzību un paļaujas uz Jūsu atbalstu. Šai pazemīgajā paļāvībā mēs arī iedrošinājamies Jums paziņot, kādā kārtā ir aizkārtas visas šejienes namnieku kārtas tiesības un privilēģijas.

Šejienes nevācu mastu šķirotājs, kuŗa tēvs priekš daudz gadiem šeit atbēdzis kā dzimtcilvēks no Kurzemes un līdzīgi pārējiem tādiem pašiem zemniekiem apmeties šeit Pārdaugavā un vēlāk pieņemts kā mastu šķirotājs šai pilsētā, ir no augstprātības un pārgalvības sācis tīkot pēc namnieka goda, lai gan pēc pilsētas likumiem nevienu nevācu namniekos neuzņem. Beidzot viņš griezies pie ķeizariskās justickollēģijas, kur, neskatoties uz mūsu pamatotiem iebildumiem, sasniedzis tādu labvēlīgu lēmumu, ka tas ir jāuzņem par šīs pilsētas namnieku. Tā kā pilsēta ir iesniegusi pārsūdzību pret šo nepieņemamo spriedumu un pamatīgi pūlējusies aizrādīt, ka šis gadījums runā pretim vecu vecām pilsētas privilēģijām un noteikumiem, ko mums piešķīruši seni valdnieki un ko apstiprinājuši kā Pēteris Lielais, tā arī viņa pēcnācēji. Tādēļ arī mēs iedrošināmies griezties pie Jūsu ekselences ar paze-

mīgu lūgumu pasargāt mums mūsu vecās privilēģijas un laipni palīdzēt mums sagādāt labvēlīgu rezolūciju, par ko jau iepriekš izsakam savu vissirsnīgāko pateicību.»

Lieta tagad iegāja citā stādijā, kur galvenie argumenti vairs nebija juridiskie, bet citi, reālāki. Rāte un Svenske pēc tam jutās senātā kā savās mājās un varēja ievirzīt prāvas gaitu tādās sliedēs, kādas tiem likās izdevīgas. Viens no rātes nolūkiem bija novilcināt prāvas gaitu un nokausēt pretinieku. Tas arī rātei izdevās līdz tam laikam, kamēr 1752. g. ģenerālgubernātors nāca ar katēgorisku prasību izpildīt justickollēģijas rezolūciju.

Lai novilcinātu un apgrūtinātu prāvas gaitu, Svenske rekomendēja neņemt ārā no justickollēģijas prāvas aktis: to izņemšanā un nodošanā senātam visvairāk esot ieinteresēts Šteinhauers, un lai pats Šteinhauers rūpējoties par to, ka šīs aktis izņemtu no justickollēģijas, pārtulkotu un iesniegtu senātam. Tas Šteinhaueram arī maksāšot daudz laika, pūļu un naudas.

Lai Šteinhaueram nebūtu iespējams kārtot savu lietu, rāte viņam noliedza izbraukt no Rīgas. Pastāvēja noteikums, ka mastu šķirotāji var izbraukt no Rīgas tikai ar ķemerejas tiesas atļauju. Šteinhauers, nevarēdams dabūt šādu atļauju, bija spiests braukt uz Pēterpili slepeni, bez rātes atļaujas. To viņš jau izdarīja pirmoreiz 1749. g. sākumā, kad viņam arī izdevās paātrināt justickollēģijas rezolūcijas pasludināšanu. To pašu viņš izdarīja 1750. g. vidū, lai, vispirms, mēģinātu no senāta izdabūt rakstu par justickollēģijas sprieduma tūlītēju izpildīšanu, otrkārt, lai nokārtotu lietu par apvainojumu muitas pārkāpumos, tālāk, lai mēģinātu izdabūt pasi ceļojumam uz Franciju, un, beidzot, lai paātrinātu sūdzības gaitu senātā. Tomēr senātā Šteinhauers nesagaida nekādu pretimnākšanu. Pasi ceļojumam uz Franciju Šteinhaueram neizdod, bet noraida viņu atpakaļ uz Rīgas rāti, kas jau agrāk noraidījusi ārzemes firmas «*Vale un Spenners*» vairākkārtīgus lūgumus atļaut viņas uzdevumā Šteinhaueram izbraukt uz Brestu un tur sakārtot no Rīgas eksportētos kokus. Arī lūgumu izdot rakstu par justickollēģijas sprieduma tūlītēju izpildīšanu senāta kanceleja noraida. Tāpat lietas paātri-

nāšanu senātā Šteinhaueram neizdodas panākt. Vienīgais, ko Šteinhauers var izdarīt, ir vienoties ar savu advokātu Līderu par turpmāko rīcību prāvā un pilnvaru sagatavošana.

Kad Šteinhauers atgriežas Rīgā, viņam jāstājas tiesas priekšā par nepaklausību rātei. 1750. g. 19. apr. ķemerejas tiesā virskungs referē, ka pagājušā gadā apsūdzētais uzsācis ceļot uz Pēterburgu bez šīs tiesas ziņas, un toreiz viņam ticis aizliegts uz priekšu to darīt, piedraudot ar stingru sodu. Tomēr apsūdzētais bez šīs tiesas ziņas, kuŗai viņš kā mastu šķirotājs esot pakļauts, un bez rātes ziņas esot atkal neatļautā kārtā bijis Pēterburgā. Šteinhauers atzīstas, ka viņa advokāts viņam devis padomu aizbraukt, un tā viņš arī esot izdarījis; lūdz piedot. Tiesa nolemj: tā kā katram mastu šķirotājam, kas grib ceļot uz Pēterburgu, jādabū atļauja no šīs tiesas, kas apsūdzētam jau pagājušā gadā nopietni aizrādīts, bet viņš par spīti visam, bez rātes ziņas, kur viņam bija jāizņem zīme pases dabūšanai, ir ceļojis uz Pēterburgu, tad par šo rupjo pārkāpumu viņš sodāms ar 50 dālderiem.

Jau nākošā dienā rātei nodots šāds Šteinhauera lūgums (Suppl. B. 50, 1750. g. 20. apr.):

«Augstās rātes laipnai ievērībai nododu savu pazemīgo lūgumu atlaist visžēlīgi man vakar ķemerejas tiesā uzlikto sodu 50 Alberta dālderus. Es ceļoju nevis tādēļ no šejienes, lai kaitinātu savu priekšniecību, bet savas sūdzības darīšanās, kur mans advokāts man pavēlēja ierasties steidzīgi Pēterburgā, un šai sūdzībā diemžēl mans pretinieks ir pati rāte, kādēļ man nekas cits neatlika, kā tikai klusībā un bez kāda trokšņa aizbraukt. Bez tam izņēmu pasi ceļam kārtīgi no ķeizariskās valdības un neesmu ceļojis arī uz ārzemēm, bet uz viņa ķeizariskās majestātes zemēm, savā darbā arī nekā neesmu kavējis, bet īstā laikā esmu ieradies atpakaļ. No visa tā skaidri redzams, ka neesmu izdarījis neko sodāmu, kas ar tik lielu naudas sodu būtu sodāms. Laipni lūdzu apžēloties par mani un šoreiz atsvabināt no katra soda, par ko apsolos visu mūžu būt pateicīgs.»

Rāte tomēr neievēro Šteinhauera lūgumu, un tad viņš griežas ar lūgumu pie ģenerālgubernātora, kas pēc gaŗākas

sarakstīšanās ar rāti, pavēl neiekasēt Šteinhaueram uzlikto sodu.

Vispāri spaidi, ko rāte izlietoja pret Šteinhaueru, lai piespiestu viņu padoties un pārtraukt savu tiesāšanos, nebija mazie. Šteinhauers par to jau sūdzas lūgumā justickollēģijai 1748. g. 16. sept.: «Katram cilvēkam ir tiesība rūpēties par sava stāvokļa uzlabošanu, bet ir nežēlīgi, ja par to cilvēku vajā un apdraud kā pašu lūdzēju, tā arī viņa biedrus, kā tas ir noticis ar manīm.»

Ākūtā stāvoklī prāva pārgāja 1752. g. sakarā ar ģenerālgubernātora katēgorisko pieprasījumu izpildīt justickollēģijas spriedumu. Ar kukuļošanu rāte izdabūja senāta ukazu par šī ģenerālgubernātora rīkojuma atcelšanu. Jūnija beigās vai jūlija sākumā Šteinhauers iesūta senātam plašu paskaidrojumu savā lietā, kas, diemžēl, nav uzglabājies. Šim paskaidrojumam viņš pievieno veselu rindu jaunu dokumentu, kas apstiprina viņa tiesības. Starp citu Šteinhauers savācis veselu rindu dokumentu no alus nesēju un sāls nesēju lādēm, kuŗi tieši pierāda, ka šiem latviešu amatiem ir visu laiku bijušas namnieku tiesības. A. Svenske atzīmē, ka visi tie esot tik svarīgi, ka uz tiem esot pamatīgi jāatbild. Uz Svenskes ziņojumu rāte reaģēja tādā kārtā, ka aizsūtīja uz Pēterpili labvēļiem 8 muciņas svaigu siļķu.

Kopā ar to no Svenskes pienāk ziņojums, ka Šteinhauera pilnvarnieks Līders (Lüder) enerģiski strādājot, lai aktis Pēterpilī no justickollēģijas pārnestu uz senātu. Viņš (Svenske) gan pūloties šo lietu novilcināt, bet ja viņam drīzumā neatsūtīšot atbildi uz Šteinhauera iesniegumu, tad diezin, vai viņam izdošoties nodot atbildi senātam vēl pirms tam, kamēr akti no justickollēģijas nav iesniegti senātam. Tā tad Svenske nebija zaudējis cerību, ka senāts izšķirs lietu vēl pirms tam, kamēr nebūs iesniegti Šteinhauera prāvas akti no justickollēģijas, kuŗi Šteinhaueram labvēlīgi.

Pa to laiku Rīgā, kad Šteinhauera iesniegums bija pārtulkots un paziņots ģildēm, tās nolēma patstāvīgi iejaukties šai lietā. 1752. g. 10. aug. ģildes lika priekšā rātei padarīt Šteinhauera lietu par visu Baltijas pilsētu kopēju lietu un kopējiem spēkiem cīnīties pret latviešu uzņemšanu namnie-

kos. Rāte nebija mierā sākt šādu vispārēju kampaņu, bet atzina par vēlamu ievākt informāciju no Pērnavas un Tallinas., vai šo pilsētu rīcībā būtu kādi dokumenti, kas latviešiem jeb igauņiem liegtu namnieku tiesības, un ja šādi dokumenti būtu, tad piesūtīt to kōpijas.

Rātes protokols 1752. g. 10. aug. (Publ. B. 137. p. 233):

„Prezidējošais birģermeistars ziņo, ka ģilžu eltermaņi lūguši rāti pieprasīt ziņas Tallinas un Pērnavas rātei, vai tur kāds vietējais, brivais latvietis vai igaunis var dabūt namnieka tiesības, un vai tur privilēģijās un noteikumos nav kādi punkti, kaś to liedz, un vai arī nebūtu iespējams Šteinhauera lietu, kas kā latvietis pieprasa namnieka tiesības, padarīt pa kopēju lietu.

Rāte atrod pēdējo punktu un rakstisku pieprasījumu šādā lietā par nevēlamu, bet nolemj pieprasīt pēdējās ziņas."

Rātes pieprasījums Pērnavas rātei bija sekojošs (Missivae. Vol. 22 p. 190. 12. 8. 1752):

„Tā kā kāds šejienes nevācu mastu šķirotājs šeit pieprasa namnieka tiesības, no kuŗām tas ar šejienes privilēģijām, likumiem un noteikumiem izslegts, tad esam spiesti griesties pie Jums ar laipnu lūgumu neliegt mums atbildi šādos jautājumos:

1) Vai Jūsu pilsēta kādam nevācam, latvietim vai igaunim, ja arī viņš nav dzimtscilvēks, var piešķirt namnieka tiesības, un ja nē, tad kādas privilēģijas, likumi un noteikumi tādus cilvēkus no tam izslēdz, un no šādiem dokumentiem lūdzam mums piesūtīt apliecinātas kōpijas. Tāpat

2) Vai kādreiz Jūsu rātē kāds nevācu latvietis vai igaunis ir pieprasījis šādas namnieka tiesības un kādu rezolūciju viņš uz to ir saņēmis.

Jūsu atbilde mums nepieciešama visdrīzākā laikā, un apsolāmies līdzīgos gadījumos arī Jums nekavējoties izlīdzēt."

Atbildi saņēma tikai no Pērnavas rātes, kas paziņoja, ka arī Pērnavā neesot nekādu likumu un noteikumu, kas igauņu tiesības šai lietā aprobežotu, bet neesot arī bijis neviens tāds gadījums, kad kāds būtu pretendējis uz šīm tiesībām.

Nav saprotams, kādēļ šāda informācija nav ievākta no citām pilsētām, kā, piem., no Tērbatas, kur igauņiem bija tiesības pat iestāties Lielajā ģildē.

Bet ģilžu aktīvā loma Šteinhauera lietā ar to neizbeidzās. 1752. g. 18. aug. ģildes paziņoja rātei, ka viņas nolēmušas

sastādīt pret Šteinhaueru plašu iesniegumu, ko pašrocīgi parakstīs visi namnieki. Šo iesniegumu arī sagatavo, un namnieki to arī paraksta, bet kad jau gandrīz visi paraksti savākti, ar šo iesniegumu notiek zīmīgs starpgadījums. 1752. g. 27. aug., kad ģilžu pilnvarotiem jau jādodas ceļā, pie prezidējošā birģermeistara ierodas abi eltermaņi un paziņo, ka J. A. Šulcs, kas paņēmis minēto iesniegumu, lai savāktu zem tā parakstus, to vairs neatdodot. Rāte pavēl Šulcam nekavējoties atdot iesniegumu, piedraudot nepaklausības gadījumā ar arestu. Šulcs tomēr neatdod iesniegumu, un birģermeistars Bērens pavēl viņu arestēt. Pēc Šulca aresta rātes kancelejā ierodas kādi 15 namnieki un pieprasa atsvabināt Šulcu. Kad birģermeistars šos namniekus norāj par viņu izturēšanos un paziņo, ka Šulca atsvabināšana no viņa neatkarājas, tie pēc apspriedes savā starpā atdod no Šulca pieprasīto iesniegumu.

Šī epizode mums rāda, ka visu namnieku domas Šteinhauera lietā nav bijušas vienādas. Šteinhaueram vācu namnieku starpā ir bijuši savi draugi. Un Šteinhaueru plašā tirdznieciskā darbība Rīgā nebūtu bijusi iespējama, ja Šteinhaueram nebūtu slepeni kompanjoni, kas šīs operācijas izdarīja uz sava vārda, jo pašiem Šteinhaueriem nebija tiesības nodarboties ar tirdzniecību. Kad parādījās dārgi samaksātais 1752. g. 23. nov. senāta spriedums Šteinhauera lietā, ģildes izpauda savas dusmas netikai pret šīs prāvas ierosinātājiem latviešiem, kas tik spilgti izteiktas 1753. g. Lielās ģildes vastlāvju prasībās, bet šīs dusmas vērsās arī pret Šteinhauera slepenajiem vācu kompanjoniem. Un kā pirmais upuris šeit ir tas pats J. A. Šulcs. 1752. g. dec. tirgū visu ļaužu klātbūtnē Lielās ģildes eltermanis Portens atklāti apvaino J. A. Šulcu, ka tas guļot zem vienas segas ar nevācu zemniekiem un esot slepens Šteinhaueru kompanjons. Kad J. A. Šulcs pieprasa no eltermaņa paskaidrojumus un pierādījumus, eltermanis saka, ka dokmanis esot viņam rādījis vēstuli, kas apstiprinot viņa tirdznieciskos sakarus ar Šteinhaueru.

Dokmanis atsakās J. A. Šulcam uzrādīt šo vēstuli un paziņo, ka to viņš izdarīšot tikai tiesā. Ar ko šī lieta beidzās, nav zināms, bet tādu faktu netrūkst, kur vāci pārdod savu

vārdu latviešiem, un latvieši vācu vārdā kārto savas tirdzniecības lietas.

Otrs, ko ģildes atrod par nepieciešamu tūlīt iesākt, tā ir cīņa ar Rīgas latviešu «augstprātību un lepnību», kas tagad daudzās vietās pieaugot, un kas arī esot izpaudusies šai Šteinhauera prāvā. Tā kā tā ceļoties galvenā kārtā no nevācu amata peļņas, tad to vajagot samazināt. Tāpat arī jānosaka, ka klaušas, kas latviešiem uzliktas, kā: nakts sardze u. c., tie pildītu paši, bet nevis uzliktu tās saviem algādžiem, kā tas tagad notiek. Rāte tomēr domā, ka tagad vēl, kad iztiesājama prāva pret Šteinhaueru, nevar uzsākt represijas pret latviešiem, jo tās var radīt nelabvēlīgu iespaidu, un šīs represijas jāatstāj uz izdevīgāku laiku. Svarīgākais solis, ko ģildes nolēma spert Šteinhauera lietā, ir abu ģilžu delegācijas sūtīšana uz Pēterburgu, lai personīgi rūpētos par prāvas tālāko labvēlīgo gaitu un novadītu lietu līdz laimīgam iznākumam. Šo lietu ierosina 1752. g. 18. aug. Mazās ģildes namnieki, kas ar mieru sūtīt šos delegātus uz sava konta.

Arī Lielās ģildes namnieki tam piekrīt, un rāte nolemj sūtīt abu ģilžu pārstāvjus uz Pēterburgu.

Arī šeit notika zināmi starpgadījumi. Tā kā Lielās ģildes eltermanis pats nevar braukt, tad vecajo sols viņa vietā deleģē vecajo Švarcu, bet Lielās ģildes namnieku komūna paziņo, ka tā vēlas vēl otru delegātu, kas reprezentētu pašu namnieku komūnu, bet ne vecajo solu, un tā tad lai Lielai ģildei būtu divi delegāti: viens no vecajo sola un otrs no namnieku komūnas. Šo prasību rātes 1752. g. 26. aug. sēdē paziņo Lielās ģildes dokmanis, kā Lielās ģildes namnieku komūnas pārstāvis. Te atkal izpaužas, vispirms, jau tā tieksme reprezentēties, ko mēs Rīgas vēsturē sastopam stipri bieži. Šis gadījums ļoti atgādina kādu citu, kas notika ķeizarienes Annas kronēšanas gadījumā 1730. g. Lai pilsētai nebūtu lieli izdevumi, rāte un Mazā ģilde ziņojušas, ka Rīga uz kronēšanu sūta tikai vienu birģermeistaru. Lielā ģilde, turpretim, pieprasīja, lai bez šī birģermeistara delegācijā ietilptu viens no Lielās ģildes vecajiem un viens Lielās ģildes namnieks, un tik tiepīgi turējās pie savas prasības, ka beidzot Rīgā uz ķeizarienes Annas kronēšanu aizsūtīja 6 cilvēkus: 2

rātes kungus un pa 2 no katras ģildes. Maskavā gan šī lielā delegācija saņemta ar nepatiku un smīnu, irōnizējot par Rīgas bagātību.

Arī Šteinhauera lietā Lielās ģildes vīri grib pabraukāt uz sabiedrības konta, un atkal paceļas runas, vai arī no Mazās ģildes nesūtīt divus cilvēkus, bet šoreiz rāte tomēr ir katēgoriski par to, ka vairāk kā divus sūtīt nevar, jo te jāveic tik delikātas lietas, kur lielāks cilvēku daudzums būtu lieks. Šie delegāti ir: Mazās ģildes eltermanis Klēbergs un Lielās ģildes vecajs Švarcs. Tiem izmaksā no pilsētas kases katram 150 rubļu ceļa naudas un 200 rubļu citiem izdevumiem. Tai pašā dienā 1752. g. 28. aug. tiem izsniedz pilnvaru un instrukciju, bez tam rekommendācijas vēstules senāta ģenerālprokuroram kņazam Trubeckojam un senātoram grāfam Šuvalovam. Rīgas delegāti neieradās pie augstajiem labvēļiem arī tukšām rokām; kā tas redzams no kases kollēģijas kvītēm. 1752. g. 5. sept. rāte nosūtīja senātam savu atbildi uz Šteinhauera iesniegumu, ar šādu norādījumu pilnvarniekam A. Svenskem (Aul. 51. p. 67):

«Rāte ļoti lūdz Jūs rūpēties par to, lai šīs papildu sūdzības teksts nenonāktu Šteinhauera rokās. Ja tas nebūtu iespējams, tad jāgādā, ka tas jaunais, ko Šteinhauers vēl varētu pret šo rakstu iesniegt, netiktu vairs pieņemts.»

Vai Šteinhauers ir šo rakstu redzējis, nav zināms; tāpat arī nav zināms, vai viņš iesniedzis vēl kādus paskaidrojumus. Bet rātes bažas šai lietā bija pilnīgi veltīgas: senāts neņēma vērā pat jau iepriekš iesniegto plašo Šteinhauera paskaidrojumu, kurš Rīgas rātei sagādāja lielas galvas sāpes, un kurā bija sakopoti pietiekoši pierādījumi, ka latviešiem Rīgā ir bijušas namnieka tiesības un ka tiem arī tagad šīs tiesības nevar liegt. Par šo Šteinhauera iesniegumu senātam, ne arī rāte atbildi uz šo iesniegumu senāta spriedumā nav ne vārda. Šiem Rīgas rātei nelabvēlīgajiem dokumentiem senāts vienkārši pagāja garām, jo spriedumu šai lietā ietekmēja daudz reālāki argumenti. Un divi nedēļas pirms sprieduma pasludināšanas Rīgas labvēlis senāta ģenerālprokurors Trubeckojs varēja jau iepriecināt Rīgu ar patīkamu ziņu, ka senāts iz-

šķiršot Šteinhauera lietu Rīgai labvēlīgā garā.*) Un kad 1752. g. 23. nov. pasludināja senāta spriedumu, Rīgas vācu sabiedrība atviegloti uzelpoja. Ko gan visu nedarīja, lai tikai vienu latvieti neuzņemtu Rīgas namniekos. Cik naudas neizgāja kukuļiem, cik nemaksāja divu pilnvarnieku uzturēšanās 3 mēnešus Pēterpilī u. t. t.!

Beidzot vēl rāte 1752. g. 30. dec. nosūtīja jaungada dāvanas saviem labvēļiem Pēterpilī, ko pavadīja 3 līdzīgas vēstules (senāta ģenerālprokuroram kņazam Trubeckojam, senātoram Šuvālovam un Zīversam):

«Tā kā Jūsu gaišība līdz šim nav liegusi savu lielo labvēlību, tad mēs arī iedrošināmies, šo jauno gadu sākot, nosūtīt Jums šo mazo pierādījumu par savu pateicību un lielāko godbijību. No visas sirds novēlam visu labu Jums un Jūsu namam, un lai Krievijas impērijai vēl ilgi būtu gods izmantot Jūsu gudros padomus.

Izlūdzamies arī turpmāk Jūsu žēlastību kā mums, tā arī šai cienījamai pilsētai, un mirstam pilnīgā godbijībā.»**)

* * *

Šteinhauera senāta lietas dokumenti Rīgā nav sadabūjami. Uzglabājusies ir Šteinhauera pirmā atbilde uz rātes pārsūdzību, kas iesniegta senātā 1750. g. martā. Otrs dokuments, kas uzglabājies, ir rātes paskaidrojumi senātam 1752. g. sept. sākumā; nav uzglabājusies rātes pārsūdzība senātā 1750. g. janv. un Šteinhauera papildu paskaidrojumi, kas iesniegti senātam 1752. g. jūlija sākumā. Tomēr šo dokumentu trūkums nekavē lietas iztirzāšanu, jo no pirmās rātes pārsūdzības ir uzglabājušies pielikumi, bez tam tās saturs ir atreferēts senāta spriedumā, un kas attiecas uz Šteinhauera papildu paskaidrojumiem, tad rātes atbildē uz šiem paskaidrojumiem ir atbildēts punkts pa punktam, un no šīs atbildes mēs dabūjam arī diezgan skaidru ainu par Šteinhauera paskaidrojumiem. Trūkst šai prāvā vēl divu svarīgu dokumentu: ģenerālgubernātora raports justickollēģijai par Poli-

*) R. P. A., Publ. 137. p. 430.
**) R. P. A., Aul. 51. p. 158.

cijas noteikumiem un justickollēģijas ziņojums senātam par Šteinhauera prāvu, kopā ar lietas kopsavilkumu. Tomēr šie dokumenti plaši atreferēti senāta spriedumā.

Abi augšā minētie dokumenti senāta prāvā uzglabājušies Rīgas pilsētas archīvā (Äus. Arch. III. 13. 20). Šo sūdzību saturs ir šāds:

Šteinhauera atbilde uz rātes pārsūdzību senātā (1750. g. martā).

1.

«Tā kā es esmu dzimis netikai no precētiem un kristīgiem, bet arī no cienījamiem vecākiem, tāpat arī visu laiku godīgi uzvedies, savu mastu šķirotāju amatu kārtīgi izmācījies un jau vairākus gadus darbojos kā pilntiesīgs mastu šķirotājs Rīgā un ar savu darbu un centību savai pilsētai esmu darījis daudz labuma, un ar to arī Jūsu Ķeizariskā Majestātes interesēs pēc iespējas esmu strādājis, tad esmu iesniedzis Rīgas rātei lūgumu uzņemt mani par Rīgas namnieku, aizrādot, kādā kārtā es pildīšu nepieciešamos pienākumus un strādāšu Jūsu Majestātes labā.

2.

Tomēr Rīgas rāte noraidīja manu lūgumu, un es visā pazemībā paziņoju šo pilsētas lēmumu Valsts justickollēģijai Vidzemes un Igaunijas lietās un pazemīgi lūdzu šo kollēģiju, lai tā ar savu ukazu pavēlētu Rīgas rātei mani uzņemt namniekos un piešķirt man visas namnieka tiesības un brīvības. Kollēģija manu lūgumu pieņēma un par to ziņoja Rīgas rātei, kuŗa atbildēja, ka es esot zemnieks, un es pierādīju ka neesmu nekāds zemnieks, un ja mani tur arī par brīvu Pārdaugavas zemnieku, tad arī rāte nevarētu atteikties piešķirt man namnieka tiesības, ievērojot to lielo starpību, kāda ir starp lauku zemnieku stāvokli, kuŗi ir sava kunga dzimtīpašums, un kuŗiem pašiem nekas nepieder, nedz arī var piederēt, un brīviem Pārdaugavas iedzīvotājiem, kas, ziedojot savu mantu un dzīvību, ir ieguvuši pagājušos laikos zināmas privilēģijas un solījumus.

3.

Tā kā rāte nevarēja celt pret šiem maniem norādījumiem nekādus nopietnus iebildumus, tad justickollēģija nolēma, dibinoties uz to, ka mani priekšteči visi ir bijuši brīvi ļaudis un neviens no viņiem nav bijs dzimtcilvēks, un tā kā pēc Rīgas Policijas noteikumu 23. nodaļas par Mazās ģildes amata ļaudīm noteikti sankcionēts, ka brīvi zemnieki jāuzņem amatos un namnieku kārtā, tāpat arī nav varējusi atrast nekādus svarīgus iemeslus manai neuzņemšanai, un man par labu aktos atrodamas labvēlīgas ziņas, ka rātei jāuzņem līdzīgi citiem brīviem vīriem arī mani namnieku kārtā.

4.

Tomēr rāte vis nerūpējās par šī derīgā un taisnīgā lēmuma pildīšanu, bet nosūtīja senātam memoriālu un pārsūdzību par šo lēmumu, kuŗā starp citu, lai kaitētu manam — paldies Dievam līdz šim neaizskārtam — godam, ziņo, pilnīgi neatbildīgā kārtā par mani, ka es esot aizskāris Jūsu Ķeizariskās Majestātes intereses un kā pierādījumu tam klāt pieliktā memoriālā, cik man zināms, pievienojusi muitas protokolu par to, ka es esmu sodīts ar 20 dāldeŗiem soda; šo sodu es bez iebildumiem tūliņ samaksāju, bet šis sods bija uzlikts nepareizi, un es pazemīgi lūdzu mani šai lietā žēlīgi attaisnot.

5.

No muitas protokola, kas pielikts pie rātes sūdzības, redzams, it kā es būtu pārdevis divus iepuvušus baļķus, nezinojot par to muitai; šai lietā nopratināti bez zvērasta liecinieki, un uz šo liecību pamata mani sodīja ne tikai konfiscējot šos baļķus, bet arī ar 20 dāldeŗu naudas sodu. Lai gan šis sods bija piespriests nepareizi, es, diemžēl, aiz pārsteidzības tūliņ nepārsūdzēju šo lēmumu, bet samaksāju naudu, un, kā tas redzams no pielikuma, tūliņ iesniedzu muitas kungam Guncelam savus paskaidrojumus.

6.—9.

(Sīki paskaidrojumi muitas soda lietā.)

10.

No visa tā skaidri redzams, ka es esmu nevainīgi muitas sodīts. Un ja arī šie vecie baļķi būtu pārdoti bez muitas, tad varēja tos konfiscēt, jo parasti, kad atrod nemuitotas preces, tad tās konfiscē, bet neuzliek sodus. Bet muitā sēž starp citiem arī viens rātskungs, un tā kā visa rāte ir pret mani, tad nav ko brīnīties, ka man visādā ziņā grib pieķerties un nodarīt zaudējumus. Kad es, dibinoties uz senāta 1740. g. lēmumu, lūdzu ģenerālgubernātoru likt izpildīt justickollēģijas lēmumu, un ģenerālgubernātors ar reskriptu to arī pavēlēja darīt, tas tomēr nelīdzēja, un, par spīti saviem lieliem pūliņiem un izdevumiem, neesmu vēl dabūjis savas namnieka tiesības. Es ceru, ka tagad, kad senāts ķēries pie šīs lietas, izgaisīs kā nepamatoti visi tie apvainojumi pret mani, it kā es neesot pilnīgi brīvs cilvēks un esmu bijis dzimtcilvēks, jo es sevi skaitu pie vāciem, nevienam neesmu piederējis un arī neesmu aizskāris Viņa Majestātes intereses.

Laipni lūdzu augsto senātu apstiprināt justickollēģijas spriedumu un izdot pavēli Rīgas rātei uzņemt mani namnieku kārtā.

(D. Šteinhauers.)

1750. g. martā.

Rātes paskaidrojumi senātam (1752. g. sept.).

«1. Tā kā jau 1748. g. šejienes mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers iesniedzis sūdzību justickollēģijā, ka mēs negribot uzņemt viņu Rīgas namniekos, un mēs no savas puses aizrādījām, ka nav nekāda pamata, uz kuŗa lūdzējs varētu pieprasīt šīs tiesības, jo viņš ir šeit dzimis latvietis, un to viņš pats nevar noliegt. Savā lūgumā viņš ar sevišķu godkārību un nekautrību uzsveŗ latviešu nopelnus bijušā kaŗa laikā, lai gan 1) pievienotā ķēniņa rezolūcija rāda taisni pretējo, ka uz viņiem nevar palaisties kaŗa laikā un tie ir kaŗam nederīgi savas neprātības dēļ. 2) Pēc Lielās ģildes statūtiem, kuŗus Šteinhauers gribējis viltot, latviešus nevar uzņemt šai kompānijā. 3) Miesnieku statūti aizliedz pieņemt nevācu

mācekļus un tos izslēdz no amata, kas apprec latviešu sievas. 4) Ādģēru statūti nosaka, ka nevar uzņemt nevācu mācekļus, par to jāmaksā sods un jāatlaiž māceklis. Lai gan lūdzēja tēvs, līdzīgi citiem nevāciem, kas kā dzimtcilvēki izbēguši no Kurzemes — ir gan atsvabināts no dzimtbūšanas ar divgadīgo noilgumu, tomēr tie visi apgrūtināti ar zināmiem klaušu darbiem un nav uzskatāmi par pilnīgi brīviem cilvēkiem, kuŗi var iegūt namnieka tiesības. 5) Ģenerālgubernātors noraidīja 1729. g. N. Šteina lūgumu, lai gan viņš bija ģenerālgubernātora važonis un pasta jātnieks, jo viņš bija nevācs, kas nevarēja pietiekoši pierādīt, ka ir cēlies no namnieku ģimenes. Par spīti šiem un pārējiem pievienotos rakstos izteiktiem pārliecinošiem motīviem, un apliecinātiem dokumentiem, justickollēģija 1749. g. 11. apr. pavēlējo šo Šteinhaueru uzņemt namniekos, tāpat kā citus brīvus vācu ļaudis, lai gan mēs bijām pilnīgā pārliecībā, ka šo Šteinhauera lūgumu noraidīs. Tā kā mums nav pieņemama šī pilsētai ļoti kaitīgā rezolūcija, tad bijām spiesti griezties pie augstā senāta ar pārsūdzību, kur pilnīgi atspēkojām justickollēģijas rezolūcijas motīvus un reizē ar to aizrādījām, ka 1) Šteinhauers tiešām ir latvietis, ko viņš nevar noliegt, un kā tādu saskaņā ar noteikumiem, mēs viņu nevaram uzņemt namniekos, lai gan, no otras puses, negribam viņu padarīt par dzimtcilvēku. 2) Minētie Policijas noteikumi nevar nekā līdzēt, jo ir zināms, ka, vispirms, šie noteikumi ir tikai Policijas noteikumu projekts, kas nekad nav apstiprināts, un ja arī šiem noteikumiem būtu bijas kāds spēks un no tiem secinātu, ka alus un sāls nesēji toreiz piederējuši pie Mazās ģildes, tad tomēr nevar pierādīt, ka toreiz šie amati sastāvējuši no latviešiem, visas zīmes un pamatojumi norāda uz to, ka šie amati agrāk bijuši vācu ģildes un sastāvējuši no vāciešiem. 3) No pievienotiem veciem pamata likumiem un rātes 1682. g. lēmuma redzams, ka neviens nevācs nevar pirkt tirgotāja mantas, tāpat nevar darīt alu, medu, kā arī kroģēt medu, tā tad nevāciem liegta šī namnieku pārtika. 4) No pievienotā muitas tiesas protokola redzams, ka Dāniēls Šteinhauers sodīts par muitas likuma pārkāpšanu.

Neievērojot mūsu pārsūdzību senātā, ģenerālgubernātors

tomēr spieda mūs pildīt justickollēģijas lēmumu un pavēlēja šo Šteinhaueru uzņemt namniekos, un no tā mēs tikām atsvabināti tikai pēc mūsu pazemīgā lūguma augstajam senātam.

Lai gan cerējām, ka Šteinhauers pēc tam atteiksies no savas nekaunīgās sūdzības, bet ar lielu nepatiku uzzinājām, ka tas no jauna iedrošinājies iesniegt senātam dažādus nepareizus motīvējumus un plašus, uz lietu neattiecīgus dokumentus, un mums, lai tos atspēkotu, jāsniedz par jaunu savi paskaidrojumi. Savos iesniegumos tas netikai neizrāda pret mums, kā savu priekšniecību, nekādu respektu, bet bezkaunīgi un nosodāmā kārtā uzbrūk mums ar godu aizskarošiem apvainojumiem, un tādēļ arī esam spiesti nodot senātam šo papildu sūdzību, kuŗā atspēkots Šteinhauera no 13 punktiem sastāvošais iesniegums, aizrādot, ka: 2) Apbrīnojams ir Šteinhauera nekaunīgais apgalvojums viņa iesnieguma 1. un 2. punktā, ka ne viņš, ne arī viņa senči neesot bijuši zemnieki, lai gan viņš nevar noliegt, ka viņš ir dzimis nevācs vai latvietis, un visi latvieši neapšaubāmi cēlušies no zemniekiem, tiē runā latviešu mēlē kā savā mātes valodā, no vecu veciem laikiem nesā, līdzīgi zemniekiem, savu īpatnēju apģērbu, kas stipri atšķiŗas no vācu apģērba, un tikai pirms dažiem gadiem tie iedrošinājušies to grozīt, lai gan šo apģērbu vēl paturējusi lielākā daļa no tiem, ko Šteinhauers sauc par brīviem latviešiem.

Par to, ka Šteinhauers, kā arī viņa vecāki ir latvieši un tā tad zemnieku dzimuma, galīgi pārliecina ar Nr. 1 pievienotā latviešu draudzes abu mācītāju apliecība, ka 1751. g. latviešu baznīcā laulāti: mastu šķirotāja Matīsa Šteinhauera un viņa sievas Grietas dēls Dāniēls Šteinhauers, dzimis 1729. g. 29. janv., un zvejnieka Mārtiņa Dumpja un viņa sievas Līzes Krūzes meita Līze, dzimusi 1731. g. Abu liecinieki ir tikai latvieši, un tā tad kā vīrs, tā sieva abi tīra latviešu dzimuma. Tālāk 1752. g. 1. jūnija zemes tiesas protokolā, kas pievienots ar Nr. 2, piecu ticamu personu ar zvērastu nodotas liecības rāda, ka D. Šteinhauera tēvs Matīss un tēva brālis Jānis abi bijuši pēc dzimuma latvieši, pirmais mastu šķirotājs, otrs brīvs sāls nesēju ģildes loceklis un miris kā šī amata vecākais, tāpat arī D. Šteinhauera tēvs kā lat-

vietis pastāvīgi dzīvojis Ilģeciemā, tur arī miris un apbedīts aiz Ilģeciema esošos kapos, kur glabā latviešus. Tā kā minētās personas nevar uzdot, kur dzimis Dāniēla un Jāņa vectēvs, ne arī no kuŗas vietas ieradušies, tēvs un tēva brālis, pats D. Šteinhauers arī nav atradis par vēlamu to parādīt, tad ceļas pamatotas aizdomas, ka D. Šteinhauera tēvs un tēva brālis šeit atbēguši kā dzimtcilvēki, un, pateicoties šejienes divgadīgam noilgumam, atbrīvojušies no dzimtbūšanas. Ja viņa tēvs un tēva brālis būtu šeit dzimuši, tad to viegli varētu pierādīt ar latviešu baznīcas grāmatām. D. Šteinhauers saka, ka viņš, kā pilsētā dzimis, esot tikpat labs kā tie amata mācekļi, kas šeit ierodas no Vācijas, un kuŗu vecāki var arī būt zemnieki, bet tas tomēr nekā nenozīmē, jo šiem amatniekiem ir jāuzrāda apliecinātas dzimšanas apliecības, ka viņi ir brīvi un nav dzimtcilvēki, un arī ka viņi ir vācu mēles un valodas, ko Šteinhauers nevar sacīt par sevi un saviem līdzbiedriem: viņu valoda un izruna nodod, ka viņi ir īsti latvieši, un pats lūdzējs arī to pierāda ar savu zemniecisko, neintelliģento rakstīšanas veidu, pret savu iecelto priekšniecību.

3.

Šteinhauera apgalvojums, ka tad, ja nevienu, kas nav vācu mēles un valodas, nevar uzņemt namniekos, tad arī nevar uzņemt namniekos nevienu angli, franci vai holandieti, nav nemaz jāatspēko, jo ir zināms, ka šīs tautas ir netikvien brīvas un tikpat labas kā Vācijas vācieši, bet arī visi, kā namnieki, tā zemnieki, tur runā vienā valodā, bet ne tā kā šeit vāci un latvieši bezgalīgi atšķiŗas viens no otra, runā pilnīgi dažādās valodās un dažādi ģērbjas, un lai gan mēs neuzskatām Šteinhaueru un viņam līdzīgus par dzimtcilvēkiem, tad tomēr, lai tie nepiemirstu savu cēlumu no dzimtcilvēkiem, kā arī tirdzniecības veicināšanai viņiem uzliktas tādas klaušas un servitūti, kas nav jāpilda nevienam pilnīgi brīvam cilvēkam, un arī nevācu amatiem ir noliegts vairāk iepirkt, kā tas viņu mājas vajadzībām ir nepieciešams (tikai siekos un pūros), kā arī nodarboties ar kaut kāda veida tirgošanos, lai tie par daudz netuvotos namniekiem un neiespiestos viņu tirdzniecībā.

4.

Tālāk tas, ko D. Šteinhauers savā 4. un 5. punktā apgalvo bez pamata un pretēji skaidrai patiesībai, ar rupjiem, zemnieciskiem izteicieniem un pielikumiem pie A, B, C, D, E, un F pats par sevi atkrīt, jo no vēstures un dokumentiem ir zināms, ka pēc zemes iekaŗošanas vācieši kā šīs zemes kungi šeit valdījuši, bet latvieši bija viņiem pakļauti kā vergi vai kalpi. Bet ja vāci pēc tam tos paturēja pilsētā, lai izmantotu latviešus tirdzniecības veicināšanā un citos darbos, tos no laukiem šeit aicināja, atsvabinot no dzimtbūšanas, tad tomēr viņiem ar zināmu nodomu uzliktas tādas klaušas un kalpu darbi, ko var prasīt tikai no parastās tautas, bet pat ne no mazu pilsētu namniekiem, lai tie nekad nevarētu iedomāties nostāties līdzās namniekiem, un ir fakts, ka Pārdaugavas nevāci, kuŗi sevi sauc par brīviem ļaudīm, vēl tagad pastāvīgi dara tādus darbus, ko nekad neprasa no namniekiem: pie tiltiem, vaktīs plūdu laikā, nakts un ugunsgrēku sardzēs, ugunsgrēku dzēšanā, krasta nostiprināšanā, ja kādu noziedznieku vēd uz soda vietu, tad tiem tas jāpavada ar saviem ieročiem, t. i. gaŗiem koka kātiem ar līku dzelzs sirpi, ar t. s. pusmēnesi jeb nazi, tāpat līdzīgi citiem zemniekiem viņiem jālabo ceļi. Ja arī Šteinhauers ziņo, ka viņš un viņam līdzīgi izdarot šos darbus ar algotiem strādniekiem, tad tie tomēr ir darbi, par kuŗu pildīšanu viņi atbild personīgi, ja tie negrib kā sodu parasto pērienu. Arī Šteinhauera apgalvojums, ka priekšpilsētā dzīvojošie un pie nevācu amatiem piederoši ļaudis esot bijuši jau 300 gadus brīvi ļaudis, ir skaidra nepatiesība, jo pirms dažiem gadiem no šejienes nevācu amatiem dažus kā dzimtcilvēkus atdeva viņu īpašniekiem, un daži atpirkās, un vēl tagad amatos atrodas daži pilsētas muižu dzimtcilvēki. Kas attiecas uz pielikumiem A, B, C, D, E, F, ko Šteinhauers uzskata par tik svarīgiem, tad to, ko viņš grib, nekad nevarēs pierādīt ar šiem dokumentiem, jo A ir tikai izvilkums no rātes savā laikā dotiem statūtiem, bet rātei ir tiesība tos grozīt katrā laikā, kā tas jau 1740. g. pēc pašu lūguma noticis ar liģeŗu statūtiem, un šos mainīgos statūtus nebūt nevar uzskatīt kā privilēģiju un nemainīgas tiesības, un no šīm liģeŗu šragām, ja bezpartejiski sprież, neko citu

nevar secināt, kā tikai to, ka šie liģeŗi tai laikā ir bijuši vāciešu, jo pašā sākumā noteikts, ka nedrīkst viesos aicināt nevienu audēju, pirtnieku un citas tamlīdzīgus, un šie ļaudis neapstrīdāmi ir labāki, kā no zemniekiem cēlušies latvieši, un šīs domas pastiprinātas ar šeit pie Nr. 3 pievienotiem liģeŗu un sāls nesēju 1535. g. noteikumiem, kur nosacīts, ka katram no viņiem ugunsgrēka gadījumos jāierodas ugunsgrēka vietā ar ieročiem, un viņi drīkst glābšanā un dzēšanā pielaist tikai tos, kas norīkoti, bet nekādā ziņā nevienu nevācieti. Lai gan tālāk šais statūtos teikts, ka tad, ja šeit ierodas latvietis ar sievu un bērniem, kas iepriekš šeit nav dzīvojuši vai kalpojuši, tie tūliņ pēc ierašanās var iegūt namniecību (Bürgerschaft) ar vienu mārku, tad to nekā citādi nevar izprast, kā tikai tā, ka vārdam «Bürgerschaft» toreiz lejasvācu izloksnē bijusi pavisam cita nozīme, jo pēc vecām šragām savā laikā pastāvēja arī «Bürger Bauer», un tad to varētu tulkot kā uzņemšanu par namnieku kalpiem un apkalpotājiem, un mazā maksa uzskatāma kā samaksa par rātes un namnieku aizsardzību, jo nevācu liģeŗiem, sāls nesējiem u. c., iestājoties amatā, vēl tagad jāmaksā pilsētai $1\frac{1}{2}$ dālderŗa, un šai statūtā tālāk teikts, ka latviešiem, kas no zemēm nāk, ir jāuzrāda, kur viņi apmetušies, un nolikts sods 3 markas, un ja namnieka tiesības var iegūt par 1 mārku, tad nekādā ziņā par dzīvokļa uzrādīšanu nevarēja būt tik nesamērīgs sods. Un ir pilnīgi neiespējams, ka katrs izbēdzis zemnieks būtu varējis iegūt namnieka tiesības, jo kur tad būtu radušies strādnieki, bez kuŗiem pilsēta kā tirdzniecības vieta nevar pastāvēt, jo namnieks pie namnieka par kalpu neies, bez tam namniekiem jānodod namnieka zvērasts visas rātes priekšā, turpretim nevāci, kā Šteinhauers un viņam līdzīgie, tādu nodod zemākām iestādēm un Šteinhauers nevar pierādīt, ka kāds latvietis līdz šim būtu pielaists pie namnieka zvērasta.

Šteinhauera pielikums pie B, no sāls nesēju 1450. g. statūtiem arī šeit neder, jo tur nekas cits nav teikts, kā tikai tas, ka katram, kas grib iestāties šai ģildē, papriekš jāiegūst namnieka tiesības, bet nav teikts, ka šis amats tai laikā sastāvējis no latviešiem, bet no tā tikai jāsecina, ka tai laikā šis amats sastāvējis tikai no vāciešiem, kas gan nav bijuši namnieki un

šo spriedumu pastiprina vēl Šteinhauera pielikumi pie C, D, E, F, jo no pēdējiem redzams, ka nastnieku amata locekļiem un vecākiem bijusi dalība Pēteŗa baznīcas patronāta tiesībās, un viņiem atvēlēts tur celt savu altāri, tālāk, ka rātes priekšā ieradies namnieks Klauss Glambeks, kas tiem dāvinājis 260 mārkas, ar alus nesēju vecākiem un brāļiem, kuŗi tā tad nav bijušie namnieki, jo tad tas būtu atzīmēts. Visi šie dokumenti nebūt nepierāda, ka šo amatu dalībnieki bijuši latvieši, bet dod iemeslu secināt, ka arī šie amati toreiz bijuši vācu amati, kur ietilpuši tikai vāci, jo no vēstures ir zināms, un mēs to varam apstiprināt, ka Pēteŗa baznīcā nekad nav bijuši latviešu dievkalpojumi, tā arvienu no pašas dibināšanas kalpojusi tikai vāciem, tāpat kā Jāņa baznīca latviešiem, un tā tad alus nesēji un nastnieki visādā ziņā bija vācieši, jo latviešiem nebija nekādas dalības Pēteŗa baznīcā. Šos amatus vācieši, pārejot uz tirdzniecību, atstājuši latviešiem, gluži tāpat, kā nesen vēl pārcēlāji bija vācieši un namnieki un tagad šo amatu nodevuši latviešiem, saviem ilggadīgiem kalpiem.

5.

Tas, ko Šteinhauers savā 7 punktā plaši izstāsta par vecajiem Policijas noteikumiem, un arī nekaunīgā kārtā argumentē, mēs jau pietiekoši atspēkojām 1. pantā, un mums būtu jāpaskaidro tikai par pielikumiem, kas apzīmēti ar G un H. Pirmais nav nekas cits, ka maģistrāta 1686. g. paskaidrojums, ka zīmogu dedzināšana pelnu un labības mucās pamatota ar Policijas noteikumiem un uz maģistrāta apstiprinātiem noteikumiem tirdzniecības lietās. Bet no tā nebūt nevar secināt, ka maģistrāts šeit būtu domājis Šteinhauera minētos Policijas noteikumus, jo maģistrātam ir nepieciešams daudzreiz izdot un grozīt rīkojumus, kas nemaz nav atrodami šais Policijas noteikumos, bet kas kā policijas noteikumi šai laikā un apstākļos ir nepieciešami tirdzniecības uzlabošanai. Tāpat arī maģistrāts ir atradis par nepieciešamu jau no vecu veciem laikiem apzīmogot tamlīdzīgas preces, lai, kā to laba policija prasa, katrs būtu drošs par preces labumu. Bez tam šeit ir vēl vesela rinda pie labas policijas piederoši noteikumi, kā uguns noteikumi, bāriņu un tirdzniecības noteikumi, kas

visi neietilpst šais t. s. vecos Policijas noteikumos. Tā tad maģitrāts ar šo vārdu Policijas noteikumi nevar saprast neko citu, kā tikai ķemerejas tiesā atrodošos noteikumus, kā jāzīmogo pelnu un labības mucas.

Kas attiecas uz Šteinhauera pielikumu H, tad tur ir izvilkums no vecajiem Policijas noteikumiem, kas nekā cita nesatur, kā tikai paskaidrojumus pie mūsu vecā fundamentālā likuma un rātes 1682. g. lēmuma, ar kuŗiem latviešiem ir aizliegts pirkt tirgotāju mantas, kā arī darīt alu un medu vai kroģēt, tāpat kā nevāciem ar fundamentālo likumu ir liegta namnieku pārtika. Ja tajā laikā nevāci atradās tik zemā stāvoklī, ka tie nemaz nedrīkstēja pirkt tirgotāju mantas, un kroģēt medu, kā tad viņus varēja uzskatīt par tik cienīgiem, lai uzņemtu namniekos, un līdz ar to tie varētu iegūt nekustamus īpašumus.

6.

Šteinhauera 8. punktam pievienotie I un K viņam neko nevar palīdzēt, jo pirmais nemaz nesatur to, ko no viņa grib secināt, un ja tas to tiešām arī saturētu, tad tas attiecas tikai uz krievu zemniekiem krievu provincēm, kā to arī rāda viņu saturs. To tomēr nevar attiecināt uz mūsu provincēm, jo kā Pēteris I., tā arī viņu pēcnācēji, tām garantējuši viņu vecās privilēģijas un priekšrocības un to apliecinājuši kā kapitucijās, tā arī miera līgumos. Otrs pielikums rāda tikai to, ka šķirotāji ir zvērināti ļaudis un tiem jārīkojas pareizi savā darbā. Mēs to arī neesam nolieguši, ka Šteinhauers ir zvērināts šķirotājs, bet neviens prātīgs cilvēks no tā nesecinā, ka visi šie zvērinātie Šteinhauera amata brāļi, kā arī nevācu zvērinātie liģeŗu, kaņepju kūlēju amata locekļi ar to iegūst sevišķas priekšrocības un tie jāuzņem namniekos.

7.

Savā 9. punktā nevācu mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers ar nodomu ķeŗas pie rupjiem meliem, kas pelnī pienācīgu sodu. Nekad šis ļaunais vīrs nepierādīs, ka maģistrāts apzināti būtu uzņēmis kādu latvieti namniekos un ka tādu esot daudz, kuŗus vārdā viņš tomēr negrib saukt, bez šaubām

tādēļ, ka viņš tādus nezina. Ja viņš tomēr divus nosauc vārdā, t. i. vēl tagad dzīvojošo vīna tirgotāju Indriķi Štrauchu un nesen mirušo atslēdznieku Frīdrichu Beku, Mazās ģildes vecajo, tad šim Šteinhaueram tiešām vajadzētu nosarkt, ja viņš vēl spējīgs ir kaunēties, kad viņam parādītu pievienotos apliecinātos atestātus. No tiem ir redzams, ka rāte ir atzinusi un apliecinājusi viņu namnieku tiesības, pamatojoties uz Fr. Beka 1704. g. 19. aug. uzrādītās derīgās dzimšanas apliecības un H. Štraucha 1729. g. 29. janvārī uzrādītās dzimšanas apliecības. Tā tad atkrīt Šteinhauera ļaunprātīgais apvainojums, jo šie vīri nebūtu nekad varējuši uzrādīt derīgās un no ticamiem cilvēkiem apliecinātas dzimšanas apliecības, ja tie būtu bijuši latvieši vai nevāci.

8.

Tas, ko Šteinhauers saka savā desmitā punktā, nav gandrīz nemaz jāatspēko, jo mēs nemaz neapšaubām viņa godīgo dzimšanu, bet ar to viņš nemaz neatšķiras no pārējiem latviešiem un nevāciem, jo arī tie ir dzimuši godīgā laulībā, bet to gan mēs nevaram teikt, ka viņš nebūtu sodīts. Agrāk iesniegti akti rāda pretējo, un no tiem redzams, ka 1) viņš aiz pārliecīga lepnuma un pārgalvības grib ar varu lauzties namnieuk kārtā, kas viņam ir liegts ar likumiem un noteikumiem; 2) viņš ir izdarījis viltojumu, pārgrozot Lielās ģildes statūtu tekstu; 3) viņš ir muitas sodīts, kā tas redzams no agrāk iesniegtiem aktiem; šo pēdējo apvainojumu viņš gan grib atspēkot ar (L) pievienoto ģenerālgubernātora reskriptu, bet tur par minēto afēru nav minēts ne vārda, kas vēlreiz pierāda šī Šteinhauera nekaunību.

9.

Tas, ko Šteinhauers min savā 11. punktā, nevar dot tam nekādas namnieka tiesības, jo šeit uz zemēm atrodas arī tādi dzimtcilvēki, kas arī ir pārtikuši un prot vāciski lasīt un rakstīt, bet ar to tie neiegūst nekādas priekšrocības citu nevācu starpā, bet paliek tie paši nevāci, gluži tāpat kā vācietis paliek vācietis, bet ne anglis vai francūzis, ja tas runā angliski vai franciski. Kas šeit grib iegūt namnieka tiesības, tam jā-

būt brīvam un nevainojamam cilvēkam, kas nav nevācu vai latviešu dzimuma, mēles vai valodas.

Tas, ka viņš precējis kādu jaunkundzi, arī nav zināms, tāpat arī tas, ka viņa sievas tēvs būtu lielā traktieŗa un viesnīcas īpašnieks, jo mūsu kā Nr. 1 pievienotais atestāts, ko izdevuši abi latviešu draudzes mācītāji, rāda, ka Šteinhauera tagadējā sieva ir Līze Dumpe, ko kā nevācu meitu nekad nevar saukt par jaunkundzi, viņas tēvs ir zvejnieks Mārtiņš Dumpis un māte Līze Krūze, un — cik mums ir zināms — tad tas tur krogu visādiem ceļotājiem, tāpat kā citi krodznieki uz zemēm, un ir arī zvejnieks un pārcēlājs. Tas ir kopā ar savu sievu, savu znotu un visu ģimeni dzimuši latvieši, kam nav tiesības iegūt namnieka godu. Nevar atstāt neatspēkotu viņa nepareizo apvainojumu, it kā lielākā daļa no Mazās ģildes locekļiem neprastu ne lasīt, ne rakstīt, jo ir zināms, ka tiem ir jāved un jāizraksta rēķini, tā tad tie prot lasīt un rakstīt.

10.

Tas, ko Šteinhauers min savā 12. un 13. punktā, ir jau atspēkots pa daļai ar agrākiem aktiem, pa daļai ar iepriekš teikto, kā arī pretējais ir pierādīts ar dokumentiem, un mums tur nebūtu vairs nekas cits sakāms. Tikai jāatzīmē, ka nekad nav nekas dzirdēts, ne lasīts par šiem viņa senču svarīgajiem nopelniem kaŗa laikā, ar kuŗiem viņš gan daudz dižojas, bet ko, diemžēl, viņš nevar pierādīt, un tie uzskatāmi tikai par teikām.

Tad vēl esam spiesti padevīgi aizrādīt, ka justickollēģija ir noraidījusi Šteinhauera uzņemšanu Lielajā ģildē, jo pēc šīs ģildes statūtiem tur nevācus nevar uzņemt, un ar savu rezolūciju likusi to uzņemt Mazajā ģildē. Bet šī rezolūcija nedod Lielai ģildei nekādas priekšrocības, bet var būt tai tikpat kaitīga, kā kad būtu deklarēta viņa uzņemšana Lielajā ģildē, jo šejienes noteikumi nosaka, ka Mazās ģildes namnieki un brāļi, ja tie savu amatu atstāj, ir bez ierunām jāuzņem Lielajā ģildē, un tā tad Šteinhaueram, kā arī daudziem citiem nevāciem, kas tikai gaida pirmo laimīgo iznākumu, lai tam sekotu, ir iespējams, ja tie gadu vai pāris gadu ir bi-

juši Mazajā ģildē, atstāt savu noḍarbošanos un amatu, iestāties Lielajā ģildē un kļūt par tirgotājiem, no kuŗiem izvēlē kā eltermaņus, tā arī vecājos un vēlāk arī maģistrāta locekļus.

11.

No visa tā, kas še, kā arī agrākās aktīs un pielikumos minēts, ir skaidri pierādīts:

1) ka nevācu mastu šķirotājs Dāniels Šteinhauers tiešām ir ar pieminētām kalpu klaušām saistīts latvietis, kuŗš par savu tēvu un tēva brāli negrib vai arī nevar uzdot, kur tie ḍzimuši, un no kurienes tie šeit ieradušies, un kas, pēc visa spriežot, ir bijis no tuvējām vietām šeit atbēdzis dzimtcilvēks; 2) kā īstu latvieti jeb nevācu viņu nevar uzņemt šīs pilsētas namniekos, saskaņā ar Lielās un Mazās ģildes statūtiem, kas pievienoti pie mūsu atbildes justickollēģijā kā C, D, E, F, sevišķi vēl tādēļ, ka viņš apprecējis latviešu meitu; 3) viņš ir izdarījis viltojumu, pievienojot Lielās ģildes statūtiem lieku teikumu; 4) ir muitas sodīts; 5) ar šī nevāca uzņemšanu tiek sašaurinātas vai pat atceltas namnieku kārtai ordeņu mestru, ķēniņu un ķeizaru dotās privilēģijas un priekšrocības, kā arī līdz šim kapitulācijās un miera līgumos apstiprinātās privilēģijas; 6) jāņem vērā, ka maģistrāta un namnieku kredits šai tirdzniecības un satiksmes vietā galīgi sabruks; 7) daudz bagātu tirgotāju un namnieku ar visiem saviem kalpotājiem no šejienes aizies, lai tiem nebūtu jābūt brāļiem ar parastiem nevāciem un pat tādiem, kas dažus gadus iepriekš pie viņiem bijis par kalpiem. Citi pārtikuši ļaudis, kas jau šeit ieradušies vai arī domā uz šejieni nākt, baidīsies to darīt; 8) tā tad ar šāda nevāca cilvēka uzņemšanu ciestu ļoti daudz Viņa Majestātes interesēs; 9) uzņemšana nav iespējama arī tādēļ, ka tad izbeigsies katra satiksme un kopība ar ārzemju vācu amatiem, svešie vācu zeļļi būs spiesti atstāt pilsētu un citi sveši ārzemju zeļļi baidīsies nākt uz šejieni un amatnieku trūkuma dēļ sāksies nebeidzamas jukas, kas zemei nodarīs lielus zaudējumus; 10) nevienu šīs pilsētas bērnu neuzņems vairs ārzemju vācu amatos un cunftēs; 11) tad uz priekšu vairs nevarēs dabūt ne kalpus, ne meitas, un nevācu amati, kas tirdzniecībai nepie-

ciešami, paliks tukši, un tā tad kā tirdzniecība, tā dzīve kļūs neiespējama, jo ja šo amatu latvieši tiks namniekos, tad viņi savus bērnus nesūtīs pie citiem namniekiem par kalpiem un meitām.

Tādēļ arī griežamies pilsētas uzdevumā pie senāta ar pazemīgu lūgumu atcelt justickollēģijas spriedumu, sevišķi vēl tādēļ, ka pēc pievienotās ķeizara Pēteŗa I. ģenerālreglāmenta 27. nodaļas tās provinces, kas atrodas ārpus krievu valsts un zem ķeizara, jāpārvalda saskaņā ar to apstiprinātām privilēģijām un tiesībām, kādēļ arī šis nevācu mastu šķirotāja Šteinhauera lūgums noraidāms, jo nesaskan ar šīm privilēģijām. Bez tam viņš pats sodāms ar stingru sodu par saviem nekaunīgiem rupjiem un godu aizkaŗošiem izteicieniem pret savu priekšniecību, kas arī būtu piemērs pārējām nesaskaņām.»

5. Senāta spriedums. (1752. g. 23. nov.)*)

«Viņa Ķeizariskās Majestātes, visas Krievijas patvaldnieces, pavēle no valdošā senāta Rīgas maģistrātam.

Pēc Viņa Ķeizariskās Majestātes pavēles valdošais senāts nolasa justickollēģijas Vidzemes un Igaunijas lietās iesniegtos aktus, izvilkumus un pieūtīto ziņojumu par Rīgas maģistrāta sūdzību pret justickollēģijas netaisno rīkojumu, kur zem Rīgas maģistrāta esošam Rīgas latvietim no zemnieku dzimuma Dānielam Šteinhaueram ir piespriestas Rīgas namnieka tiesības. No izvilkuma noskaidrojās šādi apstākļi, ka 1748. g. 29. janv. Rīgas mastu šķiŗotājs Dāniēls Šteinhauers iesniedzis lūgumu, aizrādot, ka brīviem latviešiem zemes aizstāvēšanā ir lieli nopelni, arī ienaidnieka uzbrukuma gadījumā tiem jācieš vislielākie zaudējumi, tāpat arī tie visos laikos ir veicinājuši Rīgas labklājību un tomēr, pretēji katrai taisnībai, tie, salīdzinot ar svešām tautībām, tiekot atzīti par necienīgiem iegūt namnieka tiesības, lai gan neviens likums to nenoliedz un neizslēdz viņus no šīm tiesībām. Viņam,

*) Senatnes pētītāju biedr. bibl. arch., Vol. 89.

Šteinhaueram, sevišķi grūti bijis paciest to, ka Rīgas magistrāts viņa mutisko lūgumu ierakstīt viņu vietējos namnieku sarakstos, ar lielām dusmām noraidījis, nemaz neņemot vērā, ka Lielās ģildes noteikumu 6. punktā ir paredzēts, ka vienības dēļ turpmāk nevienu latvieti nevar uzņemt kompānijā, kā tikai tad, ja tie uzrāda apliecību par savu godīgu cēlumu, un ka tie savā jaunībā ir kalpojuši pie cienījamiem ļaudīm un arī kārtīgi uzvedušies.

Visu to, ko prasa no latvieša, lai viņš varētu iegūt namnieka tiesības, lūdzējs arī pildot, jo viņš dzimis no godīgiem vecākiem, viņa no jaunības veikto darbu un kārtīgo dzīvi pierādot un apstiprinot pieliktie dokumenti, no kuŗiem redzams, ka tas jau 1742. g. pierakstīts mastu šķiŗošanā kā meistars. Rīgā namniekos uzņem ļaudis no visādām tautībām, bez kādām lielām izmeklēšanām, ja tikai tie ir pējīgi pildīt namnieku pienākumus. Viņš, lūdzējs, esot viņa Ķeizariskās Majestātes pavalstnieks, brīvs cilvēks, esot visu laiku pūlējies veicināt pilsētas labklājību, nav arī noteikts, ka Rīgā tikai kāds zināms skaits namnieku drīkst būt, un, beidzot, cik viņam zināms, tāda likuma arī neesot, kas viņu, kā no godīgiem vecākiem dzimušu izslēdzot no mastu šķirotāju cunftes[1]). Tādēļ arī viņš lūdzot viņam piešķirt namnieka tiesības. Kad pēc šī lūguma nācis ukazs, tad Rīgas rāte atbildējusi.

1. No veciem laikiem nevienu neuzņem namnieku kārtā, kas par savu dzimšanu neuzrāda tiesas apstiprinātu apliecību, kuŗā ar divu nozvērinātu liecinieku liecībām apstiprināts, ka tas radīts godīgi un kārtīgā laulībā, saprot vācu valodu un nevienam nepieder kā dzimtcilvēks. Šīs īpašības nepilda ne lūdzējs, ne arī pārējie latvieši, viņu valoda rāda, ka tie nav vācieši un lai gan tie nav dzimtcilvēki, tomēr tie nav arī pilnīgi brīvi, visādā ziņā Rīgas latvieši un viņu senči nav nekas cits kā izbēguši zemnieki, kuŗi pilsētā turēti, lai veicinātu tirdzniecību, kā vienkārši strādnieki, pie kam jau no veciem laikiem norīkots, ka šiem pie smagā darba pieradu-

*) Šteinhauera lūgumā: „kas viņu, kā no godīgiem vecākiem dzimušu un mastu šķirotāju cunftes locekli, izslēgtu no namnieku tiesībām".

šiem ļaudīm, lai tie neaizmirstu savu izcelšanos, kā tas ir noticis ar minēto lūdzēju, un lai nekārotu pēc namnieku privilēģijām, bet arvienu atminētu savu kalpa stāvokli, tie norīkoti pie smagiem darbiem, kā pilsētas vaļņu un vārtu tīrīšanas, netīrumu aiznešanas no krasta, tiltu izņemšanas, lielgabalu pārvietošanas uz bastioniem un citiem līdzīgiem darbiem, kas viņiem vēl līdz šim laikam bez kāda atalgojuma jādara. No darbiem pārcelšanā, ar zveju, mastu šķiņošanu, transportu, sāls nešanu u. c., kā arī apstrādājot zemi, lopus turot u. tml., tie sagādā sev pārpilnīgu pārtiku, un šī pārpilnība tos arī pamudina kārot pēc dažām pilsētas teritorijā ietilpstošām muižām, kas viņiem netika atļauts, jo tas ar Policijas noteikumiem tiem noliegts, un arī bijušam pastniekam Šteinam kā tādam pašam latvietim jau 1728. g. ar magistrāta lēmumu, 1729. g. ģenerālgubernātora rezolūciju noraidīta uzņemšana namniekos, un arī vēlāk justickollēģija, pie kuŗas tas bija griezies, viņš nebija dabūjis nekādu atbalstu. Tādēļ arī pilsēta lūdza pasargāt viņai un viņas pilsonībai kapitulācijās piešķirtās privilēģijas, brīvības un parašas, un noraidīt sūdzētāju ar viņa nedibināto lūgumu par namnieka tiesību piešķiršanu, jo vēl nekad neviens latvietis ar šādu lūgumu nav nācis, un lūdzējam jāapmierinās ar savu tagadējo stāvokli.

Pēc tam sūdzētājs Dāniēls Šteinhauers parastās tiesāšanas kārtībā iesniedza justickollēģijā pret magistrāta paskaidrojumiem savus iebildumus un paziņoja, ka viņš tikai tādēļ cenšoties sasniegt namnieka tiesības, lai varētu pakalpot namnieku apvienībā saviem tuvākiem, un ka viņš neesot spējīgs tālāk ciest līdzšinējo nicināšanu un pazemošanu. Viņš nekad neesot domājis ar to iegūt zināmus labumus, kā ar tirdzniecību, tā arī citādā kārtā. Tie magistrāta iebildumi, ko tie pret viņu cēluši, sakarā ar ģenerālgubernātora rezolūciju Šteina lietā, uz viņu neattiecoties, ņemot vērā to, ka Šteins pēc šīs rezolūcijas prasītās namnieka tiesības nesaņēma nevis tādēļ, ka tam nav bijušas apliecības par dzimšanu un uzvešanos, bet tas bija piesavinājies sev svešu vārdu. Tas, kas minēts par sūdzētāja brāli, nemaz neattiecas uz šo lietu, jo toreiz viņam iztiesājamā lietā noliedza nodarboties turp-

māk ar tirdzniecību, tādēļ ka tam nebija namnieka tiesību, bet viņa lūgums par to, lai viņam piešķir namnieka tiesības, toreiz nemaz kārtīgi netika apspriests, bet viņam tikai tika aizrādīts, ka ar šādu lūgumu par namnieka tiesību piešķiršanu viņam jāgriežoties attiecīgā vietā. Savas pretenzijas uz namnieka tiesībām šķirotājs Šteinhauers pamato uz Policijas noteikumiem un citiem likumiem un atzīmē, ka lai gan pēc likumiem par namniekiem varot būt tikai personas, kas piederīgas pie luterāņu ticības, tomēr namniekos uzņemti netikai kalvīnisti, bet arī īsti dzimtcilvēki, kuŗu vārdus viņš vajadzības gadījumā arī varot nosaukt. Bez tam sūdzētāju nevarot saukt par latvieti, jo viņš runājot vāciski, mākot rakstīt un saejoties ar vāciešiem kā vācietis, bet ne kā latvietis.

Pret to atkal maģistrāts atbild, ka minētā gubernātora rezolūcija katrā ziņā attiecas arī uz Šteinhaueru, ņemot vērā to, ka Šteins ir noraidīts nevis tādēļ, ka viņam būtu trūcis apliecību par godīgu dzimšanu, bet tā iemesla dēļ, ka tas nevarēja pierādīt savus apgalvojumus par cēlumu no vācu vecākiem. Lūdzēja brālis jau toreiz pūlējās sagādāt sev namnieka tiesības, bet justickollēģija viņam norādīja, ka ar šādu lūgumu jāgriežas attiecīgā vietā. Tāpat viņš nekad nepierādīs, ka kāds latvietis būtu ticis uzņemts Mazajā ģildē, kas nekad nevar notikt, jo tad izbeigsies katra satiksme ar ārzemju ģildēm, un neviens ārzemju zellis nenāks uz Rīgu, arī šeit nepaliks tie, kas patlaban šeit atrodas, un no tā celsies visādas nesaskaņas. Minētiem latviešiem ir bijuši savi atsevišķi amati, kuŗos viņu bērni mācījās amatā un varēja tikt par zeļļiem un meistariem, bet tiem, kas grib iestāties vācu amatos, vispirms jāiegūst namnieka tiesības un jāiestājas Mazajā ģildē, no kuŗas latviešu meistari izslēgti. No tā, ka lūdzējs mazliet prot vācu valodu, vēl neizriet, ka tādēļ viņš tagad kā pārējie vācieši, jāuzņem namniekos, jo viņa priekšteči ir bijuši dzimtcilvēki, kas saskaņā ar pilsētas privilēģijām ir gan tikuši par brīviem cilvēkiem, bet nekādā ziņā nav ieguvuši tiesības kļūt par namniekiem, un, lai gan maģistrāts nemaz nevēlas apieties ar viņiem kā ar dzimtcilvēkiem, bet atļauj tiem ierakstīties latviešu amatos, un gluži tāpat kā lūdzējs ir

mastu šķirotājs, tā arī citus latviešus var tur uzņemt, ja viņi ir ieguvuši pietiekošus piedzīvojumus un zināšanas. Ja lūdzēja brālis ir iecelts par kroņa mastu šķirotāju, tad arī tas tam nepiešķir nekādas priekšrocības, jo viņš ir pilsētas šķirotājs, un savu maizi nopelna ar savu darbu no vietējiem tirgotājiem.

1749. g. 11. aprīlī justickollēģija Vidzemes un Igaunijas lietās nospriež: ievērojot to, ka lūdzēja senči no veciem laikiem bijuši brīvi cilvēki un nevienam nav piederējuši kā dzimtcilvēki, un arī pievienotos un abu partu par pareiziem atzītos Policijas noteikumus 23. nodaļā par Mazās ģildes amatniekiem, kur skaidriem vārdiem teikts, ka latvieši iedalīti šais noteikumos minētos amatos un ģildēs un, tā tad, var tikt uzņemti namniekos un ka arī Rīgas maģistrāts nav varējis uzrādīt pret to nekādus augstās valdības apstiprinātus noteikumus, ne arī kādus citus dokumentus, jo Lielās ģildes statūtu 6. p. runā gan par Lielo, bet ne Mazo ģildi, un tādā kārtā lūdzējs neapšaubāmi atbilst Policijas noteikumu prasībām, un arī pārējie apstākļi viņam par labu runā, kādēļ arī šis Dāniēls Šteinhauers jāuzņem taisnīgi Mazās ģildes namniekos, līdzīgi pārējiem brīviem vāciešiem.

Pret šo Vidzemes un Igaunijas lietu justickollēģijas spriedumu Rīgas maģistrāts iesniedza pārsūdzību valdošā senātā un aizrādīja, ka minētā Šteinhauera tēvs ir bijis Kurzemes dzimtcilvēks, kas atbēdzis uz Rīgu un pēc turienes tiesībām pēc divgadējā noilguma, ticis vaļā no kalpības, pārmainījis savu uzvārdu un sevi nosaucis par Šteinhaueru, jo viņš kalpojis pie akmeņu lauzēja par strādnieku un akmeņus ar plostiem lejā nogādājis. Maģistrāta nolūks nav Dāniēlu Šteinhaueru padarīt Rīgā par kalpu, bet tā kā jau no paša pilsētas sākuma ir bijusi spēkā šāda starpība starp latviešiem un vāciešiem, ka latvieši ir pilnīgi izslēgti no namnieku priekšrocībām, un lai tie mūžam atminētu savu kalpu kārtu, tiem uzlikti kalpu pienākumi. Minētie Policijas noteikumi, uz kuriem justickollēģija pamato savu spriedumu, nekad nav uzskatīti un atzīti par likumu, bet tas ir tikai kāds agrākos laikos sarakstīts projekts, kādā kārtā nokārtot pilsētas sabiedrību. Bez tam būtu jāpierāda ar tiesu grāmatām un Rī-

gas pazinēju liecībām, kā arī ar pastāvošo praksi, ka pēc šiem noteikumiem kāds latvietis ir uzņemts namniekos. Ko maģistrāts savos paskaidrojumos justickollēģijai minējis par šiem Rīgas Policijas noteikumiem, tas nav noticis tādā nolūkā, lai tiem piešķirtu likuma spēku, bet tikai lai parādītu, ka šie noteikumi, ja arī pielaiž, ka tie ir bijuši kādu mazu laiku spēkā, tomēr nekādā ziņā neatļauj Šteinhaueram iegūt namnieka tiesības. Starp citu tas punkts, uz kuŗu justickollēģija dibina savu spriedumu, šais Rīgas Policijas noteikumos pilnīgi saskan ar tiem Policijas noteikumiem, kas valstī tika izdoti 1548. g., un kur 6. lapā teikts: audēju, chirurgu, ganu, meldeŗu, muitnieku, fleitistu, bundzinieku, pirtnieku un pārējo bērni, ja viņu vecāki godīgi un kārtīgi dzīvojuši, nav uz priekšu izslēdzami no cunftēm, amatiem un ģildēm, tādā pat kārtā priekšpilsētā dzīvojošo latviešu bērni amata kungam ir jāieliek amatos un ģildēs, ja tie noteiktos gados amatu kārtīgi mācījušies un ceļojuši pa svešām zemēm, papildinoties savā amatā, un to pamatīgi izmācījušies. Viņu amata darbu turpmāk nevienam citam amatniekam nav brīv traucēt, bet pretējā gadījumā par to parastā kārtībā amatu kungam sūdzības iesniegt.

Šai punktā nav ne ar vienu vārdu minēts, ka latvieši jāuzņem namniekos, bet tas izsaka tikai to, ka arī viņi ietilpst amatos un ģildēs. Tādēļ arī tie tagad, tāpat kā vācu namnieki, atrodas amatu kunga pārraudzībā, un tiem ir savi kārtīgi amati, tāpat kā arī pats Šteinhauers tagad tiešām pieder pie mastu šķirotāju amata un tur, pēc Policijas noteikumiem, var rīkoties. Tad vēl pamata likumos noteikts, ka latviešiem nav brīv pirkt tirgotāju preces, nedz arī darīt alu vai medu, un ar sodu noliegts to pārdot, turpretim Šteinhauers ir piekopis slepenu tirdzniecību, pārkāpjot muitas noteikumus, par ko viņš no licentu kantoŗa sodīts, un ar to vien sev laupījis iespēju iegūt namnieka tiesības, un šādos apstākļos, kur viņš apprecējis zemnieka meitu, vispārīgi to nevar uzņemt namnieku kārtā. Tādēļ arī maģistrāts lūdz pasargāt Rīgas pilsētas vecu vecās privilēģijas, kas dažādos laikos vispārīgi un arī speciāli apstiprinātas, atcelt justickollēģijas rezolūciju un noraidīt Šteinhauera lūgumu. Pret to mastu

šķirotājs Dāniēls Šteinhauers iesniedzis savus paskaidrojumus, ka viņš ir godīga dzimuma un nekad nav zemnieks bijis, ja arī to gribētu uzskatīt par brīvu zemnieku no Pārdaugavas, tad tomēr maģistrāts nevarētu atteikties piešķirt tam namnieka tiesības. Lai pierādītu savu nevainīgumu, viņš pievienojis savam paskaidrojumam pielikumus par to, kādā kārtā viņu Rīgas muita sodījusi ar 20 dālderiem, bet ar to nekādā ziņā viņš neesot zaudējis tiesību tikt namniekos. Maģistrāts viņam uzbrūkot ar nepamatotiem apvainojumiem, it kā viņš nevarot pierādīt, ka viņš esot no tiem brīviem iedzīvotājiem, kas Pārdaugavā dzīvo, bet maģistrāts arī nevarot pierādīt, ka viņš esot dzimtcilvēks, kam nevar piešķirt namnieka tiesības, bet viņš sevi pieskaita pie vāciešiem, neesot neviena dzimtcilvēks, kroņa interesēm neesot kaitējis, un tādēļ Šteinhauers lūdz apstiprināt justickollēģijas spriedumu un piešķirt viņam namnieka tiesības, kā arī atlīdzināt izdevumus.

Pēc senāta pieprasījuma piesūtīt valdošam senātam tos Rīgas Policijas noteikumus, uz kuŗiem dibināta justickollēģijas rezolūcija Šteinhauera lietā, justickollēģija Vidzemes un Igaunijas lietās ziņo, ka Rīgas gubernātora kanceleja ar rāportu no š. g. 15. oktōbŗa paziņojusi, ka Rīgas maģistrāts esot piesūtījis minēto Policijas noteikumu kōpiju, līdz ar pavadrakstu, kuŗā maģistrāts pūlas pilnīgi noliegt šos Policijas noteikumus un sevišķi šādu iemeslu dēļ: 1. šie Policijas noteikumi neesot atrodami, un tā tad tie esot bijuši tikai projekts; 2. maģistrāta archīvā neesot neviena ticama eksemplāra, pat neesot atrodamas ne mazākās ziņas, ka šos Policijas noteikumus būtu apstiprinājušas visas trīs kārtas un vēl mazāk augstā valdība; 3. eksemplārs, kas atrasts tikai priekš dažiem gadiem kādā privātā mājā, neesot uzskatāms par saistošu likumu, bet tikai par projektu. Turpretim Rīgas gubernātora kanceleja justickollēģijai ziņo, ka lai gan tā negribot celt nekādu strīdu par to, cik pamatots ir maģistrāta ziņojums, ka šo Policijas noteikumu kōpija atrasta tikai priekš dažiem gadiem kādā privātā mājā, un vai maģistrāta archīvā neesot kāds cits šo Policijas noteikumu eksemplārs, bet tā kā tas pats maģistrāts kā zviedru, tā tagadējās valdības laikā daudzkārtīgi uz šo dokumentu atsaucies, tad gubernātora kanceleja ne-

var neziņot, par šo lietu sekojošo: 1. nav ticams, ka tik labi ierīkotai pilsētai, kāda ir Rīga, nebūtu bijuši savi Policijas noteikumi, sevišķi tādēļ, ka 2. jau 1662. gadā zviedru ķēniņš pieprasa, lai pilsēta iesūta apstiprināšanai savus Policijas noteikumus, kas nekad nevarēja notikt, ja šai pilsētai nebūtu bijis šādu Policijas noteikumu; 3. maģistrāta un namnieku komūnas 1679. g. 2. sept. noslēgtā izlīgumā ir skaidri redzams, ka pilsētas Policijas noteikumi jau piecus gadus iepriekš ir nosūtīti ķēniņam apstiprināšanai, un maģistrāts apsolījies tos pēc apstiprinājuma likt iespiest; 4. un ja arī apstiprinājums nav noticis, tad tomēr pirms šo Policijas noteikumu nosūtīšanas bija nepieciešama vienošanās ar namnieku komūnu par šo dokumentu, un tā pilnīgo vērtību arī pats maģistrāts atzīst ar to, ka iesniegumos abiem gubernātoriem: jau 1636. g. 7. jūl. paskaidrojumos pie Policijas noteikumu 29. nodaļas un tāpat 1739. g. 26. okt. pie atbildes ģenerālgubernātoram par šo pašu Policijas noteikumu 10. nodaļu — uz tiem publiski atsaucies, un tādēļ arī nav saprotams, ar kādu tiesību minētais maģistrāts šādu vecos un jaunos laikos par pareizu un derīgu atzītu likumu grib padarīt par nederīgu, sevišķi vēl ņemot vērā, ka pēc likumiem un izdotiem ukaziem tādos gadījumos, kur orīģināli vairs nav atrodami. archīvos atrodošām kōpijām ir tāds pats spēks kā orīģināliem. Nosūtot minētos Policijas noteikumus, tā kā tie Rīgas gubernātora kancelejā ir Rīgas maģistrāta iesniegti, kopā ar iesniegto ziņojumu, justickollēģija nevar atteikties paziņot senātam savas domas šai jautājumā t. i. kā Rīgas gubernātora kancelejas minētie motīvi par šo Policijas noteikumu derīgumu ir vēl tādēļ svarīgāki, ka no tiem ir skaidri redzams, ka šis pats maģistrāts ir daudzkārtīgi uz tiem atsaucies, līdz šim tos arvien atzinis par derīgiem; arī Šteinhauera lietā, kad šī lieta atradās justickollēģijas apspriešanā, atsaucās uz tiem pašiem Policijas noteikumiem, un toreiz nekā neminēja par šo noteikumu neatzīšanu, turpretim visi tie apstākļi, ko maģistrāts min, lai apšaubītu Policijas noteikumu spēku, ir tik nepamatoti un niecīgi, ka tie nemaz nav ņemami vērā, bet Policijas noteikumi, ko šis pats maģistrāts dažādos gadījumos līdz šim atzinis par derīgiem, arī uz priekšu tādā

veidā, kā tos maģistrāts iesniedzis, atzīstami par derīgiem un likumīgiem un izpildāmi, līdz kamēr minētais maģistrāts neatradīs kādu labāku eksemplāru.

Pavēlēts:

Tā kā no iepriekš minētiem aktiem nokaidrojās, ka Rīgas maģistrāts minētā mastu šķirotāja Dāniēla Šteinhauera lūgumu ir noraidījis tādēļ, ka viņš izcēlies no latviešiem un izbēgušiem zemniekiem, tāpat arī savā iesniegumā senātam pret Vidzemes un Igaunijas lietu justickollēģijas spriedumu, ka Šteinhaueram piešķiramas namnieka tiesības, aizrādījis, ka Šteinhauera tēvs ir bijis Kurzemes dzimtcilvēks, kas atbēdzis uz Rīgu un pēc toreizējām Rīgas tiesībām ar divgadīgo noilgumu ieguvis brīvību, kā arī pats Šteinhauers savā pirmajā lūgumā, kas iesniegts justickollēģijai Vidzemes un Igaunijas lietās 1748. g. 29. janv., ir uzdevis sevi par brīvu latvieti. Lai gan viņš savā otrā lūgumā uzdod, ka viņš varot vāciski runāt un rakstīt un satiekoties ar vāciem kā vācietis, bet nekā latvietis, tad tomēr viņš ne justickollēģijā, ne arī valdošā senātā nav varējis pierādīt, ka viņš nav latvietis. Viņš tikai ir pierādījis, ka ir brīvs cilvēks, dzimis no kristītiem cilvēkiem, bet viņš nemin, no kurienes viņa tēvs un senči ir ienākuši Rīgā un šeit dzīvot apmetušies, tālāk viņš aizrāda, ja arī viņu uzskatot par brīvu Pārdaugavas zemnieku, tad arī maģistrātam nebūtu tiesības neuzņemt viņu namniekos. Šīs ziņas par viņa cēlumu, un ka viņš neesot latvietis, neapstiprinājās un nav noteikti pierādīts, tāpat arī Vidzemes un Igaunijas lietu justickollēģijas spriedumā Šteinhauera lietā, ka viņam jāpiešķir namnieka tiesības, kas pasludināts 1749. g. 11. aprīlī, kur par Šteinhauera senčiem teikts, ka tie bijuši brīvi cilvēki, nav skaidri pateikts, no kurienes tie nākuši, pie kādas tautības tie piederīgi, un kādi par to pierādījumi, bet tikai minēts, ka lūdzēja senči no veciem laikiem bijuši brīvi ļaudis un nevienam nav piederējuši kā dzimtcilvēki, ka viņš pilda Policijas noteikumu prasības, un ka arī citi apstākļi tam runājot par labu, un tā tad viņš ir jāuzņem Mazās ģildes namniekos līdzīgi citiem brīviem vāciešiem. Kas tās ir par speciālām Policijas noteikumu prasībām, un kas tie par citiem apstākļiem, kas Šteinhaueram runā par labu, un vai viņš ir vācietis vai arī

tam namnieka tiesības tiek piešķirtas kā brīvas tautas piederīgam, tas arī justickollēģijas spriedumā nav skaidri formulēts. Tāpat arī par Policijas noteikumiem, ko justickollēģija savā rezolūcijā par namnieka tiesību piešķiršanu Daniēlam Šteinhaueram grib uzskatīt par fundamentālo likumu, kā tas ir noskaidrojies no Rīgas maģistrāta lūguma, tā arī no justickollēģijas tagad senātā iesniegtās kopijas, ziņojuma un atzinuma, tad nemaz nav konstatējams, ka tos tiešām kāds būtu apstiprinājis un parakstījis, tāpat arī nevar uzrādīt to gadu un datumu, tāpat arī maģistrāts, iesniedzot Policijas noteikumu kopiju gubernātora kancelejai, paskaidro, ka šis eksemplārs pirms dažiem gadiem atrasts kādā privātā mājā, un tā tad uz to nevar dibināties. Tā tad augšā minētais Dāniēls Šteinhauers nav pierādījis, ka viņa cēlums ir tāds, kas neapšaubāmi piešķirtu tiesības tikt uzņemtam Rīgas namniekos, un viņam Rīgas namnieka tiesības piešķirt nevar. Lai gan Šteinhauers ar mācītāja apliecību, kas pievienota justickollēģijas izvilkumam, ir devis liecību par savu dzimšanu, tur ir tikai minēts tēva un mātes vārds, datums, kad viņš dzimis, bet nav minēti nekādi citi kūmas, kā tikai divi mastu šķirotāji un viens sāls nesēju vecākais. Turpretim maģistrāts ziņo, ka jau no pilsētas sākuma pastāv tāda starpība starp namniekiem un latviešiem, ka latvieši ir galīgi izslēgti no namnieku priekšrocībām, un lai tie mūžam atminētu savu kalpu kārtu, viņiem ir uzliktu klaušu darbi, kā: tiltu tīrīšana, lielgabalu vilkšana u. tml., ko arī pats Šteinhauers apstiprina savā Vidzemes un Igaunijas lietu justickollēģijā iesniegtā lūgumā, ka tie šos darbus, paklausot savai priekšniecībai, bez kāda atalgojuma liekot izdarīt saviem strādniekiem. Arī Policijas noteikumi (ko Rīgas maģistrāts uzskata par nederīgiem un neapstiprinātiem) nevar Šteinhaueram līdzēt iegūt namnieka tiesības, ņemot vērā to, ka tai punktā nav neviens vārds minēts par to, ka latvieši jāuzņem namniekos, tur ir tikai atzīmēts, ka tie var savās ģildēs un cunftēs apvienoties, un sakarā ar to tie arī tagad, gluži tāpat kā vācu namnieki, atrodas amatu kunga pārraudzībā, tiem ir savi kārtīgi amati, un pats Šteinhauers arī tiešām ietelp šādā nevācu mastu šķirotāju amatā.

Arī Rīgas maģistrāta lūgumam pievienotais izvilkums no 1682. g. 16. aug. likumīgā rīkojuma 10. p. rāda, ka latviešiem pēc pilsētas tiesībām aizliegta namnieku pārtika un amatu lietošana, un ka nekad nevarot pierādīt, ka kāds latvietis ieguvis namnieka tiesības, un vēl mazāk to, ka pilsēta ar tādiem cilvēkiem pārpildīta. Tāpat arī ar ķēniņa 1685. g. 6. jūn. reskriptu Rīgas gubernātoram stingri noliegts latviešiem priekšpilsētās, iepērkot pārtikas līdzekļus savas mājas vajadzībām, iejaukties katrā tirdzniecībā ar iebraukušiem svešiem cilvēkiem vai arī kā citādi namnieku un kārtīgo tirgotāju lietās, piedraudot ar sodu un preču konfiskāciju, ja kāds latvietis gribētu piekopt šādu neatļautu un valstij kaitīgu tirdzniecību. Turklāt nāk vēl klāt izvilkumi no miesnieku statūtiem, kur 62. p. un ādģēŗu 12. p. aizliegts meistariem pieņemt un turēt mācībā latviešu bērnus, piedraudot ar sodu. Tā kā Rīgas maģistrātam un namniekiem kapitulācijās un ar privilēģijām apstiprinātas visas viņu vecu vecās privilēģijas, pilsētas tiesības, statūti, tiesas, noteikumi, brīvības, vecās parašas, priekšrocības, likumi, dzimts un privātmuižas, tāpat arī Nīštādes un Obu miera līguma 9. p. ir apsolīts pasargāt viņu zviedru laiku privilēģijas, parašas un likumus neaizkartus, un šo iemeslu dēļ arī minētais mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers ar savu lūgumu uzņemt viņu Rīgas namniekos noraidāms un Vidzemes un Igaunijas lietu justickollēģijas 1749. g. 11. aprīļa spriedums, ka Šteinhauers jāuzņem namniekos, atceļams un anullējams, jo tas dibināja tikai uz Rīgas Policijas noteikumu 23. nodaļu. Kas attiecas uz šiem Policijas noteikumiem, kas senātam nesen piesūtīti no justickollēģijas Vidzemes un Igaunijas lietās un ko tā saņēmusi no Rīgas guberņas kancelejas kopā ar maģistrāta paskaidrojumu tikai š. g. 15. obtōbrī un par kuŗiem valdošais senāts pieprasīja justickollēģijai ziņas, kad tie un no kā apstiprināti un parakstīti, tad nav zināms arī gads un datums, kad tie sastādīti, un uz tiem nav iespējams balstīties, piedēvēt tiem derīgumu un uz to pamata izdot rīkojumus. Un ja arī, kā tas atzīmēts justickollēģijas ziņojumā, Rīgas maģistrātam uzdots sastādīt Policijas noteikumus un nosūtīt tos ķēniņam apstiprināšanai, kā arī tie toreiz tiešām ķēniņam nosūtīti, tad tomēr nav pie-

rādīts, ka šis apstiprinājums tiešām noticis, un vai tie ir bijuši tie paši noteikumi, no kuŗiem tikai palikusi kōpija un, beidzot, saskaņā ar ģenerālreglāmenta 25. nodaļu par provinču dažādību, ir pavēlēts, ja kādām provincēm ir kādas atsevišķas privilēģijas, tad katrai kollēģijai par tām ir jāuzzina un jādabū no tām noraksti, lai valdītu pār katru tautu pēc viņai apstiprinātām tiesībām un privilēģijām.

Augšā minēto iemeslu dēļ tad arī Vidzemes un Igaunijas lietu justickollēģijas rezolūcija par Dāniēla Šteinhauera uzņemšanu Rīgas namnieku kārtā ar šo atcelta. Rīgas maģistrātam šai lietā jārīkojas saskaņā ar šo Viņa Ķeizara Majestātes ukazu. Justickollēģijai Vidzemes un Igaunijas lietās arī ir nosūtīts šāds ukazs ar pievienotām oriģinālaktīm.

Virssekretārs (Matvejs Kozmins);
Sekretārs (Laurentijs Folkers).»

1752. g. 23. nov.

* * *

Senāta spriedums, atstāstot lietas gaitu justickollēģijā, visumā pieturas pie justickollēģijas iesūtītā lietas kopsavilkuma, tāpat arī tālāk, runājot par Policijas noteikumiem, tas atreferē diezgan sīki to, kas par šo dokumentu teikts ģenerālgubernātora raportā un justickollēģijas ziņojumā. Mazāk plaši jau spriedumā atreferētas tās sūdzības un paskaidrojumi, ko paši sūdzētāji iesnieguši senātam. No šiem ieniegumiem atreferēti tikai divi dokumenti, kas iesniegti 1750. gadā, t. i. rātes pārsūdzība senātam ar lūgumu atcelt justickollēģijas spriedumu 1750. g. janvārī un tā paša 1750. g. martā iesniegtā Šteinhauera atbilde uz šo pārsūdzību. Turpretim nekas nav minēts par 1752. g. paskaidrojumiem un par Šteinhauera plašo papildu iesniegumu ar daudziem pielikumiem, kas pamato latviešu tiesības būt par namniekiem. Šos jaunos dokumentus, kas tā uztrauca Svenski un Rīgas vācu namniekus, un ko nevarēja noliegt kā spēkā neesošus un neeksistējošus, senāts vienkārši neievēroja. Ir gan arī iespējams, ka kāda gādīga roka bija parūpējusies par to, lai tai laikā, kad senāts apsvēra Šteinhauera lietu, šo dokumentu pie lietas

vairs nebūtu, un tie, varbūt, bija iznīcināti. Nebrauca jau ģilžu pārstāvji uz Pēterburgu tikai skatīties, bet ar noteiktu uzdevumu panākt labvēlīgu prāvas iznākumu. Taču senāta spriedumu parakstījis Folkners, kam vēl 1752. g. martā Rīgas rāte piesūtīja sainīti asignāciju ar solījumu neaizmirst viņu arī turpmāk.

Rīgas kases kollēģijas lēsēs par 1752. g. uzglabājušies dāti, cik Rīgai izmaksājis šis senāta spriedums. Kad uz Pēterburgu aizbrauca abi ģilžu pilnvarnieki, Švarcs un Klēbergs, tad senāta labvēlīgā sprieduma sagatavošana pārgāja no Svenskes šo abu pilnvarnieku rokās. Lai gan ģildes bija apsolījušās segt izdevumus delegātu sūtīšanai, tomēr pilsētas kases lēses rāda, ka šie delegāti braukuši uz pilsētas konta. Pat tā iesnieguma sastādīšanas izdevumus, ko ģildes Šteinhauera lietā iesniedza senātam, tie likuši samaksāt no pilsētas kases (kvīte Nr. 172 par 20 dāld.). Katram delegātam ceļa izdevumiem uz Pēterburgu izmaksāja pa 150 valsts dāldeņu, bez tam izbraucot izsniedza abiem kopā 370 rubļu (kvītes 184, 185, 186). Bet tikko delegāti aizbraukuši uz Pēterburgu, sākās uz turieni sevišķi pasta sūtījumi. Šādi pasta sūtījumi ar diviem zirgiem, par kuŗiem katrreiz maksāts 20 rubļu, sūtīti uz Pēterburgu 1752. g. 23. sept., 9. okt., 13. okt., 4. nov. (4 zirgi) un 15. novembrī. Ja pirmie sūtījumi bija apzīmēti vienkārši kā Perseelen (ēdamlietas), tad 1752. g. 4. nov. sūtīti 4 zirgi ar Erfrischungs Perseelen (uzkožamie), un tā kā sūtījums domāts dāvanām, tad par pastu aplēsts tikai 12 kapeiku par jūdzi, un par abiem pastiem samaksāts 26 rubļi 16 kap. Par pēdējo sūtījumu 1752. g. 15. nov. jau atzīmēts, ka pilsētas pilnvarniekiem nosūtīti ar 2 zirgiem augļi.

Tā tad uz Pēterburgu viens pēc otra ceļoja sevišķi pasta sūtījumi ar visādām labām lietām. Bet ar to vien nepietiek.

Kvīte Nr. 25 rāda, ka pilsētas pilnvarnieki Klēbergs un Švarcs 1752. g. 27. okt. saņēmuši maku ar 300 dukātiem; kvīte Nr. 257 rāda, ka 1752. g. 30. okt. saņemts maks ar 700 dukātiem. Un 1753. g. 11. nov. ģenerālprokurors paziņo, ka senāts izšķiršot Šteinhauera lietu rātei par labu, un 1752. g. 23. novembrī pasludināts augšējais spriedums.

Cik tas izmaksājis?

Delegātu ceļš 300 dāldeŗu . . .	1.200 latu
Delegātiem 370 rubļu	1.100 »
1000 dukāti	12.000 »
Kopā	14.300 latu

Tas, domājams, nav vēl viss. Nevar jau teikt, ka Rīgas rātei toreiz nebūtu bijis naudas cīņai ar latviešiem, un kā šī nauda būtu žēlota.

III. Cīņu turpinājums.

1. Dāniēls Šteinhauers — komerckomisārs.

Tad, kad Dāniēlam Šteinhaueram ar zaudēto prāvu likās visi ceļi aizsprostoti, viņš nebūt nepadevās, bet meklēja un atrada ceļus, kā nodrošināt savu stāvokli un nokratīt atkarību no Rīgas rātes. 1754. g. 28. nov. Rīgas rāte saņēma no ģenerālgubernātora sekojošu Dāniēla Šteinhauera patenti ar lūgumu to publicēt:

«No Dieva žēlastības mēs, Pēteris, visas Krievijas lielkņazs, Norveģijas mantinieks, Silēzijas, Holšteinas, Stormarijas un Ditmaras hercogs, Oldenburgas grāfs u. t. t.

Ar šo paziņojam, kādā kārtā mēs no savas žēlastības iecelam Dāniēlu Šteinhaueru par mūsu Silēzijas un Holšteinas komerckomisāru.

Ar šo un šī raksta spēku mēs dodam un piešķiram viņam minēto titulu, lai viņš censtos veicināt mūsu labumu un intereses ar lielāku rūpību un censtos novērst visu ļaunumu un zaudējumus, un visādā ziņā tā dzīvotu, kā tas pieklājas un pienākas lielkņaza Silēzijas un Holšteinas komerckomisāram un godprātīgam uzticīgam kalpotājam. Un viņam būs šo mūsu žēlīgi dāvināto titulu lietāt, un to mēs visžēlīgi gribam pasargāt un aizkavēt un drošības dēļ pieliekam savu roku un lielkņaza zīmogu. Dots Sv. Pēterburgā 1754. g. 3./14. novembrī.

(Pēteris)
lielkņazs.»

Šis Pēteŗa III raksts Rīgas rātei, liekas, ir bijis tik grūti salasāms, ka 1754.. g. 28. nov. nosūtītais raksts nolasīts rātes sēdē tikai 1775. g. 15. feb. Nicinātais latvietis, kuŗa uzņemšanu Mazā ģildē uzskatīja par nenomazgājamu kauna traipu, staigāja par Rīgas ielām kā Pēteŗa III komerckomisāra kungs. Līdz ar to arī staltāki pacēlās Rīgas pārējo latviešu galvas, sevišķi t. s. «staltkāju», kā Rīgā toreiz sauca

latviešus, kas tērpās vācu drēbēs. Bet savu komerckomisāra titulu Šteinhauers centās izlietāt arī tirdzniecībā. Viņš bija jau Voleru muižas īpašnieks, un abi ar brāli sāka plašāki un atklātāki piekopt līdz tam laikam zem vāciešu vārda slepeni vadīto tirdzniecību. Pēc neilga laika jau Šteinhauers saņēma uzaicinājumu ierasties tirdzniecības tiesā par tirdzniecības noteikumu pārkāpšanu. Viņš šai pavēlei neklausīja un tad saņēma otru uzaicinājumu, turpmākas nepaklausības gadījumā piedraudot ar arestu. Šteinhuers par to ziņoja ģenerālgubernātoram, un 1756. g. 19. oktōbrī rāte saņēma ģenerālgubernātora reskriptu, ka Šteinhauers atrodas ārpus rātes jurisdikcijas, un ka nekādus personīgus sodus tā viņam nevar uzlikt, nerunājot jau par tiem stingrajiem spaidu līdzekļiem un personīgo arestu, ko tam bija piedraudējusi tirdzniecības tiesa. Visas Šteinhauera lietas izšķiršot turpmāk ģenerālgubernātora kanceleja.

Uz šo ģenerālgubernātora reskriptu rāte nolēma atbildēt, ka D. Šteinhauers neatrodas tiešā valdības dienestā un tamdēļ ir pakļauts rātes jurisdikcijai, un uzdeva paziņot tirdzniecības tiesai, ka tad, ja Šteinhauers nepaklausītu un tiesā neierastos labprātīgi, viņš jāatved ar varu.*)

Tirdzniecības tiesas protokolos nav redzams, ka tiešām šis rātes lēmums ticis izpildīts.

Bet kā atbildi uz šo lēmumu rāte saņēma 1756. g. 11. dec. justickollēģijas reskriptu, ar ko tika apstiprināts ģenerālgubernātora rīkojums par D. Šteinhauera izņemšanu no rātes jurisdikcijas. Kopā ar to nolasīja Svenskes 3. decembŗa vēstuli, ka pats lielkņazs esot iejaucies šai lietā un pieprasījis justickollēģijai spert soļus pret Rīgas maģistrātu. Svenskem esot dots padoms šo lietu tālāk nekustināt, bet drīzāk meklēt līdzekļus, kā notikušo griezt par labu.

Rātes lēmums bija tāds:

«Lai izsargātos no iespējamiem pārmetumiem, uz šo svarīgo lietu nedrīkst skatīties vienaldzīgi un atstāt to savam liktenim, bet nopietni jādomā, kā novērst Viņa Ķeizariskās Augstības dusmas, ko sacēlis šis maģistrāta taisnīgais un ne-

*) R. P. A., Publika, Val. 144. p. 47.

vainīgais solis, domājams, nepareizu ziņojumu un insinuāciju dēļ un arī kā novērst rātes jurisdikcijas sašaurināšanos. Tādēļ uzdod konsulentam Svenskem visiem spēkiem censties atrast labākos līdzekļus un ceļus, kā ar tiešu vai netiešu pretiesniegumu varētu šo lietu ietekmēt, un ka maģistrāta jurisdikciju atsvabinātu no tiem ierobežojumiem, ko uzlikusi justickollēģija.»*)

Tagad sākās ceļu meklēšana, kā vislabāk tikt klāt pie Pēteŗa III. 1757. g. 4. janvārī Svenske ziņoja, ka viceprezidents Emme un slepenpadomnieks Pēcherns vēloties saņemt ziņojumu par šīs lietas apstākļiem. Rāte nolēma tādu sagatavot, bet barons Pecherns nomira, un viņa vietā iecēla Kampki.

Kad 1757. g. martā Kampke, dodoties uz Pēterburgu, iebrauca Rīgā, pie viņa ieradās rātes pārstāvji un to apsveica. Kad Kampke izdarīja pretvizīti, tad uzsāka sarunas par Šteinhauera lietu, un rātes pārstāvji sūdzējās par jurisdikcijas sašaurināšanu. Vēlāk arī pats birģermeistars ar Kampki runāja par šo lietu un nodeva Kampkem rātes paskairojumus, kas to laipni saņēmis un apsolījis rūpēties pilsētas labā.**)

Tomēr lieta nevirzījās uz priekšu, un tikai maijā Svenske ziņoja, ka Kampke esot atradis izeju, un tam nodots lūgums, adresēts viņa ķeizariskai Augstībai, un Kampke apsolījies no savas puses darīt visu, lai lieta izdotos. Tomēr 1757. g. 6. maijā Svenske ziņo, ka lielkņāzs Rīgas lūgumu neesot ievērojis.

Tālāk rāte vairs šo jautājumu nepacēla un tikai 1761. g. 31. janvārī Pēteris atcēla apstrīdēto rīkojumu.

Tai pašā gadā nomira arī Šteinhauers, un pēdējo reizi viņam ar pilsētas jurisdikciju un nelabvēlību bija jāsaduŗas vēl pēc savas nāves. Rātes sēdē 1761. g. 13. jūlijā birģermeistars ziņoja, ka mirušā komerckomisāra Dāniēla Šteinhauera atraitne viņam lūgusi atļaut zvanīt pilsētas baznīcās viņas vīra bērēs, kas pirmdien vai otrdien tiks apglabāts Jēkaba baznīcā. Tā kā viņa miršanas dienā jau aizliedza zvanīt ar lielo zvanu, tad tagad būtu jālemj, vai to atļaut bēŗu dienā. Rāte nolēma:

---

*) R. P. A, Publ., V. 144. p. 113.
**) R. P. A., Publ., Vol. 144. p. 287.

«Lai gan rāte negribētu šo apzvanīšanu liegt, ja komerckomisāru glabātu pilsētas baznīcā, pie kuŗas tas piederīgs, bet šai gadījumā, kad to grib apglabāt Jēkaba baznīcā, un nevienam no tiem, kas atrodas rātes jurisdikcijā un grib, lai to apglabā Jēkaba baznīcā, netiek atvēlēta apzvanīšana pilsētas baznīcās, to nevar atvēlēt arī komerckomisāram Šteinhaueram, jo viņš ir bijis pilsētas kalpotājs un, par spīti savam titulam, tomēr ar š. g. 31. janv. Ķeizariskās Augstības rezolūciju atstāts rātes jurisdikcijā.»

Šteinhauers miris 1761. g. 9. jūlijā, apglabāts Jēkaba baznīcā 1761. g. 16. jūlijā. Attiecīgais ieraksts Jēkaba baznīcas grāmatā ir šāds:

«Komerckomisārs Dāniēls Šteinhauera kungs miris š. g. 9. jūl. 40 gadus un 5 mēnešus vecs. Viņa atraitnes kundze, dzimusi Dumpe, iemaksājusi bez parastiem apglabāšanas izdevumiem kroņa Sv. Jēkaba baznīcai simts valsts dāldeŗu ar nosacījumu, ka aizmūrētais kaps, kas atrodas zem tagadējā mācītāju sola, blakus sakristijas durvīm, uz labo pusi altāŗa virzienā, nav 20 gadus atveŗams, un tur nav ieliekams neviens cits, izņemot gadījumu, ja viņa pati šai laikā nomirst un tur tiek apglabāta. Citādi šis kaps paliek baznīcas īpašums.»

2. Sūdzības par kroģēšanas tiesībām.

Tai pašā laikā, kad D. Šteinhauers cīnījās par namnieka tiesībām senātā, pašā Rīgā bija sākusies otra latviešu cīņa, kuŗa beidzās ar ģenerālgubernātora 1753. g. 4. febr. rezolūciju, kas, pamatojoties uz tiem pašiem pierādījumiem, uz kuŗiem balstījās D. Šteinhauers savos paskaidrojumos senātam, tomēr tik lielā mērā atšķīrās no senāta rezolūcijas kā diena no nakts.

Šī lieta sākās tā. Ģenerālgubernātoŗs 1750. g. 16. jūn. piesūtīja Rīgas rātei reskriptu, kuŗā pavēlēja nokārtot kroģēšanas lietas Rīgā. Ar to Rīgā nodarbojoties visādi sveši un neuzticami subjekti, kādēļ arī ceļoties ļoti daudz nekārtību un krogi pārvēršoties par noziedznieku perēkļiem. Kroģēšanas tiesības vajagot nodot namnieku un uzticamu personu rokās. Rāte iecēla komisiju no Lielās un Mazās ģildes namnie-

kiem, kas izstrādāja noteikumus, ka turpmāk kroģēšana būs tikai namnieku privilēģija un visiem latviešiem, kā arī viņu amatiem jāslēdz savi krogi. Šos noteikumus rāte publicēja 1751. g. pūpolu svētdienā.

Pret jaunajiem kroģēšanas noteikumiem iesniedza protestu četri t. s. latviešu amati, t. i. alus nesēji, sāls nesēji, liģeŗi un kaņepju kūlēji. Šiem amatiem pievienojās vēl važoņu amats un važonis Sīmons Krūze, kuŗa ģimene turēja krogu jau 100 gadu.

Šo amatu iesniegto lūgumu ģenerālgubernātors nosūtīja rātei un lūdza rātes atsaukumu. Tā tālāk nodeva šo lūgumu abām ģildēm. Par lietas tālāko gaitu liecina sekojošie dokumenti.

Rātes sēdes protokols 1751. g. 3. maijā (Publ., Vol. 135. p. 220.):

«Prezidējošais birģermeistars Fēgezaks referē, ka vecajie un dokmaņi viņam ziņojuši, ka ģilžu delegāti kroģēšanas komisijā atsūtījuši abām ģildēm un vecajo soliem tiem rātes piesūtīto ģenerālgubernātora reskriptu par važoņa Krūzes un važoņu amata, kā arī 4 nevācu amatu iesūtīto lūgumu atvēlēt tiem kroģēšanas brīvību. Abas puses, kā eltermaņi vecajo sola vārdā, tā arī namnieku komūna, lūdz:

1) ar stingrāko sodu sodīt netikai tos amatus, kas iesnieguši nekaunīgo lūgumu, bet arī šo lūgumu sastādītājus, kas nav kaunējušies latviešus nostādīt kā namniekiem līdzīgus;

2) pieprasītie un reskriptā aizrādītie paskaidrojumi pēc to sagatavošanas jāpiesūta vispirms eltermaņiem, kuŗu memoriāls šai lietā še klāt pievienots;

3) kroģēšanas lietā publicētais rīkojums tūliņ arī jāieved dzīvē.»

Tomēr ar saviem paskaidrojumiem rāte nav sevišķi steigusies, latvieši pa to laiku atkal ir pasteigušies iesūtīt papildu ziņas pie sava lūguma, un 1751. g. 20. aug. ģenerālgubernātors tos nosūta rātei, pieprasīdams atbildi. Kad šāda atbilde līdz 1751. g. decembrim nebija saņemta, ģenerālgubernātors piesūtīja rātei šādu reskriptu (Gen. Gouv. Rescr. A. 1571. p. 908. 1751. g. 5. dec.):

«Ģenerālgubernātors jau š. g. 20. aug. nosūtīja rātei vietējo vīna un sāls nesēju, liģeru, kaņepju kūlēju un važoņu amata paskaidrojumus par viņu kroģēšanas tiesībām un pieprasīja nodot šos paskaidrojumus Lielās un Mazās ģildes namnieku komūnai, lai tos nekavējoties atsūtītu atpakaļ līdz ar atbildi. Tas nav izpildīts un minētie amati pieprasa šai lietā rezolūciju un tai pašā laikā sūdzas, ka viņiem lielas pārestības šai lietā jācieš no šejienes namniekiem un sevišķi no Mazās ģildes, kas ar niknākiem lamu vārdiem draudot tiem ar stingriem miesas sodiem, kādēļ arī tie izlūdzas augstākās priekšniecības aizsardzību. Tādēļ ar šo uzdodam minētai abu ģilžu namnieku komūnai netikai iesniegt savu atbildi uz šo amatu paskaidrojumiem, bet arī pilnīgi atmest visu ļauno apiešanos, lamas vārdus un draudus pret lūdzējiem, sevišķi tādēļ, ka katram ir brīv lūgt no priekšniecības aizsardzību, un arī vismazākam cilvēkam Viņa Ķeizariskās Majestātes patvērumā ir tiesības meklēt savu taisnību un, nevienam, kas ir meklējis priekšniecības palīdzību un taisnību, nedrīkst ne uzbrukt, ne arī to lamāt.»

Atbildi uz šo ģenerālgubernātora pieprasījumu rāte nosūtīja 1751. g. 12. dec. Šai atbildē rāte ziņo, ka no abu ģilžu pamatīgiem paskaidrojumiem esot redzams, ka latvieši bez kāda tiesiska pamata, tikai aiz pārgalvības un ļaunuma, noziedzīgā un pārdomātā kārtā uzstājoties pret pilsonības vecu vecām privilēģijām un pat nekaunīgā kārtā iedrošinoties nostādīt sevi vienādā līmenī ar namniecību, kādēļ arī tie esot visai stingri sodāmi. Ne par kādiem draudiem un lamu vārdiem nevarot būt ne runas, jo tādā gadījumā tie būtu par to sūdzējušies rātei kā viņu tiešai priekšniecībai.

Lieta tomēr ieilga, un ģenerālgubernātors pasludināja savu rezolūciju tikai 1753. g. 8. janvārī, pusotra mēneša pēc senāta sprieduma Šteinhauera lietā.

Šī rezolūcija ir šāda:

«Rezolūcija,

ko pasludinājusi ķeizariskā ģenerālgubernātora pārvalde Rīgas pilī 1753. 8. janv. šejienes vīna un sāls nesēju, liģeru, kaņepju kūlēju un važoņu amata sūdzībā par Rīgas rātes

1751. g. 3. aprīļa lēmumu brīvas kroģēšanas lietā, kopā ar lūgumu, lai arī tiem joprojām atļautu izmantot viņiem no vecu veciem neatmināmiem laikiem piederošu kroģēšanas brīvību, kā arī par to, ko rāte un abu ģilžu namniecība paskaidrojusi savos iesniegumos, un kas vēlāk no abām pusēm vēl klāt pievienots.

Atbildētāja Lielās un Māzas ģildes namniecība domā, ka lūdzēji, vīna un sāls nesēji, liģeŗi, kaņepju kūlēji un važoņi ar viņu lūgumu atstāt viņiem viņu kroģēšanas brīvību netikai pilnīgi noraidāmi, bet arī sodāmi, galvenā kārtā sekojošu iemeslu dēļ:

1) ka tie nav tādi brīvi amati kā pie Mazās ģildes piederīgie vācu amati;

2) Saimniecības pievienotie dokumenti ar savu skaidro saturu galīgi izslēdz lūdzējus kā nevācu amatus no visiem namnieku pārtikas veidiem;

3) tas ir tukšs apgalvojums, it kā zviedru laikos šiem amatiem būtu piešķirtas visas tās pašas brīvības kā Mazās ģildes amatiem, tie arī nav uzrādījuši nekādu privilēģiju par krogu turēšanu;

4) Ķeizariskā ģenerālgubernātora pārvalde tiem nekā nav piešķīrusi ar 1751. g. 13. aprīļa reskriptu, bet tikai gribējusi uzklausīt namniecību ar viņas iebildumiem.

Tomēr šie momenti ir pa daļai nepamatoti un pa daļai nav tādas dabas, kas lūdzēju amatus izslēgtu no kroģēšanas, jo

1) ja arī lūdzēju amati nav tādi amati, kā pie Mazās ģildes piederīgie vācu amati, un savos rakstos nekad nav pretendējuši uz tām priekšrocībām, brīvībām un tiesībām, kādas ir vācu amatiem, tomēr tie ir īsti pilsētas amati un līdz ar to viena daļa no to vietējo iedzīvotāju kopības, kas jau no pašas pilsētas dibināšanas ir sasniegusi savas īpašas tiesības un brīvības, kas ir līdzvērtīgas pārējām pilsētas tiesībām. Tamdēļ arī tos nekādā ziņā nevar uzskatīt par namnieku kalpiem, kā to domā namniecība, un tos nevar sajaukt ar pārējiem nevāciem, kas nav ne brīvi, ne arī ir šo amatu brāļi, bet tiešām darbojas kā algādži un kalpi.

Aktis pilnīgi noskaidro lietu, jo:

a) pati atbildētāja namniecība apstiprina, ka šajos amatos neuzņem nevienu, kamēr tas nav 6—7 gadus pilsētā kalpojis kā kalps pie kāda namnieka, un ja pēdējais, kā arī patiņa kungs neuzskata viņu par cienīgu šim amatam. No tā izriet, ka netikai neviena necienīga persona, kuŗas dzīve, spējas un piedzīvojumi amatam nav pazīstami, amatā netiek uzņemta, bet arī, ka šie ļaudis ir brīvi cilvēki un nevienam nepieder kā vergi, jo viņi kalpo kur un cik ilgi tie vēlas un tad iestājas pēc savas patikas amatā.

b) Šie amati nav cēlušies jaunākos laikos, bet jau vairāk kā pirms 300 gadiem, un tā tad daudz agrāk kā daudzi no tagadējiem vācu amatiem, un toreiz kā ļaudis, kas varēja iegūt namnieka tiesības, un kam tajā arī noteikti bija jāiestājas, ieņēma cienījamu stāvokli, jo

c) lūdzēju pievienotos (F) liģeŗu amata vecos statūtos skaidri pateikts:

Kuŗš cilvēks grib iestāties šai amatā kā brālis, tam vispirms jāiegūst namnieka tiesības.

Turpat: nevienu nevar uzņemt amatā un ģildē, ja amats nav atradis viņu par cienīgu, un ja viņš nav pazīstams pilsētā starp namniekiem. Ja kāds nevācs pārnāk ar sievu un bērniem no zemēm uz Rīgu dzīvot un pieprasa, lai viņu uzņem ģildē, tad vispirms tam jāparūpējas par to, *lai viņu uzņem namniekos,* un tikai tad to var uzņemt amatā. Tāpat liģeŗu statūtos aizrādīts, ka šādi ienācēji jāuzrāda pilsētas kasierim, lai tie tādā kārtā tiktu uzņemti namniekos.

Tādā pat kārtā sāls nesēju vecajos 1450. g. statūtos, kas pievienoti pie lit. V., ir prasīts, ka katram, kas vēlās iestāties šai amatā kā brālis, *iepriekš jāiegūst namnieka tiesības,* un turpat teikts, ka linu audējus, pirtniekus un asiņu laidējus nedrīkst kā viesus ģildēs aicināt ar sodu 5 mārciņas vaska, un turpat viņu sievas un meitas nosauktas par kundzēm un jaunkundzēm.

b) Saskaņā ar 1460. gada dokumentu, kas pievienots šeit pie I, šā gada Dionīsija dienā Rīgas rāte atļāvusi sāls nesēju amatam brīvību Sv. Pēteŗa baznīcā celt altāri, kā arī nodibināt vikāriju, kas šo altāri apkalpos. Šo tiesību apstiprina, saskaņā ar pievienoto dokumentu pie lit. Z, virsbīskaps Silvestrs 1464. gadā un nodod amatam patronāta tiesības, ko tas arī lietojis bez kādiem traucējumiem. Šai dokumentā sāls nesēju amata eltermanis atzīmēts kā cienījams un viņu brālība un ģilde kā godājama.

e) Tāpat arī saskaņā ar dokumentu, kas pievienots pie lit. Aa, Rīgas rāte piešķiŗ alus nesēju amatam kā īstam lēņu kungam patronāta tiesības par Sv. Laurentija altāŗi Pēteŗa baznīcā un līdz ar to arī tiesību pieņemt un atlaist šī altāŗa svētnieku. 1506. g. to arī apstiprina virsbīskaps Miķelis (dokumenti pie lit. Bb.) un ieceļ alus nesēju amatu par altāŗa pārstāvi un aizbildni Jāņa baznīcā. No visa tā ir pilnīgi skaidrs, ka lūdzēju amati jau vecos laikos nekādā ziņā nav uzskatāmi par vācu namnieku vergiem un kalpiem, bet tie kā brīvi ļaudis ir ietilpuši godājamās cunftēs un kārtīgos amatos Rīgā, un viņiem arī ir namnieku tiesības (tomēr ne ar tām priekšrocībām kā Lielai ģildei un Mazās ģildes vācu amatiem), jo citādi tiem nevarēja piešķirt, ne kā īstiem lēņu kungiem patronāta tiesības par svētniekiem un altāŗi Rīgas galvenajā Pēteŗa baznīcā, ne arī toreizējā zemes un pilsētas priekšniecība tos tā nevarēja titulēt, kā tas ir noticis augšā minētos dokumentos.

Tam pievienojas vēl tas:

f) ka zināmas brīvības un tiesības, kuŗas neapstrīd arī pretējā puse, šīs cunftes tiešām kvalificē kā brīvus, kārtīgus amatus un arī viņu locekļus kā tādus, kas sastāda zināmu, kaut arī ar mazākām tiesībām, pilsētas iedzīvotāju daļu.

Iepirkšanu no pirmām rokām viņiem nevar apstrīdēt, tiesību iegūt dzimtīpašumus arī viņiem līdz šim ar likumīgiem līdzekļiem nevarēja atņemt, pat viņu klaušu darbi, ko tie dara pilsētai, bet ne atsevišķiem namniekiem, un

kuŗus pretējā puse ar jo lielāku bezkaunību nosauc par vergu darbiem, kad pašai namniecībai kaŗa laikā jādara tādi paši darbi, viss tas un daudz citas lietas, kas tiem pa daļai ir kopējas ar namniekiem, bet no kuŗām ir izslēgti pārējie iedzīvotāji un nevāci, mums rāda, ka tie pieder pie brīvām cunftēm, kuŗām, lai tās varētu pastāvēt, ir nepieciešamas zināmas brīvības, kādas tām arī tiešām ir, un viņus var ar pilnām tiesībām, saskaņā ar vecākām pilsētas privilēģijām, uzskatīt un nosaukt par šādu namnieku kārtu. Tas viss ir tikpat skaidrs, kā pretējās puses slēdziena nepamatotība, kur tā apgalvo, ka šie amati saņemot no namniekiem savu pārtiku par savu darbu, un tāpēc tos uzskatot par namnieku kalpiem, jo tad jau arī tāpat varētu spriest par Mazās ģildes amatu locekļiem, kas arī saņem no namniekiem savu pārtiku par pastrādāto darbu, ko tomēr neviens nopietnā prātā nav mēģinājis nekad apgalvot.

2. Tie dokumenti, ko atbildētāji pievienojuši kā pierādījumus savam apgalvojumam, ka lūdzēji amati ar vispārējo nosaukumu nevāci izslēdzami no visiem namnieku pārtikas veidiem, un pēc viņu domām tādā kārtā arī pilnīgi izslēdzami no kroģēšanas tiesībām, pa daļai nav derīgi, pa daļai nav šai gadījumā izlietojami. Proti,

a) ne ar ko nav pierādīts, ka alus kroģēšana pieder pie namnieku pārtikas, un ka to neviens cits nedara, kā tikai namnieki, jo tas ir atvēlēts pilsētas territōrijā katram pie ceļa dzīvojošam zemniekam. Vecu vecās parašas un piedzīvojumi rāda pretējo, jo neviens namnieks, vai arī ļoti maz namnieku nodarbojas ar kroģēšanu, bet to uzskata par tādu nodarbošanos, kas apvaino viņu kārtas godu. Pilsētas akmens namos to piekopj nevācu un poļu kalpi un meitas, priekšpilsētā arī nevācu poļi un lielāko daļu sveši, nepazīstami un palaidnīgi kalpotāji. Tādēļ ar Ķeizariskais ģenerālgubernātors, ņemot vērā tās nekārtības, kas ir notikušas sevišķi sakarā ar kroģēšanu akmens namos, ir nolēmis ierobežot kroģēšanu un to atļaut turpmāk tikai namniekiem un personām, kas ir pazīsta-

mas ar savu kārtīgo dzīves veidu, un tas rātei ir paziņots ar 1750. g. 16. jūnija reskriptu.

b) Lai gan zviedru ķēniņa 1681. g. 16. marta rezolūcijā par priekšpilsētas namnieku alus darīšanas un tirgošanās tiesībām ir minēts kā motīvs, kādēļ priekšpilsētas namnieki nevar pretendēt uz alus darīšanas tiesībām, tas, ka tiem jau ienākot no viesu uzņemšanas un kroģēšanas viņu pārtika, jo šiem vien esot tiesība uzņemt svešus vāciešus, poļus, krievus un leišus, un turēt krogus, turpretim nevāciem tas esot liegts; — tad tomēr:

c) No vienas puses nav pierādīts un nav zināms, vai ar vārdu nevāci šeit domāti arī lūdzēji pilsētas amati, vai arī kādi citi nevāci, kas toreiz nodarbojušies ar viesu uzņemšanu un kroģēšanu priekšpilsētās.

d) No otras puses šī rezolūcija attiecībā pret lūdzējiem amatiem ir atcelta un saskaņā ar (piel. F un G) ģenerālgubernātora Horna 1680. g. 13. marta rezolūciju un zviedru ķēniņa 1682. g. 12. oktōbŗa apstiprinājumu tiem atvēlēta svešu viesu uzņemšana un ar to saistītā kroģēšana, un tā tas ir palicis veselus 70 gadus līdz šai dienai, un namniecība nav cēlusi pret to iebildumus.

e) Izvilkumā no ķēniņa reskripta, kas pievienots kā III., ir runa par tirgošanos ar svešo vīru, un tas šai lietā nav lietojams.

f) Tāpat tas ir ar pievienoto justickollēģijas 1743. gada 5. okt. rezolūciju (IV.), kur Šteinhaueram tikai aizliegts nodarboties ar mastu un kuģu piederumu sagatavošanu un aizrādīts, ka viņam jāpārtiek no mastu šķirošanas.

g) Izvilkums, kas pievienots kā V., runā vairāk par labu lūdzējiem amatiem, jo tur nevāciem aizliegts darīt medu un alu pārdošanai, tāpat arī medu kroģēt, bet nekādā ziņā nav aizliegts kroģēt alu, un tā tad ir skaidrs, ka alu tiem brīv kroģēt, jo citādi tiem būtu bijusi aizliegta arī alus kroģēšana, kā tas bija ar medus kroģēšanu un ar alus un medus darīšanu pārdošanai.

h) Izvilkums no rātes 1682. g. rezolūcijas uz namniecības pārstāvju sūdzības 10. p. (piel. VI), neko nepie-

rāda, jo no tā nav redzams, kas īsti toreiz ir domāts ar namnieku pārtiku, un vai toreiz ir sūdzējušies par nevācu kroģēšanu, ir iespējams, ka toreiz ir pārspriests tikai par nevācu pielaišanu namnieku kārtā, nemaz nerunājot par to, ka šādas rezolūcijas ir nederīgas, kas runā pretim skaidriem ķēniņa un ģenerālgubernātora reskriptiem un tā tad arī likumam, un tās arī nevar būt saistošas tiem, kas, šo lietu izlemjot, nav uzklausīti.

i) Tāda pati lieta ir ar pievienotiem izvilkumiem no virsbīskapa Miķeļa un mestra Hermaņa Brugeneja, sauktā Hāzenkampfa, privilēģijām (VII un VIII), pie kam pēdējais runā tikai par svešu tautu, bet ne par brīviem pilsētā dzīvojošiem amatiem, un bez tam arī lūdzēji amati nemaz nepretendē uz namnieku pārtiku tādās lietās kā tirdzniecībā, alus darīšanā u. tml., par kuŗām, domājams, šais privilēģijās ir runa, bet tikai lūdz atļaut viņiem joprojām no seniem neatmināmiem laikiem piederošo un ar fundamentāliem likumiem atvēlēto kroģēšanas brīvību.

k) Vispārīgi no visiem pievienotiem dokumentiem ne mazākā mērā nav noskaidrojies, ne arī no tiem var secināt, ka lūdzēji amati ir uzskatāmi par pilsētas un namnieku komūnas pavalstniekiem un kalpiem un tā tad, pēc namniecības domām, būtu katras brīvības necienīgi, turpretim saskaņā ar pielikumiem F un G jau zviedru laikos tiem pasargātas viņu brīvības uzņemt viesus un ar to sakarā esošā kroģēšanas tiesība, tāpat arī tiesība iepirkt no pirmām rokām, kas nebija atļauts pārējiem, ārpus amatiem esošiem nevāciem, un tā tad tos nevar apzīmēt bez kāda šķirojuma ar vispārējo nosaukumu nevāci.

3. No lūdzēju amatiem piederošās brīvības iepirkt savām vajadzībām preces no pirmās rokas nebūt neizriet, ka tiem ir līdzdalība visās namnieku pārtikas brīvībās, un to arī tie nemaz nepieprasa, bet tikai lūdz atļauju paturēt tiem līdz šim piederošās kroģēšanas tiesības.

Turpretim tiesību turēt viesnīcas tie ir pietiekoši pierādījuši ar pielikumiem F un G.

4. Tie atsaucās arī uz ģenerālgubernātora 1751. g. 13. aprīļa reskriptu tikai tikdaudz, ka tiem tur vēl netiek atņemta viņu tai laikā izmantotā kroģēšanas brīvība.

Tā kā lūdzēji tādā kārtā ir pierādījuši, ka:

1) Tie ir brīvi, godājami, vecu vecos laikos dibināti un labā cieņā stāvoši amati, kas gan nav lietojuši visas namnieku privilēģijas, tomēr neapšaubāmi kā namnieku daļa ir baudījuši zināmas šiem amatam nepieciešamas namnieku tiesības un namnieku pārtikas līdzekļus.

2) Pilsētas fundamentālos likumos tiem gan ir aizliegta alus un medus darīšana pārdošanai, tāpat arī medus kroģēšana, bet nekādā ziņā nav aizliegta alus kroģēšana, domājams, tādēļ, ka alus kroģēšana tiem pati par sevi piederējusi.

3) Ķēniņa 1682. g. 12. okt. rezolūcijā tiem noteikti piešķirta tiesība turēt viesnīcas un tā tad galu galā arī kroģēšanas tiesība.

4) Ar to arī kā ar pēdējo likumu namniecības pievienota ķēniņa 1681. g. 16. marta rezolūcija zaudējusi savu spēku.

5) Namniecības uzrādītie dokumenti un noteikumi par namnieku pārtikas traucēšanu neattiecas uz kroģēšanu, sevišķi tādēļ, ka kroģēšanu nevar uzskatīt par tādu vienīgi namniekiem piederošu pārtikas veidu, no kuŗa visi citi ir izslēgti, un vēl priekš trim gadiem neviens namnieks pilsētā to par tādu neuzskatīja, bet gan par tādu pārtikas līdzekli, kas nav namnieka cienīgs.

6) Turpretim lūdzējiem un viņu pēctečiem ir bijusi šī tiesība no veciem neatmināmiem laikiem, un jau 70 gadus, sākot ar augšā minēto zviedru ķēniņa rezolūciju, viņi mierīgi un bez kādiem iebildumiem ir izmantojuši šo tiesību un, beidzot, bijuši gandrīz vienīgie krogu īpašnieki.

7) Ķeizariskās ģenerālgubernātora pārvaldes rīkojums par nepieciešamiem kroģēšanas ierobežojumiem nav nemaz bijis vērsts uz to, lai visus citus, kas nav namnieki, un sevišķi vēl lūdzējus amatus, izslēgtu no šīm tie-

sībām. Skaidrais 16. jūnija rātei adresētā raksta saturs tikai bija vērsts uz to, lai kroģēšanu uz priekšu uzticētu nevis kā līdz šim svešām, nepazīstamām un palaidnīgām personām, bet tikai šejienes namniekiem un personām, kas pazīstamas ar savu labu un godīgu dzīves veidu. Tādēļ ar šo Ķeizariskā ģenerālgubernātora pārvalde atzīst lūdzēju — vīna un sāls nesēju, liģeru, kaņepju kūlēju un važoņu amatu — tiesības uz kroģēšanu kā pilnīgi pamatotas, un namnieku komūnai nav nekādā ziņā atļauts tiem atraut šā pārtikas līdzekļa lietošanu, kas nekad nav bijis kārtīgā namnieku lietošanā, bet ko šie amati, pamatojoties uz fundamentālo likumu un ķēniņa rezolūciju, tik ilgi ir izmantojuši. Turpretim ar šo tiek uzdots komisijai, kas kārto kroģēšanas lietu, tos noteikti pielaist pie kroģēšanas un tādā kārtā, ka tā atļautu kroģēšanu no stiprajiem amatiem četriem vai pieciem un no vājākiem — diviem vai trim.»

PIELIKUMI.

Izvilkums

no Rīgas pilsētas rātes lēņa piešķiršanas raksta nastnieku amatam (losträger) par altāri un vikāriju Pēteŗa baznīcā 1460. g. Sv. Dionīzija dienā.

«Mēs, Rīgas pilsētas birģermeistari un rāte, ar šo publiski apliecinām un atzīstam ar šo publisko rakstu un savu pēcņācēju vārdā, ka mēs ar apdomu un pārdomātu rīcību, parādot sevišķu žēlastību un izpildot lūgumos un vēlēšanos, gribam piešķirt lēņos, dāvāt un atvēlēt Mārtiņam Sarapelle, eltermanim, Pēterim Lībietim, Miķelim no Ādažiem, piesēdētājiem, un visam nastnieku amatam un visai Svētās Miesas brālībai ar visiem viņu pēcnācējiem šai amatā un brālībā un šai mūsu Rīgas pilsētā piešķiŗam lēņos, dāvinājumam, dodam un atļaujam tiem ar šo rakstu, kas izdots ar augsti godājama mūsu rātes locekļa un tagadējā Pēteŗa baznīcas pārstāvja Bolemaņa kunga pie-

krišanu un vēlēšanos, dibināt tiem šai minētā baznīcā vienu altāri dienvidus pusē aiz pīlāra pie rātes sola, pretim dienvidus durvīm, kā arī brīvi un mierīgi to lietot un paturēt īpašumā, kā arī vienu vikāriju jeb svētnieku mūsu Kunga Kristus dārgai svētai miesai par godu.

Apliecinot šā dokumenta īstenību, mēs, birģermeistari un rāte, pavēlam savā un savu pēcnācēju vārdā piekārt šim rakstam mūsu zīmogus.»

Virsbīskāpa Silvestra apstiprinājums par altāri un vikāriju Pēteŗa baznīcā.

«Silvestrs, no Dieva un Romas krēsla žēlastības svētās Rīgas baznīcas virsbīskāps, novēl Dieva tā Kunga vārdā svētību un labo darbu vairošanos šai dzīvē, lai iegūtu mūžīgo Dieva prieku. Mums ir ticis ziņots no cienījamiem nastnieku amata vecajiem visu mūsu pilsētas Rīgas Pēteŗa baznīcā esošās Sv. Miesas ģildes un cienījamās brālības brāļu vārdā, ka tie ir nodibinājuši ar mūsu pilsētas Rīgas godājamās, uzmanīgās un gudrās rātes un mūsu mīļo, uzticamo birģermeistaru ziņu un piekrišanu galvenā Sv. Pēteŗa baznīcā Svētās Miesas brālību, kā arī mūžīgu mesi jeb vikāriju pie altāŗa, kas nosaukts par Sv. Miesas altāri, kuŗu uzcēluši un apdāvinājuši ar milzīgām dāvanām, tādā kārtā, ka vispirms vikārs jeb svētnieks, kas tiem būs, saņems divpadsmit mārkas, un lai tiem, t. i. vecajiem un draudzei, piederētu lēņa tiesības jeb patronāta tiesības, un lai tie tās varētu izmantot. To visu tie sirsnīgi ir mums lūguši, lai mēs atļautu šādu garīgu ietādījumu un mūžīgu vikāriju un tiem to apstiprinātu, tā ka tiem būtu tiesības tur pieņemt svētnieku un nepieciešamības gadījumā to arī atlaist, ja tas kārtīgi nepildītu savu amatu, un viņi tad varētu aicināt citu spējīgu svētnieku tā vietā. Ņemot vērā viņu tīrās, skaidrās, godājamās un labās domas un vēlēšanās, ar ko tie grib kalpot Dievam un sevišķi Svētajai Miesai, tas ir mūsu Kungam Jēzum Kristum, kas ir vienīgais starpnieks starp debesu Tēvu, mēs arī to labprāt atļaujam un tam

piekrītam. Un ar šo publisko rakstu mēs piekrītam un atļaujam, ka minētā brālība un ģilde godina cienījamo, dārgo, svēto mūsu mīļā Kunga Jēzus Kristus miesu, un nodibinām šo garīgo lēni un vikāriju šī paša mūsu Kunga Jēzus Kristus vārdā, par godu Dievam un Sv. Trijādībai un visam debesu pulkam žēlastības vairošanai un grēku piedošanai. Tāpat mēs vēlamies un noteicam, ka svētniekam, ko šī brālība aicinās, kārtīgi jāpilda savs amats, un lai viņš priekš šī altāŗa kārtīgi lasītu, sevišķi tam tiek uzdots katru nedēļu pašam vai viņa vietniekam nolasīt četras meses, vai arī likt tās nolasīt. Šim vikāram arī padevīgi jāizturas pret mūsu Doma baznīcas prelātu, kā to prasa mūsu statūti, un kā to dara citi svētnieki. Tam čakli jālūdz par šīs brālības brāļiem, kā dzīviem, tā mirušiem, visās mesēs.

Bet ja, diemžēl, izrādītos, ka kāds vikārs, kas tur būtu ievēlēts,savu amatu nekārtīgi pildītu un nerīkotos pēc šiem mūsu noteikumiem, tad pirmoreiz brālības vecajie aizrāda viņam brālīgi un mīlīgi Sv. Pēteŗa baznīcas kunga klātbūtnē, lai viņš ievērotu augšā aprakstītos vikārijas noteikumus. Ja tas otrreiz izrādītos nolaidīgs, tad tas ir jāsauc Sv. Pēteŗa prāvesta, dekāna un baznīcas kunga priekšā un tiem jāizstāsta pārkāpumi, un tam jāaizrāda, ja vēl trešo reizi atradīs, ka viņš savā darbā ir nolaidīgs, tad viņu no amata atlaidīs un pieņems citu. Ja nu tiešām izrādās, ka viņš arī trešo reiz ir bijis nolaidīgs, tad tiem jāsauc viņš pie prāvesta, dekāna un baznīcas kunga, jāizstāsta visi pārkāpumi, kuŗos tie apvaino šo svētnieku, un pēc tam prāvests viņu atceļ no vikārijas mūsu vārdā un saskaņā ar šiem vikārijas noteikumiem. Kad tas ir noticis, tad vecajie un brālība var uzaicināt citu svētnieku, tāpat kā tie to bija darījuši ar pirmo, un šādā kārtā tie var rīkoties arī turpmāk, kad tas ir vajadzīgs, un nevienam nav tiesības traucēt brālību viņas lēņu tiesību jeb patronāta tiesību izlietošanā.

Kad šie vecajie kādam svētniekam piešķiŗ šo vikāriju kā lēni, tad viņam jānolasa dibināšanas akts un jāno-

saka, ka viņam jārīkojas un jādara tā, kā tas norādīts šais noteikumos.

Lielākas drošības labad mēs apliecinām šo dibināšanas un apstiprināšanas rakstu ar savu zīmogu. Dots un rakstīts mūsu Smiltenes pilī svēto vienpadsmit tūkstoš jaunavu dienā mūsu Kunga Kristus 1464. gadā.»

4. Senāta spriedums Efleina lietā (1767. g.).

1767. g. senātam bija jāizšķir jautājums, vai ārzemnieks, kas apprecējis latvieti, var iegūt Rīgas pilsētas namnieka tiesības. Rīgas rāte atsacījās pieņemt namniekos ārzemnieku Efleinu, grāmatvedi, tāpēc ka viņš apprecējis Jāņa Šteinhauera meitu. Rātes aizgansts bija tas, ka tad, ja Šteinhauera znots iegūtu tiesības tirgoties, tad Šteinhauers varētu savai tirdzniecībai izlietot sava znota vārdu. Lai gan zemākās tiesas noraidīja rātes rezolūciju, ģildes pārnesa lietu uz senātu, no kuŗa arī saņēma asu un pelnītu atbildi šai lietā.*)

1767. g. 22. aug. spriedums par ārzemnieka ierakstīšanu Rīgas namniekos uz 1763. g. manifesta pamata:

«Valdošais senāts, noklausījies Rīgas namniecības apelācijas lūgumu justickollēģijas lietā par brīva ārzemnieka, grāmatveža, pie Augsburgas konfesijas piederīgā Tobija Georga Efleina ierakstīšanu Rīgas Lielās ģildes namniekos, kas izlemta vispirms Vidzemes guberņas kancelejā un tad pārnesta uz justickollēģiju, kā arī justickollēģijas 1766. g. 5. februāŗa rezolūcijas tulkojumu šai lietā, kopā ar likumiem, kas attiecas uz šo lietu un ārzemnieku lietu kancelejas izziņu no 1766. g. 1. nov. par šo grāmavedi Efleinu, pavēlēja:

Pilnīgi apstiprināt justickollēģijas 1766. g. 5. febr. un Vidzemes guberņas kancelejas 1765. g. 18. jūn. rezolūcijas par šī ārzemnieka Efleina pieņemšanu uz likuma pamata Rī-

*) Šis 1767. g. 22. aug. senāta spriedums iespiests: Полное собр. законовъ, Т. XVIII, стр. 336. № 12. 967.

gas Lielās ģildes namniekos, ja viņš iesniedz dokumentus par savu dzimšanu, kā arī noraidīt tos iebildumus, ko savā lūgumā Rīgas Lielās ģildes namniecība cēlusi pret šīm rezolūcijām.

Rīgas maģistrāts pēc Rīgas ķemerējas tiesas priekšlikuma 1764. g. 17. jūn. gan atteicies Efleinu ierakstīt Lielās ģildes namniekos un mēģinājis pamatot savu lēmumu nevis ar likumiem, un noteiktām privilēģijām, bet tikai ar nepareiziem apgalvojumiem, uzdodot kā iemeslu, ka Efleins it kā nav mācījies tirgotāja amatu un viņa sieva kā latviete nav ģildes sabiedrības cienīga.

Kad Rīgas guberņas kanceleja pieprasījusi paskaidrojumus par Efleina ierakstīšanu Lielās ģildes namniekos, tad Rīgas maģistrāts nezināmu iemeslu dēļ uzdevis sastādīt maģistrāta rezolūcijas paskaidrojumus maģistrātam pakļautai Lielās ģildes namniecībai, kas kā pirmā tiesas instancē, tā arī pārnesot lietu uz justickollēģiju Vidzemes un Igaunijas lietās, tā arī beidzot valdošam senātam iesniegtā lūgumā, balstoties uz to pašu netaisno maģistrāta rezolūciju, bet ne uz likumiem un privilēģijām, atkārtojot vienus un tos pašus iebildumus, apgalvo:

1) Ka Efleins neesot pierādījis, ka viņš tiešām esot izmācījies grāmatvedību un esot īsts grāmatvedis, tāpat arī grāmatveža tituls nerāda to, ka viņš ir īsts tirgotājs un veikls korrespondents.

2) Ka sieva pēc laulībām arī iestājas vīra kārtā, bet šī Efleina sieva ir latviete, un Rīgas miesnieku amata 1756. g. 14. dec. statūtu 30. p. aizliedz miesniekiem precēt latvietes, tā tad arī Efleina sieva it kā nevarot būt par namnieka sievu. Tāpat arī viņas tēva brāli Dāniēlu Šteinhaueru senāts ar 1752. g. ukazu atteicies uzņemt namnieku kārtā, un Efleina bērni, kas radīsies šai laulībā, arī būšot nelaimīgi, jo tiem nevarēšot izdot apliecību, ka tie dzimuši no brīviem vācu vecākiem, tāpat arī pretējā gadījumā Lielai ģildei būšot izdarīta liela pārestība un nenomazgājams kauns.

3) Ka Dāniēla Šteinhauera piemēram jāseko visās latviešu tautības piederīgo vīriešu un sieviešu lietās, un tas kā

noteikums izpildāms visās valdības iestādēs, jo no vispārējā tiesību viedokļa nevienu likumu nevar stādīt pretī šim ukazam.

4) Ka no tā cietīs pilsētas labā slava un tirdzniecība ar ārzemēm, ja namniekos uzņems latviešus, ko Viņa Ķeizariskā Majestāte un Viņa priekšgājēji nebūt nav gribējuši panākt, izdodot noteikumus par ārzemnieku apmešanos arī pārējās pilsētās.

Bez šiem Lielās ģildes namniecības iebildumiem arī Rīgas maģistrāts pievienojis savus paskaidrojumus, it kā aizsargādams sev pakļautos namniekus un it kā izpildot 1690. g. tirdzniecības tiesas noteikumus par namniekiem, un 1764. g. 11. nov. iesniegumā paziņo Vizdemes guberņas kancelejai, ka:

5) Maģistrāta uzdevums ir lūkoties, lai tiktu izpildīti pilsētas likumi un noteikumi, un tādēļ arī maģistrāts nevar pielaist nekādus izņēmumus tādos gadījumos, kad to likumi un privilēģijas nepieļauj, kamēr monarchs tās nav atcēlis. Un kad 1690. g. tirdzniecības noteikumos nodaļā par vietējiem namniekiem un zeļļiem noteikts, ka mācekļi un zeļļi jāieraksta tirdzniecības tiesā, tad būtu netaisni, ja vietējos vairāk aprobežotu nekā ārzemniekus. Bez tam

6) Efleins šai lietā cenšas ne sevis, bet sava sievas tēva mastu šķirotāja Šteinhauera (Jāņa) dēļ, kam tas nepienākās ne pēc dzimuma, ne pēc kārtas. Ja Efleins dabūs namnieka tiesības, tad tam būs iespējams pārkāpt tirdzniecības noteikumus un namnieka zvērastu, jo tas arvienu varēs tirgoties kompānijā ar sievas tēvu, un arī viņš pats atzīst, ka viņam pašam kapitāla nav, bet naudu tirdzniecībai dabūs no sievas tēva.

Valdošais senāts, sīki apsveŗot visu šo lietu, atrod, ka pilsētu paplašināšana ar spējīgiem un cienīgiem namniekiem, kā arī to uzņemšana nebūt neietilpst pašas namniecības vai Rīgas maģistrāta kompetencē, bet tā ir monarcha tiesība, un pārraudzība par to uzlikta priekšniecībai uz likumu un privilēģiju pamata. Bet apstiprinātos noteikumos un privilēģijās ir noteikts: Rīgas 1690. g. tirdzniecības noteikumos nodaļā par ienācējiem pirmā paragrafā, ka Rīgā nevienam,

kas nav ieguvis namnieka tiesības, nav brīv ar namnieku nodarbošanos maizi pilnīt. Zviedru pilsētu noteikumos 15. nod. 5. paragrāfā noteikts, ka visiem ir jāiegūst namnieka tiesības, ja tie arī pilsētā nav dzimuši, un kā vietējiem, tā arī ārzemniekiem. Pēc Rīgas magistrāta lūguma karālis ar 1670. g. 29. jūn. reskriptu pavēlējis, ka Rīgas namniekos nav uzņemamas personas, kas pieder pie kalvīnistiem vai citas ticības, bet tikai luterāņi.

Nekur ne ar kādu likumu nav noteikts, ka pie ierakstīšanas namniekos jāuzrāda apliecība, ka mācījies tirgotāja amatu, un nav prasīta arī tāda mācības grāmata, kā amatniekiem. Arī Lielās ģildes namniecība nemin savā iesniegumā tādus likumus un privilēģijas. Bet uz augšā minēto likumu un ķēniņu pavēles un sevišķi uz Viņas Ķeizariskās Majestātes 1763. g. 25. jūl. manifesta pamata vajadzēja šo, pie Augsburgas konfesijas piederīgo brīvo ārzemnieku, grāmatvedi Efleinu tūliņ pēc viņa ierašanās ierakstīt tirdzniecības tiesā kā Rīgas Lielās ģildes namnieku, nekavējot viņu ar gaŗajām prāvām, jo 1765. g. 25. jūlija manifestā 1. p. teikts, ka visiem ārzemniekiem atļauts iebraukt Krievijā un apmesties, kur tiem patīk, visās guberņās; 4. p.: kad tie ieradušies un izteikuši savu vēlēšanos ierakstīties tirgotājos, amatos un namniekos, tad šī vēlēšanās nekavējoties izpildāma; 6. p.: ka tie, kas vēlas apmesties Pēterburgā vai arī tai tuvākās Vidzemes un citu guberņu pilsētās un tur ierakstās tirgotājos un amatos, ir 5 gadus atsvabināti no visām nodevām, un šai lietā ne magistrātam, ne namniecībai nav tiesības celt iebildumus. Tāpat arī apellācijas lūgumā vajadzēja ar skaidru likumu pierādīt, ka no katra ārzemnieka, kas vēlas iestāties Rīgas Lielās ģildes namniekos, bez kāda izņēmuma prasa apliecību, ka viņš mācījies tirdzniecību, un ka visi, kas nevar uzrādīt šādu apliecību, uzskatāmi par klaidoņiem, kam nav tiesības tikt namniekos. Bet ne magistrāts, ne namniecība nav to darījuši, turpretim jau pats nosaukums «grāmatvedis», rāda, ka viņš ir mācījies šo kārtīgam tirgotājam un korrespondentam nepieciešamo pamatu, un to par Efleinu apliecinājis ķemerejas tiesā arī pie tās pašas Lielās ģildes piederīgais namnieks Šrēders.

2) Zemāko tiesu rezolūcijās skaidri pierādīts, ka ar laulību sieva bez kādām šaubām pāriet vīra kārtā, bet ne vīrs sievas, kā tas arī noteikts kōdeka 16. grāmatas 39. trt. 9. un 12. grāmatas 1. lit. 13. p., un tādēļ arī Lielās ģildes namniecības spriedelēšana par Efleina sievu, kas nav vis dzimusi verdzībā, bet ir kroņa mastu šķirotāja Šteinhauera meita, ir ļoti nekrietna (očeņ poročno), un vēl vairāk nosodāma ir atsauce uz miesnieku 1737. g. sastādītiem statūtiem, kas nav nekāds likums Lielajai ģildei un pat Mazajai ģildei, jo šos noteikumus rakstījis amats sev pašam, domājams, lai nodrošinātu amata atraitnes un meitas.

Bet šiem noteikumiem nav arī likuma spēka, jo pēc paša maģistrāta un namniecības atzinuma par Policijas noteikumiem 1752. g. lietā par Dāniēla Šteinhauera neuzņemšanu namnieku kārtā, noteikumiem, ko nav apstiprinājusi Augstākā valdība, neesot likuma spēka, un sevišķi vēl tādēļ, ka tiesu likumu 9. p. noteikts, ka to nevar saukt par likumu, kas nav dibināts uz tiesībām un taisnību. Bet šie statūti, noliekot godīgi un likumīgi dzimušas latvietes vienā rindā ar ārlaulībā dzimušām un netikumīgām sievietēm, nesaskan ne ar kādu taisnību. Lielajai ģildei, kam ir tiešām, salīdzinot ar Mazo ģildi, priekšrocības, šai punktā no pārmetumiem nav jābaidās, jo maģistrātam ir iespējams aizsargāt viņus no goda pulgotājiem un tos sodīt pēc likumiem.

3) Senāta 1752. g. 25. nov. ukazā nav minēts neviens vārds par latvietēm, kas nav verdzībā dzimušas, ne arī par latviešu tautu, bet šis ukazs lemj par vienu Dāniēlu Šteinhaueru, un lūdzēji bez kāda pamata grib šo lēmumu vispārināt. Tāpat arī nedrīkst lietot sūdzībās dažādas cita citai pretrunīgas atsauces, tā Dāniēla Šteinhauera lietā Rīgas maģistrāts un namniecība paši noliedz 1548. gada Policijas noteikumu spēku, tādēļ ka šiem noteikumiem trūkst monarcha apstiprinājuma, tagad Efleina lietā Lielās ģildes namniecība uzskata par īstu likumu miesnieku satūtus, kam arī nav monarcha apstiprinājuma un kas sastādīti tikai 1737. g. Tāpat arī, tā kā Rīgas pilsētas statūtu 2. grāmatas 4. nodaļā nav noteikumu par sievas tiesību iegūt vīra kārtu, tad to visādā viņā vajadzētu ņemt no ieradumu tiesībām, uz ko Rīgas maģistrāts

visādās tiesu lietās mēdz ļoti katēgoriski atsaukties, bet šai gadījumā, nepielaižot ģildē nevis verga, bet brīvi dzimuša kroņa mastu šķirotāja meitu, netikai rīkojas pretī vispārējām ieradumu tiesībām, bet arī atsaucas uz tādiem piemēriem, kādi šai lietā nepieklātos, un kas paši par sevi godīgā sabiedrībā izliekas ļoti savādi.

4) Rīgas Lielās ģildes namniecība grib mest ēnu uz augstiem manifestiem, nemaz nemēģināda pārdomāt par Augstās valdnieces rūpēm par viņai pakļauto pilsētu uzplaukšanu, kas sevišķi izteiktas viņas 1763. g. 25. jūlija manifestā; turpmāk vajadzētu atturēties no tādiem pārspriedumiem, kas nav īstu pavalstnieku cienīgi.

5) Ja maģistrāta uzdevums arī ir pildīt pilsētas noteikumus un likumus, tad tomēr jāprot arī tos prātīgi iztulkot. Mazās ģildes galvenie statūti paredz, ka amatnieki vispirms ierakstas amatos, tad tos piespiež ierakstīties namniekos, ieņemt vispārējos amatus un pildīt namnieku pienākumus: tā tad amatnieku tiesības atšķiras no namnieku tiesībām. Tāpat arī tirgošanās tiesība atšķiras no Lielās ģildes namnieku tiesībām. Uz šī pamata ārzemju tirgotājs, kas iebraucis Rīgā, nedrīkst pēc namnieku tiesībām tirgoties, bet Rīgā mācījies zellis drīkst pārdotavās tirgoties, lai gan nav ierakstīts namniekos un nenes namnieku nastas. Un arī 1690. g. tirdzniecības noteikumu 7. p., nodaļā par namniekiem, šī priekšrocība ir atļauta zeļļiem, kas Rīgā mācījušies, nespiežot tos ierakstīties namniekos. Īstenībā tas stipri apgrūtina pašu namniecību, jo šie neprecējušies zeļļi, ja grib, savu mūžu var neierakstīties namniekos un izvairīties no namnieku nastām, lai gan izlieto namnieku tiesības tirdzniecībā. Turpretim zeļļiem, kas Rīgā nav mācījušies, šīs privilēģijas nav; tā tad vietējie, salīdzinot ar ārzemniekiem, netikai nav vairāk aprobežoti, bet tiem ir noteiktas priekšrocības. No tā ir redzams, cik nepareizi Rīgas maģistrāts mēģina izmantot šos noteikumus, lai ar tiem pamatotu to, ko tagad mēģina panākt, ka namniekos, bez dzimšanas apliecības jāuzrāda arī, pēc Mazās ģildes parauga, zeļļa un mācekļa apliecība.

6) Tā kā Efleins vēl nemaz nav nodevis namnieka zvērastu, tad nav tiesības bez kāda iemesla turēt to aizdomās kā

zvērasta pārkāpēju, un ja tiešām negaidīti izrādītos, ka tas kopā ar sievas tēvu izdara kādu pārkāpumu, tad maģistrāta rīcībā ir likumi.

Un pamatojoties uz augšā minētiem likumīgiem motīviem un tiesībām un sevišķi uz 1763. g. 25. jūnija Visaugstāko manifestu, tad arī šis pie Augsburgas konfesijas piederīgais brīvais ārzemnieks, grāmatvedis Tobijs Georgs Efleins, bez kādām tālākām ierunām nozvērināms un ierakstāms Rīgas Lielās ģildes namniekos, uzrādot dzimšanas apliecību un samaksājot likumīgās maksas. Tāpat arī ar šo noteicam, ka viņa sievai kā Rīgas namnieka sievai un viņu bērniem vajadzības gadījumā nedrīkst liegt apliecību, ka tie dzimuši no brīviem ļaudīm. Ja pēc ķemerejas tiesas protokoliem izrādīsies, ka līdz šim no visiem ārzemniekiem, kas iestājas Rīgas namniekos, prasa, lai tie pierāda, kur tie praktizējušies grāmatvedībā, tad arī Efleinam tas jāpierāda. Un uz priekšu, uzņemot Rīgas namniekos, jārīkojas pēc 1763. g. 25. jūl. manifesta un augšā minētiem vietējiem likumiem. Šis ukazs tiek nosūtīts zināšanai justickollēģijai un kancelejai ārzemnieku lietās, bet Rīgas guberņas kancelejai un Rīgas maģistrātam zināšanai un neatliekamai izpildīšanai.»

4. Galma tiesas spriedums Hermeliņa muižas lietā. (1779. g.).

No Jāņa Šteinhauera prāvu plašajiem materiāliem šeit iespiežam Vidzemes galma tiesas spriedumu 1779. g. 14. martā par Šteinhauera tiesībām iepirkt no pirmās rokas kokus savām zāģu sudmalām Hermeliņa muižā. Šī prāva izbeidzās tikai pēc Jāņa Šteinhauera nāves, un galīgais senāta spriedums šai lietā nav atrodams. Pārskatu par šo lietu sniedz galma tiesas spriedums.

No visām tām muižām Rīgas pilsētas robežās, ko Jānis Šteinhauers bija ieguvis savā īpašumā, Hermeliņa muiža, kas atrodas aiz tagadējā Viestura dārza, bija ievērojama tādēļ, ka tā bija privilēģēta muiža, kuŗas īpašniekam ar Gotharda Ketlera 1561. gada privilēģijām bija piešķirtas tiesības nodarbo-

ties ar amatniecību un tirdzniecību. Šteinhauers ieguva šo muižu ar visām privilēģijām, uzcēla tur zāģu sudmalas un sāka uzpirkt kokus no pirmās rokas. Rāte šos kokus konfiscēja, un iesākās prāva. Šai prāvā latviešu tiesības iegūt dzimtīpašumus, rāte vairs nopietni neapstrīdēja, un nemēģināja to darīt arī ar pārējām Šteinhaueram piederošām muižām (Voleru un Zasu muiža), te jau svarīgākais jautājums bija tas, vai latvietim ir tiesības iegūt bruņniecības muižas ar visām šo muižu privilēģijām. Arī šo jautājumu Vidzemes galma tiesa izšķīra pozitīvi, bet galīgais senāta spriedums nav zināms.

Galma tiesas spriedums skanēja šādi:

«Pēc ķeizara Majestātes valdošā senāta 1772. g. 30. jūlija pavēles ķeizariskā galma tiesa skata cauri no justickollēģijas šeit atpakaļ sūtīto prāvu starp Rīgas rātes pilnvarnieku bijušo Rīgas pilsētas fiskāli Melchioru Esenu un kroņa mastu šķirotāju Jāni Šteinhaueru — par viņa brīvo dzimumu, par īpašuma tiesībām uz Hermeliņu muižu un tiesībām pirkt no pirmās rokas kokus tur ierīkotām zāģu sudmalām. Uz to, ko J. Šteinhauers šai lietā ir iesniedzis, ko Rīgas rātes pilnvarnieki, advokāti M. Esens un A. J. Tešs uz to atbildējuši, un kas vēlāk no abām pusēm papildināts, pēc nopietnas aktu studēšanas un visu apstākļu nopietnas apsvēršanas Ķeizariskā tiesa šai lietā dod sekojošu atzinumu.

1) Kroņa mastu šķirotājs J. Šteinhauers ir pietiekoši pierādījis, ka viņš ir brīvi dzimis vīrs, un ka uz likuma pamata Rīgas pilsētai nav tiesības uzskatīt viņu par savu dzimtcilvēku, tomēr to, ka viņš ir virsnieka dēls un viņa tēvs zviedru valdības dienestā kalpojis kā karodznieks, viņš nav pietiekoši pierādījis, un viņu nevar atzīt par virsnieka dēlu.

2) Jānim Šteinhaueram ir bijusi tiesība pirkt Hermeliņu muižu, kas mantojuma un pārdevuma ceļā pārgājusi no viena īpašnieka uz otru un beidzot nonākusi Jāņa Šteinhauera rokās, ar visām privilēģijām tā, kā to 1561. g. 5. sept. ordeņa mestrs Gothards Ketlers atdevis un dāvinājis brāļiem G. un K. Zībergiem un W. fon Efernam un ar viņam piederošo varu atvē-

lējis šo gabalu dzimtā un privātīpašumā ieņemt, to valdīt, lietot un paturēt un ar to rīkoties pēc viņu un visu viņu mantinieku prāta uz mūžīgiem laikiem. Tāpat Šteinhaueram ir bijušas tiesības lietot un izmantot dāvināšanas rakstā minētās privilēģijas.

3) Tam arī ir bijušas tiesības pirkt no pirmās rokas baļķus un kokus, kas vajadzīgi tur celtām zāģu sudmalām.

4) Rīgas rātei jāatmaksā visi zaudējumi, kas J. Šteinhaueram cēlušies ar noliegumu pirkt baļķus no pirmās rokas, sākot ar datumu, kad baļķi sekvestrēti, tāpat arī jāatlīdzina pierādāmie tiesas izdevumi. Zaudējumi un tiesas izdevumi vispirms jāuzdod un likumīgā kārtā jāpierāda.

Kas attiecas uz pirmā jautājuma izšķiršanu, t. i. vai Šteinhauers ir brīvs cilvēks un virsnieka dēls, tad pirmais moments: vai viņš ir brīvi dzimis cilvēks, ir izšķirts un noskaidrots jau ar šīs Ķeizariskās galma tiesas 1776. g. 25. aprīļa spriedumu, ko gan rāte bez panākumiem mēģināja pārsūdzēt justickollēģijā. Kas attiecas uz otru momentu, t. i. vai Šteinhauers ir virsnieka dēls, tad tas ne ar ko nav pierādīts, un arī pats Šteinhauers paziņojis, ka to viņš nevarot apstiprināt ne ar ko citu, kā tikai ar personīgo zvērastu, bet pie šāda zvērasta viņu nevar pielaist, jo saskaņā ar tiesību noteikumiem par lieciniekiem, neviens nevar būt sava paša lietā liecinieks.

Otras lietas izšķiršana, t. i. vai Šteinhaueram ir tiesības pirkt muižu un ar muižnieka tiesībām par to valdīt, pamatojas uz sekošiem tiesiskiem motīviem.

a) Katram brīvam cilvēkam ir tiesība iegūt sev likumīgā kārtā īpašumus, kā kustamus, tā nekustamus, ja tas nav noteikti noliegts ar likumu.

b) Rāte nevar uzrādīt nevienu tādu likumu, kas neļauj iegūt brīvi dzimušam cilvēkam tādus nekustamus īpašumus, kāda ir Hermeliņu muiža.

c) Rātes minētais 1710. g. kapitulācijas noteikums, ka nevienam citam, kā tikai pie Vidzemes muižniecības piederīgiem, nav tiesības turpmāk pirkt bruņniecības muižas, un ka muižas, kas pretēji šim noteikumam pārdotas, ir jānodod atkal atpakaļ muižnieku rokās, šai gadījumā nav lietojams, jo tas skar tikai Vidzemes muižniecību, kuŗas tiesības, kā trešās

personas tiesības, kas pati par to nerūpējas, rāte nevar izlietot savā labā.

d) Bez tam ar ģenerālgubernātora 1775. g. 5. marta rezolūcijas pirmo punktu ir ierobežota minētā muižniecības izpirkuma tiesība, tā ka netikai tiem īpašniekiem, kas nepieder pie muižnieku korporācijas, ir nodrošinātas viņu īpašumu tiesības, bet ka turpmāk muižniecība izpirkuma tiesību var izmantot tikai legālā proklāmas laikā, t. i. gadu un dienu.

e) Kroņa mastu šķirotājs Šteinhauers ir kroņa ierēdnis, un kroņa ierēdņi var katrā ziņā iegūt zemes īpašumus, kā to atzīst pati rāte, un kā to apstiprina arī prakse, un starpība starp ierēdņiem, kam ir rangs, un kam šī ranga nav, neko nenozīmē, jo šāda starpība nav pierādāma ne ar kādu likumu, un tā arī runā pretim vietējām ierašām, jo daudzi piemēri liecina, ka kroņa ierēdņi, kas nekādos ranga reglāmentos nav minēti, ir ieguvuši zemes gabalus un lauku muižas un bez kādiem iebildumiem patur tos savā īpašumā un lieto.

f) Jaunajos Rīgas tirdzniecības noteikumos (1765. g.) ir paredzēts, ka saskaņā ar 1669. g. 18. sept. zviedru manufaktūras privilēģijām katram cilvēkam neatkarīgi no viņa kārtas ir brīvība ierīkot fabrikas kā uz zemēm, tā arī mazās pilsētās un tirgus vietās, kur tas atrod izdevīgāku vietu, ja tikai tas ir Viņa Ķeizariskās Majestātes pavalstnieks un tam ir nepieciešamās zināšanas un līdzekļi fabrikas ierīkošanai.

Kas attiecas uz spriedumu trešā jautājumā: vai Šteinhaueram ir tiesība iepirkt no pirmās rokas kokus savām zāģu sudmalām Hermeliņu muižā, tad viņam šo tiesību nevar liegt šādu iemeslu dēļ:

1) Dāvinājumu grāmatā, ko Livonijas ordeņa mestrs izdevis 1561. gada 5. septembrī, un ko apstiprinājis Polijas karalis Sigismunds 1563. g. augustā, un kas visos savos punktos un nosacījumos ir palikusi spēkā visu šo laiku, ir toreizējiem privilēģiju ieguvējiem un viņu pēcnācējiem piešķirta priekšrocība, ka tiem uz viņiem dāvinātā publisko ganību gabala ir brīv celt ēkas, kā arī tur piekopt visādu nodarbošanos un tirdzniecību.

2) Bez tam šīs privilēģijas jau ņemtas par pamatu spriedumam, ko 1685. g. 7. martā pasludināja Vidzemes galma

tiesa Rīgas rātes lietā pret baronu Mengdenu, un minētais spriedums nodrošināja īpašniekam šīs speciālās privilēģijas, jo tās izrādījās vecākas nekā rātes uzrādītās karaļa Stefana, Sigismunda III un Gustava Ādolfa privilēģijas, un noraidīja maģistrāta prasību par tirdzniecības izbeigšanu uz 1561. g. 5. sept. dāvinātā ganību gabala, kā tas redzams no toreizējām un lietai pievienotām aktīm, un tādā kārtā pret rāti ir arī jau šī reiz iztiesātā lieta.

3) No jau minētās Hermeliņu muižas dokumentiem pievienotās 1561. g. 5. sept. dāvinājuma grāmatas arī ir skaidrs, ka pirmiem ieguvējiem un viņu pēcnācējiem dāvinātā privilēģija, t. i., ka viņiem ir tiesība celt vajadzīgās ēkas un nodarboties ar amatniecību un tirdzniecību, ir reāla privilēģija, kas ir saistīta ar dāvinājumu, un kas tālāk pāriet uz visiem nākamiem īpašniekiem, un tā tad arī Šteinhaueram kā īstam Hermeliņu muižas īpašniekam nevar liegt ar šo muižu saistītās tiesības nodarboties ar amatniecību un tirdzniecību un līdz ar to iepirkt no pirmās rokas viņa zāģu sudmalām vajadzīgos kokus.

Iebildums, kas celts sakarā ar dāvinājuma grāmatas vārdiem — «ar amatniecību un tirdzniecību nodarboties» — atkrīt pats par sevi, jo ar šiem vārdiem var apzīmēt netikai to, ko pats dara, bet arī to, ko dara ar citu palīdzību.

Tā kā pilsētas fiskālis Tešs maģistrāta uzdevumā cēlis iebildumus un aizrādījis, ka 1673. g. tirdzniecības noteikumi tikai tiem kroņa ierēdņiem atļauj tirgošanās brīvību, kas jau ir rangā, tad šis iebildums nesaskan ar šo tirdzniecības noteikumu raksturu un to skaidro saturu, jo tur ir runa vispārīgi par visiem un katru kroņa ierēdni, neko neminot par rangu. Izņēmums ir tikai tie, kas ieņem kroņa līdzekļus, un kuŗu rokās tie atrodas, un kuŗu tiesības tirdzniecībā ir aprobežotas. Tas, ko Rīgas maģistrāts grib vērst pret Jāni Šteinhaueru no ķēniņa Gustava Ādolfa 1621. g. 25. sept. un 13. nov. privilēģijas, nav izlietojams tādēļ, ka viens privilēģētais nevar nekādā ziņā vērst savas privilēģijas pret otru, kam piešķirtas tādas pašas, un lai gan jaunajos Rīgas 1763. g. tirdzniecības noteikumos ir tuvāki apzīmēts, kādā kārtā muižniecība var izmantot savas tiesības tirdzniecībā, tad tomēr šais tirdznie-

cības noteikumos nav nosacīts, ka ar šiem tirdzniecības noteikumiem izbeidzas to personu un muižnieku speciālās privilēģijas, ko tie saņēmuši agrākos laikos no Livonijas zemes kungiem.

Tā kā, beidzot, valdošais senāts 1772. g. 30. jūlija ukazā ir noteikti pavēlējis, ka tad, ja Šteinhauers šo lietu pēc izmeklēšanas galma tiesā uzveiktu, tad Rīgas maģistrātam ir jāatmaksā viņam visi cēlušies zaudējumi kā par lietas vešanu, tā arī tie, kas radušies, iepērkot kokus no otrā rokām. Tā kā Šteinhauers vēl nav savus zaudējumus un izdevumus pienācīgā veidā uzdevis un nav iesniedzis vajadzīgos pierādījumus, Rīgas rāte arī līdz šim nav ielaidusies uz savstarpēju norēķināšanos, tad — tā kā Šteinhauers nesen ir nomiris, viņa mantiniekiem uzdots specificēt šos izdevumus un zaudējumus, tos likumīgā ceļā pierādīt un šeit iesniegt, lai tos varētu paziņot pretējai pusei, saņemt viņas iebildumus un pēc tam tos galīgi noteikt ķeizariskā galma tiesā. Publicēts Rīgas pilī 1779. g. 14. martā.»

IV. Mastu šķirotāju uzņemšana namniekos (1784. g.).

«Ja Dievs ir ar mums, kas var būt pret mums. Šo grāmatu veltī Jānis Berkholcs mūžīgai un neaizmirstamai piemiņai Rīgas namnieku mastu šķirotāju amatam.

Rīgā, 1768. g. 1. oktōbrī.»*)

Šos lepnos vārdus pirms 150 gadiem ierakstīja kādā līdz šim aizmirstā grāmatā viens no pirmajiem Rīgas latviešu namniekiem. Viņš bija pārrakstījis visas svarīgākās lietas un sūdzības, kas bija 18. g. s. otrā pusē latviešu mastu šķirotāju amatam bijušas kā ar enkurniekiem, tā arī ar pašu rāti un veltījis šo grāmatu latviešu mastu šķirotāju amatam, kuŗā visi locekļi tagad bija pilntiesīgi Rīgas namnieku un Lielās ģildes locekļi.

Un bija arī latviešiem ko lepoties. Tas mērķis, par kuŗu viņi cīnījās vairāk kā 50 gadus, bija beidzot sasniegts: pirmie latvieši bija uzņemti namniekos. Tas pamata teikums, uz ko balstījās Rīgas vācu politika visu gadu simteni, t. i. ka latvietis nevar būt namnieks, beidzot bija lauzts.

Latvieši Rīgā vairs nebija zemākā rase, bet tie varēja iegūt tās pašas tiesības kā pārējo tautību piederīgie.

Mastu šķirotāju lūgums senātam 1784. g. (Rīgas pilsētas bibliotēkā, Mss. 55. 91. lp.):

«Rīgas koku šķirotāju Jāņa Damma, Jāņa Ades un pārējo apakšā parakstījušos lūgums, un kāds šis lūgums, to rāda sekojošie punkti:

1.

Jau daudz gadus mēs strādājam Rīgas ostā kā koku šķirotāji, esam dzimuši Vidzemes pavalstnieki un Krievijas scepterim pakļauti brīvi ļaudis, es, Jānis Dammis, esmu iecelts no

*) Rīgas pilsētas bibliotēkā, manuskripts № 55.

šejienes gubernātora kancelejas par kroņa mastu šķirotāju, turpretim pārējie ir apstiprināti Rīgas maģistrātā par privātiem šķirotājiem. Tā kā šis amats ir saistīts ar kroņa un visas pilsētas labumu, tad mēs esam atsvabināti arī no visām nodevu maksām, un iedzīvotāju sarakstos, kas iesniedzami pie revīzijām, mēs esam atzīmēti kā šī amata piederīgie.

Turpretim tagad, kad iznācis ķeizara ukazs, kur pavēlēts Rīgas, Tallinas un Vīborgas guberņās tagadējo dažādu nosaukumu nodevu vietā ņemt no zemniekiem septiņdesmit kapeikas no katras vīrieša dvēseles, tirgotājiem maksāt no viņu kapitāla un namniekiem maksāt vienu rubli un divdesmit kapeikas, Rīgas maģistrāts piespiež mūs pierakstīties par zemniekiem un maksāt kā zemniekiem nodokli septiņdesmit kapeikas. Mēs nekad neesam bijuši zemnieki, bet kā brīvi ļaudis piederam pie augšā minētā amata, mums ir savi iegūti kapitāli un īpašumi, un mēs jau ilgus laikus esam izteikuši vēlēšanos, lai mūs ieraksta Rīgas namniekos un tirgotājos, jo mēs esam dzimuši vidzemnieki, un mums viena ticība ar tiem, bet mūs toreiz tur neuzņēma. Tādēļ arī mēs padevīgi lūdzam

2.

Paziņot mums par kādu Rīgas ķeizara vietniecības reskriptu, kur noteikts, ka mākleri, šķirotāji, svērēji u. tml. no šī nodokļa maksāšanas atsvabināti, bet ja kāds šo vietu izpilda pagaidām, tad viņam jāmaksā nodokļi līdz nākošai revīzijai. Tādēļ arī mēs griezāmies pie Rīgas kamerālvaldes ar lūgumu atsvabināt mūs no galvas naudas maksas, bet tur mums aizrādīja, ka to nevarot izdarīt bez valdošā senāta ukaza. Pievienojot šeit klāt šīs rezolūcijas, kā arī Rīgas pavaldonībai piesūtītā priekšraksta kopijas, padevīgi lūdzam:

Ar ķeizara Majestātes visaugstāko pavēli atļaut mums iesniegt šo mūsu lūgumu valdošā senāta pirmajam departāmentam, un tā kā mēs pirms minētā ķeizara ukaza nekad neesam bijuši zemnieki, bet tiešām esam atradušies mums uzticētā amatā un atrodamies tur vēl tagad, tad lūdzam atsvabināt mūs no zemniekiem uzliekamās galvas naudas, vai atļaut mums iestāties Rīgas tirgotāju un namnieku kārtā, uzdodot savus

kapitālus, un tad mēs, izpildot mums uzticētos pienākumus, nekavējoties samaksātu arī mums uzliktos nodokļus. Lūdzam arī šai lietā ar ķeizara ukazu dot priekšrakstu Rīgas ķeizara vietnieka valdībai.»

Lūgumam pievienoti pielikumi:

1) Ģenerālprokurora kņaza Vjazemska 1783. g. 2. sept. instrukcija, ka mākleŗi, šķirotāji uņ visādi svērēji no nodokļa atsvabināmi;

2) kamerālvaldes ziņojums ķeizara vietnieka valdībai par ienākušo mastu šķirotāju lūgumu 1783. g. 20. dec. līdz ar iesniegto lūgumu;

3) ķeizara vietnieka valdības rezolūcija 1783. g. 30. dec., kur noteikts: «Lūdzēju amatu pagaidām nespiest maksāt galvas naudu, kamēr nebūs saņemts valdošā senāta spriedums, bet ja senāts no maksāšanas neatsvabinātu, tad jāmaksā jau sākot ar 1783. g. 1. jūliju.»

Uz senāta spriedumu nenācās ilgi gaidīt; jau 1784. g. 23. janvārī senāts publicēja šai lietā sekojošu rezolūciju (Rīgas pilsētas bibl., manuskr. Nr. 55):

«Viņa ķeizariskās Majestātes, visas Krievijas patvaldnieces, pavēle no valdošā senāta Rīgas ķeizara vietnieka valdībai.

Pēc viņa ķeizariskās Majestātes pavēles:

Valdošais senāts skatīja cauri Rīgas koku šķirotāju Damma, Ādes un citu lūgumu, kuŗā tie aizrāda, kādā kārtā tie jau ilgus laikus darbojās Rīgas ostā kā koku šķirotāji, un ka tie ir brīvi cilvēki un dzimuši vidzemnieki, pakļauti Rīgas varai, viņš, Damms, esot gubernātora kancelejas iecelts par kroņa koku šķirotāju, turpretim citi Rīgas maģistrāta iecelti par privātiem šķirotājiem. Tā kā šis amats ir saistīts ar kroņa un pilsētas labklājību, tad bijis arī atsvabināts no visādiem nodokļiem, un revīzijas sarakstos kopā ar citiem iedzīvotājiem viņi ierakstīti kā šā amata locekļi. Tā kā ar Ķeizara Majestātes ukazu pavēlēts, ka Rīgas, Tallinas un Vīborgas guberņās līdzšinējo dažāda nosaukuma nodevu vietā jāņem turpmāk no zemniekiem septiņdemit kapeiku, no tirgotājiem procents no kapitāla un no namniekiem rublis divdesmit ka-

peiku, tad Rīgas magistrāts spiežot tos maksāt kā zemniekus 70 kapeikas, bet viņi nekad nav bijuši zemnieki. Viņi esot brīvi ļaudis, kā tādi uzņemti amatā, viņi arī iekrājuši kapitālu, un tādēļ jau sen lūguši uzņemt tos Rīgas tirgotāju un amatnieku kārtā, jo viņi esot dzimuši vidzemnieki un ar vienādu ticību, bet toreiz tas viņiem neesot atļauts. Tā kā viņi izzinājuši, ka Rīgas ķeizara vietniecībai piesūtītā instrukcijā paredzēta visu mākleru, šķirotāju un svērēju atsvabināšana no šī nodokļa, tad viņi griezušies pie kamerālvaldes ar lūgumu atlaist šo nodokli, bet viņiem atbildēts, ka to nevar izdarīt bez senāta pavēles. Pieliekot kopijas no kamerālvaldes rezolūcijas un vietniecības atzinuma, viņi lūdz tos atsvabināt no zemniekiem maksājamās galvas naudas, jo viņi līdz minētā ukaza iznākšanai nekad nav piederējuši pie zemniekiem, bet darbojušies savos amatos un darbojas tur arī vēl tagad, jeb arī atļaut viņiem ierakstīties Rīgas tirgotājos un namniekos, tad tie tūliņ ierakstoties nekavēdamies nomaksātu noteiktos nodokļus. Par šo lietu viņi lūdz senāta pavēli Rīgas ķeizara vietnieka valdībai.

Izdarot izziņu, izrādījās, ka senāta 1783. g. 23. aug. rīkojuma sestā punktā ir teikts: mākleri, šķirotāji, visāda veida svērēji un citi tml. nemaksā nekādus nodokļus, bet ja kāds no citas kārtas pāriet šais amatos, tad tam līdz nākošai revīzijai jāmaksā iepriekšējās nodevas, par ko 1783. g. 13. okt. nosūtīts ukazs Rīgas un Tallinas ģenerālgubernātoram grāfam Braunam, un tagad senāts šai lietā pasludina sekojošu rezolūciju:

Tā kā minētais Damms, Ade un biedri jau ilgāku laiku darbojas Rīgas ostā kā šķirotāji un — kā tie paši to apliecina — nekad nav bijuši zemnieki, bet pieder pie brīviem cilvēkiem, un arī tagad apliecina savu vēlēšanos, lai viņus ierakstītu Rīgas tirgotājos un namniekos un viņi varētu uzdot savus kapitālus un maksāt no tiem vienu procentu, tad Rīgas ķeizara vietnieka valdībai tiek nosūtīts priekšraksts šai lietā, ka saskaņā ar Damma, Ades un citu lūgumu, viņi jāieraksta Rīgas tirgotājos, nomaksājot noteiktās kroņa nodevas.

1784. g. 23. janvārī.»

1784. g. 30. janv. Rīgas vietniecība nosūtīja šo senāta lēmumu Rīgas maģistrātam izpildīšanai.

Senāta lēmums nav pārsūdzams, tas ir jāizpilda. Tomēr rāte nedomāja tik vienkārši piekāpties un lika priekšā latviešu mastu šķirotājiem apmierināties ar to, ka viņus ieraksta to nodokļu maksātāju sarakstā, kas maksā procentus no kapitāla, bet viņi katēgoriski pieprasīja, lai tos uzņem Lielajā ģildē kā tirgotājus. Rāte mēģina vēl glābt lietu, iesniedzot caur vietniecību senātam šai lietā raportu, ko, beidzot, ķeizara vietniecība arī pieņēma, paziņojot par rātes iesniegumu arī mastu šķirotājiem.

Rīgas maģistrāta raports ķeizara vietnieka valdībai (1784. g. 2. martā):

«Attiecībā uz Rīgas ķeizara vietnieka valdības šīs pilsētas maģistrātam š. g. 23. febr. piesūtīto pavēli par valdošā senāta š. g. 23. janv. ukaza izpildīšanu, kur lemts par šejienes mastu šķirotāju lūgumu, paziņojam, ka maģistrāts jau 27. febr. nolēma, ka tas nogaida, lai mastu šķirotāji uzdod savus kapitālus, kā arī pavēlējis pieņemt no viņiem nodokļus un ierakstīt viņus to nodokļu maksātāju sarakstā, kas maksā savus nodokļus no kapitāliem. Tomēr minētie mastu šķirotāji netikai nav pieteikuši savus kapitālus nodokļu uzlikšanai, bet sarunā ar prezidējošo birģermeistaru noteikti paziņojuši, ka tie nebūt negrib apmierināties tikai ar kapitālu uzdošanu un ierakstīšanu to sarakstos, kas maksā šādus nodokļus, bet pieprasa, lai viņus tiešām uzņem šejienes Lielās ģildes namniekos — kā tirgotājus, atsaucoties uz to, kas pavēlēts valdošā senāta ukazā. Paklausot neatlaidīgajiem šejienes namnieku un tirgotāju lūgumiem, kā arī izpildot savus amata uzdevumus, maģistrāts atrod par nepieciešamu griezties pie Rīgas ķeizara vietnieka valdības ar sekojošo.

Maģistrāts pilnīgā godbijībā atzīst, ka viņa pienākums ir padevīgi izpildīt augstā valdošā senāta ukazu, bet tomēr maģistrāts nav vēl skaidrībā par to, vai ar izteikumu, ka mastu šķirotāji, kapitāla nodokli nomaksājot, ir ierakstāmi Rīgas tirgotājos, senāts ir gribējis pavēlēt, lai tos tiešām uzņemtu še-

jienes namniekos kā tirgotājus, un tie baudītu visas namnieku priekšrocības un privilēģijas, un bez tam maģistrāts arī ir pilnīgā pārliecībā, ka valdošais senāts būtu noraidījis šo viņu lūgumu, ja tam būtu paskaidrots arī tas, kas runā pretim šim lūgumam, kas tur noklusēts un dažas lietas pat nepareizi apgaismotas. Tas arī ir tas, ko maģistrāts tagad ir spiests paskaidrot.

I.

Mastu šķirotāji pareizi aizrādījuši, ka maģistrāts gribējis pierakstīt viņus par zemniekiem; sākumā bija domāts no viņiem ņemt galvas naudu rubli un 20 kap kā no ļaudīm, kas ir noteiktā ienesīgā amatā, bet tā kā senāts pavēlējis, ka no tiem, kas nav namnieki, nevar ņemt vairāk kā 70 kap., tad arī maģistrāts nevarēja uzlikt šiem mastu šķirotājiem vairāk kā 70 kap. Tomēr ar to ne tie, ne arī liels skaits citu šejienes brīvo iedzīvotāju un piedzīvotāju, mājas ļaudis un kalpotāji, nav ierakstīti zemniekos.

II.

Mastu šķirotāji saka, ka tie nekad nav bijuši zemnieki, bet tie noklusē savu īsto cēlumu, un lai gan ir taisnība, ka viņi nav nekādi īsti zemes zemnieki un arāji un arī nevienam nepieder kā dzimtcilvēki, tomēr viņi ir dzimuši latvieši, un kā visi latvieši bija dzimtcilveki no šīs zemes iekaŗošanas laika kā Kurzemē, tā arī Vidzemē. Viņi ir atsvabinājušies no dzimtbūšanas tādā kārtā, ka tie agrākos laikos aizbēguši no saviem kungiem, un šeit apmetušies, iegūdami ar noilgumu brīvību. Bet ja viņus un viņu pēcnācējus nevar uzskatīt par dzimtcilvēkiem, tad tomēr tie nav no īsti brīva dzimuma, un kā tādus tos arī nekad neuzņēma par šejienes namniekiem un tirgotājiem, bet no tiem līdz šim pašam laikam prasīja kā no pilsētas apgabala iedzīvotājiem, lai tie strādā zināmus publiskus darbus bez atlīdzības vai arī par mazu, brīvprātīgi tiem noliktu atalgojumu, un tā tad viņi īstenībā nevar sevi uzskatīt par tādiem brīviem ļaudīm, kādiem ir vajadzīgs būt tiem, kuŗus uzņem šejienes namniekos un tirgotājos.

III.

Mastu šķirotāji aizrāda, ka viņi jau sen vēlējušies iestāties šejienes namnieku un tirgotāju kārtā, bet toreizējos laikos tas nav bijis iespējams. Pati par sevi tā lieta ir pareiza, bet svarīgākais šai lietā tomēr ir noklusēts. Pirms ilgākiem gadiem kāds mastu šķirotājs Dāniēls Šteinhauers mēģināja izkaŗot šejienes namnieka tiesības, tas bija latvietis tāpat kā viņi un tāda pat dzimuma, arī viņš nebija dzimtcilvēks un zemnieks, bet, tāpat kā šie, bija mastu šķirotājs. Viņa lūgumu piešķirt tam namnieka tiesības noraidīja, jo viņam to neatļāva viņa cēlums un nebrīvais dzimums, kā arī namniecības privilēģētais stāvoklis. Un ne tik vien šeit, bet arī visur citur viņš mēģināja sasniegt savu mērķi, un pats senāts to noraidīja ar savu plašo 1752. g. 23. nov. ukazu, kas šeit pievienots. No tā laika neviens no šī amata, ne arī kāds cits latvietis nav iedrošinājies šo lietu no jauna pacelt. Bez tam kā vissvarīgāko viņi nav nekā minējuši

IV.

par šejienes likumiem un noteikumiem, kā arī to, kas no tiem tiek prasīts, kas vēlas, lai tos uzņem šejienes tirgotāju kārtā, un kas nav tirdzniecību kārtīgi mācījušies. Saskaņā ar visaugstāki apstiprinātiem tirdzniecības noteikumiem nevienu nevar šai kārtā uzņemt un atļaut šeit tirgoties, kas nav vismaz sešus gadus mācījies tirdzniecību un tur atsvabināts no kalpošanas, tā tad šai likumā nav atrodams neviens punkts, kuŗu mastu šķirotāji būtu pildījuši un ar ko viņi varētu pamatot savu prasību, lai tos uzņem tirgotāju kārtā; un ja viņi vispārīgi ir iedrošinājušies pretēji skaidram likuma burtam kaut ko tamlīdzīgu pieprasīt, tad jāaizrāda, ka vēl visjaunākā laikā Viņa Ķeizariskā Majestāte ar savu 1783. g. 3. jūn. pašrocīgi parakstīto ukazu pavēlējusi, ka šīs guberņas likumi ir jāizpilda neaizskartā veidā.

V.

Arī tas ir pret jauniem visaugstāki apstiprinātiem tirdzniecības noteikumiem, ka mastu šķirotāji grib paturēt savu

amatu un bez tam arī tirgoties, sevišķi vēl ar tām precēm, kas pašiem jāapstrādā. Beidzot

VI.

jāņem vērā arī tas, ka ļoti nepieciešama ir iepriekš minēto likumu un šejienes namniecības iekārtas stingra ievērošana, jo tās lietderība apstiprināta jau vairāk gadu simteņus ar saviem labiem panākumiem. Tāpat arī tas, ka mūsu tirgotājiem ārzemēs ir laba slava un kredits, izskaidrojams tikai ar to rūpīgo audzināšanu un mācību, kas jādabū katram, kas grib tikt par tirgotāju; tā nodrošina kārtīgu, piedzīvojušu un prātīgu tirgotāju pieaugumu, un tas arī ir tas iemesls, kādēļ mūsu tirdzniecība varēja zelt un arī augstam kroņim dot labus ienākumus, kā tas tagad ir. Ja, turpretim, atļaus katram iestāties tirgotājos, neprasot no viņa nepieciešamo audzināšanu un mācību, kā arī vajadzīgās zināšanas un piedzīvojumus, tad arī visa tirdzniecība nonāks sabrukuma stāvoklī, un no tā cietīs arī kroņa intereses. Jāņem vērā arī tas, ka šīs pilsētas sevišķais stāvoklis pārējo tirdzniecības un ostas pilsētu starpā uzliek pienākumu par to rūpēties ar ārkārtīgu uzmanību un centību.

Visi šie motīvi spiež magistrātu kā arī šīs pilsētas namniekus un tirgotājus griezties visā pazemībā pie ķeizara vietnieka valdības ar lūgumu visu to nopietni apsvērt un ievērot kā šīs tirdzniecības labklājību, tā arī — kādēļ gan mums to neteikt — *šejienes namnieku un tirgotāju līdzšinējo cieņu un labo vārdu,* un šo mūsu pazemīgo iesniegumu ar lūgumu, lai noraidītu mastu šķirotājus ar viņu pret pilsētas visaugstāki apstiprinātām tiesībām vērsto prasību, nodot valdošā senāta pārbaudei un līdz tam laikam atlikt 23. janv. ukaza izpildīšanu, kas ir radies uz mastu šķirotāju viltīgā lūguma pamata. Rīgā, 1784. g. 2. martā.»

Mastu šķirotāju atbilde uz rātes raportu bija šāda:

«Visgaišākā, visvarenākā, lielā kundze un ķeizariene Katrīna Aļeksējevna, visas Krievijas patvaldniece, viszēlīgākā kundze.

Viņa ekselence gubernātors Beklešova kungs mums laipnā kārtā mutiski paziņoja, ka Rīgas maģistrāts iesniedzis ķeizara vietnieka valdībai rakstu, kurā teikts, ka Rīgas mastu šķirotāji cēlušies no latviešiem, kas no tālākiem apvidiem izbēguši un šeit Vidzemē apmetušies, ka mēs neesot vis brīvi ļaudis, bet dzimtcilvēki, tāpat arī, ka mēs esot izdabūjuši senāta 1784. g. 23. janvāŗa ukazu ar lūgumā ierakstītām nepatiesībām.

Šis Rīgas maģistrāta iesniegums ir pilnīgi nepamatots, ko gan to par mūsu priekšniecību mēs ne labprāt gribētu teikt, un lai gan mums šis iesniegums nav atbildei paziņots, tad tomēr mēs esam spiesti atbildēt uz tur esošām nepareizībām un netaisniem slēdzieniem.

Ir zināms, ka agrāk visu Vidzemi apdzīvoja latvieši, kas no seniem laikiem bija brīva tauta, un Vidzemes vēsture stāsta, ka vācieši, kad tie priekš dažiem gadu simteņiem ieradās Vidzemē, ar šiem latviešiem, kā zemes iedzīvotājiem, brīvi tirgojušies, daudzi turpat apmetušies un savā starpā precējušies.

Kad vēlāk vācieši izpletās Vidzemē, tad šie ļaudis, kas apmetās uz neapstrādātās zemes un tur nodarbojās ar zemkopību, pamazām ar varu tika padarīti par dzimtcilvēkiem. Tomēr par visiem zemes iedzīvotājiem nevar teikt, ka tie ir bijuši dzimtcilvēki, un sevišķi par tiem, kas nodibinātās pilsētās nodarbojās ar tirdzniecību un amatniecību, un nav nekāda pamata, kādēļ tos varētu uzskatīt par dzimtcilvēkiem. Tikai nacionālais naids un uzpūtība ir tie iemesli, kādēļ grib apspiest dzimušos vidzemniekus, kas cēlušies no īstiem agrākiem zemes iedzīvotājiem. Kad vāciešu skaits vēlāk pieauga, pilsētām Vidzemē paplašinoties, tie tiešām pilsoniskās darīšanās aizgāja priekšā zemes iedzīvotājiem, jo tiem sevišķi trūka skolu, bet tādēļ tie tomēr nav kļuvuši par dzimtcilvēkiem, un būtu ļoti nepareizi un netaisni un arī

pret mūsu visžēlīgās monarches domām, ja šos šejienes pirmiedzīvotājus liktu zemāk nekā vāciešus, kas šeit ir svešnieki.

Vidzemē visi dzimtcilvēki ir pierakstīti vaku grāmatās, turpretim Rīgas mastu šķirotāji ar zeļļiem un mācekļiem visi ir brīvi dzimuši ļaudis, un Rīgas maģistrāts ne ar ko nevar pierādīt, ka mēs esam dzimtcilvēki, un ka kāds no mums būtu pierakstīts vai kroņa, vai privāto muižu, vai arī pilsētas patrimoniālo muižu vaku grāmatās.

Nevienu, kas nav brīva dzimuma, nevar pieņemt mastu šķirotāju mācībā un ierakstīt amatā, bet katram iepriekš pie ķemerejas tiesas ir jāapliecina savs brīvais dzimums ar derīgiem lieciniekiem, tā arī ieraksta ķemerejas tiesas grāmatās, un uz to tas arvienu var atsaukties. Tas arī ir skaidrs un pietiekošs pierādījums tam, ka Rīgas mastu šķirotāju amats sastāv no brīvi dzimušiem, bet ne, kā maģistrāts ir uzdevis, no dzimtcilvēkiem

Rīgas mastu šķirotāju amatu nevar salīdzināt ar pārējiem Rīgas amatiem kā: enkurniekiem, pārcēlējiem, liģeŗiem un citiem, jo visus pie šī amata piederīgos, kad tie nokalpojuši zināmus mācības gadus, ķemerejas tiesā atsvabina no mācības, tāpat kā tirgotāju mācekļus, un to atzīmē tiesas protokolos.

Ar to mēs būtu pietiekoši pierādījuši, ka mēs esam brīvi dzimuši ļaudis, un ka tas nevar būt par ļaunu, ja viena un otra priekšteči ir bijuši brīvi dzimuši latvieši vai vidzemnieki, tāpat kā to daudzām redzamām ģimenēm uz laukiem un šeit Rīgā un citās pilsētās dzīvojošiem tirgotājiem neuzskata par lielu grēku, ja tie cēlušies no latviešiem.

Tā kā no tā, ko mēs še minējām, ir skaidrs, ka tas, ko Rīgas maģistrāts ziņojis ķeizara vietniecībai, ka mēs esot dzimtcilvēki, nav pamatots un ir tālu no patiesības, tad jāsecina, ka apvainojums, ka mēs it kā būtu izkrāpuši no senāta 23. janv. ukazu, uz mums nevar attiekties.

Tā kā nav saprotams, kādēļ Rīgas maģistrāts negrib izpildīt visaugstāko pavēli, kas izteikta š. g. 23. janv. valdošā senāta ukazā, un kavējas mūs uzņemt Rīgas tirgotāju kārtā, tad padevīgi lūdzam Ķeizara Majestātes iecelto vietniecību pilsētas maģistrātam vēl reiz nopietni aizrādīt, lai tas nekavējoties izpildītu augsto senāta ukazu.

Paliekam pilnīgā uzticībā un cerībā, ka atradīsim drošu aizsardzību pret mūsu priekšniecības ļauno uzbrukumu, kuŗai mēs citādi neliedzam savu cieņu.

Viņa Ķeizariskās Majestātes padevīgie kalpi
Rīgas mastu šķirotāji: Jānis Damms, kroņa šķirotājs Nikolajs Belcs, Miķelis Grindels un citi.»

Senāta atbilde uz Rīgas rātes iesniegumu bija ārkārtīgi asa. Vispirms senāts izsaka rājienu vietniecībai, ka tā iedrošinājusies pieņemt minēto Rīgas maģistrāta raportu un nosūtīt to senātam. Ķeizara vietniecības uzdevums esot starp citu raudzīties, lai kārtīgi izpildītu likumus, un ja kāds to negrib vai kavējas to darīt, tad tas jāsoda ar naudas sodu, un ja vēl pēc tam pretojas, tad jānodod tiesai. Vietniecība netikai nav rūpējusies, lai senāta lēmums mastu šķirotāju lietā tiktu pilnīgi izpildīts, bet pielaidusi pat to, ka maģistrāts ieniedz nepamatotus raportus pret likuma spēku ieguvušiem senāta lēmumiem. Senāts nolemj sodīt par senāta lēmuma neizpildīšanu katru maģistrāta locekli ar 10 rubļiem naudas soda un tālākas kavēšanās gadījumā nodot maģistrātu tiesai.

Un Rīgas namnieku sarakstos 1784. g. 20. jūn. ierakstīti sekojoši latvieši:*)

1) Jānis Damms, samaksājis par namnieka tiesībām 40 dālderus, baznīcai un ieročiem 6 dālderus, par spaini un laisteni 3½ dālderus, kopā 49½ dālderus; 2) Nikolajs Bolte, samaksājis 49½ dālderus; 3) Jānis Purītis, 49½ dāld.; 4) Dāvīds Kalniņš, 49½ dāld.; 5) Miķelis Grundels, 49½ dāld.; 6) Jānis Bojs, 49½ dāld., un 7) Dāniēls Slava, 39½ dālderus.

Tālākos namnieku grāmatas ierakstos sastopam arī citus latviešus:

1784. g. 19. nov. namniekos uzņem tirgotāju Dāniēlu Gotlību Šteinhaueru (Jāņa Šteinhauera dēlu), kas tirdzniecību mācījies Holandē, 59½ dāld. 1785. g. 15. martā uzņem tirgotāju Jāni Dēliņu, 1786. g. 22. dec. uzņem namniekos

*) R. P. A. Bürgerbuch.

mastu šķirotājus Eberhardu Kerberu, Jāni Bergholcu, Georgu Stefanoviču, mastu šķirotāju zeļļus: Miķeli Milleru, Jēkabu Lībrechtu, Mārtiņu Dammu, Franci Palmu un mucu malkas šķirotāju Fridrichu Stumberu.

Tā noslēdzās pirmais posms Rīgas latviešu nacionālās cīņās, kam pieder sava ievērojama vieta latviešu vēsturē. Ar lielu cienību mēs raugāmies uz to varonības garu, kas, nebēdājot par vācu politisko, sociālo un ekonomisko pārspēku, iedrošinājās sākt atklātu cīņu, lai gūtu uzvaru savai tautiskai pārliecībai, ka latviešiem, kā šīs zemes pirmiedzīvotājiem, pienākas vismaz vienādas tiesības ar ienācējiem vāciem, kuŗi gribēja nospiest visus latviešus nebrīvībā.

Pielikumi.

1. Rāte noraida Lielās ģildes 1682. g. vastlāvju prasību, lai latviešus turpmāk neuzņemtu namniekos.

Rīgas pils. arch. Aeus Arch. IV. 6. 1. Fastnachtsgravamina 1682.

10. Erachtet man dieser guten Stadt gar nicht vorträglich, sondern vielmehr verkleinerlich, Nachtheilig und gefährlich, das die unteutsche zum Bürger Recht und derselben Freyheiten zutritt gewinnen, und die Stadt mit solchen Bürgern erfüllet werde, Wie denn die löbliche Vorfahren keinen Unteutschen das Bürger Recht vielweniger derselben Nahrung verstattet und zu Abkehrung deßen in Ihrer Wilkühr oder Baursprache A° 1564 art. 74. ausdrücklich verordnet und beschloßen, daß kein Unteutscher Kauffmans-Guth kauffen sol, item Art. 48, daß kein Teutscher einen Unteutschen wiederlegen, noch Geselschafft mit ihm halten solle, des gleichen Art. 62. das kein Unteutscher Mehte oder Bier zum Verkauff brauen, auch keine Mehte zapffen solle, alß bittet die Ehrliebende Bürgerschafft in schuldigster Ergebenheit, darüber hinfüro Handt zuhalten, und die von Unteutscher extraction solchem zuwieder forthin nicht zu der Bürgerlichen Freyheit, Rechten und Vortheilen zugestatten, noch anzusehen, daß etwa einer oder der ander Ihre Dienstbothen heyrahtet, oder sich sonst um einen oder andern auß dem Rahte möchte verdient gemacht haben.

Rātes atbilde.

Waß für Leuthe zur Bürgerschaft zu admittiren stehet E. E. Raht zu urtheilen zu, und ist unchristlich und wiederrechtlich, daß da einige auß dem Bauerstande andrer Nationen durch redliches Verhalten, Kunst und Geschickligkeit sich eines höheren Standes fähig machen können, und dahero auch viel von unsern Unteutschen solchergestalt im Reiche Schweden, Teutschland und andern Ländern, wie bekandt, das Bürgerrecht erhalten und im Ambt und Gülden geseßen sindt, dieselbe in ihrem Vaterlande, wenn Sie durch Tugend und Geschickligkeit sich hervor gethan, zu keiner beßern Condition solten gelangen können. Sonsten bleibet annoch denen Unteutschen Inhalt der Stadt angezogenen Willkühr die Bürgerliche Nahrung verboten, wird auch nimmer zu erweisen sein, daß man einen Unteutschen alß Unteutschen zum Bürgerrecht admittiret, vielweniger mit solchen Leuthen die Stadt angefüllet.

2. Rātes 1684. g. 6. jūnija lēmums par latviešu tiesībām iegūt dzimtīpašumus ārpus pilsētas.

Rīgas pils. arch. rātes prot. (Publ. Vol. 28. S. 368.)

Idem: das ein Bürger von ihm zu wissen begehret, ob ein Unteutscher auch wohl außer der Stadt ein Erb-Grund kauffen könte.

Es kan den Unteutschen solches nicht gewehret werden.

(NB. Rādītājā: Die Unteütsche mögen außer der Stadt Erb-Gründe kauffen.)

3. Važoņa Oto Leimaņa 1662. g. iegūtā dzimtīpašuma vēsture.

a) Važoņu vecākais O. Leimanis iegūst ar rātes ziņu 1662. g. 26. aprīlī dzimtsīpašumu no H. ab. Ūlenbroka.

R. P. A. Land-Vogtey Gerichts Prot. Vol. 10 p. 350.

H. Joh. Zimmermann Dnus Hinr. ab Ulenbrock mit dem Alterman der Fuhrleuthe Otto Leumann vor E. E. Gericht getreten, und der H. Joh. Zimmermann zu vernehmen gegeben, welcher gestalt D. H. ab Ulenbrock mit consens seiner Frau Mutter und aller Anverwandten ein Stück alß 96 □ R. von seines Sehl. H. Vaters erblich nachgelaßenen Platze an den gedachten Alterman der Fuhrleuthe hinführo **erb und eigenthümlich** zu Besitz cediret und verkauffet. Geloben demselben auch vor aller andern fernern E. E. Raths wie auch aller Blutsverwandten ansprach zu caviren und Ihm desfalß die eviction zu praestiren, und soll weder den Käufer noch seinen Erben und Nachkömling keiner Turbiren in einen Possess, sondern soll ruhig hinführ denselben besitzen, genießen und gebrauchen, baht derohalben E. E. Landgericht, das Sie den Kauff ratishabiren und verschreiben laßen wollen.

Otto Leuman, der Fuhrleuthe Altermann den Herrn Verkäuffer Ihm von E. E. Rath den Auftrag verschaffen, damit Er seines Platzes versichert ein möge. H. Zimmermann sagte, das Er schon wegen den Auftrage mit denen Herren Häuptern geredet, welche Ihm zur Antwort werden laßen, das es nicht gebräuchlich wehre, sondern die Immissio und die Einschreibung im Landbuch wehre kräftig und bindig. Im Fall aber Käuffer noch deswegen bey E. E. Rath anhalten wolte stunde Ihm frey. Immittelst repetirte er nochmahlen, das Er Käuffern vor aller Ansprachen und Molestation caviren wolle.

Otto Leumann, der Fuhrleuthe Alterm., ward mit des Herrn Joh. Zimmermann caution zu frieden und bath das dieselbe Verschrieben werden möchte.

Der Kauff wird ratishabiert, und H. Joh. Zimmermans caution und eviction ist zu Verschreiben befohlen.

b) Leimaņa ģimene izmirusi, īpašums pārgājis svešās rokās, zemes soģa tiesa 1717. g. 16. sept. nodod šo dzimtīpašumu Leimaņa radiniecei, māsas dēla sievai Elizabetei Kičai, tagad Jāņa Meijas sievai.

R. P. A. Land. Vogt. Ger. Vol. 67. p. 259.

c) 1726. g. 12. jūlijā Joh. Mey pārdod šo dzimtīpašumu Viļumam Sterkam, kam 1726. g. 15. aug. tiesa to ierāda.

R. P. A. L. Vogt. ger. Vol. 69 p. 518.

d) Daniēls Holcs, Viļuma Sterka znots, 1726. g. pārdod iegūto dzimtīpašumu priekšpilsētas Kaļķu (Tērbatas) ielā par 210 dālderiem važonim Jēkabam Krūzem. 1737. g. 5. jūl.

R. P. A. Land-Vogt. Ger. Vol. 73 p. 402.

4. Važoņa Simona Krūzes dzimtīpašuma lietas.

a) Rātes 1696. g. 11. jūnija rīkojums par Simonam Krūzem ieķīlātā Kaspara Menninga dzimtīpašuma pārrakstīšanu uz Simona Krūzes vārdu.

R. P. A. Publica B. 47.

Der H. wortführende Bürgermeister P. Brockhausen prop. welcher gestalt Simon Kruse der Fuhrmann inständigst anhalte, daß E. E. Rath Ihm wegen des Platzes, den Er von dem Sehl. Caspar Menning vor Ihm gelihene 500 thl. zum Unterpfande und bebauet hätte. Gedachten sehl. Caspar Mennings Erben aber nicht von Ihm einlösen wolten, in Gewisheit und Sicherheit setzen und Ihm denselben entweder gerichtlich zuschreiben laßen oder besagte Erben, daß Sie es von Ihm einlösen, anhalten wolle.

Der H. Ober Wetter Henrich Witte referirte welcher Gestalt Er vor einiger Zeit zwischen den streitigen Erben obgedachten Caspar Mennings auf E. E. Raths Verordnung Commissarius gewesen. Da dann wegen des Platzes vor der Commission auch gehandelt worden, so daß der Fuhrmann Simon Kruse von der Erben praetendiret, sie solten Ihm denselben entweder abkauffen oder laßen. Allein es hätte sich keiner zur Einlösung erklären wollen, sondern man hätte es Ihm überlaßen. Wie solches in dem Vergleich verschreiben und nachgehends auch in den Urtheil angeführet wäre.

Weilen keiner des sehl. Caspar Mennings Erben den verpfändetem Platz einlösen will, indeßen aber die darauf verschoßene Forderung nicht angestriten wird, alß soll dem Fuhrmann Simon Kruse mehr besagte Platz gerichtl. zugeschrieben werden. Weßfalß Er dann an E. E. Landvogteyl. Gericht verwiesen wird.

b) Simons Krūze pieprasa no Menninga mantinieces, mācītāja Ludviga atraitnes, lai tā izpilda rātes lēmumu.

R. P. A. Land. Vogt. Ger. Vol. 50. 1696. g. 30. jūn.

c) Ludviga kundze paziņo, ka lietas vešanu nodevusi Kr. Cimmermanim.

Ib. p. 177. 1696. g. 11. jūl.

d) Cimmermans izsaka vēlēšanos ķīlu izpirkt.

Ib. p. 193. 1696. g. 16. jūl.

e) Cimmermans, saskaņā ar rātes 1696. g. 11. jūn. lēmumu, nodod Menninga dzimtīpašumu Simonam Krūzem, un zemes tiesa to pārraksta uz Simona Krūzes vārdu 1696. g. 25. jūl.

Ib. p. 239.

5. Simons Krūze pārdod dzimtīpašumu V. Koskulam.

R. P. A. Land. Vogt. Ger. Vol. 67. p. 93. 1716. g. 14. junii.

Simon Kruse des alten Fuhrmans Simon Krusen Sohn nebst Willem Koskul auf Vergünstigung coram protocollo erschienen, und der erstere zu verschreiben gebeten, daß er den Platz, welchen sein Vater von Borcherding Anno 1700 gekauffet, und ihm verwichen Jahr umb damit, als seinen eigenen zu schalten und zu walten, zu verpfänden und zu verkauffen cediret hätte, an gegenwärtigen Willem Koskul für 50 thl. alb. erb — und eigenthümlich zu besitzen verkauffet hätte.

Obiges alles ist zu verschreiben verstattet worden.

6. Joach. Ramms pārdod važonim Ķīsim savu dzimtīpašumu.

R. P. A. Land.-Vogt. Arch. Vol. 73 p. 24. 1731. g. 12. janv.

Joachim Ramm mit Dm. Proto-Not. Popel auf Gerichtlichen Zulaß eingetreten, und ersterer beygebracht, wasmaßen Er einen gewißen Erb-Grund außerhalb der Stadt auf der Lastadie belegen und 58 □ R., u. 71 □ F. in plano haltende an den Fuhrmann Johan Kis, vermöge desfals aufgerichteten Contracts, so er vorzeugete, auf die von seinem Vater dem Bürgermeister Henrich Ramm aus Bauschke erhaltene schriftliche Vollmacht und Einwilligung, welche Er gleichfals vorweise, verkauffet hätte, unter der Verabredung, diesen Kauff und Verkauff gerichtl. ratihabiren, und darauf folglich dem Käuffer die Immissionem des gekaufften Platzes durch die E. E. Gericht angedeihen zu laßen, dero wegen Er Joh. Ramm dienstl. behte, den obmentionirten Kauff und Verkauff zu ratihabiren. und die gerichtl. Immission in loco fordersahmst und hochgeneigt vor sich gehen zu laßen.

D-nus Protto-Not. Poppell nomine des Fuhrmanns Joach. Kies als Käuffern des besagten Platzes adherirte dem Anbringen und Gesuche des J. Ramm in allen Stücken, und erwartete die gerechtsahmste Gewährung des zweifachen petiti.

Obangebrachter Kauff und Verkauff wird gebehtener maßen ratihabiret, und will E. E. Gericht die angesuchte Immisionem ins fordersahmst Werck setzen.

7. Landmāršala Plātera atraitne pārdod zvejniekam Mārtiņam Dumpim dzimtīpašumā plavu Spilvē.

R. P. A. Land. Vogt. Ger. Vol. p. 520. 1726. g. 23. jul.

Der Fischer und Uebersetzer Marten Dump auff gerichtl. Zulaß eingetreten und nach Producirung eines zwischen der Hochwohlgeb. Fr.

Landt-Marschalin, von Platern und ihm eines auff der Spilve gelegenen Heuschlages wegen, geschloßenen Kauff Kontracts, selbigem dem Protocollo Judicali zu mehrerer Sicherheit nicht nur einzuverleiben sondern auch denselben zu corroboriren und ihme den Heuschlag nunmehro gerichtl. einzuweisen, gehorsahmst gebeten. Nachdem hierauff der exhibirte Kauff-Contract von Wort zu Wort folgendergestalt:

. . . . . .

1. Es verkauffet obbmeldete Hochwohlgeb. Wittibe Fr. von Platern ihren Erb- und Eigenthümlich zugehörigen auff der Spilve gelegenen Heuschlag an bemeldeten Fischer Dumpen vor eine Summa von 100 rthl. alb. in seinen ehemaligen Scheidungen und Gräntzen, und mit dem Recht und Berechtigkeit, wie es die Vorfahren von ihr beseßen, und genutzet, zum fernern eigenthümlichen Besitz.

2. Davor er dann, der Käuffer, sogleich gehalten ist, die Summe der hundert rthl. sogleich zu bezahlen, und zu erlegen, und alsdann selbigen Heuschlag, den er eine Zeit vor Zahlung einiger Heur-Rente eingehabt, sich eigenthümlich anzumaßen. Zu Bündigkeit und Festhaltung deßen allen sind von diesem Kauff-Instrumento zwey gleichlautende Exemplaria verfertiget und behörig unterschrieben worden, als ohne Arge, List und Gefährde geschehen Riga, den 21 Jul. 1726.

Wittibe von Platern, Marten Dump.
A. C. von Riegemann. Jacob Peixt.
g. Rennenkampff,
als Gezeuge
dem Protocollo inseriret worden,

ward dieser getroffene Kauff ratihahiret und corroboriret und soll der erhandelte Heuschlag Impetranti Marten Dump mit dem ehesten gerichtl. eingewiesen werden.

8. Lielās ģildes vastlāvju sūdzība par latviešu dzimtīpašumiem 1727. gadā.

R. P. Arch. Äus. Arch. III. 13. 20.

Extract
aus denen E. E. Rathe übergebenen Groß-Güldischen Bürgerlichen Fastnachts Klagen de Ao 1727.

Muß E. E. Bürgerschafft bitten: 6) Es Obrigkeitlich zu sanziren und zu verordnen, daß weder denen Unteutschen, noch sonst Jemanden, der nicht Bürger und Bruder auf einer Gülde Stuben zu werden fähig ist, wie auch allen andern, denen solches die Gesetze verbiethen, einige Bürgerliche Nahrung zu treiben, noch auch Büurgerliche Häuser zu bewohnen, vielweniger solche hier in der Stadt unter einigerley Praetext zu kauffen und an sich zu

bringen, nicht verstattet seyn solle, allermaaßen sonsten mancherley inconvenientien und nachtheilige Sequelen sich hevor thun dürfften.

Extraxt aus E. E. Raths hierüber 8. Sept. A. ejusd. erheilleten Bescheide.

ad. 6.) Weiß E. E. Raht nicht, daß alhie Leuthe Bürgerliche Nahrung treiben sollten, welche Bürger und Brüder auf denen Gülde Stuben zu werden unfähig sind, oder denen sonsten es die Gesetze verbiethen, dahero man Gelegenheit nehmen muß zu verlangen, diejenige nahmhafft zu machen, da alsdann wieder selbige nach denen Rechten verfahren, und ihnen das Gewerbe geleget werden soll. Anlangend die Unteutsche, so ist beireits verwichen Jahr E. E. Wettgerichte recommendiret worden, darauf ein wachsahmes Auge zu haben, daß Selbige in diesem Stücke nicht über ihre Schrancken gehen, welches hiemit wiederhohlet wird. Betreffend endlich die Bewohnung und Erkauffung der Häuser, so soll darauff gute Acht gehalten werden, gleich man schon ohnlängst einem Unteutschen die Erkauffung eines Hauses geleget hat.

9. Abu ģilžu iesniegums rātei par latviešu dzimtīpašumu atņemšanu 1738. g. 10. martā.

R. P. A. Suppliken Vol. 39.

Hoch- und Wohl Edelgebohrne, Gestrenge Hoch- und Wohlgelahrte, Hoch- und Wohl- Weise, in sonders Hochgeehrte Herren.

E. E. Rathe müßen Alterleute und Eltiste beyder Gülden hiemittelst in Schuldigster Ergebenheit eröfnen, was maßen Sie in Erfahrung gekommen, daß die hiesige Unteutsche zur grösten Ungebühr sich unterfangen, Erbgründe, welche in der Stadts Jurisdiction belegen, erb- und eigenthümlich an sich zu bringen, und dergestalt selbige einzunehmen und zu besitzen. Denn so hatt der Fuhrmann Johann Kies einen vor der Karls Pforten auf der Lastadie belegenen, dem sehl. Christian Zimmermann, ehedeßen Bürger dieser Stadt und Bruder der Großen Gülde zugehörig gewesenen Platz, als Eigenthümer derselben inne, welchen er jetzo erblich besitzet. Imgleichen hat der Fischer Marten Dumpe A. 1726 von der verwittibten Fr. Land-Marschallin von Platern, gebohrne von Rigemann, einen auf der Spilwe befindlichen Heuschlag kauff- und erblich an sich gebracht, und den über solchen Erbkauff schrifftlich verfaßeten Contract, E. E. Landvogtey Gerichts Protocollo d. 23 July besagten 1726 Jahres, inseriren, ihn anbey gerichtlich ratihabiren und corrobiren laßen, wovon erwehntes Protocoll welches E. E. Raht Ihm hiebey vorzeugen zu laßen, hochgeneigt geruhen wolle, mehrere Gewißheit giebet. Gleich wie aber nach denen der Stadt und deren Bürgerschafft ertheilten uhralten Privilegien und Ordnungen, so von Zeit zu Zeit ihre allergnädigste hohe confirmationes erhalten, denen Unteutschen nicht verstattet ist, Erbgründe weder in der Stadt noch Vorstadt, noch

auch in der Stadts Bottmäßigkeit erb- und eigenthümlich an sich zu ziehen und dergestalt in Besitz zu haben, wie solches die A. 1682 von E. E. Rathe auf E. E. Bürgerschafft Großer Gülde 10-ter Fastnachts Gravamen und noch kürtzlich A. 1727 auf ermeldeter Bürgerschafft 6-tes grawamen erhaltene gerechtsahmste Resolutiones sattsam bestättigen: also haben Alterleute und Eltiste beyder Gülden sich unumbganglich veranlaßet gesehen, E. E. Rath dieses gebührend zu unterlegen, und anbey schuldigst zu bitten, es dahin Stadts Väterl. zu begehen, das so wohl denen Eingangs benandten zween Unteutschen als auch denen andern allen, welche dergleichen Erbgründe heimlich unter was praetex es auch seyn könne und möge, erblich inne haben, mittelst emer öffentlich zu affigirenden Intimation Obrigkeitlich injungiret werde, sothane Erbgründe inner ge wißen Zeit, deren determination man E. E. Raths Beprüffung anheimstellet, an hiesige Bürgere, oder solche die dergleichen besitzen können, wiederumb abzutretten und zu verkauffen, wiedrigenfals gewärtig zu seyn, das selbige Gründe ihnen für den Preyß, für welchen sie solche an sich gekauffet, wieder abgenommen, und dem Publico zugeeignet werden sollen, in übrigen aber allen, die von Unteutscher Extraction sind, untersaget werde, künfftig hin in der Stadt und deren Bottmäßigkeit liegende Gründe erb- und eigenthümlich an sich zu bringen. Wir versehen uns hierinnen gewißer Erhörung und beharren jederzeit dafür.

Prod. et lect. in
Sen. d. 10-ten Martii 1738.

E. E. Raths gehorsame Dienere.
Arend Berens,
Alltermann der großen Gülde.
Christian Kluge,
Altrm. der Kleinen Gülde.

10. Rātes 1738. g. 15. apr. rīkojums par latviešu dzimtīpašumu atsavināšanu.

Iespiests: Bulmerinck-Buchholtz, Aktenstücke, II, 516.

Demnach denen alten Verordnungen zufolge denen Unteutschen, Erbgründe zu besitzen, nicht verstattet worden, selbigen auch überdem die denen Bürgern zuständige Freyheiten, Rechte und Vortheile, worunter auch der Besitz eines Erbgrundes zu rechnen ist, nicht zugestanden werden können, als wird hiemit und kraft dieses allen und jeden Unteutschen, welche Erbgründe unter Stadts-bothmäßigkeit besitzen, angedeutet, selbige innerhalb Jahr und Tag an hiesige Bürgere oder solche, die dergleichen besitzen können, abzutreten und zu verkauffen, oder wiedriegenfalls daß das Publicum solche Erbgründe zu dem von ihnen erhandelten Preyße an sich nehmen werde, zu gewärtigen. Wornach sich alle und jede Unteutsche, welche Erbgründe besitzen, schuldigstermaßen zu richten haben.

11. Visu brīvo vietējo iedzīvotāju lūgums atcelt 1738. g. 15. aprīļa rīkojumu. 1738. g. 11. aug.

R. P. A. Suppliken Vol. 39.

Hoch- und Wohl Edelgeborne, Gestrenge, Hoch und Wohlgelahrte, Hoch- und Wohlweise.
Insonders Hochgeneigte und Hochgeehrte Herren.

Es hat ein Hochedler und Hochweiser Rath vor gut befunden, eine Verordnung unterm 15 April a. c. bekannt machen zu laßen, Inhalts welcher allen Unteutschen anbefohlen wird, alle Erb-Gründe, welche sie unter der Stadt Bottmäßigkeit besitzen, binnen Jahr und Tag an hiesige Bürger oder solche, die dergleichen zu besitzen fähig wären, abzutreten und zu verkauffen, oder zu gewärtigen, daß das publicum dieselben vor den Preiß, alß sie diese Gründe selbsten erkauffet an sich nehmen würde.

Wann aber, Hoch- und WohlEdelgebohrne Herren, durch diese obrigkeitliche Anordnung, die wir jedoch mit allem schuldigen Respect verehren, gleichwohl vielen unter uns sehr wehe geschehen, ja der Ruin gantzer Familien unvermeidlich dadurch bewircket werden könte; als finden wir uns gemüßiget, vor unsere eigene Conservation diese nöthige Vorsorge zu tragen, und E. E. Rathe unsere Noth in dem vollkommensten Vertrauen, daß Selbiger, nach deßen bekannten Gerechtigkeits Liebe solche zu hertzen faßen werde, in allergeziemenden Ehr Erbietigkeit hiemittelst zu erkennen zu geben.

Bey Beurtheilung des Frage ob ein unteutscher, oder ein von denen alten Eingebohrnen des Landes abstammender Mann, unbewegliche Güther erb- und eigenthümlich besitzen könne, ist nothwendig voraus zu setzen, daß hier nicht von allen und jeden, sondern nur denenjenigen die Rede sey, welche freye Leuthe, und keinem andern als leibeigen unterworffen sind. Indem wir diese Einschränckung machen, und keine andere, als freye von denen alten Einwohnern Liefflandes abkommende Leuthe hieher ziehen, so sollte man diesen Zweiffel beynahe vor überflüßig ansehen, und auf die Gedanken gerathen, daß denen selben wohl nothwendig ein Recht, welches ihnen die Natur selber zugeben scheinet, nicht streitig gemacht werden könte, wenn nicht die vielen Veränderungen, welchen unser Vaterland seit so vielen Saeculis unterworffen gewesen, diese frage zu entscheiden, schwehrer gemacht hätte. Man hat also nöthig bey Untersuchung derselben biß auf die allererste bekante und Hauptsächlichste Revolution zurücke zu gehen, und die Historie in so weit zu Hülffe nehmen, nach welcher denn bekannt ist, daß im XII Seculo eine nicht gar große anzahl Brehmischer Kauffleuthe durch Wind und Wetter zuerst sicher verschlagen worden, welche, nachdem selbige der Handlung wegen sich hier häußlich nieder zu laßen, vor gut befunden mit denen damahligen Einwohnern des Landes, denen Livis, wie Conring de Finibus Imp. gedrucket, amicitiam et foedera pro se et mercatoribus suis.

quos deinceps adducturi essent, sanciverunt. Wenn man nun diesem glaubwürdigen Geschicht-Schreiber folgen, und dieses annehmen will, daß die jenige, welche Riga zuerst gebaut, folglichen auch den ersten Grund der Policey geleget haben, mit den Einwohnern des Landes Freundschafft und Bündnüße errichtet, so ist wohl nicht zu vermuthen, daß diese jenen alles Recht sollten hingegeben, sich aber keines vorbehalten haben, weilen dieses mit der Natur und Eigenschafft solcher Bündnüße streitet. Nun ist zwar nicht zu läugnen, daß die nacherigen Regiments Verfaßungen unter denen Herr-Meistern ein vieles geändert, und den grösten Theil der Einwohner aus an sich guten absichten, welche besonders auff die Bekehrung zum Christlichen Glauben abzieleten, in ihrer Freyheit gar sehr einzuschräncken, vor nöthig befunden haben; Nichts desto weniger aber sind auch ihrer viele bey ihren alten Freyheiten gelaßen und solche von unsern Vätern biß auff uns fort gepflantzet worden, wie denn bekannt ist, daß unsere Vorfahren allemahl, so lange als Menschen gedencken können, oder wie solches die ietz lebenden von ihren VorEltern gehöret haben, vor freye Leuthe erkannt worden, welche denn auch als Abstämmlinge von denen ehmahligen Besitzern dieser Gegenden, denen Livis, und die mit denen erstern hie ankommenden Teutschen, obbemelde Freundschaffts Tractaten errichtet, die rechtliche Vermuthung vor sich haben, daß sie in ihre Rechte von Zeit zu Zeit getreten, und solche in der Maaße ererbet haben, alß ihre Vorfahren sie beseßen, in so lange nicht das Gegentheil, als welches facti ist, aus neuern glaubwürdigen Documentis behauptet werden kan. Welchem allen noch beytritt, daß dem Rechte der Natur nach so wohl, als nach Vorschrifft der Bürgerlichen Gesetze das Jus Contrahendi, folglichen auch fundos acquirendi allen und jeden frey stehet, in so ferne solches nicht aus besondern Ursachen durch ein speciales Gesetz in einer Republique auff gewiße Maaße eingeschräncket worden. Nun ist, so viel wir hievon wißen, hier nirgend ein dergleichen ausdrückliches Gesetze vorhanden, welches solcher Natürlichen, Freyheit in diesem Stück in Ansehung unser engeren Grentze setzete und welches man dahin als eine Richtsschnur in dem Zweiffelhafften Falle annehmen könte.

Denn was in der alten Policey Ordnung Cap. X. enthalten, daß keiner, der kein Bürger dieser Stadt ist, Erbe, es sey Hauß, Hoff oder Garten besitzen solle, er leiste denn von solchen Guthe oder Erbe die Bürgerliche Pflicht und sey der Stadt Jurisdiction unterworffen p. p. So giebet der Natürliche Verstand der Worte von selbsten zu erkennen, daß solche Anordnung auff gegenwärtigen Fall in keine Wege gefüget werden könne, allermaßen in selbiger nur disponiret, daß derjenige, welcher unter der Stadt Bothmäßigkeit Erbe und liegende Gründe besitzen und ankauffen wolle, und noch kein Bürger ist, in Ansehung sothaner unbeweglichen Güther vorhero die Bürgerliche Pflicht leisten und der Stadt Jurisdiction unterworffen seyn solle, welchen beyden Puncten wir niemahlen uns zu entziehen gesonnen gewesen; keines weges aber, daß kein Un-

teutscher oder anderer frembder solche Rechte zu erwerben unfähig seyn solle.

Und warum sollten wir auch von dergleichen Vortheilen gäntzlich außgeschloßen seyn? Da bey unserm Stande, Condition und Wesen sich nichts findet, was mit den Eigenschafften eines Treuen und guten Bürgers einer Republique streitet, angesehen, wie gleich oben erwehnet, nur von freyen Leuthen nicht aber von denen Leibeigenen hier die Rede ist.

Gleicher Gestalt ist dieses, wenn E. E. Rath nach deßen Beywohnenden Gemuths-Billigkeit uns in dem fernern Genuß dieser Vortheile, unbewegliche Güther zu besitzen, gerechtest schützet auch auff keine Weise dem öffentlichen Interesse entgegen, allenmaßen es demselben im geringsten nicht nachtheilig seyn kan, ob der Besitzer dieses oder jenes Grundstücks ein Teutscher oder Unteutscher sey, wenn selbiger nur die bürgerlichen onera entrichtet, und sonsten in seiner Aufführung gegen seine Obrigkeit sich dergestalt bezeiget, wie es einem rechtschaffenen Unterthan nach den Gesetzen des Landes zukommt. Wir haben bißhero durch eine unverletzliche Treue, gegen die Majestaet, und durch viele gute Dienste, welche wir in den bedränglichen Krieges Unruhen der Hohen Crone auch mit Hinansetzung unser Guths und Bluts zu leisten uns glücklich geschätzet, sattsam erwiesen, daß wir unsere Schuldigkeit zu beobachten niemahlen verabsäumet, wie solches zum Theil aus der Beylage sub. O. erhellet, zum Theil auch anders genüglich bekant ist, daß wir unsere Häuser und Güter in letzten Belagerungen verwüsten sehen; welche rechtmäßige Begierde, unserer Höchsten Landes Herschafft als getreue Unterthanen zu dienen, wir nicht allein vor unsere Person jederzeit beybehalten, sondern auch solche unsern Kindern einzupflantzen sorgfältigst bemüht seyn werden.

Wir leben demnach auch der Hoffnung es werde E. E. Rath in Betracht der oben angeführten Umstände so wohl, als des aller unterthänigsten Eifers, welchen wir vor die Dienste Ihro Kayserl. Maytt. mit andern Deroselben Unterthanen allemahl gemein gehabt haben, und annoch haben, nicht geschehen laßen, daß wir ihnen in den Rechten und Vortheilen, welche einem jeden von ihnen nach seinem Stande gegönnt werden, so gar ungleich werden, vielmehr aber uns in dem erblichen Besitz derer liegenden Gründe gerechtest schützen, auch, daß wir ferner dergleichen zu acquiren fähig seyn, Hochgeneigt nachgeben.

Wir werden durch eine unverbrüchliche Treue und Gehorsam in allen Fällen erweisen, daß wir mit aller Ehrerbietigkeit seyn E. E. Raths gehorsamste Dienere.

Die Sämtliche hier sich befindliche freye Einheimische.

12. Latviešu papildu iesniegumi 1738. g. 8. decembrī.

R. P. A. Suppliken Vol. 39.

Auf unsere jüngsthin bey E. E. Rath eingereichte gehorsamste Vorstellung wegen des Besitzes der unbeweglichen Güther hat denenselben

die Resolution, daß diejenigen, welche unter der Unterschrifft der freyen Einheimischen zum Unterscheide derer Leibeigenen, zu verstehen wären, sich vor allendingen nahmentlich veroffenbaren möchten, zu ertheilen hochgeneigt beliebet, welcher wir hiemit gehorsamste folge leisten, zu gleich auch unsere Wohlfahrth der gerechten Entscheidung E. E. Raths nochmahlen auff beste anbefehlen wollen, die wir in unveränderten Gehorsahm Zeit Lebens beharren werden.

E. E. Raths
gehorsamste Dienere.

In Nahmen daß Ampt der Fuhrleite.
Johan Kröger ällter Man
Johan Kiess
Jacob Kruhs Elster,
der Fischer Ambt:
Hinrich Krasting Älterman
Marten Dump.
Jacob Peixt Elster.
der Uebersetzer Ambt.
Hinrich Melbard Älterman
Herman Dumpe
Mattias Kassack Elsters.
Mastwrackers.
Mattias Steinhauer
Johan Steinhauer.
Prod. et lect.
in Sen. 8. dec. 1738.

Suppl. B. 39.

E. E. Rath wolle sich zurück zu erinnern hochgeneigt geruhen, welcher Gestalt wir bereits vor geraumer Zeit eine gehorsamste Vorstellung wegen des Besitzes der unbeweglichen Güter einzureichen uns unterwunden haben. Wenn nun die in E. E. Raths publicirten Verordnung uns gesetzte Frist allgemach zu Ende lauffen will, uns aber auf obgedachte unsere dehmüthigste Vorstellung noch zur Zeit keine Resolution angediehen ist, als unterstehen wir uns E. E. Rath um selbige in dem zuversichtlichen Vertrauen, es werde derselbe, nach deßen Ruhmwürdigen und bekannten aequanimität unser damahlen gethanes unterhäniges Gesuch gütigst stattfinden laßen, hiemittelst gantz gehorsamst zu bitten, die wir mit aller Submission Zeit Lebens beharren werden.

E. E. Raths gehorsamste Diener.

Die hier sich befindende freye Unteutsche.
per Mandat.

Prod. et lect. in Sen.
8 dec. 1738.

Suppl. B. 39.

Gehorsamstes Gesuch derer sich hier befindlichen freyen Unteutschen um eine Hochgeneigte Resolution auf ihre vorher übergebene gehorsamste Vorstellung wegen des Besitzes derer unbeweglichen Güter in Senatu verlesen.

Es wird zuforderst von allem dem, was Supplicantes in dieser Materie allhie eingereichet, denen resp. HH. Älter-Leuthen und Dock-Männern beyder Gülden Copiam zu ihrer Erklärung zu ertheilen beliebet.

13. Abu ģilžu atsauksme par latviešu lūgumiem 1739. g. 6. aprīlī.

(Izvilkums).

R. P. A. Suppl. Vol. 40.

Aelter-Leuthe und Elteste beyder Gülden danken gehorsamst vor geneigt ertheilte Communication des von sämbtlichen hier befindlichen zwar (jedoch wieder der Stadt Privilegia) sich nennenden freyen Unteutschen oder Einheimischen, wegen Acquisition und ferneren Besitzes der unbeweglichen Güther, den 11-ten Aug. und 8-ten Decembr. 1738 bey E. E. Rathe eingegebenen Gesuches und Vorstellung und repliciren hierauf folgender maaßen.

als

1.mo daß diese Sache als ausgemachet, nicht mehr in controversia oder disputatione, sondern in executione beruhe, dahero Älter-Leuthe und Eltiste beyder Gülden sich mit ihnen deshalben in keinen Streit oder Schrifft-Wechsel einlaßen können noch werden; sondern ersuchen E. E. Rath als custodes legum atque Privilegiorum gehorsambst ihnen ihre eingegebene Vorstellung unbeantwortet zu retradiren, damit es bey E. E. Raths den 22 Martii a. p. Älterleuthen und Eltisten Beyder Gülden gerechtsahmst ertheilten Verabscheidung so wohl, als der den 15 Apr. darauf erfolgten öffentlichen Intimation sein Bewenden haben mögen.

Daneben ist folgendes zu observiren.

1. Daß obige übergebene Vorstellung und Gesuch nur von NB einigen nicht aber sambtlichen hiesigen Einheimischen, nemlich denen Fuhrleuthen, Fischern, Uebersetzern und Mastenwraackern, mit Ausschließung derer andern Ämhter, als Ligger, Henpfschwinger, Saltz- Wein- und Bierträger, eingereichet und abgefaßet worden.

2. daß selbe sich **freye Einheimische** nennen und schreiben, lautet und lauffet wieder der Stadts-Privilegia ,woselbst es heißet

de A. 1621 den 25 Sept.

Wir confirmiren ihnen auch die alte Gewohnheit, die **flüchtige Bauren** so aus dem Rigischen Territorio recht mäßiger weise nicht abgefordert, nach verließung zweyen Jahren zu behalten.

Extract ex Priv. de A. 1541.

Dat ock vortan nemandes von **frembden Volckes** Börger Nahrung dohn, hebben edder ock gebrucken schall noch mag, **he en sy denn Broder up ennen von beeden Gyldestawen, so he des wehrt iß.**

. . . . . .

3. Hieraus erhellet, daß keinem Unteutschen einige denen Bürgern und freyen deutschen zu gehörige Rechte, als Handel und Wandel mit Frembden, Kauffen und Verkauffen, Brauen, Schenkerey treiben, etc. welche alle Bürgerl. und denen Teutschen allein competirende Freyheiten, auch an das Bürger-Recht stricte verknüpffet sind, conferiret werden mögen, noch können, folglich selbe auch zu keine Bürgere alhie können noch mögen angenommen werden, des wegen sie auch kein Erbe, es sey Hauß, Hoff oder Garten, Heuschläge etc. erblich zu besitzen, zulaß haben. Inhalt derer dawieder vielfältig ergangenen Königlichen Resolutionen und Obrigkeitl. Verabscheidungen, alß.

de anno 1621 den 25 Sept.

Wir wollen auch keinen Einheimischen oder frembden eine andere Sicherheit zu handeln in der Stadt Riga für uns selbsten, oder durch unsere Erben und Successoren **zu laßen, als sie vorhin Rechts halben in der Stadt gehabt.** Item de anno 1681. den 16 martii Desgleichen erhelet aus Ihro K. Mayst. an den H. Gen-Gouv. Christ. Horn abgelaßenem Schreiben von 6 Junii 1683. extract.

. . . . . .

Item aus E. E. Raths auf die Bürgerl. Fastnachts Klagen ertheilten und sonst ergangenen vielfaltigen Ohrigkeitlichen Verabscheidungen, alß

A. 1682 d. 16 Aug. ad Punct. 10.

A. 1684 d. 6 Junii ex Senatus Cons.

A. 1686. d. 14 apr. ad P. 1.*)

A. 1727 d. 8 Sept. ad P. 6. et d. 24. Apr. 1727 laut Cämmerey Prot,

A. 1738 den 22 Mart. et Intimation von 15 Apr. etc.

die man schon Suppeditiret hat und noch mehr auf Verlangen Suppeditiren kan.

4. Ihre übergebene schrifftliche Vorstellung bestehet in Erzehlung alten Historien und dicenten, so sie aber mit nichts erwiesen, und da es zum Stück kommen würde, man ihnen erweißlich aus der Historie darthun könte, daß ihre Vorfahren (scil. die alten Liven und Lettländer) von denen Heermeistern, Ertz-Bischöffen zusambt der Stadt Riga, als ihren damahligen Überwindern, welche Liefland nebst deren Einwohner in 3 gleiche Theile unter sich getheilet, auch gehörige Confirmationes darüber erhalten, **NB.** nicht von freye Einheimische erkläret, sondern zu Erb- oder Leibeigene (gleich wie Josua die Gibeoniter) zu Holtz- und Waßer-Träger, nebst ihren descedenten gemachet.

---

*) Par nevācu tirgošanos.

5. Höchst unverschämt und straffbar ist es auch, das diese Unteutsche sich unterstanden, zum chican und tort der H. Alterleuthe und Eltesten beyder Gülden, als **dieser Stadt Stände,** sich in ihrer den 8 dec. a. p. übergebenen Erklährung in der personellen Subscription Ältermann item Elsters zu nennen, und solches Schrifft und öffentl. zu übergeben, schnur stracks denen Hochobrigkeitl. denen H. Älterleuten und Eltisten beyder Gülde-Stuben zu gestandenen Privilegien zu wieder, angemerckt daß die Brauer, ehe und bevor sie Ihro Kön. Mayst. gnädigste Bewilligung und Consens des wegen obtiniret, (obschon Sie Ältermann und Beysitzere gehabt) eine Compagnie sich vorzeiten nennen noch schreiben dürffen; diese Unteutsche hingegen nur in ihren Unteutschen Ämbtern Wettsacken und keine Eltesten, welcher Titul und Nahme denen 70 Männer von beyden Gülde-Stuben, als Stände dieser Stadt, und nicht denen Unteutschen, gebühret und competiret, dahero man E. E. Rath ersuchet, obgedachte ihre zur Ungebühr sich unterschriebene übergebene Erklärung wieder zu retradiren, und ab actis zu removiren, anbey dafür nachdrücklich selbe mit Straffe anzusehen, auch vors künfftige ihnen solches Obrigkeitlich bey schwerer Poen zu verbiethen.

6. Die ihrer schrifftl. übergebenen Vorstellung sub. O. annectirte Beylage inferiret nichtes zu ihrem Behelffe, indem nichtes anders mehr daraus erhellet, alß daß sie zur Erweisung ihrer unterthänigsten Pflicht, ferner in beständiger Treue und standhaffter Unterthänigkeit sich auffzuführen, obrigkeitlich anermahnet worden, welches so wohl sie, als alle andere treue Unterthanen zu erweisen schuldig und verbunden sind.

Dieses haben also, alß unserer Erklährung, wir hiemittelst einreichen sollen, beharrende.

E. E. Raths gehorsamste Dienere.

prod. in Cancell.
Super den 6-ten April 1739.

Arend Berens.
Aeltermann der Gr. Gülde.
Christian Kluge.
Alterm. der. Kl. Gülde.

14. Ģenerālgubernātora 1739. g. 11. sept. paziņojums rātei par 1738. g. 15. aprīļa rīkojuma un 1739. g. 4. maija lēmuma atcelšanu.

R. P. A. Gen.-Gouvern. Rescripta. A. 1739. p, 516,

Was bey dem Kayserl. General-Gouvernement die sämtliche hiesige freye einheimische oder undeutsche Leuthe, wieder E. E. Raths wegen fernern Besitz und Acquisition derer unbeweglichen Güther unter hiesiger Stadt-Jurisdiction, wieder Supplicanten am 15 Apr. a. p. publicirte Intimation sowohl, als deßen am 4-ten Maii a. c. dieserhalb ertheilten Bescheid, querulando vorgestellet und gesuchet, hat E. E. Rath

aus der Original-Beyfüge des mehrern zu ersehen. Da nun das Kayserl. General-Gouvernement nicht absehen kan, wie E. E. Rath Supplicanten, ihrer, vermittelst derer inducirten beglaubten Urkunden, genungsahm erwiesenen Possessione vel quasi antiqua et momentanea des Rechts außerhalb der Stadt unter deßen Jurisdiction unbewegliche Güther zu acquirirer und erblich zu besitzen, mit Grunde Rechtens so schlechterdings entsetzen, ja so gar die mit E. E. Raths eigener Gerichte ertheilten Ratihabition erkauffte Erb-Gründe denenselben entziehen könne, dazumahlen E. E. Rath nicht zustehet, Jemand von seinem einhabenden Recht und Eigenthum zu entsetzen, als wird E. E. Rath derer Supplicanten Vorstellung und Gesuch hierbey in originali nebst Beylagen sub. litt. A, B, C, D, E, F, G, H, J, K, L, communiciret und deßen außführliche Erklährung auff alle darinnen angeführte momenta, nebst zurücksendung derer communicatorium hiermit erfordert und längtens binnen 8 Tagen von Zeit der beschehenen Insinuation an, erwartet, immittelst aber, obangezogene E. E. Raths am 15 Apr. a. p. publicirte Intimation sowohl als deßen am 4 Maii a. c. in dieser die Policey concernirenden Sache, eröffnete Bescheid hiermit suspendiret.

Wir verbleiben E. E. Raths

bereit und dienstwillige.

Bißmark.

Budberg.

Riga d. 11 Sept. 1739.

15. Ģenerālgubernātors atļauj rātei iesniegt atbildi uz latviešu sūdzību 6 nedēļu laikā. 1739. g. 24. sept.

R. P. A. Gen. Gouvern. 1739.

Ad Senatum Rigensem.

Auf E. E. Raths Gesuch wird zwar demselben, zu Einbringung deßen Erklährung auf derer hiesigen sämtlichen Einheimischen oder Unteutschen Leuthe, wieder E. E. Raths publicirte Intimation und ertheilten Bescheid, wegen fernern Besitz und Acquisition unbeweglicher Güther, unter hiesiger Stadts-Jurisdiction, ergriffene und demselben in originali communicirte Querel, die gebethene Dilation auf sechs Wochen nachgegeben, es bleibet aber indeßen und biß zur endlichen Resolution angezogene E. E. Raths Intimation und Decret billig suspendiret.

Wir verbleiben E. E. Raths

bereit und dienstwillige.

Bißmark.

G. v. Budberg.

Riga d. 24. Sept. 1739.

16. Latviešu 1740. g. 12. maija paskaidrojumi pie rātes atbildes.

R. P. A. Äus. Arch. IV, 2.·3.

Prod. Rigae d. 12 May 1740.

Allerdurchlauchtigste, Großmächtigste
Große Frau und Käyßerin.
Anna Joannowna.
Selbsthalterin aller Reußen.
Allergnädigste Frau und Kayßerin.

E. E. Hochverordneten Kayserl. General-Gouvernement müßen wir zuförderst mit demühtigsten Danck verehren, daß durch eine gnädige Communication deßen, so E. wohl Edl. Rath zu Begründung der wieder uns emanierten Verfügung, beygebracht, uns Gelegenheit gegeben worden, unsere Nohtdurfft und Gerechtsahme, dawieder ferner ausführig zu machen und vorzustellen. Wir contestiren hiebey nochmahlen heilig, daß wir von der Ehrfurcht und Gehorsahm, welche wir unserer Obrigkeit schuldig seyn und worinnen wir biß hiezu unverändert gewesen, hiemittelst nicht daß geringste abweichen, hoffen auch, es werde E. E. Rath nur nicht im übeln ausdeuten, daß wir aus der von der Natur eingepflantzten Liebe zu seiner eigenen conservation, die continuation unserer Freyheit Erb-Grunde eigenthümlich zu acquiriren, und die erworbene und angeerbte auch weiter erblich zu besitzen, und auf unsere Nachkömlingen zu verlaßen, durch die von Gott und der höchsten Obrigkeit vergönnete Mittel des Rechtens zu behaupten und zu erhalten suchen, als wir gewiß sind, daß E. E. Rath uns bey dem fernern Besitze, unserer Freyheit und Rechte, wohl würde erhalten haben, wann nicht einige Unruhe liebende Mißgönner aus privat Absichten, wieder uns aufgetreten, und unter dem specieusen Nahmen, vor der Bürgerschafft Bestes zu reden, auf die Vorbereitung ihres eigenen interesse gesehen, welches sie nicht beßer und geschwinder, als durch unsere Unterdrückung, zu befördern gemeynet, denn obzwar E. E. Rath uns das jus superficiei, gegen Erlegung der Jährlichen Grund-Zinse vorbehalten und gönnen wollen, so ist dennoch unschwer obzunehmen, wie nahe der Verboht, fernerhin kein Grundstück erblich zu besitzen, an die Freyheit unserer Persohnen gräntzte, allermaßen der jus superficiei, auch allen leibeigenen gegen Erlegung der Grund Zinse gelaßen wird, wohingegen die Berechtigung etwas zum Erb-Eigenthum zu acquiriren und auf die seinigen zu verlasen, eine nohtwendige Folge der libertatis personalis ist, und daher haben wir qvoad 1) die rechtliche Veranlaßung gehabt, diese Freyheit unserer Persohnen von aller Leib-Eigenschafft gründlich zu behaupten, damit sich daraus desto klährer ergeben möchte, mit wie wenigen Fug, man uns die mit solcher Freyheit unablößlich verknüpffte Gerechtsahme, benehmen, und hiemittelst dieselbe schwächen und einschräncken möge, und solches zwar um so viel mehr, als durch die in decreto à quo berührte biennal prae-

scription nicht undeutliche Anzeugen geschehen, wie man uns als freye Leute, die Niemanden ihrer Persohn halber, mit Leib-Eigenschafft verhafftet sind, anzusehen Bedencken getragen. Inzwischen erkennen wir mit tiefgehorsahmsten Dancke, daß E. E. Rath sich so gerechtsahm dahin erkläret, uns nicht als leibeigene, die als Knechte der Stadt Bohtmäßigkeit unterworffer wären, zu consideriren, und mit dem Praedicat der Leib-Eigenschafft zu verschohnen. Diese Versicherung der uns unangefochten gegönneten ingenuité, heißet uns auch billig, von der controverse über unsere Vorfahren, ob dieselben von denen Livis und ersten Bewohnern dieser Province herstammen, oder nicht, abstrahiret, alldieweilen der Unterscheid der sogenandter Livischen Sprache, so jetzt am Salisschen Bache und nirgends weiter, nebst der gewöhnlichen Landes-Sprache gebräuchlich ist, ein nicht gar Bündiges argument seyn möchte, unsere Abkunfft von denen ersten Völckern dieses Landes abzustreiten, und deme dieAuflösung aus dem Monzabano de Statu Imp. c. 1. § 6 gar leicht entgegen gesetzet werden können. Jedoch wie wir gerne damit zufrieden seyn, daß man nur uns vor wahre ingenuos declariret so wird der Vorwurff unserer Unfähigkeit, welcher durch die Beyl. sub. A. und zwar den Extract der Königl. Resolution d. d. Stockholm d. 1 Jun. 1685. erwiesen werden soll, uns nicht sonderlich rühren, anerwogen Resolution nicht von uns, sondern denen Land-Bauren, welche man der Zeit unter die geworbene regimenter nehmen wollen, handelt. Gleich wie nun dieses auf uns, die wir freye Leute sind. und unter die Erb-Bauren nie gerechnet worden, nicht appliciret werden kan, so wird ebenmäßig dasjenige so aus dem ersten Theil dieser Beyl. sub. A. als wann in Kriegeszeiten man sich auf uns nicht zu verlaßen habe, zu unserm Nachtheil gezogen werden wollen, so doch aus einer gegenseitigen Vorstellung geflossen, durch das von dem Wohlseel. H. Gen.-Gouv. gr. Dahlberg ertheilete und sub A. beygebrachte Zeugniß unseres Wohlverhaltens, welches einer speciellen Begnadigung wehrt angesehen worden, ihre obhelfliche Maße finden und darlegen, daß man mit Unrecht eine dergleiche Vorstellung wieder uns, so hernach per evidentiam facti wiederleget worden, insinuiret habe. Wir bescheiden uns, daß alle unsere dienste, die wir in allen Regierungs Zeiten dem Publico geleistet, wir unserer allerunterthänigsten Pflicht nach zu leisten verbunden gewesen, gestalt Unterthanen niemahlen ihrer Pflicht gegen ihre gnädigste Landes-Herrschafft ein sattsahm völliges Gnügen thun können, indeßen da die höchste Herschafft daran ein gnädigstes Gefallen bezeuget, so handeln die Bürgere in der Stadt nicht billig, daß sie durch unserer als ihrer Neben-Unterthanen Bedräng- und Beneydung, Uneinigkeiten und Verbitterungen gegen einander stifften, welche dem publico nicht anders dann zu schweren Nachtheil gerreichen müßen. Wann nun aber die Freyheit unserer Persohnen nicht kan angefochten werden, so mögen auch die derselben cohärirende Jura personalia, ins besondern das Recht, etwas unbeweg und eigenthümliches zu bezitzen, nicht entzogen werden.

Die in der Vorstadt und außerhalb der Stadt, in deren Juridiction, belegene Gründe sind niemahlen dergestalt ex commercio communi eximiret, daß zu deren Besitz nohtwendig ein Bürger in der Stadt allein berechtiget seyn könne, denn obwohl in der Beyl. sub B. angeführet werden will, daß ex privilegio Wilhelmi Mutinensis Episcopi, das gantze Land, so zum Christlichen Glauben gebracht worden, in drey Theile gesondert, und davon das eine drittheil denen Rigischen Bürgern quoad dominium temporale assigniret werden sollen, so ist dennoch auch nicht unbekandt, daß dieser Bischoff zu Mutina niemahlen ein Regente dieser Province gewesen, sondern nur als Römische Gesandter nach Liefland gekommen und nebst mit gebrachter indulgence, zwischen dem Orden und dem Bischoffe einen Vergleich wegen hinkünfftigen Besitzes derer Länder vermittelt. Vid. Kelch: Chronic. p. 54. seq. Derowegen er die Macht und Freyheit privilegia in perpetuum valitura zu ertheilen, nie gehabt, zugeschweigen, daß diese Theilung derer in Beyl. sub. B. Erwähnung geschehen, niemahlen in effect gekommen, noch die Bürgerschafft gleich denen Bischoffen und Ritter-Orden zur Theilnehmung je admittiret worden, wobey dennoch auch nicht außer consideration gelaßen werden könte, wie die Stadt Riga der Zeit noch nicht einmahl constituiret, und mit einem Bürger-Recht versehen gewesen, deren erste constitution nach klahrer Anzeuge gegenseitiger Beyl. sub. E. allererst anno 1232 geschehen, nicht zugedencken, daß noch erwiesen werden müste, daß die Ländereyen umb und bey dieser Stadt, durch Gewalt der Waffen conquetiret worden, da aus der Historie ins besondere des berühmten alten Christlichen Liven Cobbe bekand, daß die Gegend um Riga zu Bischoffs Mainhardi Zeiten, bereits den Christlichen Glauben angenommen. Gleicherweise mag aus denen privilegiis des Bischoffs Nicolai, davon extracta sub. C. et D. annectiret worden, nicht erzwungen werden, daß kein einheimischer freyer Mann, ein Grund-Stück zu erb und eigen haben möge. Ersteres handelt ausdrücklich von Oesel und von denen Ländern, so nach dem Abzuge Vilhelmi Mutinensis erobert worden, und noch erobert werden sollen, davon der dritte Theil nenen Bürgern zum Lehn indem beneficium nach dem Stilo medii aevi so viel als feudum bedeutet, zwar gereichet werden sollen, zu deren Genuß sie doch niemahlen gelanget, nicht mit einer Buchstabe aber wird die Erwehnung gethan, daß um und neben der Stadt, niemand als ein Bürger etwas eigenthümlich besitzen solle, als vielmehr aus Kelch. Chronic. p. 44. klärlich zu sehen, daß die ersten Einwohnere, mit ihrer Einwilligung, die sich etablirende fremde Kauffleute biß 6 Meilen weit an der Düna, einrücken laßen, also daß das zweyte extractum sub. D. so nur Meldung thut von denen terris, consilio et auxilio civium et mercatorum à paganis fidei Christianae acquisitis, auf die jetizge örter und Hauß-Stellen, so wir justo titulo acqviriret haben, nicht zu appliciren ist, gleich wie dann beyde nicht dasjenige in sich faßen,, was die Bürgerschafft jetzt nach Verlauff so viel 100 Jahren, wieder uns daraus zu erzwingen tentiret, zumahlen Beyl. sub. D. noch den Unterscheid machet inter civis et merca-

10. zu verordnen, daß beständig eine Wagschale öffentlich auf dem Fisch-Marckte gehalten werde, damit einjedweder die benöthigten Fische nach der Fisch-Taxa, dem mit E. E. Rathe Anno 1679 den 2 Sept. getroffenen Vergleich gemäß, erstehen könne.

11. Die alte Taxa, worine der Arbeits-Lohn für die unteutschen Ämter bestimmet und festgesetzet worden, fordersamst zu erneuren, damit das Commercium nicht durch übermäßigen arbeits Lohn beschweret werde, als welches man auf alle mögliche Weise zu erleichtern bemühet seyn muß bevorab da die Handlung hieselbst sich schon von Zeit zu Zeit nach der Nachbarschafft hinziehet, darnächst auch denen Unteutschen bey Verlust ihres Amts einzuschärffen, und fest darauf zu halten, daß bey der Arbeit allemahl ein Amts-Wirth selber zugegen sey, auch die Amts-Wirthe in denen Schiffen und Kellern beym Messen und Packen des Saltzes selber Hand anlegen, in denen Strusen und auf denen Böhden als geschworne Messer Saat und Getreyde selber messen und nicht, wie bishero geschehen, die Messung durch Arbeitere bewerkstelligen lassen, welche zum öfftern durch Glaß Brandtwein in denen Strusen gewonnen werden, wenn sie Saat messen und sieben, daß ferner sie, die Amts-Wirthe in denen Speichern der Einnehmung und Auslieferung des Henpffs und Flachses etc. selber beywohnen, und nicht nach ihrer Gewohnheit diese Arbeit durch allerley loses Gesindel und mehrentheils durch Polaken verrichten lassen, wodurch man nicht allein der Gefahr bestohlen zu werden, exponiret wird, sondern auch, weil beregte Arbeitern bey ihren Verrichtungen Taback rauchen, die gantze Stadt da Gott war sey, in unersetzlichen Schaden gerathen kan.

12. es dahin zu bringen, daß nach dem E. Höchst Erlauchter Dirigirender Reichs-Senat die von denen Letten allegirte Policey-Ordnung allergerechtsamst verworffen, nunmehro von allen dreyen Ständen eine neue Policey-Ordnung fordersamst errichtet werden möge.

13. Bey dem Letten Dump die Herberge derer Fuhrleute, welche in vorigen Zeiten nur bey Bürgern und zwar vor der Contagion über der Düna bey einem Bürger Nahmens Henning zuletzt bey dem seeligen Augar in der Stadt gewesen, ehestens aufzuheben, und die anderweitige Anlegung solcher Herberge Niemanden, als einem Bürger zu verstatten.

14. zu verhüten, daß Bürgern bey ihrem Handel oder Gewerbe keine unteutschen oder Letten in dienst nehmen, und diejenigen, die sich in diesem Stücke vergehen, nachdrücklich zu bestraffen.

15. darauf zu sehen, daß keine schlechte Leute, sondern blos solche Personen, die sich auf eine ordentliche und einem rechtschaffenen Bürger anständige Weise zu ernähren suchen und zwar wann sie zuförderst angezeiget, zu welcher Gülde sie sich schlagen wollen, auch nach vorhergängliger Befrüfung, ob sie der Großen Gülde fähig sind das Bürger-Recht gewinnen mögen und endlich

16. Die Glashändler, da sie allhie ihren Rauch aufgehen lassen, und viele Waaren absetzen, mit gehöriger Einquartirung gleich dem Daser,

per interpretationem extensijam erkläret werden können, daß wir, die wir doch zur Stadts Juridiction gehören, von dem Besitz derer einmahl rechtmäßig erworbenen Erb-Gründe excludiret werden sollen, indem weder in gedachten Privilegiis ein Wort davon enthalten, noch dahin, cum privilegia, quae tendunt in praejudicium tertii, strictissimae interpretatronis sint, ut quam minime laedant jus tertii augedehnet werden können, gleich wie dann nicht zu erfinden seyn wird, daß aus der continuation sothaner unser Freyheit und Berechtigung, die Stadt, deren Gerichtsbarkeit wir doch jederzeit so wohl vor unsere Persohnen als Gründe unterworffen bleiben, einen Nachtheil, welchen Beyl. sub. E, abzukehren die Vorsorge gehabt, zuwachsen können. Das Privilegium Königes Stephani a. 1581, sub, F, (obwohl nicht fremde ist, wie derselbe König auf dem ReichsTage zu Grodno, alle von ihm der Stadt ertheilte Privilegia vor null und nichtig declariret, vid. Kelch pag. 422.) confirmiret zwar der Bürgerschafft ihre vorige Rechte und Gerechtsahme, giebet ihr auch den Zulaß Land-Güther mit zu erwartender Königl. Bestätigung, zu erwerben, schließet aber weder jemanden von seinem Rechte aus, noch leget denen Bürgern als ein Vorrecht, vor allen andern bey, daß sie alleine etwas erb- und Eigenthümlich besitzen mögen, als vielmehr ein deutlicher Unterscheid im diesem Privilegio unter denen Bürgern und der gantzen Stadt gemachet wird. Der gantzen Stadt gehöret allerdings die Herrschafft und Bohtmäßigkeit über alles in deren territorio, nicht nur innerhalb der Stadt, sondern auch in denen Vorstädten und umbher belegenen, daß zu deren praejudice und Nachtheil nichts davon valide abalieniret und deren Jurisdiction entzogen werden darff. Daß aber ein jeder Bürger gleiches Recht, so der gantzen Stadt competiret, sich anmaßen wolle, solches ist schlechterdings wiederrechtlich, cum rerum in patrimonio universitatis existentium, usum singuli non habent. So wenig nun erwiesen ist, daß würklich ein solches fundamental-Gesetz, welches die Bürgere alleine zum Besitz liegender Gründe außerhalb der Stadt, mit Ausschließung aller andern unter der Stadt Jurisdiction sortirenden freyen Leute, fähig erkläret, so wenig kan solches auch von unserer Souverainen Allergnädigsten Landes-Herrschafft bestätiget seyn, indem die confirmation sub. G. auf die der gantzen Stadt gehörige Privilegia gerichtet ist, dabey ins besondere Niemandes Juri derogiret hat, nach demahlen ad 2) der glorieuse Nystaedtsche Friede keinen Menschen, er sey wer er wolle, von seinem vorigen Rechte außetzet, sondern alle und jede Einwohnere dieser Province, bey ihren vorhin gehabten Rechten und Gerechtigkeiten, beständig und unverrücket will geschützet und gehand habet wißen. Sind wir nun auch Einwohnere dieser Province und haben in der aller treuesten devotion gegen Ihro Käyserl. Maytt. biß hiezu unverändert beharret, warum solte uns dieses Haupt-Fundemental-Gnaden-Gesetz nicht zu statten kommen? Oder warumb solten wir von dieser universablen Kayserl. Höchsten Confirmation excludiret seyn? Da höchstdieselbe allen und jeden sämbtl. Einwohnern solche zufließen laßen, und kein Magistrat, ohne der höchsten Majeste zu nahe

zu treten, befugt seyn kan, eine dergleichen theure Constitution einzuschräncken und an ihrem allgemeinen effect, zu wieder den klahren Inhalt über die sämtl. Einwohnere zu hindern. Wir verlaßen uns demnach getrost auf diese höchsttheure, den gantzen Lande, folglich auch uns angediehene Gnade, und hoffen in dem Rechte, nicht nur unsere Erb-Gründe zu behalten, sondern auch in der Freyheit, hinkünfftig justo titulo, bey eräugnender Gelegenheit welche acqviriren zu können, geschützet zu werden, als wir erwiesen, daß wir zu Königl. Schwedischer Regierungs Zeit würklich in dem Genuß dieses Rechtens gestanden. Der Beweiß, den wir desfals aufgenommen wird auch wohl ohne exception bleiben, indem er per acta et instrumenta publica geführet worden, und ist fast nicht abzusehen, wie und warum dem E. Land-Vogtey. Gerichtes geschehene rechtskräfftige Aussprüche und Verfügungen außer Krafft gesetzet werden mögen, den wiewohl daßselbe in Ansehen E. Wohl Edl. Rathes nur ein Untergericht ist, so bleibet demselbens doch allezeit publica auctoritas, und deßen actus als publica auctoritare gesti werden wohl jederzeit ihre valeur behalten müßen, wo nicht zugleich alle fides publica derer Unter-Instancien in Zweiffel soll gestellet werden. Zudem so ist bekandt, daß ein E. Land-Vogteyl. Gericht stets aus denen Höchstansehnlichsten membris E. E. Raths, welchem ein Praeses ex ordine Consulari fürgesetzet, constituiret ist, daß um so viel weniger gemuhtmaßet werden kan, daß solchen E. Gerichte deßen Aussprüche allezeit vim judicati erlangen, bey so vielen und so offtausgesprochenen judicatis, nicht allemahl die alte Constitutiones solten beygefallen seyn, gleich wie dann gantz und gar keine connivence sich hiebey kan eingeschlichen haben, indem nicht etwas durch ein Stillschweigen vergönnet worden, sondern ex decretis judicialibus praeviae causae cognitione, vor Recht erkandt worden. Hätten einige privati wieder die erlangte acquisitiones etwas zu sprechen gehabt, oder die Bürgerschafft ein interesse publicum, warum uns die Gerichtliche confirmationes unserer Erb-Stücke nicht solten zugestanden werden, so hätten Sie solches zu gehöriger Zeit anbringen und ihren Wiederspruch eröffnen können, nachdemahlen aber die gerichtl. Verfügungen judicat geworden, so ist vergebens, daß man deren Gültigkeit post tot temporum intervalla anfechten wolle; Gestalt absonderlich vor uns militiret, daß Niemand dem gerichtl. actui welcher unsere Contracten confirmiret, denn eben solches einen gewißen Beweiß abgiebet, daß die praescriptio immemorialis, welche unsern Freyheit, Erb-Gründe zu acquiriren niemahlen per contrarium actum oder eine wiedrige Bewahrung, unterbrochen worden, wann gleich keine öffentliche Auffträge geschehen, als welche bey Veräußerung derer Plätze außerhalb der Stadt nicht in usu gewesen, sintemahlen die gerichtl. publique Einweisung wohl eben daßelbe operiren wird, und ist an der notice und ratihabition des E. E. Magistrats wohl gar nicht zu zweiffeln gewesen, weilen E. E. Land-Vogteyl. Gericht nomine ipsius diese actus judiciales et publicos expediret. Ob aber die judicat gewordene Verabscheidungen nach so vielen Jahren solten können ungestoßen und die Obrigkeitl. decisa ungültig

erkläret werden, weilen die Bürgerschafft als eine communannte einen Nachtheil, wann es gleich auch nur immaginaires gewesen, davon gehabt, ist eben jetzt nicht nöhtig weitläufftig zu erötern, indem jura scripta vigilantibus und die praescriptio sowohl contra universitatem als einen privatum statt findet, die Bürgerschafft auch weder ein solches ausdrückliches Privilegium erlanget, noch sich in Verlauff so viel 100 Jahren deßen bedienet, sondern stillschweigend unsere Berechtigung zum Besitz derer Erb-Gründe adgnosciret hat. Die alte Policey-Ordnung, davon das extractum sub. H. wieder uns annectiret ist, schlüßet auch nicht absolute jedermann von acqvisition eines Erbes in der Stadt-Bohtmäßigkeit aus, sondern erheischet nur, daß davon die Bürgerl.-Pflicht abgetragen, und es der Stadts Jurisdiction unterworffen bleibe, wie nun aber wir uns und unsere Erb-Gründe dieser praestandorum im geringsten nicht entziehen, so weigern wir uns auch gar nicht die onera realia, so mit derenselben verknüpffet sind, zu leisten, angesehen keine onera personalia, welche die Bürgere vermöge ihres Bürger-Standes zu praestiren schuldig sind, und welche ihrer Persohn cohaeriren, sondern die onera fundis inhaerentia und welche von jeden Besitzer ohne Ansehen seines Standes geleistet werden müßen, durch die erwähnte Pflicht erfordert werden, gleichwie dann die Wörter der allegirten Policey Ordnung, welche wir auf keine Weiße betrüglich zu verstümmeln gesinnet gewesen, gar klar und deutlich sind, daß zwar keiner als ein Bürger ein Erbe in der Stadt Bohtmäßigkeit besitzen solle, es sey dann, daß er die Bürgerl. Pflicht leiste, und der Stadt Jurisdiction unterworffen sey, welche restriction ohnmöglich auf die Bürgere, sondern solche Persohnen, die zum Bürgerschaft nicht gehören, gedeutet werden kan, den einer der schon würcklich Bürger ist, dazu nicht allererst durch acquisition eines Erbes adstringiret werden darff. Gleicherweise ist das Recht etwas erbliches zu acqviriren, oder das acqvirirte zu behalten, kein specielles Vorrecht, so nur dem Bürgers-Stande zukomt, sondern ist in der allgemeinen Freyheit gegründet, deren wir dann ruhig biß hiezu genoßen, obman uns gleich, ohngeachtet wir von aller Leib-Eigenschafft frey sind, in keine Zünffte admittiren will, welches schwerlich der löblichen Absicht der ersten fundation conforme ist, da die Handwercks-Ämter in der Stadt gedoppelt und zwar eines vor die teutsche, das andere vor die Einheimische oder unteutsche gestifftet worden, wovon wir doch jetzt gantz und gar verdrungen worden, also daß wir unsern Kindern hier im Lande weder eine Profession lernen, noch in denen teutschen Schulen können gehen laßen, sondern deren Unterricht und Unterbringen mit schweren Kosten außerhalb besorgen müßen, da doch der Hochseel. König Gustavus Adolphus, bey Stifftung der Universitaet zu Dorpat ausdrücklich durch den Wohlseel. H. Gen-Gouv. Johann Skytte declariren laßen, daß so gar die beneficia academica, nicht nur der Adel und Bürger-Stand, sondern auch der Bauern-Kinder (welchen etwas zu lernen bißher gäntzl. wäre untersaget gewesen) solten zu genüßen haben. vid. Kelch p. 553. Bleibet demnach. dahin gestellet zu erötern, warum die Bürgerschafft auf unsere Unterdrückung jetzt so hefftig empressiret seyn will. Unserer Amts-

Pflicht und Schuldigkeit entziehen wir uns auf keine Weise, werden auch dasjenige, so uns gebühret, allezeit leisten laßen, gleich wie wir mit Wißen und Willen an unserer Treue und Gehorsam gegen E. E. Rath als unsere theure Obrigkeit, nie germangelt haben, alleine es sind uns für die Bemühung die Floßbrücke auf- und abzubringen p. 100 th. schill. versprochen und ehedem bezahlet worden, worüber, daß uns dieselbe jezt nicht ausgezahlet werden, wir aus treuer Pflicht gegen unsere Obrigkeit, doch niemahlen eine Klage geführet haben. Was aber hiebey von unserer vorigen Erb-Unterthänigkeit zu Beschränckung unserer ingenuite eingestreuet worden, solches findet aus der schon geschehenen declaration, daß wir freye Leute sind, seine Eröterung, wir wollen in deßen zum Erweiß unserer jederzeit erwiesenen Treue auch in tapferer defension dieser Stadt, Beyl. sub. M., worauf diejenige, so wir sub. A. beygebracht sich referiret, hiebey annectiren, woraus zu ersehen, wie wir ohne falsche Ruhmräthigkeit, in denen allergefährlichsten Zeiten, uns dergestalt betragen, daß wir aller Gnade der Höchsten Landes-Herschafft versichert worden, gleichwie Beyl. sub. N. ein nicht wenigern Beweiß unseres Bezeugens, wodurch wir uns zu solcher Gnade wohlverdient gemachet, dargiebet, also wir mit festen Grunde uns vergewißern, daß die in dem Art. 9. des Nystaedtschen Friedens befindliche allgemeine Gnade uns nicht davon excludiret, sondern derer Rechte, so wir in schwedischer Zeit genoßen, wird theilhafftig bleiben laßen, absonderlich da ad 3) diese Berechtigung, einen Erb-Grund außerhalb der Stadt zu haben und zu acqviriren, eben kein besonderes Privilegium erfordert, noch jemahls für eine Praerogativa derer Bürgere, un dieselbe zu ihren Wohn-Stellen zu haben, mag angesehen werden, weilen deren Sitz zu allen Zeiten in und außerhalb der Stadt gewesen, die Vor-Städte und andere außerhalb derselben belegene Plätze denen incolis und andern freyen ehrlichen Leuten, so suburbani oder phalburgeri vor Alter benennet sind, gelaßen worden, welche zwar keine bürgerliche Rechte und immunitaeten genoßen, doch der Stadts jurisdiction unterworffen blieben und servitia praestiren müßen. Es ist diese Stadt vor so vielen Seculis zureichlich genug zum Behalt derer Bürger gewesen, und ist gar nicht zu besorgen, daß ihnen jetzt an einem Raum darinnen gebrechen werde, allermaßen nicht zu erweisen seyn wird, daß wir zum Bedreng dererselben einige Plätze mit Unrecht an uns gezogen, welche vorhin zu ihrem Sitz eigentlich destiniret gewesen. Da man aber so viele 100 Jahre lang uns in ungekränckter Ruhe wohnen und der Freyheit, das unsere, es bestehte in einem Erb- oder Zinßbahren Grunden, zu besitzen gegönnet, welches vorher denen Gesezen zu wieder nicht geachtet worden, so können wir mit allen Fug verlangen, daß man uns ferner dabey laße, weilen der Stadt und der Jurisdiction nichts geschmählert wird, ob wir gleich auf einen eigenen Grunde wohnen, und dafür unsere Diensten und Pflichten als getreue Unterthanen und Einwohnere entrichten, den doch die Bürgere ihre onera civica wegen ihrer bürgerl. Nahrung, nicht aber derer außerhalb der Stadt situirten Gärten und Lusthöffe halber prae-

stiren, wobey wir aus allerwege dahin beschieden, mit unsern Rechten zu frieden zu seyn. und nur bitten und flehen, daß man uns dabey conserviren wolle. Was aber ad 4) dasgedachte Protocollum de 1864, darinnen uns liegende Gründe zu besitzen denegiret worden, betrifft, so bleibet daßelbe uns unbekandt, worüber es eigentlich verfaßet worden, also daß daraus nicht einmahl erwiesen ist, daß es eigentlich von solchen Gründen und Plätzen handelt, welche außerhalb der Stadt gelegen, denn wir vorjetzt nicht das Recht behaupten, innerhalb der Stadt, als dem wahren Sitz der Bürger, liegende Gründe zu acqviriren und zu behalten, indeßen erweisen unsere Beyl. sub. E. et F., daß mit Consens des gantzen Rahts uns Erb-Gründe in der Vorstadt adjudiciret und eingewiesen worden.

Das wieder uns angeführte Protocollum d. d. 11 Jun. 1696. sub. K. hält so viel in sich, daß Simon Kruse, vorlängst den Moenningschen Erb-Grund Pfands weise vor 500 th. beseßen, derselbe aber entweder die Bezahl- und Auslösung oder daß ihm selbiger gerichtlich zu geschrieben werde, begehret, gleich wie ausdrücklich in des Wohlseel. H. Ober Wett. H. Hermann Witte von Schwanenberg relation zu finden, daß niemand derer Erben ihn auslößen wollen, sondern den Platz vor die Pfand-Summe überlaßen haben, worauf in der Verabscheidung wegen der Verschreibung Simon Kruse an das E. Land Vogteyl. Gericht verwiesen worden. Da nun aber von keiner Pfand-Verschreibung die Controverse gewesen, sintemahlen Simon Kruse als Pfand-Besitzer es nicht ferner jure pignoris behalten wollen, sondern entweder die reluition, oder die eigenthümliche adjudication verlanget, so ergiebet sich, daß weder E. E. Rath nur gleichsahm, wie jetzt vorgegeben werden will, als sein Unter-Pfand ihme zu zuschreiben befohlen, als welches Kruse, lange vorher schon gehabt, und nicht allererst erlangen dürffen, die Moeningsche Erben auch der reluition sich begeben, noch E. Land Vogteyl. Gericht wieder die Anweisung Amplissimi Senatus, zu weit gegangen und nur ad petita Impetrantis deferiret, nachdem erwiesen, daß Impetratisches Theil. in die gäntzliche adjudication damahlen consentiret. Es giebet aber dieses wieder uns angebrachte Protocoll die klahre Maße daß eben E. Land Vogteyl. Gerichts Verfüg und Bestättigungen nicht außer Krafft zu setzen, da deßelbe auctoritate publica die Jurisdictionem ordinariam, über die Vorstadt und außerhalb der Stadt belegene Örter nomine E. E. Raths exerciret; Wann aber desselben decreta decisa und gerichtl. actus aus denen Ursachen, weilen es nur von einem Unter-Gerichte passiret, oder einem solchen actui von Niemanden wiedersprochen worden. (welches sonsten gerichtl. Handlungen ein noch festeres Band geben soll, daß nemine protestante et contradicente selbige die Krafft Rechtens beschritten) oder das es dem gantzen E. E. Rath nimmer ordentlich zur Notice gekommen, oder von demselben ratihabiret worden, sondern dem Unterrichter (so doch membra amplissimi Senatus und zwar primaria sind) nicht allemahl die alte constitutiones beygefallen, vielmehr connivendo und nur in so lange biß diejenige quorum interest sich melden würden, von keiner valeur

seyn solten, so muß nicht nur die auctoritéte aller Gerichte schlechterdings corruiren, sondern auch Niemand seines Rechtes, so er bey diesen Gerichten errungen, mehr gewiß seyn, welches aber die gewiße Folge geben müste, daß man auch hiefürder aus sothanen Gründen ohngescheuet alle Außprüche derer Gerichte, welche einen Superiorem ekennen, impune zu allen Zeiten wird impugniren können, womitelst aber die heilsahmen Verordnungen, daß gerichtl. decisis vis judicati beygeleget werden sollen, schlechterdings aboliret, und ein unendliches Thor zu neuen Rechts-Gängen eröffnet werden muß. Wie aber alleine der Höchsten Majestè das regale zustehet, judicat gewordene Urtheile und Verfügungen auch jura perfecta quaesita außer effect zu setzen, so bleiben wir in der unzweiffelhafften Zuversicht, es werde das einmahl uns angedichene Recht durch eine ungegründete Jalousie einiger Bürger, uns auch nicht mögen genommen werden. Daß wir aber ein volständiges jus quaesitum haben an die Gründe, so wir jetzt besitzen, ist wohl nicht zu zweiffeln, wann man nur erwegen will, wie nach aller Welt Rechten richtig getroffene Contracte, so vor längst nemine contradicente consumiret und durch ordentliche obrigkeitliche ratihabition confirmiret, ja gar in Effect gesetzet worden, ein volständiges Recht ausmachen, welches zu cassiren und zu vernichtigen, ein der Majestè irradicirendes regalè ist, eben so wohl als die natürliche Freyheit, immobilia außerhalb der Stadt zu acquiriren in deren continua possessione wir, beydeß vor und nach dem glorieusen Nystaedtschen Frieden-Schluß, verwiesener maßen gewesen, zu restringiren und uns daraus zu setzen, daß solchemnach allerdings eine höhere Confirmation zu einer dergleichen Verfügung, welche gerichtl. actus, richtige Vergleiche und Contracte auch die vorhin genoßene allgemeine Freyheit, annulliret un specielle Vorrechte ertheilet, auch contra praescriptionem immemorialem restituiret, von nöthen ist. Mit was Personhnen übrigens der gröste Theil der Vorstädten besetzet ist, von welchem der Stadt schwerer Schaden täglich zuwächset beruhet in notorietate, gleich wir dann auch keines weges praetendiren, von zinßbaren Gründen, ein freyes Erb-Recht zu haben, sondern nur unsere, die wir jetzt haben, in dem Stande, wie sie de jure sind, zu behalten, und wann es die Gelegenheit giebet, fernerhin frey mit denen Erbeigenern zu contrahiren, welches ad 5) in der allgemeinen natürlichen Freyheit gegründet ist, und Niemandes Juri oder Privilegio zu nahe tritt, allermaßen da uns frey gelaßen wird, zu contrahiren, das Eigenthum auf die unsrigen erblich zu transmittiren, auch Häußer und Gärten zu besitzen, warum solte uns denn nicht erlaubt seyn, ein Grund Stück worauf ein Hauß oder Garten gebaut und angeleget werden kan, worunter wir doch gar nicht Land-Güter verstehen, zu acquiriren? Da die Gesetze uns ja nicht davon ausschlüßen, oder einen Unterscheid machen unter einen Erb- und Zinßbahren Grund, ubi autem Lex non distinguit, nec nostrum est distinguere. E. E. Hochs. Käyserl. Gen-Gouvern. wird also aus diesem und dem vohrm schon angetragenen, worauf wir uns beziehen, mit mehrern zu erkennen gnädigst geruhen, wie wir in einer beständigen, und ohne alle contradiction exer-

cirten Freyheit gestanden, in denen Vorstädten und andern um der Stadt belegenen Orten, Erb-Gründe zu acquiriren und besitzen, die wir jetzt inne haben aber mit Recht erworben und auctoritate publica uns zu geschrieben worden, ein dergleichen festes und unumstößliches Recht uns auch ohne die jura Summi Imperii zu violiren, nicht benommen werden mag, absonderlich da keines der Stadt Privilegien uns von dieser Freyheit excludiret, zumahlen da alle, so uns entgegen gestellet werden wollen longissimo non et contrario usu schon längstens ihre Krafft verlohren, als wiederholen wir unser voriges demüthigstes Flehen und Bitten, uns vorhin gebetener maßen bey unserer vorigen Freyheit gnädigst zu schützen und zu conserviren, da wir im übrigen heilig contestiren, daß wir nicht die geringste intention je gehabt, von der E. E. Rath gebührenden Veneration abzuweichen, inmaßen alles was bißher an- und beygebracht worden, allein zu Behauptung unseres Rechtes, welches uns von einigen wenigen Unruhe liebenden Neydern aus der Bürgerschafft gekräncket werden wollen, unumbgänglich vorgestellet werden müßen. Wir getrösten uns also gnädigster Erhörung und werden dafür ersterben.

E. Käyserl. Maytt.

aller demüthigste Knechte

die sämblichen freye einheimische Leute.

Seko Beylage sub. **M. u. N.** prod. Rigae d. 12 Maii 1740.

Pielikums.

M.

Es wird Supplicanten Anerbiethen zur Erweisung ihrer unterthänigsten Pflicht in müglicher Gegenwehr zu Verthädigung dieser Stadt bey jetziger feindlicher Belagerung, als ein Zeichen ihrer Treue und Unterthänigkeit wohl angenommen, und werden Sie hiemit an den H. Obersten von Albedyl als Commendanten bey der Stadt, verwiesen, daß Er Ihnen mit Communication E. E. Raths, eine Post zur defension anweisen möge, mit der Ermahnung, daß Sie ferner in ihrer Treue, standhafften Unterthänigkeit, mit unerschrockener Verhädigung ihres Glaubens, Leib und Lebens sampt Weibe und Kinders verharren und sich rechtschaffen bezeugen wollen, wobey Sie versichert seyn können, daß Ihr Wohlverhalten und Treue bey Ihrer Kön. Maytt. dergestalt recommendiret werden soll, daß Sie dermahleins alle Königl. Gnade vor sich und die Ihrigen zu erfreun haben werden.

E. Dahlbergh.

N.

Thun hiemit Kundt, daß nachdemmahl Vorzeiger dieses Johann Narringh Ältermann der Fischer hier bey Riga, sich bey mir angegeben hat, umb eine Zeugniß zu haben, welcher gestalt Er vor zwey Jahren bey Ihro Kön. Maytt. unser allergnädigster König glücklich gethane descente über die Düna sich hat gebrauchen laßen; Als bezeuge Ich hiemit, daß

gedachter Ältermann Narringh nicht allein gute Unterricht gegeben hat, wegen die Tiefe und Farten der Düne, sondern ist auch selber mit gewesen, wie die descente geschahe, und hat die Überfahrt angewiesen, wodurch Er sich zu Ihro Königl. Maytt. Gnade wohl verdient gemacht hat, und deßentwegen Ich ihm auch hiemit bey ein Jedweden nach Standes Gebühr respective dienst und freundlich will recommendiret haben. ...

M. Stuart.

Riga den 29 Maii A. 1703.

17. Ģenerālgubernātora pieprasījums rātei 1740. g. 30. oktōbrī iesniegt savus pretpaskaidrojumus 4 nedēļu laikā.

R. P. A. Gen.-Gouv. Rescr. 1740.
Ad. Sen. Rigensem.

Was bey dem Kayserl. Gen-Gouvernement die einheimischen freyen Leuthe allhier, wegen eigenthümlicher Besitzung derer Erbgründe unter hiesiger Stadt-Jurisdiction, wieder E. E. Rath fernerweit vorgestellet, wird demselben hierbey in originali communiciret, und hierauf, deßen schlüßliche Erklährung, nebst Zurücklegung derer Communicatorium, längstens binnen vier Wochen erwartet, damit so dann in der Sache dem Befinden und Rechten nach, finaliter resolviret werden könne.

Wir verbleiben E. E. Rath.
bereit und dienstwillige.
de Lacy.

Riga d. 30 Oct. 1740.

P. de Lacy Vietinghoff Budberg.

18. Apspriede kamerā 1740. g. 4. dec. par pretpaskaidrojumiem latviešu 1740. g. 12. maija iesniegumam.

R. P. A. Cameralia V. 20.
den 4 Dec. 1740.

Der Wortführende H. Bürger-Meister Raes proponirte, wasmaaßen E. E. Raht das von E. E. Kays. Gen.-Gouvernement den 5 Nov. a. c. eingegangenen Reskript nebst der Schlüßlichen Deduction derer freyen einheimischen Leuthen umb bey ihrer Freyheit Erb-Gründe zu acquiriren und zu besitzen geschützet zu werden, denen resp. Herren Älterleuthe in Camera zuforderst zur notice zu bringen und darüber zu conferiren beliebet, dahero solches vorjetzo verlesen werden könte,

facta prälectione

bahten die H. Älterleuthe, umb diese Sache bey sich überlegen, auch mit der Bürgerschafft darüber zu deliberiren zu können, von dem jetzt verlesen communication.

So nachgegeben.

Nr. 19. Lielās ģildes vastlāvju sūdzība 1753. gadā.

„Fastnachts Gravamina der Großen Gülde.
15. febr. von 1753.

und die darauf von E. E. Rahte ertheilte Resolution.

1.mo. Die Letten zur Ablegung aller teutschen zum Theil kostbaren kleider zu constringiren und ihnen eine ihrer geringen Abkunft gemäße und vor Zeiten gebräuchlich gewesene Tracht vorzuschreiben.

2. es in die Wage zu richten, daß die Ämter unter ihnen allemahl unteutsche Ämter, die Älterleute Wetzacks, die Ältesten Beysitzere, die Schragen Amts-Bücher, und die Gülden, welche sie zu halten pflegen, Versamlungen, in Gerichtlichen Protocollen genannt werden mögen, damit auch hierine ein Unterscheid zwischen freyen Bürgern und gebornen Bauren sey.

3. ihnen, denen Letten, allen Handel und Wandel ernstlich zu untersagen, auch auf die genaueste Nachlebung derer königl. Schwedischen von unserer Allerhöchsten Landes Herrschaft von Zeit zu Zeit allergnädigst confirmirten, und noch vor einem Jahre aufs neue publicirten Verordnungen zu halten, vermöge welcher die Letten und Bauren Roggen, Mehl, Erbsen, Grütz etc., zu ihrer Hauses Nothdurft nicht anders als bey eintzelnen Löffen und Küllmitten bey Strafe der Confiscation kauffen sollen.

4. die verfauffenen Stadts-Bauren aus denen unteutschen Ämtern zu removiren, und nach denen Güter, zu welchen sie gehören, hinzuverweisen, oder sie zur Einkauffung ihrer Freyheit anzuhalten.

5. gewissen Letten die Hölmer, Heuschlage und andere Gründe, welche sie von der Stadt inne haben, abnehmen, und der Stadt zum Besten disponiren zu lassen, oder andern zu übergeben.

6. denen Letten zur Auf- und Abbringung der Floß-Brücke nicht die geringste Hülffe zu geben, weil beregte Arbeit ihnen leediglich eignet und gebühret.

7. denen Unteutschen Ämtern nachdrücklich zu injungiren, daß sie, wie es vorzeiten üblich gewesen, die Kaye und Pforten, von der Stich-Pforte ab bis zur Carls Pforte jährlich 4 Mahl im Frühjahre und 2 Mahl im Herbste reinigen, und den Unrath zugleich mit ihren eigenen Bohten wegfahren sollen, damit solchergestalt die Stadt die dieserhalb jährlich gehabte große Kosten erspahren möge.

8. Die nöthige Verfügung zu machen, daß nach dem alten und wie es noch vor wenigen Jahren üblich gewesen, in jeder Wage und Scheune 4 derbe Peitschen zur Züchtigung derer übermüthigen unteutschen Ämter gehalten werden.

9. zu veranstalten, daß die Unteutschen, da sie bisher bey Veräußerung der Milch und Garten-Gewächse anstatt des Maaßes von einem gantzen Stoffe ein Maaß von einen halben Stoffe betrüglich gebrauchet, sich hinführo keines andern als eines behörig eingerichteten und gezeichneten Maaßes bey Verlusst desselben und desjenigen, so sie zum Verkauff haben, bedienen sollen.

tores, unter welchen letztern die fremde reisende Kauffleute, so nicht zur Bürgerschafft gehöret, gerechnet, woraus in richtige Folge zu schlüßen, daß der Besitz eines Erb-Platzes nicht eben eine praeeminence derer Bürgere ist, gleichwie dann wir umb so viel mehr auch nach Inhalt dieses privilegii bey unsern Erb-Besitzen geschützet zu werden hoffen, als zu der Zeit schon, da die Länder als Lehn und beneficia zu considerіren gewesen, cum consensu valide alieniret werden können an welchem requisito es uns gar nicht gefehlen, da wir zum Theil unsere Erb-Plätze öffentlich vor der gantzen Stadt-Augen gekauffet und solche gerichtlicht uns zuschreiben und einweisen laßen. Was das Extractum legis et constitutionis 1 - mae civitatis in der Beyl. sub. E. im Munde führet, kan uns an unserer natürlichen Freyheit Erb-Gründe zu haben, nichts praejudiciren, anerwogen selbiges nicht von freyen Erb-Gründen und Hauß-Plätzen, sondern von wüsten öden und unbearbeit Ländereyen, von welchen, nach verfloßenen Frey-Jahren ein Grund Zinß erleget werden müßen, ausdrücklich handelt, deren alienation eingeschräncket werden mögen, weilen es bona civitatis gewesen so unter solchen condition, ne aliis, quam concivibus vendantur, als ein Erb-Zinß Land ausgethan werden können, worunter man die jetziger Zeit von uns beseßene Plätze, oder auch alle diejenige, so mit keinem Grund-Zinse beschweret sind, und sich titulis valde onerosis davon freygemachet haben, nicht rechnen kan. Obnun zwar in angezogenen Extractis privilegiorum nicht ein Wort zu finden, daß die Bürgerschafft alleine zu dem Besitze und acqvisition außerhalb der Stadt und Bürgerschafft fundiret sey, ein Recht privative habe, so äußert sich doch nicht nur der große Unterscheid der Zeiten, in deren ansehen die angezogene privilegia, zu Beförderung der erst zu stifftenden Stadt, und Ausbreitung der Christlichen Religion, ertheilet worden, daß dieselbe nach so vielen Veränderungen auf die gegenwärtigen nicht zu appliciren, allermaßen die erste Ursach, nehmlich, daß von denen Ungläubigen damahlen nicht der Lauf des Evangelii gehemmet und gehindert werde, jetzt gäntzlich cessiret, sondern auch, wann gleich ein solches ausdrückliches privilegium wieder unsere Freyheit verhanden wäre, wie es doch nicht ist, so wird doch nicht in Abrede genommen werden, daß da Rechten nach alle Privilegia non usu, absonderlich aber contrario usu exspiriren, die Bürgerschafft aber bey einer so großen Veränderung in so vielen Seculis, sich der Berechtigung alleine Erb-Gründe **in der Vorstadt und außerhalb der Stadt,** zu besitzen, nicht bedienet, vielmehr ohne Wiederspruch von uns aqviriren laßen, so gar daß selbige selbst durch gültige Contracten an uns übertragen und cediret, auch durch obrigkeitliche Confirmation uns zu Erb und eigen zuschreiben und bestätigen laßen, solche jetzt vorlängst praescribiret worden, bevorab die Erb-Gründe nicht von der Natur und Beschaffenheit seyn, daß sie nicht praescribiret werden mögen, in dem sogar regalia a privatis contra Principem per praescriptionem longissimi temporis Verjähret werden. Hieneben alle die vorangeführte Privilegia nicht dahin

welcher solche träget, belegen zu lassen, damit arme Bürger und Bürgerliche wittiben soulagiret werden können.

E. E. Bürgerschafft Großer Gülde wird die Obrigkeitliche Hochgeneigte Deference ihrer billigen und angelegentlichen Bitte mit dem verbindlichsten Danck erkennen und wir verharren übrigens in pflichtschuldiger Ehrerbietung.

Prod. in den
3. März 1753.

E. E. Rats gehorsamste Bürger und Diener
in deroselben Nahmen
Math. Ulr. Poorten
Ältermann der Gr. Gülde.

Cristopher Bartold Schütz
Dock. Mann der Gr. Gülde."

Piezīmes.

31. l. p. Šo nodaļu rakstot, nebiju vēl pilnīgā skaidrībā par 1684. g. 6. jūn. rāts lēmumu, kādēļ to tulkoju tā, kā to parasti iztulko 18. g. s. Tomēr pārrunās ar kompetentām personām guvu pārliecību, ka šo teikumu: Es kan den Unteutschen solches nicht gewehret werden (sk. 210. l. p.), var tulkot arī: „Nevāciem to nevar liegt"; tā to ir uztvēris reģistrātors un tā to, liekas, arī ir domājuši paši rātes locekļi.

113. l. p. kļūdaini iespiests glebe vietā plebe.

Plašāki materiāli par Steinhaueru dzimtu neietilpst šī raksta robežās. Grības minēt tikai vienu latviešu vēsturē godam atzīmējamu faktu, ar ko Jānis Steinhauers ar savu sievu Babbu noslēdz savu mūža vakaru: 4. sept. 1777. g. savās zelta kāzās viņi atsvabina no dzimtbūšanas visus savus dzimtcilvēkus.

Satura rādītājs.

Pirmā daļa.

Cīņas par dzimtīpašumiem.

I. **Ievads.** Lapp.

1. Rīgas iedzīvotāju nacionālais sastāvs 5
2. Vācu un latviešu attiecības Rīgā 8

II. **Pirmie atklātie uzbrukumi latviešu tiesībām.**

1. Lielās ģildes sūdzība 1682. 22
2. Latviešu dzimtīpašumi Rīgā priekš 1738. g. 28

III. **Cīņa par dzimtīpašumiem 1737.—1740.**

1. Rātes paskaidrojumi galma tiesai 1737. g. 35
2. Ģilžu iesniegumi 1738. g. 10. martā 37
3. Rātes 1738. g. 15. apr. rīkojums un cīņa ar to 38
4. Latvieši un pretinieki prāvas dokumentos 60
5. Latviešu uzvaras sekas 77

Otrā daļa.

Rīgas latviešu cīņas par namnieka tiesībām.

Ievads.

Latviešu cīņas posmi 83

I. **Pastnieka Steina mēģinājums iegūt namnieka tiesības** 100

II. **Daniela Steinhauera sūdzība.**

1. Sūdzība justickollēģijā 104
2. Justickollēģijas spriedums 119
3. Sprieduma izpildīšana 120
4. Pārsūdzība senātā 131
5. Senāta spriedums 154

III. **Cīņu turpinājums.**

1. Daniels Steinhauers — komerckomisārs 168
2. Sūdzības par kroģēšanas tiesībām 171
3. Senāta spriedums Efleina lietā 184
4. Galma tiesas spriedums Hermelinu muižas lietā 190

IV. **Mastu šķirotāju uzņemšana namniekos** 196

Pielikumi 208